

UNODC

สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ

คู่มือว่าด้วย
กระบวนการ
ยุติธรรม
เชิงสมานฉันท์
ฉบับปรับปรุงครั้งที่สอง

ชุดคู่มือด้านความยุติธรรมทางอาญา

สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ
เวียนนา

คู่มือว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ฉบับปรับปรุงครั้งที่สอง

ชุดคู่มือด้านความยุติธรรมทางอาญา

องค์การสหประชาชาติ
เวียนนา 2020

คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ ฉบับปรับปรุงครั้งที่สอง จัดทำขึ้นโดย สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ)

©สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, กันยายน 2564. สงวนลิขสิทธิ์

© องค์การสหประชาชาติ, มีนาคม 2020. สงวนลิขสิทธิ์

การให้คำนิยามและการนำเสนอข้อมูลใด ๆ ในเอกสารฉบับนี้ มิได้เป็นการแสดงความคิดเห็นใด ๆ ของสำนักงานเลขาธิการองค์การสหประชาชาติเกี่ยวกับสถานะตามกฎหมายของประเทศ ดินแดน เมือง หรือพื้นที่ใด ๆ รวมถึงขอบเขตอำนาจและการปักปันเขตแดนของประเทศ ดินแดน เมือง หรือพื้นที่เหล่านั้น

เอกสารฉบับนี้ยังมิได้รับการแก้ไขปรับปรุงอย่างเป็นทางการ

ผู้จัดพิมพ์: ภาษาอังกฤษ, ส่วนงานการพิมพ์และห้องสมุด, สำนักงานองค์การสหประชาชาติ ณ กรุงเวียนนา

กิตติกรรมประกาศ

คู่มือว่าด้วย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ฉบับปรับปรุงครั้งที่สองนี้ สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) มอบหมายให้ Yvon Dandurand ซึ่งเป็นนักวิชาการอาชญากรรมและที่ปรึกษาอาวุโส ณ ศูนย์ปฏิรูปกฎหมายอาญาและนโยบายความยุติธรรมทางอาญาระหว่างประเทศ (International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy) และ Annette Vogt ภาควิชาอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มหาวิทยาลัยแฟรเซอร์แวลลีย์ (School of Criminology and Criminal Justice, University of the Fraser Valley) ประเทศแคนาดา ภายใต้การทำงานร่วมอย่างใกล้ชิดกับ Jee Aei (Jamie) Lee เจ้าหน้าที่ป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ

มติคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมที่ 2016/17 พฤศจิกายน 2017 มอบอำนวยการให้สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติจัดการประชุมคณะผู้เชี่ยวชาญ ณ นครออตตาวา ประเทศแคนาดา เพื่อทบทวนการใช้และการประยุกต์ใช้หลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา (*the Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters*) ตลอดจนนำเสนอพัฒนาการและแนวทางเชิงนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในมิติกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในการประชุมครั้งนี้ คณะผู้เชี่ยวชาญมีข้อเสนอแนะว่าควรพัฒนา “แนวทางปฏิบัติเพิ่มเติม” ว่าด้วยประเด็นต่าง ๆ ด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา หลังจากนั้นในการประชุมคณะกรรมการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ครั้งที่ 27 รัฐภาคีได้ร้องขอสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติให้ปรับปรุง คู่มือว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ฉบับพิมพ์ครั้งแรก ซึ่งตีพิมพ์ในปี 2006

ด้วยที่มาดังกล่าว สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติจึงได้จัดทำคู่มือว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ฉบับปรับปรุง โดยคณะผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาทบทวนคู่มือฉบับร่างในการประชุมคณะผู้เชี่ยวชาญ ณ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ระหว่าง วันที่ 17 ถึง 19 มิถุนายน 2019 ทั้งนี้ สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติขอขอบพระคุณข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าและการมีส่วนร่วมของผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมในการประชุม ได้แก่ Daniel Achutti, วงศ์เทพ อรรถไกรวัลลพ, Daniela Bolívar Fernandez, Tim Chapman, Maia Chochua, Jon Everest, Mohammad Farajih, Rasim Gjoka, Ali Gohar, Matti Joutsen, ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, Marian Liebmann, Ian Marder, Anna Matczak, Don John Omale, Marilou Reeve, Fernanda Fonseca Rosenblatt, วันชัย รุจนวงศ์, ดร. พิเศษ สอาดเย็น, Brian Steels, Stephan Terblanche, Ramkanta Tiwari, Edit Torza, รองศาสตราจารย์ ดร. จุฑาทิพย์ เอื้ออำนวย, Howard Vamey, สิทธิศักดิ์ วนะชกิจ, Hiroyuki Watanabe และ Annemieke Wolthuis

เจ้าหน้าที่สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติที่มีส่วนในการพัฒนาคู่มือเล่มนี้ ได้แก่ Sophie Dowsett, Anika Holterhof, Valerie Lebaux และ Sonya Rahaman

สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติขอขอบพระคุณการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยต่อการพัฒนาและการปรับปรุงคู่มือฉบับนี้ มา ณ ที่นี้

สารบัญ

คำนำ	1
ภาพรวมของคู่มือ	1
1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	3
1.1 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คืออะไร	4
1.2 วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	5
1.3 คุณูปการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	8
1.4 มาตรฐานและบรรทัดฐานระหว่างประเทศว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	10
1.5 กรอบการดำเนินงานทางนิติบัญญัติ	10
2. ภาพรวมมาตรฐาน บรรทัดฐาน และหลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	16
2.1 คำนิยามเฉพาะสำหรับการใช้คู่มือฉบับนี้	16
2.2 สิทธิของคู่กรณี	17
2.3 การคุ้มครองทางกฎหมายและนโยบาย	17
2.4 มาตรฐานและบรรทัดฐานระหว่างประเทศอื่น ๆ	18
2.5 แนวทางและมาตรฐานระดับประเทศ	22
3. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และวิธีการดำเนินการ	24
3.1 การใช้แนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญารูปแบบต่าง ๆ	24
3.2 กระบวนการหลักประเภทต่าง ๆ	25
3.3 กระบวนการยุติธรรมทั้งสมานฉันท์ (quasi-restorative justice process)	38
3.4 การประยุกต์ใช้แนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อื่นๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	40
4. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	44
4.1 การหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหา	45
4.2 ขั้นตอนการพิจารณาคดีในชั้นศาลและการตัดสินลงโทษ	45
4.3 หลังการกำหนดโทษ	45
4.4 บทบาทของผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญาในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	47
5. ข้อกำหนดเพื่อผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	52
5.1 การส่งเสริมกระบวนการส่งต่อคดีที่เหมาะสมไปสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	52
5.2 การสมัครใจเข้าสู่กระบวนการด้วยตัวเองโดยผู้เสียหายและผู้กระทำผิด	58
5.3 การเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมและเพียงพอ	59
5.4 บทบาทของผู้ประสานงานกลางในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	61
5.5 การบรรลุข้อตกลงในฐานะผลลัพธ์ของกระบวนการเชิงสมานฉันท์	65
5.6 บริการสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพและใช้ได้จริง	67
5.7 การมีส่วนร่วมของชุมชนและสัมพันธ์กับสื่อมวลชน	68

6. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการแก้ปัญหาอาชญากรรมร้ายแรง	71
6.1 โจ่งกังวลไปที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรง	73
6.2 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับคดีอาชญากรรมร้ายแรงบางประเภท	78
7. การจัดตั้งและดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	86
7.1 แนวทางระดับประเทศ	86
7.2 แนวทางเชิงยุทธศาสตร์	87
7.3 การออกแบบและการดำเนินกระบวนการ	89
7.4 การระบุถึงความจำเป็นที่ต้องมีกรอบกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	96
7.5 ความเป็นผู้นำ โครงสร้างองค์กร และโครงสร้างของโครงการเชิงสมานฉันท์	98
7.6 การประกันการสนับสนุนจากหน่วยงานยุติธรรมทางอาญา	99
7.7 การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน	101
7.8 การยกระดับการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	104
8. การกำกับดูแล การติดตามและการประเมินผลกระบวนการ	108
8.1. การกำกับดูแล	108
8.2 ความจำเป็นในการติดตามและการประเมินผล	109
8.3 ข้อควรพิจารณาในการประเมินผลกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	110
8.4 การวัดผลกระทบของกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดซ้ำ	111
บทสรุป	115
ภาคผนวก. องค์กรสหประชาชาติ หลักการพื้นฐานแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วย การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา	116

คำนำ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ การแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเชิงอาชญากรรมที่ยืดหยุ่นและเน้นการมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถใช้เป็นส่วนเสริมหรือเป็นทางเลือกในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถยกระดับการเข้าถึงความยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้เสียหายจากอาชญากรรม กลุ่มประชากรเปราะบาง และประชากรชายขอบ รวมทั้งครอบคลุมบริบทของกระบวนการยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional Justice) อีกด้วย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถช่วยให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals-SDG) เป้าหมายที่ 16 คือ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมสำหรับทุกคน และการสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบ และเป็นที่ยอมรับในระดับ

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดคู่มือความยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป็นชุดเครื่องมือเชิงปฏิบัติการที่สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติจัดทำขึ้นเพื่อสนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ ดำเนินการตามหลักนิติธรรมและการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คู่มือฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจภาพรวมว่าด้วยแนวคิด ค่านิยม และหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และข้อเสนอแนะภาคปฏิบัติว่าด้วยโครงการและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

คู่มือฉบับนี้ออกแบบเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบยุติธรรมทางอาญาทุกคนสามารถนำไปใช้ได้ อาทิ ผู้กำหนดนโยบาย สมาชิกสภานิติบัญญัติ ผู้เชี่ยวชาญกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กลุ่มชุมชน ผู้ปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เจ้าหน้าที่องค์กรภาคประชาสังคม และบุคคลต่าง ๆ ตลอดจนหน่วยงานที่ดำเนินการด้านการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในบริบทต่าง ๆ โดยสามารถนำไปใช้ในฐานะเอกสารอ้างอิงและเครื่องมือฝึกอบรมได้ คู่มือฉบับนี้ออกแบบมาเพื่อใช้ร่วมกับหลักสูตรการอบรมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นแนวทางเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการส่งมอบบริการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

คู่มือฉบับนี้ครอบคลุมสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์หลักของคู่มือฉบับนี้คือ เพื่อนำเสนอภาพรวมเกี่ยวกับประโยชน์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบที่กระชับและชัดเจน ตลอดจนเสนอแนวทางปฏิบัติที่ดีทั้งในการออกแบบ และการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

คู่มือฉบับนี้ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาทิ มาตรฐานเพื่อการนำไปปฏิบัติ รูปแบบกระบวนการประเภทต่าง ๆ ปัญหาที่พบในการออกแบบและการดำเนินกระบวนการ พลวัตการดำเนินกระบวนการ การพัฒนากระบวนการและการดำเนินการ และการระดมทรัพยากรจากชุมชน ตลอดจนการติดตามและประเมินผลโครงการ โดยการนำเสนอข้อมูลและตัวอย่างที่จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาโครงการใหม่ ๆ บนฐานบริบททางสังคม วัฒนธรรม และกฎหมายที่มีความหลากหลาย

คู่มือฉบับนี้แบ่งเป็น 8 บท ดังนี้

บทที่ 1 เป็นบทนำว่าด้วยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ และคุณูปการของกระบวนการ เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีนิยามหลากหลาย บทนี้จะได้อธิบายถึงนิยามของกระบวนการที่ใช้ในคู่มือฉบับนี้

บทที่ 2 แนะนำ หลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา (ต่อไปนี้จะเรียกว่า หลักการพื้นฐาน) ตลอดจนมาตรฐานระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในบริบทเฉพาะ บทที่ 2 จะเสนอตัวอย่างแนวทางต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นเพื่อกำกับการพัฒนา และดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

บทที่ 3 เสนอภาพรวมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประเภทต่างๆ ที่ใช้แพร่หลาย ได้แก่ การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำ ความผิดกับผู้เสียหาย การประชุมกลุ่มเพื่อระงับข้อพิพาท การประชุมล้อมวงพิจารณาข้อพิพาท และการประชุมกรรมการยุติธรรมในชุมชน บทนี้จะครอบคลุมถึงความสัมพันธ์ระหว่างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับเวทียุติธรรมของชนพื้นเมืองและกระบวนการยุติธรรมตามจารีต รวมทั้งการประยุกต์ใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน

บทที่ 4 อธิบายถึงการดำเนินการต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมีได้เป็นเพียงกระบวนการทางเลือกเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนเสริมสำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในทุกขั้นตอนที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในฐานะที่เป็นการหันเหผู้กระทำความผิดจากการดำเนินคดี ขั้นตอนการพิจารณาคดีและขั้นตอนตัดสินโทษ และในขั้นตอนหลังการพิจารณาคดีในฐานะมาตรการทางเลือกแทนการจำคุก หรือเป็นส่วนเสริมของการลงโทษแบบไม่ควบคุมตัวหรือเพิ่มเติมจากโทษจำคุก หรือเมื่อได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำในฐานะส่วนหนึ่งของกระบวนการส่งคืนผู้กระทำความผิดสู่สังคม

บทที่ 5 นำเสนอบทเรียนบางประการที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งหนึ่งในปัจจัยสำคัญคือ การเข้าร่วมกระบวนการที่มีความปลอดภัยและความจริงใจของผู้เสียหายและผู้เข้าร่วมอื่น ๆ การส่งเสริมให้มีการส่งต่อที่เหมาะสมสำหรับคู่กรณีไปยังกระบวนการ และการสร้างความตระหนักถึงทางเลือกเชิงสมานฉันท์ การเตรียมความพร้อมผู้เข้าร่วมให้เพียงพอและเหมาะสม การจัดกระบวนการอย่างเชี่ยวชาญและเหมาะสม การสนับสนุนโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมเชิงบวกจากชุมชน

บทที่ 6 นำเสนอข้อสงสัยเกี่ยวกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในอาชญากรรมร้ายแรง เนื้อหาส่วนนี้ให้รายละเอียดถึงวิธีการแก้ปัญหาข้อกังวลเกี่ยวกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรง ได้แก่ ข้อกังวลด้านความปลอดภัยและสวัสดิภาพของผู้เสียหาย นอกจากนี้ บทนี้จะได้ทบทวนคำถามการใช้แนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในอาชญากรรมเฉพาะด้าน เช่น ความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงจากคู่ครอง ความรุนแรงต่อเด็ก ความรุนแรงทางเพศ และอาชญากรรมจากความเกลียดชัง

บทที่ 7 เสนอแนวทางเชิงยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาและดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยทบทวนประเด็นสำคัญในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้มีความยั่งยืนและมีประสิทธิผล ตลอดจนการย้ำเน้นความจำเป็นที่ต้องตรากฎหมายหรือกฎระเบียบ และความจำเป็นในการสร้างภาวะผู้นำภายในองค์กรเพื่อกำหนดแผนงานและโครงสร้างของกระบวนการ การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรยุติธรรมทางอาญา การวิเคราะห์และระดมทรัพยากรจากชุมชน และการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่ที่อยู่ภายในชุมชนและกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนการวางแผนและการตรวจสอบการดำเนินกระบวนการ

บทที่ 8 ย้ำเน้นความจำเป็นในการกำกับดูแลกระบวนการ การติดตามและการประเมินผล รวมทั้งอภิปรายความสำคัญในการประเมินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การวัดผลกระทบ และการเผยแพร่แนวปฏิบัติที่ดี

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice programmes) ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อว่า คู่กรณีหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมควรมีส่วนร่วมเชิงรุกในการเยียวยาความเสียหาย การบรรเทาความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้น รวมทั้งมีส่วนร่วมในการป้องกันความเสียหายไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำ แนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถือว่เป็นทั้งเครื่องมือและวิธีการที่จะส่งเสริมสันติธรรมและสร้างการมีส่วนร่วม การเปิดเผยความจริง เป็นการส่งเสริมและกระตุ้นการแสดงออกโดยสันติและแก้ปัญหาความขัดแย้ง ตลอดจนช่วยเสริมสร้างการเคารพความหลากหลาย และส่งเสริมการปฏิบัติที่มีความรับผิดชอบต่อชุมชน

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้เป็นแนวทางใหม่ ทว่ามีประวัติศาสตร์ยาวนาน ซึ่งสามารถสืบค้นย้อนกลับไปยังช่วงก่อนการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงอาญาสมัยใหม่ในสังคม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาผ่านแนวทางของชนพื้นเมืองต่าง ๆ และจารีตประเพณีเพื่อแก้ไขปัญหาความยุติธรรมและความขัดแย้ง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมที่หลากหลายและความต้องการของชุมชนได้

ปัจจุบัน การจัดการและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางสังคมผ่านกลไกการเสวนา การมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนการเผยแพร่ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กำลังได้รับการสนับสนุนเพิ่มมากยิ่งขึ้น¹

รูปแบบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั้งกระบวนการแบบใหม่ ๆ และกระบวนการที่มีอยู่เดิมเป็นเครื่องมือที่ชุมชนสามารถนำไปใช้ในการบรรเทาความเสียหายจากพฤติกรรมอาชญากร กระบวนการประกอบด้วยปัจเจกบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับโดยตรงหรือได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม และในบางกรณีอาจให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมได้ด้วย โดยสามารถปรับกระบวนการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่คู่กรณีสามารถเข้าร่วมโดยสมัครใจ และแต่ละฝ่ายมีโอกาสเข้าร่วมในการเจรจาหรือหารือเพื่อให้เกิดความเข้าใจและข้อตกลงร่วมกันด้วยความปลอดภัย

แม้คู่มือฉบับนี้ให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา แต่พึงระลึกว่ากระบวนการเชิงสมานฉันท์ยังสามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการนำไปใช้แก้ไขปัญหความขัดแย้ง และความรุนแรงในบริบทและพื้นที่ที่หลากหลายนอกเหนือจากเรื่องทางอาญอีกด้วย อาทิ ความขัดแย้งในครอบครัว โรงเรียน เพื่อนบ้าน การกีฬา สถานที่ทำงาน เรือนจำ รวมถึงในกรณีการร้องเรียนเจ้าหน้าที่ตำรวจ

¹ Thirteenth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Doha Declaration on integrating crime prevention and criminal justice into the wider United Nations agenda to address social and economic challenges and to promote the rule of law at the national and international levels, and public participation, Doha, Qatar, 12–19 April 2015 (see A/CONF.222/L.6), ย่อหน้า 10.

1.1 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คืออะไร

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ แนวทางที่เสนอทางเลือกใหม่ ๆ สู่ความยุติธรรมแก่ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และชุมชน กระบวนการนี้ส่งเสริมการเข้าร่วมของผู้เสียหายในการแก้ไขสถานการณ์ อีกทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยอมรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตัวเองได้สำนึกและแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เสียหาย กระบวนการนี้อยู่บนฐานที่ว่า พฤติกรรมอาชญากรรมนั้นไม่ได้เป็นแค่การละเมิดกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นอันตรายและสร้างความเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชนอีกด้วย การทบทวนเอกสารแสดงให้เห็นถึงนิยามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่แตกต่างกันออกไปเนื่องจากคุณลักษณะที่หลากหลาย และพัฒนาการของแนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั่วโลก นิยามบางประการให้น้ำหนักที่องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของกระบวนการ การเผชิญหน้า และการเข้าร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรมสานเสวนา ขณะที่นิยามส่วนหนึ่งเน้นย้ำผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์ เช่น การเยียวยา การรักษาและฟื้นฟูเหยื่ออาชญากรรม และการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำความผิด ซึ่งนิยามส่วนใหญ่ต่างเห็นพ้องในองค์ประกอบหลักเหล่านี้

- ให้ความสำคัญกับอันตรายและความเสียหายที่เกิดจากพฤติกรรมอาชญากรรม
- การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมมากที่สุด ได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ซึ่งในบางกระบวนการหรือการดำเนินการนั้น ผู้สนับสนุนหรือสมาชิกครอบครัว สมาชิกของชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้เชี่ยวชาญจะเข้าร่วมในกระบวนการด้วย
- การเตรียมความพร้อมคู่กรณีในการเข้าร่วมกระบวนการโดยผู้ปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ผ่านการฝึกอบรมมาแล้ว
- การเจรจาหรือสานเสวนาระหว่างคู่กรณีเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันถึงสิ่งที่เกิดขึ้นและผลที่ตามมา รวมทั้งข้อตกลงว่าด้วยสิ่งที่จะต้องกระทำ
- ผลลัพธ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่แตกต่างกันออกไป อาจรวมถึงการแสดงออกถึงการสำนึกผิดและการยอมรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด รวมทั้งการตกลงที่จะให้การชดเชยเยียวยาผู้เสียหายหรือชุมชน
- การสนับสนุนผู้เสียหายในการรักษาและบำบัดฟื้นฟู และการช่วยให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคม และยุติการกระทำที่จะสร้างความเสียหายหรืออันตรายซ้ำในอนาคต

ผู้เสียหายจากอาชญากรรม

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เสียหายได้มีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่อง “ผู้เสียหาย” ยังเป็นประเด็นเรียกร้องให้มีการกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ (operationalization) เพื่อวัตถุประสงค์ในการนิยามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 (1985 Declaration of Basic Principles of Justice for Victim of Crime and Abuse of Power) นิยามว่า ผู้เสียหาย คือ “บุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นผู้ได้รับความเสียหายไม่ว่าจะเป็นการบาดเจ็บทางร่างกายหรือจิตใจ ความทุกข์ทรมานทางอารมณ์ ความสูญเสียทางเศรษฐกิจหรือสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยเป็นผลมาจากการกระทำความผิดทางอาญาภายในรัฐสมาชิก รวมถึงกฎหมายอื่น ๆ ที่ห้ามการใช้อำนาจโดยมิชอบทางอาญา”^a ปฏิญญานี้ยังนับรวมครอบครัวปัจจุบันหรือผู้ที่อยู่ในความอุปการะของผู้เสียหายและบุคคลที่ได้รับอันตรายจากการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายที่กำลังประสบเหตุร้ายหรือในการป้องกันการตกเป็นผู้เสียหายภายใต้นิยามของ “ผู้เสียหาย”

^a United Nations Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, General Assembly resolution 40/34 of 29 November 1985, art. 1.

คำว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ตามวัตถุประสงค์ของคู่มือฉบับนี้ ให้นิยามที่มีความหมายครอบคลุมตามที่ปรากฏในหลักการพื้นฐานว่า “โครงการใด ๆ ซึ่งใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์และมุ่งผลสัมฤทธิ์ในทางสมานฉันท์”²

² Economic and Social Council resolution 2002/12 of 24 July 2002, annex, หน้า 1.

สาระสำคัญในนิยามนี้คือ กระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งกำหนดชัดเจนว่า “กระบวนการใด ๆ ที่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด และในกรณีจำเป็น บังคับบุคคลหรือสมาชิกชุมชนอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ในการแก้ปัญหาที่เกิดจากอาชญากรรม ด้วยความช่วยเหลือจากผู้จัดกระบวนการ”³ ซึ่งบังคับบุคคลที่เข้าร่วมในกระบวนการ จะเรียกว่า “คู่กรณี” กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับเทคนิคและประเภทของการเสวนาหรือหารือ ตัวอย่างเช่น ในยุโรป ส่วนใหญ่แล้วจะรู้จักกระบวนการในฐานะ “การไกล่เกลี่ย”⁴ ซึ่งต่างจากการพิพากษาคดีตามกฎหมาย ส่วนในประเทศและมลรัฐอื่น ๆ อาจรู้จักกระบวนการภายใต้ชื่อ “การประชุมเพื่อยุติข้อพิพาท” “การเสวนา” “การพิจารณา คดีแบบวงกลม” หรือ “การสร้างสันติภาพ”

ใน หลักการพื้นฐาน นั้น ผลลัพธ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ “ข้อตกลง” ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ตอบสนองความต้องการระดับปัจเจกและความต้องการส่วนรวม ตลอดจนความรับผิดชอบของทั้งคู่กรณี ทั้งยังทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันได้อีกครั้ง⁵ ซึ่งมีข้อสันนิษฐานว่า ผลลัพธ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ส่งผลให้เกิดการเยียวยา การให้สินไหมทดแทนหรือการชดเชย ซึ่งผลลัพธ์ของกระบวนการมีแตกต่างหลากหลาย

ทั้งนี้ ส่วนใหญ่แล้ว จะมีการจำแนกผลลัพธ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ระหว่างทรัพย์สิน (เช่น สินไหมทดแทน ในรูปตัวเงิน) และรูปแบบการชดเชยเชิงสัญลักษณ์⁶ การชดเชยเชิงสัญลักษณ์อาจหมายถึง การตรวจสอบข้อเท็จจริง การขอโทษ และการขอโทษอย่างเป็นทางการ การรับรู้ของสาธารณะถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น ความพึงพอใจต่อมาตรการป้องกัน การรำลึกเหตุการณ์ การประกันว่าจะไม่กระทำความผิดซ้ำ และการทำกิจกรรมบริการชุมชนหรือองค์กรการกุศลโดยสมัครใจ ซึ่งส่วนใหญ่แล้ว ผลลัพธ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มักประกอบด้วย การชดเชยทั้งสองรูปแบบ ผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะกรณีผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้เยาว์ ไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงินเสมอไป แต่การแสดงท่าทีสำนึกผิด อาทิ การขอโทษ การแสดงความรับผิดชอบ การทำกิจกรรมบริการชุมชน หรือการดำเนินการเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ จะเป็นบทบาทที่เป็นคุณค่าต่อผู้เสียหายหรือชุมชน เนื่องจากเป็นการสร้างความรู้สึกว่ามี ความยุติธรรมเกิดขึ้น มีการเยียวยา และการยุติทางอารมณ์⁷ ในบางกรณี กระบวนการข้างต้นสามารถทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายปรองดองกันได้ ในท้ายที่สุด

1.2 วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ผู้ปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีแนวโน้มเห็นพ้องร่วมกันว่า การแก้ปัญหาอาชญากรรมใด ๆ ที่ใช้กระบวนการ “เชิงสมานฉันท์” อย่างแท้จริง ไม่ได้อยู่ที่การเจาะจงเลือกการปฏิบัติหรือใช้กระบวนการใดกระบวนการหนึ่งเท่านั้น สิ่งสำคัญยิ่งกว่าคือ การยึดมั่นค่านิยมที่มีความครอบคลุมชุดหนึ่ง ซึ่งเป็นพื้นฐานร่วมกันสำหรับทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกระบวนการเพื่อแก้ไข อาชญากรรมและผลพวงจากอาชญากรรม⁸ ค่านิยมพื้นฐานชุดนี้ประกอบด้วย ความจริง ความยุติธรรม ความปลอดภัย ด้านร่างกายและอารมณ์สำหรับผู้เข้าร่วม การมีส่วนร่วม การเสริมศักยภาพผู้เข้าร่วม การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด การชดเชยเยียวยา ความสมานฉันท์ การเคารพและให้เกียรติต่อผู้เข้าร่วมทุกคน ความสมัครใจ ตลอดจน กระบวนการและผลลัพธ์ที่โปร่งใส

³ Economic and Social Council resolution 2002/12 of 24 July 2002, annex, หน้า 2.

⁴ คู่มือจาก Council of Europe (2018), Recommendation CM/Rec(2018)8 concerning restorative justice in criminal matters.

⁵ Economic and Social Council resolution 2002/12, annex, หน้า 3.

⁶ อาทิ 2005 United Nations Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law (General Assembly resolution 60/147 of 16 December 2005) ซึ่งแสดงถึงารชดเชยรูปแบบต่าง ๆ และจำแนกพฤติการณ์การชดเชยต่าง ๆ ว่าเป็นการชดเชยเชิงสัญลักษณ์หรือการชดเชยด้วยวัตถุ

⁷ Doak, J., “Honing the Stone: Refining restorative justice as a vehicle for emotional redress”, Contemporary Justice Review, 14(4), หน้า 439–456.

อาทิ Chapman, T. and Torzs, E. (eds.) (2018), Connecting People to Restore Just Relations: Practice guide on values and standards for restorative justice practices, Leuven: European Forum for Restorative Justice: www.euforumj.org/sites/default/files/2019-11/efrj-values-and-standards-manual-to-print-24pp.pdf.

คุณค่าที่เป็นแนวทางการปฏิบัติสู่ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การชดเชย มุ่งเน้นการสำนึกผิดและเยียวยาความเสียหายจากอาชญากรรมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ และทรัพย์สิน ตลอดจนการตอบสนองความต้องการของผู้ที่ได้รับผลกระทบ

การเคารพ ปฏิบัติต่อผู้เข้าร่วมด้วยการเคารพศักดิ์ศรี ความเมตตา และรับฟังเสียงทุกเสียงเท่าเทียมกัน

ความสมัครใจ สร้างความมั่นใจว่าการเข้าร่วมกระบวนการของผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และสมาชิกชุมชนเป็นไปด้วยความสมัครใจ เข้าร่วมโดยเสรี มีข้อมูลเพียงพอประกอบการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วม ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมที่มีความหมายจากผู้ได้รับผลกระทบ รวมถึงผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด เพื่อน ครอบครัว และชุมชนของทั้งสองฝ่าย

การเสริมศักยภาพ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสื่อสารและแสดงมุมมองของตนได้ด้วยความเปิดเผย ตรงไปตรงมา และมีบทบาทอย่างแข็งขันในการตัดสินใจถึงสิ่งที่ตัวเองต้องการในการเข้าร่วมกระบวนการ

ความปลอดภัย ผู้เข้าร่วมกระบวนการทุกคนได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยด้านร่างกาย อารมณ์ วัฒนธรรม จิตวิญญาณ และสุขภาพ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ควรสร้างอันตรายต่อผู้เข้าร่วมไม่ว่าคนใดก็ตาม

ความรับผิดชอบ ช่วยให้ผู้สร้างความเสียหายได้สำนึกผิดและแสดงความรับผิดชอบต่อความเสียหาย ตลอดจนมีการชดเชย

การกลับตัว ให้โอกาสผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้รับความเข้าใจ เยียวยา และเปลี่ยนแปลง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและการกลับคืนสู่สภาพเดิมหรือการกลับมาเป็นสมาชิกในสังคม

ที่มา: Department of Justice Canada (2018), *Principles and Guidelines for Restorative Justice Practice in Criminal Matters*, Ottawa: Justice Canada.

จุดมุ่งหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีหลายด้านด้วยกัน ซึ่งล้วนประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ดังต่อไปนี้

(ก) สนับสนุนผู้เสียหาย ให้พื้นที่ในการส่งเสียง รับฟังเรื่องราว ส่งเสริมให้พวกเขาได้แสดงถึงความต้องการและความปรารถนาของตน ให้คำตอบแก่ผู้เสียหาย ช่วยให้พวกเขามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหา และเสนอความช่วยเหลือต่าง ๆ ให้ผู้เสียหาย

ในช่วงประมาณสองทศวรรษที่ผ่านมา มีเสียงเรียกร้องให้ระบบยุติธรรมทางอาญาเปลี่ยนจุดเน้นไปที่ความต้องการและการพิทักษ์ผลประโยชน์แก่ผู้เสียหายโดยตรงมากขึ้น (เช่น ตอบสนองความต้องการด้านข้อมูล การเสริมศักยภาพผ่านการมีส่วนร่วม การเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายแสดงออก การเอาใจใส่ การแก้ไขฟื้นฟูความรู้สึกว่าผู้เสียหายสามารถควบคุมชีวิตตนเอง และสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยความปลอดภัยได้อีกครั้ง) ปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเพื่อความยุติธรรมของผู้เสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power) ระบุไว้ว่า “ควรใช้กลไกการระงับข้อพิพาทที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ การไกล่เกลี่ย การอนุญาโตตุลาการ และแนวปฏิบัติตามกระบวนการยุติธรรมตามจารีตประเพณีหรือแนวปฏิบัติพื้นเมืองตามความเหมาะสมเพื่อสนับสนุนให้เกิดการประนีประนอมและการเยียวยาผู้เสียหาย”⁹ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีความเหมาะสม เนื่องจากมีลักษณะพิเศษที่เอื้อในการตอบสนองความต้องการที่สำคัญที่สุดของผู้เสียหาย แนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถสนับสนุนกระบวนการ ซึ่งเคารพการแสดงความคิดเห็นของผู้เสียหาย และการเสนอสิ่งที่ผู้เสียหายคิดว่าเป็นคุณค่าต่อตนเอง ผู้เสียหายสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการที่คุ้มครองและปฏิบัติต่อพวกเขาด้วยความเป็นธรรมและให้ความเคารพเพื่อแสวงหาการแก้ไขและการชดเชย ผู้เสียหายที่เข้าร่วมกระบวนการจะต้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาว่า ผลลัพธ์ที่ตัวเองต้องการจากกระบวนการคืออะไร เพื่อนำไปสู่การปิดฉากความเสียหายที่ได้รับ¹⁰

⁹ General Assembly resolution 40/34 of 29 November 1985, หน้า 7.

¹⁰ Bolitho, J. (2015), “Putting justice needs first: A case study of best practice in restorative justice”, *Restorative Justice: An International Journal*, 3(2), หน้า 256–281; Bolivar, D. (2019), *Restoring Harm: a psychosocial approach to victims and restorative justice*, Abingdon Oxon: Routledge; Hallam, M. (2014), *Restoring the Balance: An Evaluation of the Project conducted through interviews with victims, offenders and those making referrals to the service*, London: Victim Support (Thames Valley Area).

(v) **การเยียวยาความสัมพันธ์บางส่วนที่ถูกทำลายเนื่องจากอาชญากรรมโดยการสร้างอันทามตัวว่า จะแก้ปัญหาอย่างไรให้ดีที่สุด**

คุณลักษณะสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือการตอบสนองต่อพฤติกรรมทางอาญาในขอบเขตที่กว้างกว่าตัวผู้กระทำความผิดและความผิด การสร้างสันติภาพ การระงับข้อพิพาท การฟื้นคืนความสัมพันธ์และการสมานฉันท์ ถือเป็นวิธีการปฐมภูมิเพื่อความยุติธรรมและเป็นแนวทางสนับสนุนผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดไปพร้อมกับการรักษาผลประโยชน์ด้านความปลอดภัยสาธารณะแก่ชุมชนในวงกว้าง ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมจะช่วยจำแนกสาเหตุที่เป็นรากเหง้าของอาชญากรรมและช่วยกำหนดยุทธศาสตร์การป้องกันอาชญากรรมอีกด้วย

(ค) **ยึดหัตถ์ค่านิยมที่ชุมชนเชื่อถือและประเพณีพฤติกรรมของอาชญากร**

วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประการหนึ่งคือการประณามพฤติกรรมบางประการ อันเป็นวัตถุประสงค์เดียวกับพื้นฐานกฎหมายอาญาที่ใช้มานานหลายศตวรรษ อย่างไรก็ตาม วิธีการประณามพฤติกรรมอาชญากรนั้นไม่เหมือนกัน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เปิดโอกาสให้ชุมชนยึดหัตถ์ค่านิยมทางสังคมในลักษณะที่ยืดหยุ่นมากขึ้น โดยมีได้พิจารณาเฉพาะกฎระเบียบที่มี แต่พิจารณาพฤติการณ์การกระทำความผิดสถานการณ์จากฝ่ายผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดในระดับปัจเจกด้วย ซึ่งการประณามจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อใช้กระบวนการเชิงบวกแทนที่จะมุ่งไปที่การประณามพฤติกรรมเพียงอย่างเดียว กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังถือว่าการประณามพฤติกรรมดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญ แต่รูปแบบและวิธีการประณามในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ย่อมแตกต่างกันได้

(ง) **สนับสนุนให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนโดยเฉพาะผู้กระทำความผิด**

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบต่อพฤติกรรมและผลที่ตามมา ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาที่เน้นการกำหนดโทษและการประเมินความผิดทางกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เปลี่ยนกระบวนการที่ผู้กระทำความผิดเพียงรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น ไปสู่การให้ความสำคัญกับการเยียวยาความเสียหาย และหลีกเลี่ยงการก่อความเสียหายซ้ำอีกในอนาคต กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สนับสนุนให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือสถานการณ์ที่นำไปสู่การกระทำความผิด รับผิดชอบต่อบทบาทที่ตนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กำหนดว่า เมื่อผู้กระทำความผิดแสดงความรับผิดชอบแล้วจะต้องดำเนินการอย่างไร โดยมีได้อาศัยการบังคับใช้กฎหมายที่ตามกฎหมายทั่วไปโดยอัตโนมัติ หากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำหน้าที่ได้เต็มที่ จะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่เพียงต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ผู้กระทำความผิดจะเข้าสู่กระบวนการเพื่อเปลี่ยนแปลงด้านารุ้คิดและอารมณ์ ทั้งยังต้องปรับปรุงความสัมพันธ์ที่ตนมีกับชุมชนอีกด้วย

(จ) **ระบุผลลัพธ์เพื่อมองไปข้างหน้าและเพื่อความสมานฉันท์**

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้ให้ความสำคัญที่การละเมิดกฎและการลงโทษตามกฎหมายที่ควรได้รับ แต่มุ่งไปที่ผลกระทบจากการกระทำที่สร้างความเสียหายต่อผู้เสียหายและชุมชนเป็นหลัก ถึงแม้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถช่วยแก้ปัญหาภาวะการพึ่งพาโทษจำคุกมากเกินไป แต่กระบวนการไม่ได้มุ่งหมายไปที่การยกเลิกการลงโทษทุกรูปแบบ (เช่น การปรับ การคุมประพฤติ หรือแม้แต่การจำคุก) กระบวนการมุ่งสร้างผลลัพธ์เพื่อความสมานฉันท์และมองการณ์ข้างหน้าเพื่อลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น ให้โอกาสผู้กระทำความผิดในการชดเชยอย่างมีความหมายและฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่เสียหายจากการกระทำของตนเอง โดยสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควบคู่ไปกับมาตรการรูปแบบอื่น ๆ (เช่น การรักษาด้วยยา การบำบัดสุขภาพจิต และการกำกับดูแลผู้กระทำความผิด)

(จ) การป้องกันการกระทำผิดซ้ำโดยการส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวและเอื้ออำนวยการกลับคืนสู่ชุมชน

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความสำคัญต่อความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดก่อขึ้นเป็นหลักโดยมิได้ละเลยพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดในอนาคต ทั้งผู้เสียหายและชุมชนคาดหวังว่าการสำนึกผิดจะนำไปสู่ความรับผิดชอบซึ่งไม่เพียงแต่เพื่อชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่ยังเป็นทางเลือกเพื่อการกระทำที่ก่อความเสียหายในอนาคตด้วยองค์ประกอบสำคัญในการทำข้อตกลงในกระบวนการไกล่เกลี่ยหรือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อื่น ๆ เน้นค้ำประกันว่าผู้กระทำความผิดจะปรับพฤติกรรมของตนในอนาคต กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวหรือ “ปฏิรูปตัวเอง” อันเป็นวัตถุประสงค์ที่มีความชอบธรรมและสำคัญ ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงเป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ การยืนยันให้ผู้กระทำความผิดเข้าใจและยอมรับผิดชอบผลจากการกระทำของตนเอง ย่อมสื่อความหมายอย่างชัดเจนว่าต้องการให้ผู้กระทำความผิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในอนาคต ซึ่งครอบคลุมของผู้กระทำความผิด ผู้อื่นในชุมชน ตลอดจนหน่วยงานตามกฎหมายมีบทบาทสนับสนุนกระบวนการกลับตัวนี้

1.3 คุณภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แม้ว่าในปัจจุบัน การประเมินประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างเป็นระบบยังมีข้อจำกัด แต่ผลการวิจัยชี้ว่าการใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ไม่ว่าในขั้นตอนใดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็ตาม มีศักยภาพที่จะแก้ไขความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพในการทำให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และชดเชยความต้องการของผู้เสียหายได้ดีกว่าการใช้กระบวนการยุติธรรมมาตรฐานเพียงอย่างเดียว¹¹

ข้อค้นพบทั่วไปบางประการต่อไปนี้มาจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

- ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ส่งผลด้านบวกในการลดความถี่และความรุนแรงของการกระทำผิดซ้ำได้เป็นอย่างดี¹²
- หากใช้แนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นส่วนหนึ่งของกรอบการฟื้นฟูพฤติกรรมเสีย มีแนวโน้มว่า กระบวนการสามารถระงับความต้องการก่ออาชญากรรมและลดการกระทำผิดซ้ำได้
- กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเมื่อมีการเจาะจงเป้าหมายไปที่ผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงสูงและกระทำความผิดอาญาร้ายแรง
- การแก้ปัญหาที่ประสบความสำเร็จและผลลัพธ์จากกระบวนการเชิงสมานฉันท์ทั้งในการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด รวมถึงการประชุมเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิด สามารถเกิดขึ้นได้กับความผิดที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและความรุนแรง ผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่และผู้เยาว์ และสำหรับผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายทั้งที่รู้จักกันและที่เป็นคนแปลกหน้า
- โดยเนื้อแท้แล้ว กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้ได้โดยไม่มีข้อจำกัดด้านฐานความผิด

¹¹ Strang, H. and Sherman, L.W. (2015), “The Morality of Evidence”, *Restorative Justice*, 3(1), หน้า 6–27; Miers, D. (2001), *An International Review of Restorative Justice*, London: Home Office, p. 85. See also: McCold, P. (2003), “A Survey of Assessment Research on Mediation and Conferencing”, in Walgrave, L. (ed.) *Repositioning Restorative Justice*, Devon (United Kingdom): Willan Publishing, หน้า 67–120.

¹² Sherman, L., Strang, H., Mayo-Wilson, E., Woods, D. and Ariel, B. (2015), “Are Restorative Justice Confer- ences Effective in Reducing Repeat Offending?”, *Journal of Quantitative Criminology*, 31(1), หน้า 1–24; Umbreit, M.S., Coates, R.B. and Vos, B. (2008), “Victim-Offender Mediation: An evolving evidence-based practice”, in Sullivan, D. and Taft, L. (eds.), *Handbook of Restorative Justice*, Abingdon Oxon: Routledge, หน้า 52–62; Shapland, J., Robinson, G. and Sorsby, A. (2011), *Restorative Justice in Practice: Evaluating what works for victims and offenders*, Abingdon, Oxon: Routledge; Strang, H., Sherman, L.W., Mayo-Wilson, E., Woods, D. and Ariel, B. (2013), *Restora- tive Justice Conferencing (RJC) Using Face-to-Face Meetings of Offenders and Victims: Effects on Offender Recidivism and Victim Satisfaction. A systematic review*, Oslo: The Campbell Collaboration.

- ผู้เสียหายจากอาชญากรรมและผู้กระทำความผิดจำนวนมากยินดีเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงควรแจ้งให้คู่กรณีทราบว่า มีทางเลือกดังกล่าวด้วย¹³
- อัตราการเข้าร่วมกระบวนการของผู้เสียหายจากอาชญากรรมและผู้กระทำความผิดแตกต่างกันตามประเภทของฐานความผิด คุณลักษณะกลไกการส่งต่อ คุณลักษณะเฉพาะของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายในฐานะปัจเจก และลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด¹⁴
- โดยทั่วไปแล้ว กลุ่มผู้เสียหายจากอาชญากรรมและชุมชนมักให้การสนับสนุนให้ผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายและสนับสนุนแนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการส่งเสริมแนวทางสู่ความยุติธรรมที่สร้างสรรค์ มีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของประชาชนมากขึ้น¹⁵
- ผู้เสียหายจากอาชญากรรมหลายรายต้องการพบกับผู้กระทำความผิดด้วยความปลอดภัย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถบรรเทาผลกระทบทางอารมณ์จากการตกเป็นเหยื่อและลดภาวะอาการป่วยทางจิตด้วยเหตุรุนแรงได้ (post-traumatic stress disorder)¹⁶
- ทั้งผู้เสียหายจากอาชญากรรมและผู้กระทำความผิดเห็นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีความเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับมากกว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ใช้กันตามปกติ งานวิจัยจำนวนมากระบุว่า มีอัตราความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จากทั้งผู้เสียหายจากอาชญากรรมและผู้กระทำความผิดอยู่ในระดับสูงมาก¹⁷
- กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถเพิ่มการมีส่วนร่วมจากชุมชนและเอื้ออำนวยให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมรับมือและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและความผิดปกตินี้ในสังคม
- อาสาสมัครยุติธรรมสมานฉันท์ในชุมชนที่ผ่านการอบรมที่เหมาะสม มีศักยภาพในการทำหน้าที่ผู้จัดกระบวนการเช่นเดียวกับผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา¹⁸
- ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเพิ่มสูงขึ้นเมื่อหน่วยงานและกระบวนการทำงานร่วมภายในกรอบความร่วมมือเดียวกัน
- กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะมีเป้าหมายในการดำเนินการให้ลุล่วงตามกำหนดเวลา
- กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีศักยภาพในการลดต้นทุนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและลดเวลาในการดำเนินการในศาล รวมทั้งยกระดับการส่งมอบบริการ

¹³ Van Camp, T. and Wemmers, J.-A. (2016), "Victims' Reflections on the Protective and Proactive Approaches to the Offer of Restorative Justice: The Importance of Information", *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 58 (3), หน้า 415–442; Pelikan, C. (2010), "On the Efficacy of Victim-offender Mediation in Cases of Partner-ship Violence in Austria, or Men Don't Get Better but Women Get Stronger: Is it still true? Outcomes of an Empirical Study", *European Journal of Criminal Policy Research*, 16 (1), หน้า 49–67.

¹⁴ Bolivar, D., Aertsen, I. and Vanfraechem, I. (eds.) (2015), *Victims and Restorative Justice: An empirical study of the needs, experiences and position of victims within restorative justice practices*, Leuven: European Forum for Restorative Justice.

¹⁵ Paul, G.D. and Swan, E.C. (2018), "Receptivity to Restorative Justice: A survey of goal importance, process effectiveness, and support for victim-offender conferencing", *Conflict Resolution Quarterly*, 36(2), หน้า 145–162.

¹⁶ Bolitho, J. (2017), "Inside the Restorative Justice Black Box: The role of memory reconsolidation in transforming the emotional impact of violent crime on victims", *International Review of Victimology*, 23(3), หน้า 233–255; Sherman, L., et al. (2015), "Twelve Experiments in Restorative Justice: the Jerry Lee program of randomized trials of restorative justice conferences", *Journal of Experimental Criminology*, 11(4), หน้า 501–540.

¹⁷ Shapland, et al. (2011), *Restorative Justice in Practice*; Ministry of Justice of New Zealand (2016), *Restorative Justice Victim Satisfaction Survey: Research report*, Wellington (New Zealand): Ministry of Justice; Van Camp, T. and Wemmers, J.-A. (2013), "Victim Satisfaction with Restorative Justice: More than procedural justice", *International Review of Victimology*, 19(2), หน้า 117–143. See also: Bolivar, et al. (eds.) (2015), *Victims and Restorative Justice*; Hansen, T. and Umbreit, M. (2018), "Four Decades of Victim-offender Mediation Research and Practice: The evidence", *Conflict Resolution Quarterly*, 36(2), หน้า 99–113.

¹⁸ Hipple, N. and McGarrell, E. (2008), "Comparing Police- and Civilian-run Family Group Conferences", *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 31(4), หน้า 553–577.

ผลประโยชน์จากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีคุณูปการ ดังต่อไปนี้

- สนับสนุนให้ผู้เสียหายจากอาชญากรรมและผู้กระทำความผิดสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับใช้ในวงกว้างและใช้เวลาไม่นาน
- ผู้เสียหายมีโอกาสแสดงความคิดเห็น มีการรับฟังผู้เสียหาย ผู้เสียหายมีโอกาสทำความเข้าใจผู้กระทำความผิด
- ให้คำตอบแก่ผู้เสียหายและชุมชน รวมทั้งสิทธิที่จะทราบข้อมูลและสิทธิในการเข้าถึงความจริง
- ผู้เสียหายมีโอกาสได้รับการชดเชยทั้งด้านทรัพย์สินและการชดเชยเชิงสัญลักษณ์
- เชื้ออำนาจช่วยให้ผู้เสียหายฟื้นตัวและบรรเทาผลกระทบทางอารมณ์ และช่วยลดผลกระทบจากความกระทบกระเทือนทางจิตใจจากอาชญากรรมต่อผู้เสียหาย
- เป็นทางเลือกนอกเหนือจากการดำเนินคดีอาญา
- ลดความถี่และความรุนแรงจากการกระทำผิดซ้ำ โดยเฉพาะเมื่อใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางฟื้นฟูพฤติกรรมในกรอบที่กว้างขึ้น
- หลีกเลี่ยงการตีตราผู้กระทำความผิดและช่วยให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ยกกระตือรือร้นมีส่วนร่วมจากสาธารณะและยกระดับความเชื่อมั่นของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชุมชน
- ยกกระตือรือร้นมีส่วนร่วมของชุมชน
- หนุนเสริมความริเริ่มในการป้องกันอาชญากรรมในท้องถิ่นให้ประสิทธิภาพมากขึ้น
- พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจและชุมชนให้ดียิ่งขึ้น
- ลดต้นทุนและความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

1.4 มาตรฐานและบรรทัดฐานระหว่างประเทศว่าด้วยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ในปี 2002 คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติได้รับรอง *หลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา* เพื่อเสนอแนวทางแก่ประเทศสมาชิกในการพัฒนาและดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ *หลักการพื้นฐาน* เป็นเครื่องมือแรกที่องค์การสหประชาชาติพัฒนาเพื่อความยุติธรรมทางอาญาเชิงสมานฉันท์ *หลักการพื้นฐาน* ไม่ได้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นเอกสารที่มีสภาพบังคับใช้ทางกฎหมายหรือเป็นคำสั่ง แต่เป็นการให้ข้อมูลและสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกรับหลักการมาใช้ และกำหนดมาตรฐานของมาตรการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ภายใต้บริบทแนวปฏิบัติระดับชาติที่มีอยู่แล้ว โดยคำนึงถึงบริบททางกฎหมาย สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในประเทศ¹⁹ *หลักการพื้นฐาน* เสนอแนวทางสำคัญด้านการใช้และการดำเนินการภายใต้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนการคุ้มครองขั้นพื้นฐาน เพื่อให้แน่ใจว่า สมาชิกสภานิติบัญญัติ ผู้กำหนดนโยบาย องค์กร ชุมชน และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวข้อง จะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้อย่างเหมาะสมและมีส่วนร่วมพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อแก้ปัญหาอาชญากรรม

บทที่ 2 และภาคผนวกจะอภิปรายถึง *หลักการพื้นฐาน* โดยในบทที่ 2 จะเสนอมาตรฐานและบรรทัดฐานต่าง ๆ ขององค์การสหประชาชาติด้านอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญาโดยสรุป เพื่อเป็นภาพรวมการใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทเฉพาะ

1.5 กรอบการดำเนินงานทางนิติบัญญัติ

หลักการพื้นฐาน ย่อหน้า 12 ย้ำเตือนว่า การดำเนินการด้านนิติบัญญัติมีความจำเป็นและสำคัญต่อการกำหนดมาตรฐานและให้ความคุ้มครองทางกฎหมายที่จำเป็นบางประการสำหรับคู่มือในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยขึ้นอยู่กับบริบทด้านกฎหมาย

¹⁹ E/CN.15/2002/5/Add.1, หน้า 28.

สถานะทางกฎหมายและรากฐานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทางปฏิบัติมีความแตกต่างกันอย่างมากในแต่ละพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจมีหรือไม่มีกฎหมายรองรับก็ได้ หรืออาจมีหรือไม่มีสถานะทางกฎหมายอย่างเป็นทางการก็ได้ แม้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจไม่มีตัวบทกฎหมายรองรับ แต่ก็ได้เป็นอุปสรรคในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แต่อย่างใด กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จำนวนมากได้ก่อร่างและดำเนินการจนสำเร็จโดยมิได้อาศัยการตรากฎหมายใหม่แต่อย่างใด

ประเทศแอฟริกาได้เป็นตัวอย่างกรณีการเริ่มดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยไม่มีตัวบทกฎหมายเฉพาะใด ๆ รองรับการมอบอำนาจให้ดำเนินกระบวนการ แม้ไม่มีการตรากฎหมายไว้ แต่อัยการสามารถใช้ดุลพินิจเพื่อหันเหคดีก่อนเข้าสู่การฟ้องคดี องค์การอัยการและองค์การพัฒนาเอกชนร่วมกำหนดกระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กฎหมายว่าด้วยการพิพากษาลงโทษหรือการกำหนดอัตราโทษอนุญาตให้เลื่อนการพิจารณาคดี รอการลงโทษ หรือการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งล้วนเป็นการสร้างพื้นที่ที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดการลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

อย่างไรก็ตาม กรอบการดำเนินงานทางนิติบัญญัติเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและจำเป็นต่อการพัฒนาโครงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และเสริมสร้างความแข็งแกร่งแก่หลักนิติธรรมหรือความชอบด้วยกฎหมายที่มีอยู่²⁰ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่มีความริเริ่มหรือโครงการใหม่ ๆ ซึ่งมีเป้าหมายในการปฏิรูปวิธีการในระบบ การดำเนินการในเชิงโครงสร้างกับผู้กระทำผิดบางกลุ่ม (เช่น ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน) ผู้กระทำความผิดบางประเภท (เช่น ความผิดฐานการคุ้มครองการประมง) หรือเพื่อเสนอแนะทางเลือกใหม่ ๆ ในการดำเนินการ (เช่น การหันเหคดี) ซึ่งล้วนอาศัยกรอบการดำเนินการทางกฎหมายใหม่ ๆ ตัวอย่างเช่น ในประเทศเม็กซิโก ได้ลงมติเห็นชอบระบบยุติธรรมอาญาสำหรับวัยรุ่นแห่งชาติ (Ley Nacional del Sistema Integral de Justicia Penal para Adolescentes) ซึ่งนำไปสู่การสร้างระบบยุติธรรมองค์รวมสำหรับวัยรุ่น และยังได้กำหนดกรอบการทำงานที่ใช้ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในฐานะทางเลือกสู่การดำเนินการในระบบปกติ ในประเทศจอร์เจีย ประมวลกฎหมายยุติธรรมสำหรับผู้เยาว์ พ.ศ. 2559 (Juvenile Justice Code 2016) เสนอทางเลือกโดยให้ใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในฐานะกลไกการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาสำหรับผู้กระทำความผิดที่ยังเป็นผู้เยาว์

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีฐานทางกฎหมายที่มั่นคงและชัดเจนรองรับ ก็ยังไม่อาจรับประกันได้ว่ากระบวนการจะครอบคลุมและมีประสิทธิภาพในการดำเนินการ ซึ่งหากปราศจากการสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักทั้งหมดแล้ว การดำเนินการอาจถูกเพิกเฉยได้ ซึ่งจะกล่าวถึงประเด็นนี้ในบทที่ 7 โครงสร้างเชิงยุทธศาสตร์เพื่อสถาบันและการดำเนินการ

โดยทั่วไปแล้ว กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดำเนินการภายใต้กรอบบริบทความยุติธรรมทางอาญาที่กว้างกว่าหรือดำเนินการควบคู่กันไป ด้วยเหตุนี้กระบวนการต่าง ๆ จึงต้องอาศัยการต่อรองบทบาทเชิงสารบัญญัติในระบบหรือในฐานะทางเลือกภายใต้ระบบยุติธรรมทางอาญารูปแบบปกติ มิฉะนั้น กระบวนการนี้มีความเสี่ยงที่จะกลายเป็นเพียงกระบวนการชายขอบหรือไม่ได้ถูกนำมาใช้เท่าที่ควร ในขณะที่ยังไม่มีกรอบนิติบัญญัติในทางกฎหมายเป็นฐาน (statutory foundation) การบรรจุกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการประจำที่มีอยู่ในระบบยุติธรรมทางอาญาอาจประสบความยุ่งยาก การตรากฎหมายจะช่วยผลักดันให้มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงอาญาบ่อยครั้งขึ้น ทั้งยังประกันว่าจะมีการใช้กระบวนการสมานฉันท์ตามที่คาดการณ์ไว้แน่นอนในฐานะที่มีการกำหนดความคุ้มครองทางกฎหมายที่จำเป็นในการใช้กระบวนการในวงกว้าง ประเทศที่มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างแพร่หลาย เช่น นิวซีแลนด์ ไอร์แลนด์เหนือ เบลเยียม ฟินแลนด์ และนอร์เวย์ ล้วนตราตัวบทกฎหมายที่เข้มแข็งเพื่อให้ศาลและอัยการสามารถส่งคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ อย่างไรก็ตาม ตัวบทกฎหมายเพียงประการเดียวย่อมไม่อาจปรับปรุงความริเริ่ม ส่งเสริมการเข้าถึง และรับประกันความครอบคลุม และประกันประสิทธิภาพการดำเนินการได้²¹ คู่มือบทที่ 7 จะทบทวนคำถามในการพัฒนารอบการดำเนินการทางนิติบัญญัติที่เพียงพอ รวมทั้งแนวทางเชิงยุทธศาสตร์สำหรับสถาบันและการดำเนินงาน

²⁰ Fellegi, B. (2003), Meeting the Challenges of Introducing Victim-Offender Mediation in Central and Eastern Europe, Leuven: European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, หน้า 74-76; Wright, M. (2015), 'Making it Happen or Letting it Happen', Restorative Justice: An International Journal, 3(1), หน้า 119-128.

²¹ Laxminarayan, M. (2014), Accessibility and Initiation of Restorative Justice, Leuven: European Forum for Restorative Justice, หน้า 154.

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการระงับข้อพิพาททางเลือก

แนวคิดของการระงับข้อพิพาททางเลือก (alternative dispute resolution) และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ร่วมกันได้ เนื่องจากส่วนใหญ่แล้ว กระบวนการทั้งสองมีวิธีการคล้ายกัน (การเจรจา การไกล่เกลี่ย สมานฉันท์) ซึ่งจะไม่เห็นความแตกต่างระหว่างกระบวนการทั้งสองมากนัก กระบวนการทั้งสองให้ความสำคัญกับความร่วมมือและการดำเนินการบนพื้นฐานฉันทามติมากกว่าการตัดสินชี้ขาดและการกล่าวหา อย่างไรก็ตาม ภายใต้อาชญากรรมไม่ได้เป็นเพียงข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีเท่านั้น ดังนั้น จะต้องรับประกันความปลอดภัยในปริมาณพลสาธารณะนอกเหนือไปจากการแก้ไขสถานการณ์ รวมทั้งการป้องกันการเกิดอาชญากรรมซ้ำอีกด้วย

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นมากกว่าการระงับความขัดแย้งหรือข้อพิพาท ตามที่ได้ย้ำเน้นในหลักการพื้นฐานว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ “วิวัฒนาการของการแก้ปัญหาอาชญากรรมซึ่งให้ความเคารพศักดิ์ศรีและความเสมอภาคของบุคคล การสร้างความเข้าใจและส่งเสริมสังคมสันติสุขด้วยการเยียวยาผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน”^a กระบวนการนี้ดำเนินการตามคุณค่าหลักสำคัญหลายประการ และนำไปสู่ผลลัพธ์จากเหตุการณ์มาส่งเสียง อธิบายถึงความต้องการและระบุถึงความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด และเพื่อแก้ปัญหาว่าร่วมกันว่าจะชดเชยความเสียหายและป้องกันการเกิดอาชญากรรมซ้ำได้อย่างไร

^a อาริมกุน, ECOSOC resolution 2002/12.

สัมพันธ์ภาพกับกระบวนการยุติธรรมของชนพื้นเมืองและความยุติธรรมตามจารีตประเพณี

องค์ประกอบของแนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมดั้งเดิมตามจารีตประเพณีนิยม การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญาเป็นผลมาจากการบูรณาการภูมิปัญญาพื้นเมืองกับคุณลักษณะของกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมเช่นเดียวกับกฎหมายจารีตประเพณีส่วนใหญ่ ลักษณะร่วมเช่นนี้จะช่วยขับเคลื่อนการสนับสนุนให้ใช้ระบบยุติธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นการเอื้ออำนวยสิทธิในการตัดสินใจด้วยตนเองของชนพื้นเมือง (indigenous self-determination) ด้วย^a

ในการศึกษาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น กลไกผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิของชนพื้นเมือง (Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples) ย้ำเน้นว่า สิทธิทางวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองครอบคลุมถึงการยอมรับและการปฏิบัติตามระบบยุติธรรมของกลุ่มชนพื้นเมือง รวมทั้งการที่ศาลและกระบวนการทางกฎหมายยอมรับจารีตประเพณี ค่านิยม และภาษาท้องถิ่น^b ระบบยุติธรรมสำหรับชนพื้นเมืองสะท้อนวัฒนธรรมและจารีตที่ผู้คนให้คุณค่าอย่างชัดเจน บรรทัดฐานและกฎหมายตามจารีตประเพณีซึ่งกำกับดูแลความสัมพันธ์^c ได้รับการยอมรับในฐานะที่มีความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์และชุมชนที่สมัครสมานกลมเกลียว ในหลายกรณี ประชาชนเข้าถึงกลไกความยุติธรรมตามจารีตประเพณีได้มากกว่าระบบยุติธรรมของรัฐ เนื่องจากความสอดคล้องทางวัฒนธรรมและสามารถนำมาใช้ได้ทันที

ระบบยุติธรรมที่ไม่เป็นทางการโดยชุมชน (หรือบางครั้งเรียกว่า “ระบบยุติธรรมไม่เป็นทางการ”) มีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบมีผลลัพธ์แตกต่างกันทั้งในแง่การเข้าถึงความยุติธรรม ความเสมอภาค และความเป็นธรรม จุดมุ่งหมายเบื้องต้นของกฎหมายจารีตประเพณี คือการประนีประนอมและการระงับข้อพิพาท รวมทั้งเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด และการอ้างความรับผิดชอบต่อสังคม ระบบเหล่านี้มีองค์ประกอบเฉพาะคือกระบวนการที่ไม่เป็นทางการและการปรึกษาหารือ อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ของกระบวนการมักจะเป็นการตัดสินชี้ขาดมากกว่าจะเป็นการไกล่เกลี่ย อีกทั้งบ่อยครั้งที่ไม่ได้มีการขอความยินยอมจากผู้กระทำความผิดในการเข้าร่วมกระบวนการ อย่างไรก็ตาม จารีตทางกฎหมายของชนพื้นเมืองประกอบด้วยหลักการและกระบวนการซึ่งส่งเสริมการเยียวยา การสมานฉันท์ในชุมชน และการส่งผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม^d

สัมพันธภาพกับกระบวนการยุติธรรมของชนพื้นเมืองและความยุติธรรมตามจารีตประเพณี (ต่อ)

ประเทศในทวีปแอฟริกาหลายประเทศนั้น กฎหมายจารีตประเพณีช่วยหนุนเสริมและเติมเต็มข้อจำกัดด้านศักยภาพ หรือช่วยยกระดับศักยภาพของระบบยุติธรรม ตัวอย่างเช่น ในประเทศยูกันดา ศาลสภาของท้องถิ่นได้รับการจัดตั้งตามกฎหมายและมีอำนาจในการกำหนดมาตรการชดเชยเยียวยา เช่น ค่าชดเชย การชดเชย การสมานฉันท์ หรือการขอโทษ รวมทั้งมาตรการเชิงบังคับต่าง ๆ^d

ในประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และแคนาดา ชนพื้นเมืองมีส่วนร่วมในกระบวนการลงโทษเป็นระยะเวลาหนึ่ง ชนพื้นเมือง องค์การ ผู้สูงวัย ครอบครัวและสมาชิกกลุ่มเครือญาติจะได้รับการสนับสนุนให้เข้าร่วมในกระบวนการลงโทษและให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด รวมทั้งความพร้อมของผู้กระทำความผิดที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแก่เจ้าหน้าที่ ด้วยพัฒนาการเหล่านี้ กระบวนการของศาลจึงมีความสอดคล้องในทางวัฒนธรรมยิ่งขึ้นกว่าเดิม และยังเสริมสร้างให้ความไว้วางใจระหว่างชุมชนชนพื้นเมือง และเจ้าหน้าที่ตุลาการให้เติบโตยิ่งขึ้น^e

แม้จะมีความคล้ายคลึงกันอยู่บ้าง แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แตกต่างไปจากแนวปฏิบัติที่มาจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับชนพื้นเมืองและความยุติธรรมตามจารีตประเพณี ซึ่งความยุติธรรมตามจารีตประเพณีไม่ได้มีแนวทางตามเป้าหมาย หลักการ และการคุ้มครองเช่นเดียวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เสมอไป

^a Human Rights Council, Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples, 2014.

^b Human Rights Council, Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples, 2013, p. 28.

^c Chartrand, L. and Horn, K. (2016), *A Report on the Relationships between Restorative Justice and Indigenous Legal Traditions in Canada*, Ottawa: Department of Justice Canada.

^d Stevens, J. (2000), *Access to Justice in Sub-Saharan Africa: The role of traditional and informal justice systems*, London: Penal Reform International.

^e Marchetti, E., and Daly, K. (2004), "Indigenous Courts and Justice Practices in Australia", *Trends and Issues in Criminal Justice*, No. 274, Canberra: Australian Institute of Criminology. See also: Marchetti, E. (2017), "Nothing Works? A Meta-Review of Indigenous Sentencing Court Evaluations", *Current Issues in Criminal Justice*, 28(3), pp. 257–276.

กระบวนการยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่านและกระบวนการยุติธรรมหลังความขัดแย้ง

องค์การสหประชาชาตินิยามความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่านว่า “กระบวนการและกลไกในสังคมที่พยายามคลี่คลายสถานการณ์ในอดีตที่เกิดจากการละเมิดสิทธิอย่างกว้างขวาง เพื่อสร้างความยุติธรรมและความปรองดองได้อย่างมีเหตุผล”^a

กลไกหรือมาตรการต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อที่จะบรรลุพันธกรณีเหล่านี้ ได้แก่ กลไกการแสวงหาความจริง เช่น คณะกรรมการตรวจสอบและค้นหาความจริง กลไกตุลาการ (ระดับประเทศ ระหว่างประเทศ และแบบผสมผสาน) การเยียวยา การปฏิรูปเชิงสถาบัน และการตรวจสอบ ความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่านได้รับการพิจารณาว่าในฐานะวิถีทางในการจัดการกับอาชญากรรมร้ายแรงที่อยู่นอกกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกลไกบางประการให้น้ำหนักที่ความสมานฉันท์และการเยียวยา และกลไกอื่น ๆ อาศัยหลักการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์^b

ตัวอย่างเช่น ประเทศเซียร์ราลีโอนใช้การนิรโทษกรรมแพร่หลายเพื่อชักชวนให้กลุ่มต่าง ๆ ที่สู้รบกันยุติการนองเลือด และเข้าร่วมกระบวนการสันติภาพ มีการจัดตั้งคณะกรรมการแสวงหาความจริงและสมานฉันท์ซึ่งมีภาระหน้าที่ด้านการรับผิดชอบและการรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด

ทั้งนี้ กระบวนการจำนวนมากมุ่งแก้ปัญหาอาชญากรรมนอกกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งที่เป็นกระบวนการรายกรณีหรือใช้การนิรโทษกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนกับการเปิดเผยข้อมูลทั้งหมด (แอฟริกาใต้) ผ่านอนุญาโตตุลาการ และการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย (ตุนิเซีย เนปาล และแกมเบีย) การลงโทษสถานเบา (โคลอมเบีย) และกระบวนการสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน (ติมอร์ตะวันออก) ในระดับหนึ่ง หลักการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้สร้างแรงบันดาลใจให้เกิดแนวทางใหม่ ๆ ในการป้องกันกรก่อความรุนแรงแบบการแก้แค้น

กระบวนการยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่านและกระบวนการยุติธรรมหลังความขัดแย้ง (ต่อ)

นอกจากนี้ กระบวนการและแผนงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังใช้ในการเอื้ออำนวยการคืนกลับสู่สังคมของทหารหน่วยรบและทหารเด็ก ตัวอย่างเช่น ในประเทศเซียร์ราลีโอนและในทางตอนเหนือของประเทศยูกันดา กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่คำนึงถึงการรับผิดชอบต่อทหารเด็ก การฟื้นฟูเด็กชั้นสูง การเยียวยาชุมชน และการเอื้ออำนวยการส่งคืนเด็กกลับสู่ครอบครัว หมู่บ้าน และชีวิตพลเรือนปกติ แนวทางนี้มีความยืดหยุ่นเพียงพอเมื่อพิจารณาถึงความซับซ้อนของสถานะความเป็นทหารเด็กควบคู่ไปกับภาวะต่อเนื่องจากการเป็นทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด อีกทั้งยังยอมรับถึงความสำคัญที่จะต้องมีการรับผิดชอบต่อไปพร้อมกับการดำเนินการสร้างความสมานฉันท์ การฟื้นฟู และการส่งคืนกลับสู่สังคม^c ซึ่งในระดับอื่นนั้น หลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังกระตุ้นและส่งเสริมแนวทางเชิงนวัตกรรมเพื่อป้องกันลัทธินิยมความรุนแรงอีกด้วย^d

^a The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies: Report of the Secretary-General, (S/2004/616), p. 8.

^b United Nations OHCHR (2006), Rule-of-law Tools for Post-conflict States: Truth Commissions, New York/ Geneva: 2006; United Nations OHCHR (2008), Rule-of-law Tools for Post-conflict States: Reparation, New York/ Geneva: 2008. See also: Rosenblatt, F.F. and Weitekamp, E. (2019), "Restorative justice around the world and in cases of mass victimisation", in Peacock, R. (ed.), Victimology in Africa. (3rd edn), Pretoria: Van Schaik Publishers, pp. 143–159.

^c Salome, J. (2016), "Children Accountability and Justice: Advancing restorative justice for child soldiers and child pirates", Allons-y, 1, p. 35.

^d Gavrielides, T. (2018), Youth Radicalisation, Restorative Justice and the Good Lives Model: Comparative learn- ings from seven countries, London: The IARS International Institute

สรุปสาระสำคัญ

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายและคู่กรณีอื่น ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไข ชดเชย และฟื้นฟูผลพวงจากอาชญากรรม บรรเทาความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นและป้องกันไม่ให้อาชญากรรมเกิดขึ้นซ้ำในอนาคต
2. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประกอบด้วยกระบวนการซึ่งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด บุคคลอื่นหรือสมาชิกชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมมีส่วนร่วมเชิงรุกตามความเหมาะสมในการแก้ปัญหาผลพวงที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมร่วมกัน โดยมีผู้จัดกระบวนการเป็นผู้นำกระบวนการ
3. แผนงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เปิดโอกาสให้ผู้ที่ยอมรับผิดชอบต่อความเสียหายจากกระทำของตนเองได้รับผิดและแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เสียหาย รวมทั้งชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย
4. เป้าหมายหลักของแผนงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่
 - สนับสนุนให้ผู้เสียหายได้สื่อสาร เรียกร้อง และสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมและระบุความต้องการของตน
 - ฟื้นฟูระเบียบแบบแผนและสันติสุขของชุมชน บูรณะและเยียวยาความสัมพันธ์ที่ถูกทำลายลงของชุมชน
 - ประณามพฤติกรรมอาชญากรรม
 - กระตุ้นและส่งเสริมคู่กรณีให้แสดงความรับผิดชอบต่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้กระทำความผิด
 - วิเคราะห์ผลที่จะได้รับจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
 - ป้องกันการกระทำผิดซ้ำโดยส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดรายบุคคลกลับตัว และเอื้ออำนวยให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม

สรุปสาระสำคัญ (ต่อ)

5. แผนงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีคุณูปการหลายประการ ได้แก่
 - สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในวงกว้าง
 - สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือระงับข้อพิพาทที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
 - ผู้เสียหายได้รับการชดเชยและชดใช้ที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น
 - ผู้เสียหายมีโอกาสได้รับการบำบัดฟื้นฟู
 - มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่า ผู้กระทำความผิดจะสามารถยุติการก่ออาชญากรรมซ้ำ
 - ผู้กระทำความผิดมีโอกาสกลับคืนสู่สังคมมากขึ้น
 - ชุมชนมีส่วนร่วมและมีความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรมเพิ่มมากขึ้น
 - ส่งผลกระทบบ้านบวกต่อระบบยุติธรรมทางอาญา

6. ในปี 2002 องค์การสหประชาชาติมีมติรับรอง *หลักการพื้นฐานว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา (Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters)* เพื่อชี้แนะและกระตุ้นรัฐสมาชิกให้มีมติยอมรับและจัดทำมาตรฐานระบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้เป็นมาตรฐานภายใต้บริบทกฎหมายของแต่ละประเทศ

7. แม้ว่าการออกแบบการดำเนินงานทางกฎหมายของประเทศไม่ได้เป็นจุดเริ่มต้นในการจัดตั้งระบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เสมอไป แต่การออกแบบการดำเนินงานเหล่านั้นเป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาระบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสร้างความชอบธรรมทางกฎหมาย

2. ภาพรวมมาตรฐาน บรรทัดฐาน และหลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติ ว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

หลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา ให้แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทุกขั้นตอนของระบบยุติธรรมทางอาญา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้รัฐภาคีทราบและสนับสนุนการนำมาใช้เพื่อกำหนดมาตรฐานของมาตรการด้านความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทของระบบกฎหมายในประเทศของตนโดยมิได้มีลักษณะเป็นการบังคับหรือกำหนดไว้ตายตัว แต่ **หลักการพื้นฐาน** เสนอรูปแบบมาตรการคุ้มครองต่าง ๆ เป็นฐานเพื่อประกันความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดที่มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยสนับสนุนให้รัฐภาคีกำหนดแนวทางและมาตรฐานของตนเอง และมีอำนาจตรากฎหมายเพื่อกำกับการใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา

เนื้อหาหลักของ **หลักการพื้นฐาน** เป็นการกำหนดปัจจัยสำหรับการใช้มาตรการเชิงสมานฉันท์และมาตรการที่รัฐภาคีควรนำมาใช้เพื่อรับประกันว่า ผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะได้รับการคุ้มครองจากกลไกกฎหมายที่เหมาะสม โดยเฉพาะเนื้อหาหมวดที่ 2 และ 3 พยายามกำหนดรูปแบบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมตามลำดับ (เช่น เมื่อมีหลักฐานซึ่งพิสูจน์ได้และเพียงพอต่อการกล่าวหาผู้กระทำความผิดเพื่อที่จะสามารถดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เมื่อผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายยินยอมเท่านั้น) และลักษณะมาตรการคุ้มครองทางกฎหมายที่ควรตราไว้

2.1 คำนิยามเฉพาะสำหรับการใช้คู่มือฉบับนี้

ตามที่กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ **หลักการพื้นฐาน** ไม่ได้กำหนดนิยามคำว่า “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” แต่ได้กำหนดคำว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” “วิธีการเชิงสมานฉันท์” และ “ผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์” แทน “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์”²² หมายถึงกระบวนการใด ๆ ที่ใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์และพยายามที่จะบรรลุผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์”²³ ซึ่งอาจรวมถึงการไกล่เกลี่ย การประนีประนอม การประชุม และการพิจารณาคดีแบบวงกลม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และบุคคลหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมตามความเหมาะสม เข้าร่วมด้วยกันอย่างแข็งขันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากอาชญากรรมโดยได้รับความช่วยเหลือจากผู้จัดกระบวนการ “ผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์”²⁴ หมายถึงการบรรลุข้อตกลงอันเป็นผลมาจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เช่น การเยียวยา การชดเชย และการบริการชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของปัจเจกและส่วนรวม ความรับผิดชอบของคู่กรณี และการกลับคืนสู่สังคมของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด

²² Economic and Social Council resolution 2002/12, annex, หน้า 1.

²³ เพิ่งอ้าง., หน้า 2.

²⁴ เพิ่งอ้าง., หน้า 3.

2.2 สิทธิของคู่กรณี

คู่กรณีในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และบุคคลอื่น ๆ หรือสมาชิกในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมอาจเข้าร่วมในกระบวนการนี้²⁵

หลักการพื้นฐาน มีข้อเสนอแนะในการคุ้มครองเบื้องต้นเพื่อปกป้องสิทธิของคู่กรณี และรับประกันว่า กระบวนการมีความเป็นธรรมต่อผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย (ย่อหน้า 13) ดังต่อไปนี้

สิทธิในการพบและปรึกษากับทนายความ ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดควรมีสิทธิปรึกษากับทนายความด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และในกรณีที่จำเป็น คู่กรณีย่อมมีสิทธิได้รับบริการแปลภาษาและ/หรือล่ามแปลภาษา

*สิทธิเด็ก*²⁶ ในการได้รับความช่วยเหลือจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง เด็กควรมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากพ่อแม่หรือผู้ปกครองของตน

สิทธิในการรับทราบข้อมูลอย่างครบถ้วน ก่อนตกลงร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คู่กรณีควรได้รับข้อมูลด้านสิทธิต่าง ๆ ลักษณะกระบวนการ และผลที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการจนครบถ้วน

สิทธิในการปฏิเสธการเข้าร่วม ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดไม่ควรถูกบีบบังคับหรือถูกชักจูงโดยวิธีการที่ไม่เป็นธรรมให้เข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือยอมรับผลลัพธ์จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คู่กรณีต้องให้ความยินยอมเข้าร่วมกระบวนการ ในกรณีที่มีเด็กเกี่ยวข้อง เด็กควรได้รับคำแนะนำและความช่วยเหลือพิเศษก่อนให้ความยินยอมเข้าร่วมกระบวนการ

2.3 การคุ้มครองทางกฎหมายและนโยบาย

หลักการพื้นฐาน ยังมีข้อเสนอแนะให้สร้างความคุ้มครองในเชิงกระบวนการสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นในกฎหมาย ข้อบังคับ หรือนโยบาย ดังนี้ (โปรดดู ย่อหน้า 14 ถึง 17)

ความยินยอมจากฝ่ายผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย ควรใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เฉพาะกับผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดที่ยืนยันเข้าสู่กระบวนการโดยอิสระปราศจากการบังคับ คู่กรณีทั้งสองต้องสามารถเพิกถอนความยินยอมระหว่างการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ตลอดเวลา (ย่อหน้า 7)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้ในกรณีที่มีหลักฐานเพียงพอ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรใช้เฉพาะในกรณีที่มีหลักฐานเพียงพอต่อการตั้งข้อกล่าวหาต่อผู้กระทำความผิด (ย่อหน้า 7) ปกติแล้ว ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดควรตกลงข้อเท็จจริงพื้นฐานแห่งคดี เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการมีส่วนร่วมในกระบวนการ (ย่อหน้า 8)

การมีส่วนร่วมของผู้กระทำความผิดไม่ใช่หลักฐานว่ากระทำความผิด การมีส่วนร่วมของผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ควรใช้เป็นหลักฐานว่า ผู้กระทำความผิดยอมรับว่ากระทำความผิดในการดำเนินคดีทางกฎหมายภายหลัง (ย่อหน้า 8)

ข้อตกลงพึงเป็นไปด้วยความสมัครใจและสมเหตุสมผล การบรรลุข้อตกลงที่เกิดจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรดำเนินการโดยสมัครใจ และควรมีผลผูกพันที่สมเหตุสมผลและเหมาะสม (ย่อหน้า 7)

²⁵ Economic and Social Council resolution 2002/12, annex, หน้า 4.

²⁶ หลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา ใช้คำว่า "ผู้เยาว์"

ความปลอดภัยสำหรับคู่กรณี เมื่อมีการส่งต่อคดีหรือการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของคู่กรณีเป็นสำคัญ (ย่อหน้า 10) พึงพิจารณาความไม่เสมอภาคที่นำไปสู่อำนาจที่ไม่สมดุล ตลอดจนความแตกต่างด้านวัฒนธรรมระหว่างคู่กรณีร่วมด้วยในการส่งต่อคดีไปสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และในขณะดำเนินการ (ย่อหน้า 9)

การรักษาความลับระหว่างกระบวนการพิจารณาคดีเชิงสมานฉันท์ การหาวิธีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นอกเหนือจากส่วนที่ดำเนินการอย่างเปิดเผยต่อสาธารณะ ควรดำเนินการเป็นความลับและไม่ควรเปิดเผยภายหลัง ยกเว้นคู่กรณีทำข้อตกลงไว้ให้เปิดเผยได้ หรือตามที่กฎหมายภายในประเทศกำหนด (ย่อหน้า 14) ตราสารสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (มาตรา 16) ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวของเด็กและการรักษาความลับในกระบวนการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็ก

การกำกับการใช้ผลลัพธ์จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ “ควรกำกับให้นำหรือใช้ผลลัพธ์จากข้อตกลงภายใต้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้ในกรณีตัดสินหรือการพิพากษาคดีในระบบศาลตามความเหมาะสม” (ย่อหน้า 15) เมื่อมีผลลัพธ์จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรให้ผลลัพธ์ดังกล่าวมีสถานะเดียวกับคำสั่งศาลประเภทอื่น ๆ ด้วย ดังนั้น ในระบบส่วนใหญ่ ผู้กระทำความผิดหรือโจทก์ก็สามารถอุทธรณ์ผลลัพธ์ได้ เช่นเดียวกับการอุทธรณ์ในระบบยุติธรรมปกติ ควรห้ามมิให้ใช้ผลลัพธ์ที่ได้รับจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาฟ้องคดีในกรณีที่เป็นข้อเท็จจริงเดียวกัน

หากไม่สามารถบรรลุข้อตกลงได้ “การที่คู่กรณีไม่สามารถบรรลุข้อตกลงแม้เพียงประการเดียว ย่อมไม่สามารถนำเหตุนี้มาใช้เป็นโทษต่อผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาภายหลัง” (ย่อหน้า 16)

การไม่เพิ่มการลงโทษหากไม่สามารถปฏิบัติตามข้อตกลง เมื่อไม่สามารถดำเนินการตามที่ตกลงกันไว้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (เว้นแต่กรณีศาลมีคำสั่งหรือพิพากษา) “หากมีการดำเนินคดีอาญาภายหลัง ไม่ควรใช้เหตุที่ไม่สามารถปฏิบัติตามข้อตกลงมาเพิ่มโทษให้รุนแรงขึ้น” (ย่อหน้า 17)

2.4 มาตรฐานและบรรทัดฐานระหว่างประเทศอื่น ๆ

ตราสารระหว่างประเทศหลายฉบับ ได้แก่ สนธิสัญญา มาตรฐาน และบรรทัดฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญากล่าวถึงการให้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทเฉพาะ ซึ่งควรพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ควบคู่กับการใช้ หลักการพื้นฐาน

- ปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเพื่อความปลอดภัยของผู้เสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจในทางที่ผิด (พ.ศ. 2528)²⁷ ปฏิญญาสนับสนุนให้ใช้กลไกไม่เป็นทางการเพื่อระงับข้อพิพาท ได้แก่ การไกล่เกลี่ย อนุญาโตตุลาการ และระบบยุติธรรมตามจารีตประเพณีหรือแนวปฏิบัติของชนพื้นเมืองตามความเหมาะสม เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดการประนีประนอมและเยียวยาผู้เสียหาย (มาตรา 7) ทั้งนี้ ปฏิญญายังสนับสนุนให้ชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายครอบครัว หรือผู้อยู่ในความอุปการะตามความเหมาะสม (มาตรา 8)
- หลักการพื้นฐานและแนวปฏิบัติเบื้องต้นว่าด้วยสิทธิในการได้รับการเยียวยาและการชดเชยแก่ผู้เสียหายจากการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรง (พ.ศ. 2548)²⁸ กำหนดเกณฑ์โดยละเอียดเฉพาะด้านพันธกรณีของรัฐที่เยียวยาและชดเชยต่อการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศอย่างร้ายแรง และการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรง

²⁷ General Assembly resolution 40/34 of 29 November 1985, annex.

²⁸ General Assembly resolution 60/147 of 16 December 2005, annex.

- **ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการที่มีใช้การคุมขัง** (ข้อกำหนดโตเกียว พ.ศ. 2533)²⁹ ข้อกำหนดโตเกียวไม่ได้กล่าวถึงความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการเฉพาะ แต่สนับสนุนให้ใช้มาตรการที่อิงชุมชนหลายประการ ในที่นี้อาจรวมโครงการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ข้อกำหนดโตเกียวระบุว่า การพิจารณาคดี “พึงคำนึงถึงการบำบัดแก้ไขผู้กระทำความผิด การคุ้มครองสังคม และประโยชน์ของผู้เสียหาย ซึ่งศาลควรที่จะสอบถามความคิดเห็นของผู้เสียหายตามสมควรด้วย” (ข้อกำหนด 8.1) ผู้กระทำความผิดควรได้รับโอกาสในการเสริมสร้างความเชื่อมโยงกับชุมชนและการเอื้ออำนวยให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมอีกครั้ง (ข้อกำหนด 10.4) ซึ่งมักเป็นไปได้ด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- **ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้คุมขัง** (ข้อกำหนดเนลสัน แมนเดลา พ.ศ. 2558)³⁰ ข้อกำหนดเนลสัน แมนเดลา สนับสนุนให้ “ผู้บริหารราชทัณฑ์ควรอย่างยิ่งที่จะใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ จากกลไกป้องกันความขัดแย้ง การไกล่เกลี่ย หรือกลไกทางเลือกเพื่อคลี่คลายข้อพิพาทใด ๆ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดทางวินัยหรือการที่ต้องมาแก้ปัญหาความขัดแย้งภายหลังจากเกิดขึ้นแล้ว” (ข้อกำหนด 38 (1))
- **ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง** (ข้อกำหนดกรุงเทพ พ.ศ. 2553)³¹ ข้อกำหนดกรุงเทพย้ำว่ากระบวนการก่อนและหลังปล่อยจำเป็นสำหรับผู้ต้องขัง กระบวนการดังกล่าวต้องคำนึงถึงความต้องการเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิง ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถกลับคืนสู่สังคม (ข้อกำหนด 45 ถึง 47) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มักมีบทบาทเอื้ออำนวยให้ผู้กระทำความผิดหญิงกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง
- **อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก**³² อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กตระหนักว่า เด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหา ตั้งข้อกล่าวหา หรือถูกถือว่าฝ่าฝืนกฎหมายอาญาจะต้องได้รับการปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความสำนึกในศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็ก ซึ่งจะเสริมความเคารพของเด็กต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้อื่นโดยคำนึงถึงอายุของเด็กและความปรารถนาที่จะส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคม ตลอดจนการมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ของเด็กในสังคม (มาตรา 40 (1)) นอกจากนี้ยังตระหนักว่าเด็กที่ยอมมีสิทธิจะได้รับฟังและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อตนเอง (มาตรา 12 (2)) และในการกระทำใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กพึงคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นข้อพิจารณาเบื้องต้น (มาตรา 3 (1)) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กสนับสนุนให้ใช้มาตรการทางเลือกโดยไม่ต้องใช้วิธีพิจารณาคดี ภายใต้เงื่อนไขการเคารพสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองทางกฎหมายอย่างเต็มที่ (มาตรา 40 (3)(ข)) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมีความเหมาะสมเป็นพิเศษเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้างต้น นอกจากนี้ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กยังกำหนดให้มีมาตรการเพื่อการคุ้มครองการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ และการกลับคืนสู่สังคมแก่ผู้เสียหายเด็ก (มาตรา 39) ด้วย
- **ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน** (ข้อกำหนดปักกิ่ง, พ.ศ. 2528)³³ เพื่อให้สอดคล้องกับข้อบัญญัติตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่กล่าวถึงข้างต้น ข้อกำหนดปักกิ่งกำหนดว่า เพื่อความสะดวกในการใช้ดุลพินิจกับคดีของเด็กและเยาวชน ควรจัดให้มีโครงการต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การสอดส่องและให้คำแนะนำเป็นครั้งคราว การชดใช้ความเสียหายและการเยียวยาให้แก่ผู้เสียหาย (กฎข้อ 11.4) กฎปักกิ่งเสนอแนะว่า กระบวนการยุติธรรมสำหรับเยาวชน “ต้องเอื้อต่อประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็กและเยาวชน และจะต้องดำเนินการในบรรยากาศแห่งความเข้าใจ ซึ่งจะทำให้เยาวชนมีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นของตนได้โดยอิสระ” (กฎข้อ 14.2) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเหมาะสมอย่างยิ่งในการอำนวยความสะดวกมีส่วนร่วมและทำให้แน่ใจว่ากระบวนการนี้จะใช้หลักการประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็กนำทาง

²⁹ General Assembly resolution 45/110 of 14 December 1990, annex.

³⁰ General Assembly resolution 70/175 of 17 December 2015, annex.

³¹ General Assembly resolution 65/229 of 21 December 2010, annex.

³² General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989.

³³ General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985, annex.

- *ข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน (ข้อเสนอแนะแห่งกรุงเวียนนา พ.ศ. 2533)*³⁴ ข้อเสนอแนะขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เสนอแนะว่า มาตรการป้องกันการอาชญากรรมของเด็กและเยาวชน อาจรวมถึงการให้ความช่วยเหลือและการสนับสนุนเพื่อแก้ไขสภาวะที่ทำให้เกิดความไม่มั่นคงหรือความขัดแย้ง (ย่อหน้า 13)
- *ยุทธศาสตร์ต้นแบบและมาตรการในทางปฏิบัติว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อเด็กในด้านการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (พ.ศ.2557)*³⁵ ยุทธศาสตร์ต้นแบบฯ แนะนำให้ “จัดให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย” และข้อมูลทางกฎหมายแก่เด็กที่เข้าร่วมในกลไกการระงับข้อพิพาททางเลือกและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (ย่อหน้า 6(1)) ด้วยตระหนักถึงคุณประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเฉพาะที่เป็นทางเลือกในการดำเนินคดีอาญา ยุทธศาสตร์ต้นแบบฯ จึงแนะนำให้ใช้แนวทางการหันเหเด็กออกจากการตั้งข้อกล่าวหาหรือดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมหลัก และใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กเป็นมาตรการทางเลือกในการพิจารณาคดี (ย่อหน้า 31) ยุทธศาสตร์ต้นแบบฯ ตระหนักว่าความรุนแรงต่อเด็กมีความร้ายแรงโดยธรรมชาติ อีกทั้งความรุนแรงต่อร่างกายและจิตใจที่เกิดขึ้นกับเด็กย่อมส่งผลเสียร้ายแรงต่อเด็ก ดังนั้นจึงเรียกร้องให้ใช้ระบบยุติธรรมไม่เป็นทางการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดที่ใช้ความรุนแรงต่อเด็ก ยุทธศาสตร์ต้นแบบฯ สนับสนุนให้รัฐภาคีสร้างความมั่นใจว่ากลไกดังกล่าว “ทำให้เกิดการประณามและยับยั้งความรุนแรงต่อเด็ก ผู้กระทำความรุนแรงต่อเด็ก จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำรุนแรงนั้น ตลอดจนจัดให้มีผู้เสียหายที่เป็นเด็กได้รับการเยียวยา การสนับสนุน และการชดเชย” (ย่อหน้า 25)
- *หลักการและแนวปฏิบัติแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายในระบบยุติธรรมทางอาญา (พ.ศ. 2556)*³⁶ หลักการและแนวปฏิบัติฯ นิยาม “ความช่วยเหลือทางกฎหมาย” ให้หมายรวมถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในฐานะเป็นบริการประเภทหนึ่งที่เหมาะสมให้แก่ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และพยาน โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ในกรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นบุคคลที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้หรือในกรณีที่สอดคล้องกับประโยชน์แห่งความยุติธรรม (ย่อหน้า 8)

นอกเหนือจากมาตรฐานสากลข้างต้นแล้ว ยังมีการพัฒนาไกล่เกลี่ยและเครื่องมือระดับภูมิภาคหลายประการเพื่อส่งเสริมและเป็นแนวทางในการใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ข้อเสนอแนะที่ R (99) 19 ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยในเรื่องทางอาญา ของสหภาพยุโรปได้รับการรับรองในปี 1999 (พ.ศ. 2542) เพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางสำหรับพัฒนาโครงการไกล่เกลี่ย ต่อมาในปี 2018 (พ.ศ. 2561) มีการจัดทำ *ข้อเสนอแนะที่ CM/Rec(2018)8 ว่าด้วยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา*³⁷ โดยบูรณาการความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้มีหลักการครอบคลุมกว่าข้อเสนอแนะที่จัดทำในปี 1999

คำสั่งว่าด้วยสิทธิของผู้เสียหาย (พ.ศ. 2555) ของสหภาพยุโรปยังกล่าวถึงความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยสิทธิการให้ความช่วยเหลือและการคุ้มครองผู้เสียหายจากอาชญากรรมในสหภาพยุโรป คำสั่งนี้เป็นเครื่องมือที่มีผลผูกพันตามกฎหมาย และเน้นความสำคัญของการคุ้มครองเพื่อปกป้องผลประโยชน์และสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คำสั่งว่าด้วยสิทธิของผู้เสียหายยังกำหนดสิทธิของผู้เสียหายทั้งด้านการรับทราบข้อมูลและการรับบริการด้านความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่าง ๆ ที่จัดบริการตั้งแต่ผู้เสียหายเริ่มติดต่อกับพนักงานในครั้งแรก คำสั่งยังระบุว่าการดำเนินการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรคำนึงถึงผลประโยชน์และความต้องการของผู้เสียหายเป็นสำคัญ และฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดแก่ผู้เสียหาย ตลอดจนหลีกเลี่ยงมิให้เกิดความเสียหายซ้ำอีก

³⁴ General Assembly resolution 45/112 of 14 December 1990, annex.

³⁵ General Assembly resolution 69/194 of 18 December 2014, annex.

³⁶ General Assembly resolution 67/187 of 20 December 2012, annex.

³⁷ ข้อเสนอแนะ: CM/Rec (2018) 8 ของคณะกรรมาธิการรัฐมนตรีประเทศสมาชิกว่าด้วยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา (Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to Member States concerning restorative justice in criminal matters).

ประการสุดท้าย การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทความรุนแรงต่อสตรี คณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีแนะนำให้ใช้มาตรการเพื่อแจ้งให้สตรีทราบถึงสิทธิในการไกล่เกลี่ย การประนีประนอม การอนุญาตไต่สวนการ และการระงับข้อพิพาทร่วมกัน พร้อมกับประกันว่าขั้นตอนเหล่านี้มิได้กีดกันสตรีมิให้เข้าถึงการพิจารณาคดีหรือการเยียวยาอื่นใดตามกฎหมายในโอกาสอื่น ๆ และไม่ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิในอนาคต³⁸ อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการยังแนะนำว่ากรณีความรุนแรงต่อสตรี รวมถึงความรุนแรงภายในครอบครัวไม่มี ข้อบังคับ ให้ส่งต่อไปยังขั้นตอนการระงับข้อพิพาททางเลือกใด ๆ (General Recommendation 33, para. 58 (c))³⁹ ภายหลังคณะกรรมการชี้แจงว่า ข้อเสนอแนะดังกล่าวเป็นไปเพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีการส่งต่อคดีความรุนแรงทางเพศต่อสตรีเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกในฐานะกระบวนการภาคบังคับ เช่น การไกล่เกลี่ยและการประนีประนอม⁴⁰ จุดยืนคล้ายกันนี้ปรากฏในข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสิทธิสตรีเช่นกัน อาทิ ข้อเสนอแนะให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการทางกฎหมายและ/หรือมาตรการอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อห้ามมิให้มีการใช้กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกในฐานะมาตรการภาคบังคับ และห้ามมิให้บังคับให้เข้าสู่กระบวนการทางเลือก อาทิ การบังคับไกล่เกลี่ยและการประนีประนอมที่เกี่ยวข้องกับคดีความรุนแรงต่อสตรีและเด็กผู้หญิงทุกรูปแบบ อนุสัญญาสภายุโรปว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามความรุนแรงต่อผู้หญิงและความรุนแรงภายในครอบครัว (อนุสัญญาอิสตันบูล) ก็ห้ามมิให้ใช้กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกภาคบังคับ รวมถึงห้ามบังคับไกล่เกลี่ยและการประนีประนอมเช่นกัน⁴¹

คณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีมีข้อเสนอแนะว่า ควรควบคุมการใช้กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก รวมถึงการไกล่เกลี่ยและการประนีประนอมอย่างเคร่งครัด และอนุญาตให้ใช้เฉพาะเมื่อคณะทำงานผู้เชี่ยวชาญประเมินและรับรองแล้วว่า ผู้เสียหายหรือผู้รอดชีวิตให้ความยินยอมเข้าร่วมกระบวนการอย่างสมัครใจ ได้รับข้อมูลที่เพียงพอ และผ่านการประเมินดัชนีบ่งชี้ถึงความเสี่ยงเพิ่มเติมต่อผู้เสียหายหรือผู้ผ่านพ้นความรุนแรง หรือสมาชิกในครอบครัว คณะกรรมการกล่าวเพิ่มเติมว่า ขั้นตอนเหล่านี้ “ควรเสริมพลังแก่ผู้เสียหายหรือผู้ผ่านพ้นความรุนแรง และดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญซึ่งผ่านการฝึกอบรมเป็นพิเศษ เพื่อทำความเข้าใจและดำเนินการต่อคดีความรุนแรงทางเพศต่อสตรีได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้มั่นใจว่าจะมีการคุ้มครองสิทธิสตรีและเด็กที่เพียงพอ อีกทั้งการดำเนินการใด ๆ จะไม่เป็นการเหมารวมหรือทำให้สตรีตกเป็นเหยื่อซ้ำ กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกไม่พึงเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นทางการของสตรี”⁴² (General Recommendation 35, para. 32 (b))

³⁸ คณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ข้อเสนอแนะทั่วไปที่ 33 ว่าด้วยการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับสตรี CEDAW/C/GC/33, 2015, ย่อหน้า 58 (ก) และ (ข). (Committee on the Elimination of Discrimination against Women; General recommendation No.33 on women's access to justice. CEDAW/C/GC/33, 2015, หน้า 58 (a) and (b)).

³⁹ คณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ข้อเสนอแนะทั่วไปที่ 33 ว่าด้วยการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับสตรี CEDAW/C/GC/33, 2015, ย่อหน้า 58 (ค). (Committee on the Elimination of Discrimination against Women; General recommendation No.33 on women's access to justice. CEDAW/C/GC/33, 2015, หน้า 58 (c)).

⁴⁰ คณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ข้อเสนอแนะทั่วไปที่ 35 ว่าด้วยความรุนแรงทางเพศต่อสตรี แก่ปรับปรุงข้อเสนอแนะทั่วไปฉบับที่ 19 (2017) ย่อหน้า 32 (ข). (Committee on the Elimination of Discrimination against Women; General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No.19 (2017), หน้า 32 (b)).

⁴¹ สภายุโรป (2011), สนธิสัญญาสภายุโรปว่าด้วยการป้องกันและต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและความรุนแรงภายในครอบครัว, สภายุโรป รวมอนุสัญญา – ที่ 210, ข้อ 48 (1). (Council of Europe (2011), Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Council of Europe Treaty Series – No.210, article 48 (1)).

⁴² คณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ข้อเสนอแนะทั่วไปที่ 35 ว่าด้วยความรุนแรงทางเพศต่อสตรี แก่ปรับปรุงข้อเสนอแนะทั่วไปฉบับที่ 19 (2017) ย่อหน้า 32 (ข). (Committee on the Elimination of Discrimination against Women; General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No.19 (2017), หน้า 32 (b)).

2.5 แนวทางและมาตรฐานระดับประเทศ

คำถามที่เกิดขึ้นเสมอ นั่นคือ จะต้องมีกรอบกฎหมายในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ ซึ่งในกรณีส่วนใหญ่แล้ว แต่ละประเทศจะต้องเป็นผู้ตอบคำถามนี้โดยพิจารณาถึงระบบที่ใช้ในปัจจุบัน กฎหมายที่มีอยู่ ตลอดจนลักษณะของกระบวนการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินการในประเทศ ซึ่งจะอภิปรายต่อไปในบทที่ 7

หลักการพื้นฐาน เสนอแนะให้รัฐภาคีพิจารณากำหนดแนวปฏิบัติและเกณฑ์มาตรฐาน โดยอาศัยอำนาจนิติบัญญัติในกรณีที่ทำเป็นเพื่อกำกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รัฐภาคีควรพิจารณากำหนด (ย่อหน้า 12) แนวทางและมาตรฐานดังกล่าว ควรเคารพ **หลักการพื้นฐาน** ที่กำหนดไว้และควรครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ อาทิ

- (ก) เงื่อนไขการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- (ข) การจัดการคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- (ค) คุณสมบัติ การอบรม และการประเมินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- (ง) การบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- (จ) มาตรฐานความสามารถและเกณฑ์ในการปฏิบัติงานเพื่อกำกับการดำเนินงานเชิงสมานฉันท์

ในบางประเทศ กฎหมายว่าด้วยกระบวนการไกล่เกลี่ยกำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการจริยธรรม เพื่อทำหน้าที่สองประการ คือการจัดเตรียมขั้นตอนร้องเรียนสำหรับผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และผู้อื่นที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อีกด้านหนึ่ง คือการกำหนดหลักจริยธรรมและแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ปฏิบัติงานความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ข้อเสนอแนะ CM/Rec(2018)8 ว่าด้วยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา ของสภายุโรป ชี้ให้เห็นว่ารัฐภาคีอาจต้องการ “สร้างพื้นฐานทางกฎหมายที่ชัดเจน โดยหน่วยงานตุลาการสามารถส่งต่อคดีไปยังกระบวนการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ หรือในกรณีที่ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในลักษณะที่ส่งผลกระทบต่อหรืออาจส่งผลกระทบต่อ การฟ้องคดีหรือการพิจารณาความในศาล” (กฎข้อ 21) ข้อเสนอแนะสนับสนุนให้พัฒนานโยบายต่าง ๆ เมื่อใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระบุนพิจารณาความอาญา นโยบายควรกำหนดขั้นตอนการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (กฎข้อ 22)

สรุปสาระสำคัญ

1. วัตถุประสงค์ของ **หลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์** ในเรื่องทางอาญา คือการให้ข้อมูลและสนับสนุนให้รัฐภาคีใช้และกำหนดมาตรฐานของมาตรการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทของระบบกฎหมายแห่งรัฐของตน
2. ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดที่เข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ดังนี้
 - สิทธิของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดในการปรึกษาทนายความเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
 - สิทธิของเด็กในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยได้รับความช่วยเหลือจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง
 - สิทธิของผู้กรณีฝ่ายต่าง ๆ ที่จะได้รับข้อมูลครบถ้วนไม่ว่าจะในด้านสิทธิของตน ลักษณะกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และผลที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
 - สิทธิที่จะไม่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเข้าร่วมต้องได้รับความยินยอมโดยสมัครใจจากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด และทั้งสองฝ่ายจะต้องได้รับข้อมูลเพียงพอ ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดไม่ควรถูกบีบบังคับหรือถูกชักจูงโดยวิธีการอันไม่เป็นธรรมให้เข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือยอมรับผลลัพธ์จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

สรุปสาระสำคัญ (ต่อ)

3. มาตรการคุ้มครองเชิงกระบวนการที่สำคัญอื่น ๆ ที่ควรมี ได้แก่
 - การเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของผู้กระทำความผิดไม่สามารถใช้เป็นหลักฐานว่ากระทำความผิดในการดำเนินคดีภายหลัง
 - ข้อตกลงที่เกิดจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องมาจากความสมัครใจและควรมีการผูกพันที่สมเหตุสมผลและได้สัดส่วนต่อความผิดเท่านั้น
 - ต้องคุ้มครองการรักษาความลับในการดำเนินการ
 - ความล้มเหลวในการบรรลุข้อตกลงของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับผู้กระทำความผิดในภายหลังได้
4. มาตรฐานและบรรทัดฐานว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญาขององค์การสหประชาชาติหลายประการกล่าวถึงการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทเฉพาะซึ่งควรพิจารณาร่วมกับหลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา
5. ในกรณีจำเป็น ประเทศสมาชิกควรกำหนดแนวทางและมาตรฐานโดยมีอำนาจนิติบัญญัติรองรับเพื่อกำกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

3. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และวิธีการดำเนินการ

ในบทนี้จะกล่าวถึงความหลากหลายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์วิธีดำเนินการ คุณลักษณะร่วม คุณลักษณะเฉพาะ แบบต่าง ๆ และการประยุกต์ใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และบทนี้จะนำเสนอกระบวนการหลักสามประการ ได้แก่ การไกล่เกลี่ย การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ และการประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลม ซึ่งล้วนเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้านการป้องกันอาชญากรรม และความยุติธรรมเชิงอาญา นอกจากนี้ บทนี้ยังจะทบทวนกระบวนการกึ่งสมานฉันท์ (Quasi-restorative processes) ได้แก่ การประชุมกลุ่มชุมชน (Community panel) และการทำหน้าที่เป็นตัวแทนแก่ผู้เสียหาย (Victim surrogate programme) สุดท้าย บทนี้มีการตั้งข้อสังเกตถึงการใช้และการประยุกต์ใช้แนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการบริหารสถาบันบังคับใช้กฎหมาย ทัณฑสถาน และสถาบันยุติธรรมเชิงอาญาอื่น ๆ

3.1 การใช้แนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญารูปแบบต่าง ๆ

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือแนวทางแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่มีความยืดหยุ่น ซึ่งสามารถนำไปใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีอยู่ เช่น กฎหมายของชนพื้นเมืองและกฎหมายจารีตประเพณี⁴³ หรือใช้ในฐานะเป็นส่วนหนุนเสริมได้เช่นกัน ซึ่งเห็นได้ว่าการใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างแพร่หลาย ซึ่งการดำเนินการให้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีสถานะในเชิงสถาบันในระบบยุติธรรมนั้นต้องอาศัยช่องทางและแนวทางที่หลากหลาย จึงยังไม่มีข้อสรุปด้านพัฒนาการของกระบวนการในขณะนี้⁴⁴

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถเข้าร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้หลายแบบหรือสามารถใช้โดยเป็นอิสระแยกจากกัน⁴⁵ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จำนวนมากได้รับการพัฒนาเพื่อให้เป็นทางเลือกของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเสนอแนวทางที่หลากหลายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้ การดำเนินกระบวนการหลังการพิจารณาของศาล (Post-sentencing) รูปแบบต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งอาจเป็นการจำคุกนั้นสามารถช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอย่างมีประสิทธิภาพ⁴⁶ หากแนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนที่ช่วยรับผู้ต้องขังกลับคืนสู่ชุมชน (ลงหลักปักฐานในชุมชน) นั้นสามารถพิสูจน์ได้เช่นกันถึงประสิทธิภาพในการสนับสนุนการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำความผิด และช่วยเสริมสร้างสายสัมพันธ์กับชุมชนอีกด้วย⁴⁷

⁴³ Basic Principles, Preamble, ECOSOC resolution 2002/12. See annex to this handbook.

⁴⁴ Aertsen, I., Daems, T. and Robert, L. (2013), *Institutionalizing Restorative Justice*, Cullompton: Willan Publishing.

⁴⁵ Gavrielides, T. (2007), *Restorative Justice Theory and Practice: Addressing the discrepancy*, Helsinki: HEUNI.

⁴⁶ Walker, L. (2009), "Modified Restorative Circles: A reintegration group planning process that promotes desistance", *Contemporary Justice Review*, 12(4), หน้า 419–431; Rossi, C. (2012), "Le modele quebecois des rencontres detenus-victimes", *Les Cahiers de la Justice*, Dalloz, 2012(2), หน้า 107–126; Crocker, D. (2015), "Implementing and Evaluating Restorative Justice Projects in Prison", *Criminal Justice Policy Review*, 26 (1), หน้า 45–64; Olliver, R. (2017), *Restorative Justice and Prison: A report for governors*, London: Restorative Justice Council.

⁴⁷ UNODC (2018), *Introductory Handbook on the Prevention of Recidivism and the Social Reintegration of Offenders*, New York: United Nations.

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีอยู่ในปัจจุบันมีความแตกต่างกันออกไปเมื่อพิจารณาถึงแบบแผน เป้าหมายที่กำหนดไว้ ลักษณะการเชื่อมโยงกับกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการ วิธีการออกแบบ และการดำเนินการ รวมทั้งการส่งเสริมการเข้าร่วมของคู่กรณี นอกจากนี้ ระดับการเข้าร่วมของผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญาในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละกระบวนการ ตัวอย่างเช่น ผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมจะมีบทบาทจำกัดในกระบวนการพิจารณาคดีแบบวงกลม ในกรณีที่มีการดำเนินการตามกฎหมายเสร็จสิ้นแล้ว (เช่น อัยการอ่านข้อกล่าวหา ผู้พิพากษามีคำสั่ง อัยการเสนอต่อศาลในกรณีความผิดอาญาอุกฉกรรจ์) ซึ่งในส่วนใหญ่แล้ว เจ้าหน้าที่จะเข้าร่วมการพิจารณาคดีแบบวงกลมและให้ความเห็นเมื่อถึงเวลาส่วนในการประชุมคดีเชิงสมานฉันท์นั้น ในบางประเทศ (เช่น ไอร์แลนด์เหนือ) จะอนุญาตให้ทนายความเข้าร่วมในกระบวนการด้วย แต่ไม่ใช่การเข้าร่วมในฐานะตัวแทนหรือเพื่อปกป้องบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่เข้าร่วมเพื่อรับประกันว่า สิทธิของบุคคลจะได้รับความคุ้มครอง

หน่วยงานสาธารณะ หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนอาจเป็นผู้บริหารหรือกำกับดูแลกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งโครงการอาจตั้งอยู่ในชุมชน ในหน่วยงานตำรวจหรืออัยการ เช่น ในศาล หน่วยงานคุมประพฤติ หน่วยงานยุติธรรมสำหรับเยาวชนหรือทัณฑสถาน การดำเนินกระบวนการสมานฉันท์อาจผนวกรวมอยู่ในภาระงานของเจ้าหน้าที่ระบบยุติธรรม (เช่น เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้พิพากษา) หรือผู้จัดกระบวนการมีอาชีพที่ทำงานเต็มเวลาหรืออาสาสมัครที่ผ่านการอบรมมาแล้ว

3.2 กระบวนการหลักประเภทต่างๆ

แม้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีหลากหลายประเภท แต่กระบวนการที่ใช้กันแพร่หลายกว่าประเภทอื่น ได้แก่ (ก) การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท) (ข) การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ และ (ค) การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลม

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (Victim-Offender Mediation - VOM) (หรือที่เรียกว่า กระบวนการสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด หรือกระบวนการสานเสวนาระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ซึ่งในยุโรปเรียกว่า การไกล่เกลี่ยทางอาญา (penal mediation)) เป็นหนึ่งในกระบวนการแรก ๆ ของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้กันทั่วไปตามที่ปรากฏในรายงานของประเทศต่าง ๆ⁴⁸ ทั้งยังเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถเข้าร่วมเพื่อหารือถึงอาชญากรรมและผลกระทบที่ได้รับ โดยบุคคลที่สามที่มีความเป็นกลางและผ่านการอบรมมาแล้วเป็นผู้จัดกระบวนการ ซึ่งอาจเป็นการประชุมแบบเผชิญหน้ากันจริง (face-to-face meeting) หรือด้วยวิธีการทางอ้อมอื่น ๆ อย่างน้อยที่สุด กระบวนการนี้ได้เปิดโอกาสให้เกิดการสานเสวนาระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อม⁴⁹

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดออกแบบขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายจากอาชญากรรมขณะเดียวกัน เป็นการรับประกันว่า ผู้กระทำความผิดจะมีความสำนึกผิดและแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำผิดนั้น กระบวนการนี้สามารถดำเนินการได้โดยหน่วยงานรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ ศาล ทนายความ ฝั่งจำเลยหรือเจ้าหน้าที่คุมประพฤติสามารถดำเนินการส่งต่อคดีมายังกระบวนการได้ หรือบางกรณี ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดอาจร้องขอเพื่อเข้าสู่กระบวนการด้วยตัวเอง

⁴⁸ UNODC (2017), *A summary of comments received on the use and application of the Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters*: www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_26/E_CN15_2017_CRP1_e_V1703590.pdf.

⁴⁹ Bolivar D. (2015), "The local practice of restorative justice: are victims sufficiently involved?", in Vanfraechem, I., Bolivar, D. and Aertsen, I. (eds.), *Victims and Restorative Justice*, Abingdon, Oxon: Routledge, หน้า 203-238. See also: Umbreit, M.S., Coates, R.B. and Vos, B. (2007), "Restorative Justice Dialogue: A multi dimensional, evidence-based practice theory", *Contemporary Justice Review: Issues in Criminal, Social, and Restorative Justice*, 10(1), หน้า 23-41.

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดสามารถดำเนินการได้ทั้งในระยะก่อนตั้งข้อกล่าวหา ก่อนการพิจารณาและตัดสินคดี หลังการวินิจฉัยของศาล กระบวนการนี้อาศัยการมีส่วนร่วมโดยสมัครใจทั้งจากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด และกระบวนการนี้สามารถดำเนินการก่อนการพิจารณาของศาล (pre-sentencing process) เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพิจารณาและตัดสินลงโทษ เมื่อมีการไกล่เกลี่ยก่อนการพิจารณาของศาล ผลลัพธ์ของการไกล่เกลี่ยจะถูกนำเสนอกลับไปให้อัยการหรือศาลพิจารณา นอกจากนี้ ยังสามารถใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดได้ในระหว่างการจองจำ ผู้กระทำความผิด และสามารถใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแม้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดถูกตัดสินต้องโทษเป็นระยะเวลานานก็ตาม

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของกระบวนการได้ หากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถเผชิญหน้า สะท้อนหรือแสดงความรู้สึกต่อกันและกันโดยตรง และพัฒนาความเข้าใจต่อสถานการณ์และสาเหตุที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมนั้นใหม่⁵⁰ การไกล่เกลี่ยสามารถบรรลุข้อตกลงที่จะช่วยให้คู่กรณีสามารถปิดฉากสถานการณ์ลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากผู้จัดกระบวนการที่ผ่านการอบรมมาแล้ว

ในการดำเนินการนั้น ผู้จัดกระบวนการจะพบกับคู่กรณีทั้งสองก่อนการประชุมที่มีการเผชิญหน้า เพื่อช่วยให้ทั้งสองฝ่ายได้เตรียมตัว ซึ่งการเตรียมความพร้อมนั้นเป็นการรับประกันว่า ผู้เสียหายจะไม่ถูกทำให้เป็นเหยื่อซ้ำจากการเผชิญหน้ากับผู้กระทำความผิด และเพื่อรับประกันว่า ผู้กระทำความผิดยอมรับถึงความรับผิดชอบต่อการกระทำและมีความจริงใจที่จะพบกับผู้เสียหาย เมื่อการพบปะและสื่อสารกันโดยตรงระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น เป็นเรื่องปกติที่คู่กรณีต่างมีเพื่อนหรือผู้สนับสนุนมาด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ติดตามไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมการสนทนาเสมอไป และถึงแม้ที่สุดแล้ว แม้การพบปะกันจริงจะมีคุณค่าและคุณภาพ แต่การติดต่อโดยตรงระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะไม่สามารถทำได้ทุกกรณีหรือไม่ได้เป็นที่ต้องการของผู้เสียหายเสมอไป ในกรณีนี้ จะใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยทางอ้อมโดยผู้จัดกระบวนการจะพบกับคู่กรณีทั้งสองฝ่ายคนละเวลาอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งผ่านข้อความ (เช่น เสียงหรือวิดีโอที่บันทึกไว้) ซึ่งนิยมใช้กันแพร่หลาย

ข้อกำหนดพื้นฐานสี่ประการซึ่งจะต้องดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงก่อนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด มีดังต่อไปนี้

- ผู้กระทำความผิดจะต้องยอมรับ (หรืออย่างน้อยต้องไม่ปฏิเสธ) ความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น
- ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเห็นพ้องตรงกันต่อข้อเท็จจริงเบื้องต้นของคดี ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าร่วมการไกล่เกลี่ย
- ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะต้องเข้าใจกระบวนการและยินดีเข้าร่วม
- ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะต้องพิจารณาถึงความปลอดภัยในการเข้าร่วมกระบวนการ

ส่วนใหญ่แล้ว ในการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดนั้น คู่กรณีจะถูกส่งไปยังหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อรับความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนตามต้องการ ผู้เสียหายจะได้รับข้อมูลมากที่สุดเพื่อช่วยในการตัดสินใจ ซึ่งผู้เสียหายสามารถร้องขอข้อมูลเกี่ยวกับอาชญากรรมและสามารถแจ้งกับผู้กระทำความผิดว่า ตนได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมอย่างไรบ้าง ผู้ไกล่เกลี่ยหนึ่งหรือสองคนจะให้ความช่วยเหลือคู่กรณีในการบรรลุข้อตกลงที่สามารถตอบสนองความต้องการของทั้งสองฝ่าย และแก้ปัญหาความขัดแย้งหรือระงับข้อพิพาท กระบวนการไกล่เกลี่ยอาจนำไปสู่การเยียวยาหรือการชดเชยความสูญเสียของผู้เสียหายรูปแบบต่าง ๆ ในกรณีที่กระบวนการไกล่เกลี่ยเกิดขึ้นก่อนการพิจารณาคดี ข้อตกลงจากกระบวนการระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะนำไปสู่ศาล และอาจผนวกอยู่ในการพิจารณาคดีหรือในเงื่อนไขของคำสั่งคุมประพฤติ

⁵⁰ Bouffard, J., Cooper, M. and Bergseth, K., 2017, "The effectiveness of various restorative justice interventions on recidivism outcomes among juvenile offenders", *Youth Violence and Juvenile Justice*, 15(4), nua 465–480.

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดในฐานะการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหา – ประเทศออสเตรีย

ในประเทศออสเตรีย การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะผนวกรวมอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (มาตรา 204) ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของ “แนวทางการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหา” (*Rücktritt von der Verfolgung* หรือการถอนฟ้อง) ในฐานะที่การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเป็นส่วนหนึ่งของมาตรการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหา กระบวนการนี้จึงสามารถใช้กับความผิดต้องระวางโทษจำคุกน้อยกว่าห้าปี และการกระทำผิดนั้นไม่ได้ถึงแก่ความตาย

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถใช้ได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ในทุกขั้นตอน แต่ส่วนใหญ่แล้ว กระบวนการนี้จะดำเนินการในขั้นแรก ๆ ของกระบวนการยุติธรรม พนักงานอัยการมีดุลยพินิจในการส่งต่อคดีไปยังการไกล่เกลี่ย และอาจทำการสอบสวนเพื่อให้แน่ใจว่าคดีนั้นเป็นไปตามเกณฑ์ ทั้งนี้ผู้พิพากษาศาสนาสามารถส่งต่อคดีได้เช่นกัน ซึ่งประมาณร้อยละ 85 ของคดีที่ส่งต่อไปยังการไกล่เกลี่ยในออสเตรียดำเนินการโดยพนักงานอัยการ อย่างไรก็ตาม ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดไม่มีสิทธิยื่นขอเข้ากระบวนการไกล่เกลี่ย

ในกรณีที่พนักงานอัยการและผู้พิพากษาดัดสันใจส่งต่อคดีไปยังกระบวนการไกล่เกลี่ย สมาคมบริการคุ้มครองประพฤติกและงานสังคมสงเคราะห์ (Association for Probation Service and Social Work (Neustart)) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงยุติธรรมจะเป็นผู้ดำเนินการ องค์กรมีเจ้าหน้าที่ 35 คนประจำทั่วประเทศ ผู้ไกล่เกลี่ยของ Neustart คือนักสังคมสงเคราะห์ ทนายความ หรือนักจิตวิทยาซึ่งผ่านการอบรมได้รับการฝึกปฏิบัติโดยเฉพาะและมีคุณวุฒิวิชาชีพประกอบ โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะติดต่อหรือพบกับผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะดำเนินการผ่านการไกล่เกลี่ยแบบพบปะกันโดยตรง (direct face-to-face mediation) เพื่อที่จะมีข้อยุติหรือการสมานฉันท์โดยไม่ต้องมีการพิจารณาคดีหรือการพิพากษาลงโทษ ผลลัพธ์ของการไกล่เกลี่ยอาจเป็นการชดเชยทางการเงินสำหรับความเสียหายนั้น ๆ โดยจะมีการบันทึกข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรและลงนามโดยคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นผู้รับผิดชอบกระบวนการทั้งหมด รวมทั้งจัดทำรายงานสรุปให้กับพนักงานอัยการ

ในการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยนั้น ผู้กระทำความผิดจะต้อง (ก) แสดงออกถึงความพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตนเอง (ไม่จำเป็นต้องยอมรับความผิด) (ข) ชดเชยความเสียหายที่เป็นผลจากการกระทำ และ (ค) แสดงออกถึงความพร้อมที่จะยุติพฤติกรรมนั้นในอนาคต เนื่องจากสามารถใช้การไกล่เกลี่ยในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในคู่ครองได้ จึงจะต้องมีข้อบังคับพิเศษเพื่อรับประกันว่า จะไม่ใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตำหนิหรือกล่าวโทษผู้เสียหาย สบประมาทหรือปฏิเสธการกระทำผิดนั้น ในกรณีที่คดีนั้นผู้กระทำความผิดมีประวัติความรุนแรงหรือมีประเด็นความไม่เท่าเทียมทางอำนาจร่วมด้วย หรือในกรณีที่ผู้เสียหายยังไม่มี ความมั่นใจทางอารมณ์ เมื่อปัจจัยเสี่ยงเหล่านี้ปรากฏในรายงานของพนักงานอัยการ จะต้องมีการประชุมกับคู่กรณีเป็นการส่วนตัวแยกออกไป และมีการใช้เครื่องมือประเมินความเสี่ยงเพื่อประเมินว่ากรณีหรือคดีนี้เหมาะสมสำหรับกระบวนการไกล่เกลี่ยหรือไม่

ส่วนใหญ่แล้ว ความสำเร็จของกระบวนการไกล่เกลี่ยจะนำไปสู่การผ่อนปรนหรือเพิกถอนการดำเนินคดีอาญา และการตัดสินลงโทษ ตลอดจนเพิกถอนประวัติอาชญากรรม ในปี 2015 พบว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยสำเร็จ ลุล่วงถึงร้อยละ 74.1 และจากการศึกษาต่างพบว่า ผู้เข้าร่วมกระบวนการร้อยละ 84 ไม่กระทำความผิดซ้ำหลังจากที่พวกเขาดำเนินการชดเชยนอกศาล (out-of-court compensations) เสรีจัน^a

^a Hofinger, V. and Neumann, A. (2008), *Legalbiografien von Neustart Klienten*, Vienna: Institut für Rechts und Kriminalsoziologie.

หน่วยไกล่เกลี่ยชุมชน (VILLAGE MEDIATION UNITS) – สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีการจัดตั้งหน่วยไกล่เกลี่ยชุมชน (Village mediation units) เพื่อเป็นกลไกในระดับข้อพิพาทและเพื่อส่งเสริมการประนีประนอม โดยหน่วยไกล่เกลี่ยทำหน้าที่เป็นกลไกระดับข้อพิพาทระดับชุมชน

ที่มา Lao People's Democratic Republic, Ministry of Justice, *Justice Minister Decree on Establishment and Movement of Village Mediation Unit*, No. 210/MoJ, Vientiane, 19 October 2009.

การเข้าถึงบริการไกล่เกลี่ย – ประเทศออร์เวย์

ในประเทศนอร์เวย์ พระราชบัญญัติบริการไกล่เกลี่ยของเทศบาล ปี 1991 (Municipal Mediation Service Act 1991) ได้จัดตั้งบริการไกล่เกลี่ยแห่งชาติ ซึ่งสามารถรับคดีจากหน่วยงานยุติธรรมได้ทุกแห่ง โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยประจำการ ณ หน่วยบริการไกล่เกลี่ยระดับภูมิภาค 22 แห่ง หลายร้อยคน การไกล่เกลี่ยสามารถทำได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งรวมถึงคำสั่งคุมประพฤติ การลงโทษจำคุก ตลอดจนคดีแพ่ง หน่วยงานอัยการสามารถส่งต่อหรือโอนคดีไปยังบริการการไกล่เกลี่ยและสมานฉันท์ (Mediation and Reconciliation Service) เพื่อทำการไกล่เกลี่ยต่อไป

กระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดในชั้นหลังการพิจารณาของศาล – ประเทศแคนาดา

บริการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งแคนาดา (Correctional Service of Canada - CSC) เป็นหน่วยงานของรัฐบาลกลางซึ่งทำหน้าที่บริหารจัดการการตัดสินลงโทษจำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไป โดยดำเนินการไกล่เกลี่ยผ่านโครงการโอกาสสมานฉันท์ (Restorative Opportunities Programme - ROP) โครงการ ROP จะให้บริการแก่ผู้เสียหาย (หรือตัวแทนของผู้เสียหาย) ที่ลงทะเบียน รวมทั้งผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมแต่ไม่ได้ลงทะเบียน ส่วนผู้กระทำความผิดไม่สามารถร้องขอให้มีการไกล่เกลี่ยได้ อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ซึ่งสนับสนุนให้ผู้กระทำความผิดเข้าร่วมกระบวนการอาจส่งต่อผู้กระทำความผิดที่สนใจและต้องการรับผิดชอบการกระทำของตนเองไปยังโครงการ ROP เมื่อมีการส่งต่อหรือโอนคดี เจ้าหน้าที่ ROP และผู้ไกล่เกลี่ยจะประเมินความเหมาะสมและแรงจูงใจของผู้กระทำความผิด โครงการ ROP จะดำเนินการในชั้นหลังการพิจารณาคดีของศาล โดยดำเนินการเป็นความลับ มีผู้เชี่ยวชาญการไกล่เกลี่ยเป็นผู้ดำเนินการส่วนใหญ่แล้ว การไกล่เกลี่ยเป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด แต่วิธีการทางอ้อม เช่น การเขียนจดหมาย การส่งข้อความผ่านวิดีโอทัศน์หรือการถ่ายทอดข้อความระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายผ่านผู้ไกล่เกลี่ยก็สามารถทำได้เช่นกัน

การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Restorative conferences)

การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Restorative Conferences) เช่น การประชุมกลุ่มชุมชน (Community Conferences) และการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferences) แตกต่างไปจากการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดในแง่ที่ว่า การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์มีบุคคลอื่นเข้าร่วมด้วยนอกเหนือจากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ในการประชุมคดีเชิงสมานฉันท์นั้น ผู้ไกล่เกลี่ยในที่ประชุมซึ่งเป็นบุคคลที่สามและมีความเป็นกลางอาจนำบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด เช่น ครอบครัว เพื่อน ตัวแทนชุมชน เจ้าหน้าที่ตำรวจ และผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมประชุมด้วยขึ้นอยู่กับรูปแบบการประชุม ในหลายกรณี จะมีผู้จัดกระบวนการมากกว่าหนึ่งคนเพื่อให้เกิดความสมดุลของเพศสภาพหรือสิทธิประโยชน์ของกลุ่มเพศทางเลือก (LGBTQ) และเพื่อคำนึงถึงข้อจำกัดที่เกิดจากความบกพร่องทางร่างกายหรือเพื่อให้สอดคล้อง

กับการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์มุ่งหมายที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดยอมรับถึงผลกระทบของการกระทำของตนที่ไม่ได้สร้างความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือครอบครัวเท่านั้น แต่ยังคงผลกระทบต่อครอบครัวและญาติมิตรของผู้กระทำความผิดเอง ตลอดจนช่วยเปิดโอกาสให้มีการฟื้นฟูความสัมพันธ์เหล่านั้น⁵¹

การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferences - FGC)

ส่วนใหญ่แล้ว การประชุมกลุ่มครอบครัว (FGC) มักใช้เพื่อหันเหคดีจากการตั้งข้อกล่าวหาหรือฟ้องร้องคดีเด็กในระบบยุติธรรมทางอาญาที่เป็นทางการ ในประเทศนิวซีแลนด์ กฎหมายระดับประเทศให้การรับรองการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยมีการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวในกระบวนการยุติธรรมเยาวชนตั้งแต่ 1989 ซึ่งทำให้การประชุมกลุ่มครอบครัวมีสถานะเชิงสถาบันในระบบยุติธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางอื่น ๆ ในช่วงเวลานั้น ปัจจุบัน การประชุมกลุ่มครอบครัวได้รับความนิยมแพร่หลายโดยการประยุกต์ใช้ในฐานะที่เป็นแนวทางหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาหรือฟ้องร้องคดีซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการ มีการใช้แนวทางนี้ในประเทศแคนาดา สาธารณรัฐเช็ก ไอร์แลนด์ เลโซโท แอฟริกาใต้ รัฐเซาท์ออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ในการประชุมกลุ่มครอบครัวแต่ละครั้งจะมีผู้ประสานการประชุมหรือกระบวนการเป็นผู้ดำเนินกระบวนการ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการประชุมกลุ่มครอบครัวมีความครอบคลุมกว่าการไกล่เกลี่ยทั่วไป จะมีการนำครอบครัวและญาติมิตรทั้งของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด หรือบางครั้งอาจมีสมาชิกชุมชนเข้าร่วมในกระบวนการที่มีการดำเนินการด้วยความเชี่ยวชาญนี้ด้วยการประชุมกลุ่มครอบครัวมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์หรือระบุความต้องการในขั้นสุดท้ายของคู่กรณี โดยให้น้ำหนักที่ผลกระทบต่อของอาชญากรรมและการร่วมกันแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมซ้ำอีกครั้ง อาณัติของกระบวนการนี้คือการให้อำนาจให้ผู้กระทำความผิดได้เผชิญกับผลกระทบของอาชญากรรม จัดทำแผนการชดเชยเยียวยา และในกรณีร้ายแรง (ตัวอย่างเช่น ในรูปแบบของประเทศนิวซีแลนด์) จะมีการกำหนดความจำเป็นในการสอดส่องดูแลผู้ถูกคุมประพฤติอย่างเข้มงวดและเคร่งครัด หรือการคุมขัง ในประเทศออสเตรเลียและสหรัฐอเมริกานั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำหน้าที่ในฐานะผู้คัดกรองเบื้องต้นในการส่งต่อคดีมาสู่การประชุมกลุ่มครอบครัว ขณะที่ในประเทศแอฟริกาใต้ผู้ที่ทำหน้าที่คัดกรองคืออัยการ

ประเทศต่าง ๆ ใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อแก้ปัญหาอาชญากรรมในวัยรุ่นเป็นการเฉพาะ ได้แก่ ประเทศนิวซีแลนด์ แคนาดา และไอร์แลนด์เหนือ ตัวอย่างเช่น ในไอร์แลนด์เหนือ จะใช้การประชุมเยาวชน (youth conference) เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความต้องการกับสิทธิประโยชน์ของผู้เสียหายและเยาวชนผู้รับผิดชอบความเสียหายนั้น กระบวนการนี้ยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ศาลจะให้การรับรองแผนและผลลัพธ์ที่พัฒนาขึ้นจากการประชุมกลุ่มครอบครัวโดยมีข้อกำหนดและเงื่อนไขต่างกันไป ผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัวจะได้รับเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมกระบวนการ ซึ่งประสบการณ์และบทบาทของผู้ประสานงานมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้เข้าร่วมและกระบวนการ⁵²

ในสหราชอาณาจักรนั้น ส่วนใหญ่แล้ว จะใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวในฐานะกระบวนการตัดสินใจในคดีที่เป็นการคุ้มครองเด็ก ซึ่งในกรณีเหล่านี้ นักสังคมสงเคราะห์จากแผนกเด็กและครอบครัวของบริการทางสังคมจะเป็นผู้ส่งต่อคดี การประชุมกลุ่มครอบครัวประกอบด้วยสมาชิกครอบครัวของเด็กและครอบครัวขยายของเด็กด้วย ผู้จัดกระบวนการจะอธิบายถึงกระบวนการและประเด็นปัญหาที่ต้องแก้ไข จากนั้นครอบครัวจะร่วมกันหาทางแก้ปัญหา หากบริการทางสังคมสงเคราะห์ยอมรับคำแนะนำหรือข้อเสนอแนะ ครอบครัวจะได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการนั้น

⁵² Campbell, C., et al. (2005), Evaluation of the Northern Ireland Youth Conference Service, Northern Ireland Office, Research and Statistical Series: Report No. 12. See also: Doak, J. and O'Mahony, D. (2011), "In Search of Legitimacy: Restorative conferencing in Northern Ireland", *Legal Studies*, 31(2), หน้า 305-325.

⁵¹ Zinsstag, E., Teunkens, M. and Pali, B. (2011), *Conferencing: A way forward for restorative justice in Europe*, Brussels: European Forum for Restorative Justice. See also: Zinsstag, E. and Vanfraechem, I. (2012), "Conferencing – A developing practice of restorative justice", in Zinsstag, E. and Vanfraechem, I. (eds.), *Conferencing and Restorative Justice – International Practices and Perspectives*, Oxford: Oxford University Press, หน้า 11-32.

ตัวอย่างเช่น โครงการคุณค่าสถาบันครอบครัวเมืองลีดส์ (Leeds Family Valued) เป็นโครงการของสภาเมืองลีดส์ (Leeds City Council) ซึ่งส่งเสริมการเข้าถึงบริการประชุมกลุ่มครอบครัวมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะครอบครัวที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว จากการประเมินโครงการพบว่า ครอบครัวต่าง ๆ เห็นประโยชน์ของการประชุมกลุ่มครอบครัวในการสนับสนุนพวกเขา การประเมินยังพบด้วยว่า วิธีการแนะนำการประชุมกลุ่มครอบครัวให้กับครอบครัวนั้นเป็นหัวใจสำคัญ และผู้ประสานงานควรเป็นผู้แนะนำกระบวนการนี้⁵³

เนื่องจากการประชุมสมานฉันท์มีผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมในวงกว้าง ทั้งผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่จะต้องทำงานหรือให้การสนับสนุน ผู้กระทำความผิด กระบวนการประชุมจึงมีประสิทธิภาพ เป็นการเฉพาะในฐานะแนวทางที่สามารถรับประกันได้ว่า ผู้กระทำความผิดจะปฏิบัติตามข้อตกลงที่เห็นพ้องร่วมกัน ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว ส่วนใหญ่แล้ว ผู้เข้าร่วมกระบวนการคนอื่น ๆ จะมีบทบาทต่อเนื่องในการติดตามพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด ซึ่งจะช่วยรับประกันว่า ผู้กระทำความผิดจะปฏิบัติตามกระบวนการฟื้นฟูแก้ไขพฤติกรรมเสีย และดำเนินการชดเชยเยียวยาตามที่เขาตกลงไว้

กรณีศึกษา การประชุมกลุ่มครอบครัว^a

ในการประชุมกลุ่มครอบครัวแห่งหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยผู้กระทำความผิด แม่และตาของผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายและเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องถิ่น (ผู้กระทำการจับกุม) ผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชน พลเมืองสิบคนจากโรงเรียนในท้องถิ่น รวมทั้งผู้เสียหายและคนอื่น ๆ อีกสองสามคน หลังจากที่แม่และตาของเธอ ผู้เสียหาย และเจ้าหน้าที่ตำรวจได้พูดคุยเกี่ยวกับความผิดและผลกระทบที่เกิดขึ้น ทางผู้ประสานงานยุติธรรมได้สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากสมาชิกของกลุ่มประชุมและผู้กระทำความผิดว่า ควรดำเนินการอย่างไรเพื่อชดเชยผู้เสียหายซึ่งในที่นี้ได้แก่ครูจากอาชญากรรมของเธอ โดยผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บและแหว่งตาเสียหายจากการวิวาทกับผู้กระทำความผิด หลังจากผ่านระยะเวลาการประชุมที่ยาวนานนับชั่วโมง ในช่วงเวลาครึ่งชั่วโมงที่เหลือ กลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมให้ความเห็นว่า การเยียวยาผู้เสียหายควรครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและแหว่งตาใหม่ของครู รวมถึงการทำงานบริการสังคมในโรงเรียน

^a Bazemore, G. and Griffiths, C. T. (1997), "Conferences, Circles, Boards, and Mediations: Scouting the 'New Wave' of Community Justice Decision Making Approaches", *Federal Probation*, 61, (June), หน้า. 25–38.

การประชุมชุมชน (Community Conferences)

การประชุมชุมชนจะถูกใช้ในสถานะ “มาตรการทางเลือก” ซึ่งสามารถเห็นเหตุที่ก่อนการตั้งข้อกล่าวหาหรือฟ้องร้องผู้กระทำความผิดในระบบยุติธรรมเชิงอาญาได้ ส่วนใหญ่แล้ว กลุ่มชุมชนหรือหน่วยงานเป็นผู้จัดกระบวนการและอาจได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลหรือไม่ก็ได้ การประชุมจะนำผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย รวมทั้งสมาชิกคนอื่น ๆ ของชุมชนซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสีย (เช่น ครูในโรงเรียนของผู้กระทำความผิดหรือนายจ้าง) มาเข้าร่วมกระบวนการ หน่วยงานหรือกลุ่มชุมชนซึ่งรับผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการจะเป็นผู้รับผิดชอบในการติดตามว่า ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ตกลงไว้หรือไม่ โดยอาจดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลโดยตรงจากเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายหรือเจ้าหน้าที่ยุติธรรมหรือไม่ก็ได้

⁵³ Mason, P., Ferguson, H., Morris, K., Munton, T. and Sen, R. (2017), Leeds Family Valued: Evaluation Report, Children’s Social Care Innovation Programme Evaluation Report 43, United Kingdom: Department of Education

โครงการสันติภาพชุมชน – ประเทศแอฟริกาใต้

กว่าสิบปีแล้วที่โครงการสันติภาพชุมชนได้สร้างธรรมาภิบาลชุมชนชุดต้นแบบซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับโครงการอื่นได้ ศูนย์กลางของโครงการอยู่ที่กิจกรรมของเครือข่าย “คณะกรรมการสันติภาพ” ในพื้นที่ 180 แห่งทั่วแอฟริกาใต้ ในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมและสร้างสันติภาพนั้น คณะกรรมการสันติภาพกลายเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในชุมชนที่พวกเขาทำงานด้วย วัตถุประสงค์ของโครงการสันติภาพชุมชนคือการส่งเสริมความมั่นคงของมนุษย์ คุณค่าขององค์ความรู้ท้องถิ่น การปลูกฝังและสร้างทุนทางสังคม และการสร้างพันธมิตรที่มีประสิทธิภาพ

น่าเสียดายว่า คณะกรรมการสันติภาพไม่ได้จัดกิจกรรมมากนักในปัจจุบันด้วยเหตุผลทางการเมือง แม้ว่าจะมีกิจกรรมต้นแบบพร้อมใช้งานอยู่แล้วก็ตาม สมาชิกคณะกรรมการสันติภาพใช้แนวทางต่อไปนี้ในการดำเนินงาน

- พวกเขาช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและมั่นคงในชุมชนของเรา
- พวกเขาเคารพรัฐธรรมนูญแอฟริกาใต้
- พวกเขาทำงานภายใต้กรอบกฎหมาย
- พวกเขาไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในกรณีพิพาท
- พวกเขาทำงานในชุมชนในฐานะกลุ่มความร่วมมือ ไม่ได้ทำงานในฐานะปัจเจกบุคคล
- พวกเขาปฏิบัติตามขั้นตอนการดำเนินงานซึ่งสามารถเปิดเผยได้ต่อชุมชน
- พวกเขาไม่นำการทำงานหรือผู้คนที่เกี่ยวข้องไปพูดลับหลังนอกเหนือจากเวลางาน
- พวกเขามีความมุ่งมั่นในการดำเนินการ
- เป้าหมายของพวกเขาคือการเยียวยา ไม่ใช่การทำร้าย

ที่มา Community Peace Programme, Institute of Criminology, Faculty of Law, University of Cape Town:
www.ideaswork.org/aboutcommunitypeace.html.

กรณีศึกษา การประชุมเยาวชนในไอส์แลนด์เหนือ

เยาวชนคนหนึ่งถูกรุกเข้าไปในบ้านของครอบครัวผู้สูงอายุ เยาวชนคนนี้ต้องการเงินเพื่อนำไปซื้อยาเสพติด ขณะที่เยาวชนพยายามที่จะหลบหนี ชายสูงอายุพยายามที่จะยับยั้งขัดขืนจนได้รับบาดเจ็บ ผู้เข้าร่วมประชุมชุมชนประกอบด้วยสามีภรรยาผู้สูงอายุ ลูกชายของพวกเขาและเพื่อนบ้าน เยาวชนผู้กระทำความผิด พ่อและป้าของเขา เจ้าหน้าที่ตำรวจท้องถิ่น และผู้อภิบาลหรืออธิการโบสถ์

ชายสูงอายุบอกกับเด็กหนุ่มว่า เขาโกรธเพียงใดที่บ้านของเขา ซึ่งเขาเพียงทำงานหนักมาตลอดชีวิตถูกบุกรุกและถูกทำลายจนตัวเขาเองได้รับบาดเจ็บสาหัส ภรรยาของชายชราากล่าวว่า จากเหตุการณ์นี้ เธอต้องเข้านอนด้วยความหวาดผวาและเธออยากจะทำบ้านหลังนี้ไปเพื่อย้ายไปอยู่ในที่ที่ปลอดภัยกว่านี้

เยาวชนแสดงให้เห็นว่า เขาสำนึกผิดและไม่ได้พยายามที่จะแก้ตัวหรือแก้ต่างให้กับพฤติกรรมของตัวเองแต่อย่างใด ซึ่งในระหว่างการประชุมนั้น เขาเล่าว่า แม่ของเขาเสียชีวิตประมาณหนึ่งปีที่ผ่านมา และเขาใช้ยาเสพติดเพื่อเยียวยาความรู้สึกสูญเสีย การประชุมชุมชนจึงลงความเห็นว่า เยาวชนควรทำงานอาสาสมัครให้กับอธิการโบสถ์ โดยอธิการจะเป็นผู้ดูแล นอกจากนี้ เขาจะต้องเข้าพบที่ปรึกษาเพื่อบำบัดความรู้สึกสูญเสีย รวมทั้งจะต้องเข้ารับการบำบัดการเข้ายาเสพติด ตลอดจนเข้าร่วมกิจกรรมกับชมรมเยาวชนท้องถิ่นภายใต้การดูแลของนักสังคมสงเคราะห์ในช่วงเวลาหนึ่งปี ซึ่งผู้พิพากษาศาลเยาวชนเห็นชอบกับแผนการนี้

การประชุมแบบวงกลม (Circles)

ชนพื้นเมืองมีประเพณีการใช้การประชุมแบบวงกลมเพื่อการตัดสินใจ การเฉลิมฉลองทางจิตวิญญาณ การเยียวยา การแบ่งปัน และการสอน การประชุมแบบวงกลมได้รับการรับรองและนำมาใช้ในระบบยุติธรรมทางอาญา ซึ่งการประชุมแบบวงกลมสามารถใช้ในกระบวนการพิจารณาคดี และยังสามารถนำมาใช้ภายในชุมชนท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาข้อกวดเกี่ยวกับอาชญากรรมหรือพฤติกรรมต่อต้านสังคมของสมาชิกชุมชน รวมทั้งแก้ปัญหาการร้องเรียนของชุมชนต่อหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายหรือหน่วยงานราชการที่ ซึ่งการสานเสวนาร่วมกันในชุมชนสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาเชิงบวกได้ การประชุมแบบวงกลมยังสามารถนำมาใช้ในโรงเรียนเพื่อแก้ปัญหาการกระทำความผิดของผู้เยาว์และการระงับข้อพิพาท ทั้งยังสามารถนำมาใช้ในคดีความขัดแย้งระหว่างชุมชนหรืออาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชัง (Hate crime) ได้อีกด้วย⁵⁴ นอกจากนี้ การประชุมแบบวงกลมยังสามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ลดความรุนแรงภายในทัณฑสถานและในสถานกักกัน⁵⁵ อีกทั้งกระบวนการนี้ยังสามารถนำมาใช้สนับสนุนการคืนกลับสู่ชุมชนของผู้ต้องขังหรือการคืนกลับสู่โรงเรียนของเยาวชนเมื่อพ้นโทษต้องขัง

การประชุมแบบวงกลมและชนพื้นเมืองในประเทศแคนาดา

วงกลมแสดงถึงหลักการสำคัญในโลกทัศน์และระบบความเชื่อของชนพื้นเมือง ได้แก่ ความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ความเสมอภาค และความต่อเนื่อง ตามคำสอนดั้งเดิมนั้น แบบแผนของชีวิตตามฤดูกาล การเกิดใหม่ การเคลื่อนย้ายของสัตว์และมนุษย์ที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องเหมือนวงกลมที่ไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด วงกลมหมายถึงการนับรวมทุกคน (inclusiveness) และไม่มีลำดับชั้น การประชุมแบบวงกลมเป็นสัญลักษณ์ของบูรณาภาพและความเสมอภาค การประชุมแบบวงกลมจะต้องเคารพและรับฟังมุมมองของผู้เข้าร่วมทุกคน ความเห็นใด ๆ จะต้องตอบสนองต่อคำถามหรือปัญหาโดยตรง ไม่ใช่ความเห็นที่บุคคลหนึ่งเอ่ยขึ้นเท่านั้น ในการประชุมแบบวงกลม วัตถุประสงค์หนึ่ง เช่น ไม่ทำร้ายกันหรือข่มขู่กันสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดกระบวนการได้ ผู้ที่ถือ “ไม่เข้าพุดได้” เท่านั้นที่มีสิทธิ์พุด ไม่เข้าจะถูกส่งไปรอบวงอย่างเป็นระบบเพื่อให้ทุกคนมีโอกาสได้พุดและมีส่วนร่วม กระบวนการประชุมแบบวงกลมได้รับการรับรองและนำมาใช้ในระบบยุติธรรมร่วมสมัย และยังให้กรอบการดำเนินงานเพื่อประยุกต์ใช้ในระบบยุติธรรมของชนพื้นเมือง ทั้งนี้ การประชุมแบบวงกลมเพื่อความยุติธรรมมีหลายรูปแบบด้วยกัน

การประชุมแบบวงกลมเพื่อระงับข้อพิพาท (Conflict Resolution Circles)

กระบวนการประชุมแบบวงกลมเพื่อระงับข้อพิพาทเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความประสงค์ได้แก้ปัญหาความขัดแย้งในสภาพแวดล้อมเพื่อการเยียวยา (healing environment) กระบวนการนี้ช่วยให้ผู้คนสามารถระงับข้อพิพาทก่อนที่จะลุกลามเป็นอาชญากรรม หรือเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในชุมชน กระบวนการนี้สามารถดำเนินการในรูปแบบที่มีเฉพาะคู่กรณีเข้าร่วมประชุมเท่านั้น หรือในรูปแบบการประชุมแบบกลุ่มก็ได้

การประชุมแบบวงกลมเพื่อแก้ปัญหาในระยะแรก (Early Intervention Circles)

กระบวนการประชุมแบบวงกลมเพื่อแก้ปัญหาในระยะแรกออกแบบให้ใช้กับผู้กระทำความผิดซึ่งอยู่ในขั้นก่อนการตั้งข้อกล่าวหาและหลังการตั้งข้อกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญา กระบวนการนี้อาศัยความเห็นและข้อมูลจากชุมชนและผู้เสียหายมาร่างข้อเสนอนี้ ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการเยียวยาสำหรับผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน

⁵⁴ Chapman, T. and Kremmel, K. (2018), “Community in Conflict in Intercultural Contexts and How Restorative Justice Can Respond”, in Pali, B. and Aertsen, I. (eds.), Restoring Justice and Security in Intercultural Europe. Abingdon, Oxon: Routledge, หน้า 144–163.

⁵⁵ Butler, M. and Maruna, S. (2016), “Rethinking Prison Disciplinary Processes: A potential future for restorative justice”, Victims and Offenders, 11(1), หน้า 126–148; Nowotny, J. J. and Carara, M. (2018), “The use of restorative practices to reduce prison gang violence: Lessons on transforming cultures of violence”, Conflict Resolution Quarterly, 36(2), หน้า 131–144.

การประชุมแบบวงกลมและชนพื้นเมืองในประเทศแคนาดา (ต่อ)

การประชุมแบบวงกลมเพื่อการเยียวยา (Healing Circles)

การประชุมที่มีพลังและมีบทบาทสำคัญคือ การประชุมแบบวงกลมเพื่อการเยียวยา กระบวนการนี้ใช้กับผู้ที่กำลังเผชิญวิกฤติหรือผู้ที่กำลังรู้สึกว่าการกระทำที่ตนทำในช่วงเวลาของการฟื้นฟู ผู้เข้าร่วมกระบวนการอาจเป็นผู้เสียหายจากอาชญากรรม ผู้กระทำความผิดที่อยู่ในขั้นตอนก่อนการตั้งข้อกล่าวหาหรือที่อยู่ระหว่างการคุมขัง กระบวนการนี้นำโดยผู้จัดกระบวนการ (Circle keeper) และมีผู้เข้าร่วมหลากหลายขึ้นอยู่กับว่า ผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดรู้สึกว่ามีใครบ้างที่อยากให้อำนาจอยู่ในกระบวนการนี้ ซึ่งอาจจะเป็นครอบครัว ญาติมิตร ผู้ดูแลผู้เสียหายหรือผู้ดูแลผู้เสียหาย กระบวนการนี้สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหรือปัญหาอื่น ๆ ที่บุคคลนั้นต้องการจะหาหรือซึ่งผู้เข้าร่วมสามารถบอกเล่าและให้ปัญหาของตนเองได้รับการรับฟังในบรรยากาศที่มีเมตตาจิต และในสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนกันและกันตามที่บุคคลต้องการเพื่อเริ่มต้นกระบวนการเยียวยา ซึ่งการแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่มช่วยให้ทุกคนสามารถแบ่งเบาภาระและความรู้สึกหนักหน่วงของบุคคลที่ต้องการเยียวยาได้ กระบวนการนี้ช่วยเสริมสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

Reprinted with permission: macKinnon, j. (2018), Bringing Balance to the Scales of Justice, charlottetown: mcpei indigenous justice program, หน้า. 43-44: mcpei.ca/wp-content/uploads/2018/03/Bringing-Balance-to-the-scales-of-justice-resource-guide.pdf.

ขั้นตอนสำคัญสี่ประการของกระบวนการประชุมแบบวงกลม

- ขั้นตอนที่ 1 ตัดสินใจว่า คดีหรือกรณีนั้นเหมาะสมสำหรับกระบวนการประชุมแบบวงกลมหรือไม่
- ขั้นตอนที่ 2 เตรียมความพร้อมให้คู่กรณีที่จะเข้าร่วมในกระบวนการ
- ขั้นตอนที่ 3 แสวงหาข้อตกลงร่วมกันจากการประชุมแบบวงกลม
- ขั้นตอนที่ 4 ดำเนินการติดตามและสร้างความเชื่อมั่นว่า ผู้กระทำความผิดจะปฏิบัติตามข้อตกลง

ในบางกรณี อาจมีการประชุมแบบวงกลมหลายวง ซึ่งเริ่มจากผู้กระทำความผิดและผู้ดูแล จากนั้นจะมีวงประชุมลักษณะเดียวกันนี้สำหรับผู้เสียหายและผู้ดูแล สุดท้าย การประชุมแบบวงกลมขั้นต่อไปจะจัดขึ้นเพื่อให้คู่กรณีทุกคนมาเข้าร่วมพร้อมกัน⁵⁶

การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลม (Sentencing Circles)

ถึงแม้จะมีการดำเนินคดีทางอาญาแล้วก็ตาม หากข้อมูลและความเห็นจากชุมชนในการประชุมพิจารณาแบบวงกลมมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมอาจดำเนินการภายในหรือนอกศาล และอาจมีผู้พิพากษาและทนายความเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมก็ได้ ทั้งนี้ การพิพากษาลงโทษไม่ได้ขึ้นอยู่กับคำแนะนำจากการประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลม แต่กระบวนการจะเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับศาลในการพิจารณาตัดสินคดี เพื่อให้การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การปฏิบัติตามข้อตกลงซึ่งกำหนดรายละเอียดก่อนกระบวนการ และการรายงานผลลัพธ์จากกระบวนการต่อศาลมีความสำคัญอย่างยิ่ง⁵⁷ และจะต้องมีการคุ้มครองและดูแลเพื่อรับประกันว่า กระบวนการนี้ไม่ได้กลายเป็นพื้นที่ที่ผู้เสียหายจากอาชญากรรมตกเป็นเหยื่อซ้ำอีกครั้ง⁵⁸ ทั้งนี้ การสร้างความเชื่อมั่นว่า ผู้เข้าร่วมกระบวนการ โดยเฉพาะผู้ที่เสี่ยงแทนชุมชนจะสามารถสะท้อนถึงคุณค่าที่กระบวนการต้องการมีความสำคัญอย่างยิ่ง⁵⁹ โดยสามารถปรับประยุกต์ข้อตกลงในการดำเนินการที่มีอยู่ให้เข้ากับบริบทท้องถิ่นเพื่อดำเนินการนี้กับชุมชนได้

⁵⁶ ดูเพิ่มเติมได้ที่: Fellegi, B. and Szego, D. (2013), Handbook for Facilitating Peacemaking Circles: www.euforumj.org/sites/default/files/2019-11/peacemaking_circle_handbook.pdf.

⁵⁷ Rudin, J. (2019), Indigenous People and the Criminal Justice System: A practitioner handbook, Toronto: Emond, หน้า 233.

⁵⁸ Royal Commission on Aboriginal Peoples มีความกังวลต่อการตกเป็นเหยื่อซ้ำ Canada, Royal Commission on Aboriginal Peoples (1996), Bridging the Cultural Divide: A Report on Aboriginal People and Criminal Justice in Canada, Ottawa; Supply and Services Canada, หน้า 269.

⁵⁹ Rudin, J. (2019), Indigenous People and the Criminal Justice System, หน้า 218.

การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมเป็นแนวทางที่สามารถนำหลักการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ภายในกรอบการดำเนินงานแบบองค์รวม ซึ่งบุคลากรในระบบยุติธรรมจะมีอำนาจและหน้าที่ที่ร่วมกับสมาชิกชุมชน กระบวนการนี้ยังให้ทางเลือกที่หลากหลายในการเยียวยาและลงโทษ⁶⁰ ทั้งยังให้แนวทางแก้ปัญหาที่มีความยืดหยุ่น และสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ของผู้กระทำผิดแต่ละคน รวมทั้งเงื่อนไขของคดีและศักยภาพของชุมชนอีกด้วย การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมออกแบบเพื่อยกระดับสำนึกร่วมของชุมชน และเพื่อเสริมพลังผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และสมาชิกชุมชนผ่านกระบวนการเยียวยาและแก้ปัญหา เป้าหมายหลักของกระบวนการคือการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหาย และยังเอื้อให้เกิดการบำบัดแก้ไข และการส่งผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคม โดยฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้กระทำผิดและสมาชิกชุมชน

ในบางกรณี การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมไม่ได้มีชุมชนเข้าร่วมในวงกว้าง จะมีเพียงผู้เสียหายและผู้ดูแล ผู้กระทำผิด ครอบครัวและผู้ดูแล ทนายความ และผู้พิพากษา (ผู้อาวุโสหรือผู้รู้ของชุมชน) เท่านั้น “ผู้เข้าร่วมประกอบด้วยผู้ที่รู้จักผู้กระทำผิดและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบริการที่ต้องการ และไม่จำเป็นที่ผู้เข้าร่วมจะต้องพูดแทนชุมชน”⁶¹

ในประเทศแคนาดา การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมจะใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่และผู้เยาว์ และใช้กับฐานความผิดที่หลากหลาย กระบวนการนี้ใช้ทั้งในพื้นที่ชนบทและเมือง ส่วนใหญ่แล้ว การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมประกอบด้วยกระบวนการขั้นต่าง ๆ ดังนี้ (1) ผู้กระทำผิดยื่นความจำนงเข้าร่วมกระบวนการประชุมแบบวงกลม (2) จัดประชุมแบบวงกลมเพื่อการเยียวยาสำหรับผู้เสียหาย (3) จัดประชุมแบบวงกลมเพื่อการเยียวยาสำหรับผู้กระทำผิด (4) จัดการประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมเพื่อพัฒนาข้อตกลงร่วมว่าด้วยแผนการลงโทษ และ (5) จัดประชุมติดตามแบบวงกลมเพื่อติดตามความก้าวหน้าของผู้กระทำผิด ซึ่งแผนการลงโทษจะประกอบด้วยพันธะรับผิดชอบซึ่งมาจากระบบยุติธรรม ชุมชน และสมาชิกครอบครัว รวมทั้งจากผู้กระทำผิดเอง กระบวนการนี้ประกอบด้วยการติดตามว่า ผู้กระทำผิดปฏิบัติตามข้อตกลงที่ให้ไว้และข้อตกลงร่วมกันหรือไม่ และเพื่อให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนผู้กระทำผิดหลังจากมีการพิพากษาคดีแล้ว

ในประเทศเม็กซิโก ภายใต้กฎหมายแห่งชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับวัยรุ่น (National Law on the Integral System of Criminal Justice for Adolescent (2016)) นั้น “การประชุมแบบวงกลมเชิงสมานฉันท์” เป็นหนึ่งในสามมาตรการที่เรียกว่า “กระบวนการสมานฉันท์” ซึ่งใช้กับเด็กอายุระหว่าง 12 ถึง 18 ปีภายในระบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งเด็กจะต้องยอมรับความรับผิดชอบก่อนเป็นอันดับแรก เจ้าหน้าที่จากระบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เด็กซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้น และสมาชิกชุมชนที่ได้รับผลกระทบล้วนสามารถเข้าร่วมในการประชุมแบบวงกลมเชิงสมานฉันท์ได้ ข้อตกลงที่เป็นผลมาจากกระบวนการนี้ประกอบด้วยการชดเชย แผนการเยียวยา หรือข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติระหว่างการพักรอหรือการระงับการพิจารณาคดีในศาล

นอกเหนือจากการประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมแล้ว ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังแสวงหาพื้นที่ในศาลพิจารณาคดีชนพื้นเมือง (indigenous sentencing courts) อีกด้วย ศาลประเภทนี้มีอยู่ในประเทศออสเตรเลีย แคนาดา และนิวซีแลนด์ ในประเทศออสเตรเลียนั้น ศาลพิจารณาคดีชนพื้นเมืองจะตัดสินคดีที่ผู้กระทำผิดมีความรุนแรงในครอบครัวหรือความรุนแรงในคูครองเป็นชนพื้นเมือง โดยผู้เสียหายและสมาชิกชุมชนสามารถเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินลงโทษได้ กระบวนการจะนำไปสู่การวางแผนลงโทษหรือ “แผนการเยียวยา” ซึ่งจะนับเป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษในระบบที่เป็นทางการ ทั้งนี้ กระบวนการของศาลพิจารณาคดีชนพื้นเมืองมักประสบความสำเร็จในเป้าหมายที่ชุมชนวางไว้ และในบางกรณี สามารถฟื้นฟูและยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและระบบยุติธรรมได้อีกด้วย เนื่องจากมีกระบวนการที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรม มีการยกระดับการสื่อสาร และสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนมากยิ่งขึ้น⁶²

⁶⁰ ดูตัวอย่างได้ที่ Larsen, J. J. (2014), *Restorative Justice in the Australian Criminal Justice System*, Canberra: Australian Institute of Criminology.

⁶¹ Rudin, J. (2019), *Indigenous People and the Criminal Justice System*, หน้า 230.

⁶² Chapman, T. and Kremmel, K. (2018), “Community in Conflict in Intercultural Contexts and how Restorative Justice can Respond”; Marchetti, E. (2015), “An Australian Indigenous-Focused Justice Response to Intimate Partner Violence: Offenders’ Perceptions of the Sentencing Process”, *British Journal of Criminology*, 55 (1), หน้า 86–106; Marchetti (2017), “Nothing Works? A Meta-Review of Indigenous Sentencing Court Evaluations”; Marchetti, E. and Daly, K. (2017), “Indigenous Partner Violence, Indigenous Sentencing Courts, and Pathways to Desistance”, *Violence Against Women*, 23(12), หน้า 1513–1535; Morgan, A. and Louis, E. (2010), *Evaluation of the Queensland Murri Court: Final Report*, Canberra: Australian Institute of Criminology.

กระบวนการเชิงสมานฉันท์กับเด็กและเยาวชน

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนเป็นองค์ประกอบหลักของระบบยุติธรรมเด็กและเยาวชนที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และเป็นมิตรต่อเด็ก กระบวนการเชิงสมานฉันท์ที่ได้รับการพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของระบบยุติธรรมเยาวชนหรือดำเนินการภายนอกระบบยุติธรรม เช่น ดำเนินการในโรงเรียนหรือชุมชน กระบวนการเหล่านี้แก้ปัญหาความผิดลหุโทษและความขัดแย้งในเชิงการอบรมปลูกฝัง และใช้วิธีการแบบก้าวหน้าโดยไม่ตีตราเยาวชนด้วยการหลบหลีก (shunning) หรือดำเนินคดีอาญา ในหลายประเทศนั้น กระบวนการดังกล่าวเสนอโอกาสในการสร้างชุมชนที่สามารถดูแลเยาวชนที่ทำความผิดกฎหมายโดยเฉพาะ และยังเปิดโอกาสในการส่งเสริมมาตรการหลากหลายเพื่อให้เป็นทางเลือกทดแทนการลงโทษเยาวชนด้วยการคุมขัง นอกจากนี้ กระบวนการเชิงสมานฉันท์ยังเปิดโอกาสให้ครอบครัวผู้กระทำความผิดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา^a

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child - CRC) ข้อ 40 (3) กำหนดให้รัฐภาคี “หาทางส่งเสริมให้มีการตรากฎหมายกำหนดกระบวนการพิจารณา จัดตั้งหน่วยงานและสถาบัน ซึ่งจะใช้เป็น การเฉพาะกับเด็กที่ถูกกล่าวหา ตั้งข้อกล่าวหา หรือได้รับการพิจารณาว่าฝ่าฝืนกฎหมายอาญา”^b ในปี 2007 คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิของเด็กได้ให้แนวทางเฉพาะว่าด้วยสิทธิของเด็กในการเข้าถึงความยุติธรรมสำหรับผู้เยาว์ โดยให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแก่รัฐภาคีในการใช้มาตรการทางเลือก เช่น การหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาหรือฟ้องร้อง และความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ “เพื่อแก้ปัญหาเด็กที่ทำความผิดกฎหมายด้วยกระบวนการที่มีประสิทธิภาพซึ่งไม่ใช่เฉพาะประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็กเท่านั้น แต่กระบวนการยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมทั้งระยะสั้นและระยะยาว”^c คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิของเด็กสรุปว่า จากหลักการคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นอันดับแรกนั้น “วัตถุประสงค์ดั้งเดิมของระบบยุติธรรมทางอาญาในการดำเนินการกับเด็กที่กระทำความผิด เช่น การปราบปรามหรือการลงโทษ ควรเปลี่ยนเป็นการฟื้นฟูและความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์”^d ในปี 2019 คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิของเด็กยังเสนอแนะเพิ่มเติมว่า รัฐภาคีควรใช้ประโยชน์จาก “ประสบการณ์การใช้และดำเนินการที่มีใช้การคุมขัง รวมทั้งการใช้มาตรการด้านความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” และดำเนินการเหล่านั้นโดยปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมและประเพณีของตน^e

หากพิจารณามุมมองด้านการศึกษาและพัฒนาการ จะเห็นคุณูปการของแนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่อเด็กที่ชัดเจน ซึ่งการดำเนินการด้วยความเคารพสิทธิของเด็กจะช่วยส่งเสริมความรับผิดชอบของเด็ก และการส่งเสริมเด็กที่กระทำความผิดคืนสู่สังคมด้วยกระบวนการที่เป็นความสมัครใจและไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อเด็ก ซึ่งการเข้าสู่กระบวนการด้วยตัวเองมีคุณค่าในเชิงการศึกษาอย่างยิ่ง

ในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา การใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทความยุติธรรมเยาวชนขยายตัวมากขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน กระบวนการเหล่านี้เป็นทางเลือกหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือส่วนหนึ่งของโครงการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาและการฟ้องร้อง^f ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนว่า มีการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ว่าด้วยความยุติธรรมเด็กและเยาวชนโดยให้ความสำคัญที่พัฒนาการของเด็ก สิทธิของเด็ก และการคุ้มครองทางกฎหมายเพิ่มมากยิ่งขึ้น นำเสียตายว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังคงมีสถานะเป็นกระบวนการชวยชอบในระบบยุติธรรมเด็กและเยาวชน ทั้งที่ในหลายกรณีนั้น ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรเป็นหัวใจหลักของระบบและควรเป็นกระบวนการที่ควรเลือกใช้มากกว่าวิธีอื่น ๆ^g

การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับเด็กสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ^h ในบางประเทศ ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กลายเป็นวิธีการที่ใช้กันเป็นปกติกับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้เยาว์หรือก่ออาชญากรรมเล็กน้อยⁱ รัฐชาติออสเตรเลียใช้การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์มาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 และยังใช้ในคดีอาญาที่มีโทษสูงกว่าคดีลหุโทษเล็กน้อยหากเยาวชนไม่เคยกระทำความผิดมาก่อนหรือเป็นผู้เยาว์ บางประเทศมีการใช้กฎหมาย

กระบวนการเชิงสมานฉันท์กับเด็กและเยาวชน (ต่อ)

ยุติธรรมเด็กและเยาวชนเพื่อใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินการทางกฎหมายขั้นตอนต่าง ๆ (ตั้งแต่ก่อนการพิจารณาคดีไปจนถึงการกลับคืนสู่สังคม) และมีการใช้กระบวนการรูปแบบต่าง ๆ (การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด เป็นต้น) ซึ่งกระบวนการเหล่านี้มีการดำเนินการแพร่หลายทั่วประเทศ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องดำเนินการในลักษณะที่สามารถรับประกันความปลอดภัยของเด็ก เคารพสิทธิ และสอดคล้องกับหลักการคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นอันดับแรก^k ซึ่งการดำเนินการให้ฝ่ายตุลาการทบทวนกระบวนการและผลลัพธ์ของวิธีการเชิงสมานฉันท์จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นว่า จะมีการเคารพสิทธิของเด็ก และการดำเนินการกระบวนการนั้นเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย^l อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้น กลไกการกำกับดูแลมีความสำคัญยิ่งกว่าแนวปฏิบัติที่ใช้เป็นบรรทัดฐาน^m

ปัจจุบัน การเก็บรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับประสิทธิภาพของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเยาวชนยังคงไม่มีความคืบหน้ามากนัก การทบทวนผลกระทบของการประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ต่อการกระทำความผิดซ้ำในกลุ่มผู้กระทำความผิด และความพึงพอใจของผู้เสียหายพบว่า กระบวนการนี้มีประสิทธิภาพ แม้ว่าผลกระทบยังไม่มากนักก็ตามⁿ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาทบทวนกลุ่มควบคุมแบบสุ่มทั้งหมดสี่กลุ่มไม่พบความแตกต่างระหว่างผู้ที่เข้าร่วมการประชุมเชิงสมานฉันท์และผู้ที่ไม่เข้าร่วมกระบวนการของศาลตามปกติในแง่อัตราการกระทำความผิดซ้ำหลังกระบวนการ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า หลักฐานที่มีอยู่ไม่มีคุณภาพเพียงพอที่จะพิจารณาว่า กระบวนการเหล่านี้มีประสิทธิผล^o การทบทวนข้อมูลสถิติของงานวิจัยที่เปรียบเทียบผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมตามปกติสรุปว่า “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีประโยชน์ แต่ประโยชน์ต่อเยาวชนในด้านการลดพฤติกรรมกระทำความผิดซ้ำในอนาคต และผลลัพธ์ที่เยาวชนจะไม่กระทำความผิดอื่น ๆ อีกรายไม่แน่ชัดนัก”^p

^a Hamilton, C. and Yarrow, E. (2016), “Preventing and addressing youth offending: Restorative justice and family focused programming”, in Kury, H., Redo, S. and Shea, S. (eds.), *Women and Children as Victims and Offenders*, Zurich: Springer, หน้า 301–339.

^b Convention on the Rights of the Child, 20 November 1989, United Nations Treaty Series, vol. 1577, หน้า 3.

^c Committee on the Rights of the Child (2007), General Comment No. 10 (2007) on children’s rights in juvenile justice, CRC/C/GC/10, หน้า 3 และ 10.

^d Idem, para 10; also Committee on the Rights of the Child (2013), General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, หน้า 1), CRC/C/GC/14, หน้า 28.

^e Committee on the Rights of the Child (2019), General Comment No. 24 (2019) on children’s rights in juvenile justice, CRC/C/GC/24, หน้า 74.

^f Dunkel, F., Horsfield, P. and Parosanu, A. (eds.) (2015), *Research and Selection of the Most Effective Juvenile Restorative Justice Practices in Europe: Snapshots from 28 EU Member States*, Brussels: International Juvenile Justice Observatory.

^g Cregut, F. (2016), *The Restorative Approach to Juvenile Justice*, Lausanne: Terre des Hommes, หน้า 15.

^h Office of the Special Representative of the Secretary General on Violence against Children (2016), *Promoting Restorative Justice for Children*, New York: United Nations.

ⁱ Bazemore, G. and McLeod, C. (2011), “Restorative Justice and the Future of Diversion and Informal Social Control”, in Weitekamp, E.G.M., and Kemer, H.-J. (eds.), *Restorative Justice: Theoretical foundations*, London: Routledge, หน้า 143–176.

^j Hayes, H. and Daly, K. (2004), “Conferencing and Re-offending in Queensland”, *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 37(2), หน้า 167–191.

^k International Juvenile Justice Observatory (2018), *Implementing Restorative Justice with Children: Practical guide*, Brussels: JJO: www.oijj.org/sites/default/files/Implementing_practical_guide_eng.pdf.

^l Office of the Special Representative of the Secretary General on Violence Against Children (2013), *Promoting Restorative Justice for Children*, New York: United Nations.

^m For further information on restorative justice with children and youth, see Chapman, T., Anderson, M. and Gellin, M. (2015), *Protecting Rights, Restoring Respect and Strengthening Relationships: A European model of restorative justice with children and young people*, Brussels: International Juvenile Justice Observatory.

ⁿ Strang, H. et al. (2013), *Restorative Justice Conferencing (RJC) Using Face-to-Face Meetings of Offenders and Victims*.

^o Livingstone, N., Macdonald, G. and Carr, N. (2013), *Restorative justice conferencing for reducing recidivism in young offenders (aged 7 to 21)*, The Cochrane Library, Issue 2, Art. No. CD008898.

^p Wilson, D.B., Olaghere, A. and Kimbrell, C.S. (2017), “Effectiveness of Restorative Justice Principles in Juvenile Justice: A Meta-Analysis. Department of Criminology”, *Law and Society*, George Mason University, หน้า 41.

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในโรงเรียน

องค์ประกอบด้านการศึกษา การพัฒนา และความสัมพันธ์ของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำให้กระบวนการมีความเหมาะสมเป็นพิเศษในการดำเนินการในบริบทการศึกษา ซึ่งสามารถดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสถานที่ที่เด็ก ๆ ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับช่วงปีแห่งพัฒนาการ กระบวนการเชิงสมานฉันท์อาจเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ป้องกันอาชญากรรม ซึ่งความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในโรงเรียนจะเปิดโอกาสในการแก้ปัญหาการกระทำความผิดเล็กน้อยในบริบทโรงเรียนตั้งแต่ระยะแรกเพื่อลดความเสี่ยงในการกระทำความผิดในอนาคต

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีคุณค่าเมื่อพิจารณาถึงศักยภาพในการสอนกระบวนการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันช่วยยกระดับความปลอดภัยและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน^๑ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 (2) ระบุว่า รัฐภาคีจะต้อง “ดำเนินมาตรการที่เหมาะสมที่จะประกันว่าระเบียบวินัยของโรงเรียนได้กำหนดขึ้นในลักษณะที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของเด็กและสอดคล้องกับอนุสัญญานี้”

การใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในโรงเรียนกำลังได้รับความนิยมแพร่หลาย^๒ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นผลมาจากความกังวลต่อผลกระทบจากมาตรการลงโทษรุนแรงต่อพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ของเด็ก^๓ ในทางปฏิบัติ นักเรียนส่วนใหญ่ต้องการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นธรรมมากกว่ามาตรการควบคุมระเบียบวินัยประเภทอื่น ๆ ที่มีการตีตราและลงโทษระดับต่าง ๆ

การดำเนินการที่ใช้หลักการเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นแบบอย่างให้แก่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในโรงเรียนจำนวนมากนั้น ให้ความสำคัญกับประเด็นดังต่อไปนี้

- แก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ที่เสียหายหรือถูกทำลายมากกว่าการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดกฎ
- สร้างแนวทางและวิธีใหม่ ๆ ให้สมาชิกชุมชนโรงเรียนสามารถพูดคุยและสนทนาซึ่งกันและกัน เพื่อให้ผู้ที่ถูกทำร้าย ผู้กระทำ และสมาชิกคนอื่น ๆ ในโรงเรียนสามารถพัฒนาแนวทางแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพและมีความหมาย
- ส่งเสริมชุมชนที่เคารพและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน^๔

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับความพยายามที่จะทำให้โรงเรียนเปลี่ยนแนวคิดจากการมุ่งเน้นไปที่การจัดการพฤติกรรมไปสู่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออาทรและฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกัน^๕

นอกจากนี้ โรงเรียนยังสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งรังแก การข่มขู่ และการคุกคาม ตลอดจนใช้ในการสอนทักษะการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพให้นักเรียน ในบางกรณี จะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการแก้ปัญหาคความผิดทางอาญาไม่ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่โรงเรียน (เช่น การทะเลาะวิวาท การกลั่นแกล้งทางร่างกาย การลักขโมยเล็กน้อย การทำลายทรัพย์สินในโรงเรียน การฉ้อโกง การกลั่นแกล้งครู) เพื่อหลีกเลี่ยงการบังคับใช้กฎหมายและการใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาอีกทางหนึ่งด้วย

ระบบคุ้มครองเยาวชนเฟลมมิช (youth protection system) จะใช้การประชุมคดีกลุ่มเชิงสมานฉันท์ในการแก้ปัญหาการกระทำความผิดที่เป็นประเด็นร้ายแรงในโรงเรียน แนวทางเชิงสร้างสรรค์นี้ได้รับการยอมรับว่าสามารถแก้ปัญหาได้ทันเวลาที่ และการดำเนินการเชิงสมานฉันท์สามารถจัดการกับความผิดรุนแรงควบคู่ไปกับการขจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษต่อนักเรียน ครู และเจ้าหน้าที่ของโรงเรียน

แรงจูงใจอีกประการหนึ่งสำหรับยุทธศาสตร์เชิงรุกนี้คือ เพื่อไม่ให้โรงเรียนมีการตีตราหรือมีมาตรการกีดกันนักเรียนที่กระทำความผิด ซึ่งอาจนำไปสู่ความเสี่ยงสำหรับนักเรียนเหล่านั้นหรือโอกาสในการตกเป็นเหยื่อซ้ำอีกครั้งของนักเรียนคนอื่น ๆ^๖

การดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในโรงเรียน (ต่อ)

^a Vazquez Rossoni, O. (2015), *Manual de Herramientas en Practicas y Justicia Restaurativa*, Observatorio Inter-nacional de Justicia Juvenil, Bogota, Colombia.

^b Payne, A.A. and Welch, K. (2018), "The Effect of School Conditions on the Use of Restorative Justice in Schools", *Youth Violence and Juvenile Justice*, 16(2), หน้า 224–240; Drewery, W. (2016), "Restorative Practice in New Zealand Schools: Social development through relational justice", *Educational Philosophy and Theory*, 48(2), หน้า 191–203.

^c Fronius, T., Persson, H., Guckenburg, S., Hurley, N. and Petrosino, A. (2016), *Restorative Justice in U.S. Schools: A research review*, WestEd Justice and Prevention Research Centre.

^d Vaandering, D. (2014), "Implementing Restorative Justice Practice in Schools: What pedagogy reveals", *Journal of Peace Education*, 11 (1), หน้า 66–72. See also: Gonzalez, T., Sattler, H. and Buth, A.J. (2019), "New directions in whole-school restorative justice implementation", *Conflict Resolution Quarterly*, 36 (3), หน้า 207–220.

^e Hopkins, B. (2004), *Just Schools: A whole-school approach to restorative justice*, London: J. Kingsley Publishers; Norris, H. (2019), "The impact of restorative approaches on well-being: An evaluation of happiness and engagement in schools", *Conflict Resolution Quarterly*, 36(3), หน้า 221–234.

^f Burssens, D. and Vettenburg, N. (2006), "Restorative Group Conferencing at School: A constructive response to serious incidents", *Journal of School Violence*, 5(2), หน้า 5–17; Morrison, B. (2007), *Restoring Safe School Communities: A whole school response to bullying violence and alienation*, Annandale, Australia: Federation Press. See also: Lustick, H. (2017), "Making Discipline Relevant: Toward a theory of culturally responsive positive schoolwide discipline", *Race Ethnicity and Education*, 20(5), หน้า 681–695; Mackey, H., and Stefkovich, J.A. (2010), "Zero Tolerance Policies and Administrative Decision-making: The case for restorative justice-based school discipline reform", *Advances in Educational Administration*, 22, หน้า 243–262.

ศาลเพื่อนมิตรเยาวชนชาวา (CHEMAWA YOUTH PEER COURT)

สำนักงานอัยการสหรัฐอเมริกา รัฐโอเรกอนจัดโครงการอบรมศาลเพื่อนมิตรโดยใช้วิธีการเชิงปฏิสัมพันธ์สำหรับนักเรียนมัธยมปลาย 45 คน จาก "โครงการเยาวชน ศาลเพื่อนมิตรเยาวชน" ของโรงเรียนเซมาวาอินเดียน ศาลเพื่อนมิตรเยาวชนเซมาวาถูกออกแบบขึ้นเพื่อหันเหเด็กผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดครั้งแรกออกจากกระบวนการพิจารณาคดีในศาลเด็กและเยาวชนไปสู่กระบวนการศาลเพื่อนมิตรซึ่งดำเนินการในสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และใช้หลักการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ยังรากอยู่ในระบบ และแนวปฏิบัติด้านความยุติธรรมของชนพื้นเมืองในพื้นที่

เยาวชนที่ทำหน้าที่ในศาลเพื่อนมิตรเป็นตัวแทนชุมชนที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาของสมาชิก เมื่อเด็กยื่นต่อศาลเพื่อนมิตรถึงการแก้ปัญหาอาชญากรรมลหุโทษที่เขาเป็นผู้กระทำ ศาลเพื่อนมิตรจะจัดทำข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมสำหรับผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดส่งไปยังผู้พิพากษา "ข้อตกลงความรับผิดชอบต่อความเสียหาย" ที่ตกลงกันนั้นจะพยายามฟื้นฟูผู้เสียหายและความสัมพันธ์ในชุมชน ตลอดจนนำเด็กกลับสู่ชุมชนโรงเรียน เด็กผู้กระทำความผิดที่ผ่านการพิจารณาคดีในศาลเพื่อนมิตรจะต้องทำหน้าที่ในศาลเพื่อนมิตรเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะและข้อตกลงของเด็กที่กระทำความผิดคนอื่น ๆ ด้วย เพื่อเป็นการแสดงความรับผิดชอบ ซึ่งการแสดงความรับผิดชอบจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์ของกรณี โดยอาจจะเป็น การชดเชย การทำงานบริการชุมชน การเขียนจดหมายขอโทษ การขอโทษบุคคลหรือการขอโทษต่อสาธารณะ

3.3 กระบวนการยุติธรรมกึ่งสมานฉันท์ (Quasi-Restorative Justice Process)

ในการใช้แนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมนั้น อาจไม่จำเป็นต้องมีผู้เสียหายเข้าร่วมกระบวนการด้วยเสมอไป ซึ่งแนวทางนี้ได้ดำเนินการมาแล้วหลายปี ซึ่งสามารถอธิบายโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

เวทีและคณะกรรมการยุติธรรมชุมชน (Community Panels and Boards)

เวทีหรือคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนจะใช้เป็นมาตรการในการดำเนินการกับเยาวชนหรือผู้กระทำความผิดลหุโทษที่อยู่ในความรับผิดชอบโดยตรงของกลุ่มตัวแทนชุมชนที่ผ่านการอบรมเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว⁶³ ส่วนใหญ่แล้ว จะใช้กระบวนการเหล่านี้ในฐานะกลไกการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาหรือฟ้องร้องเพื่อให้โอกาสผู้กระทำความผิดซึ่งยอมรับผิดชอบต่ออาชญากรรมของตนได้แสดงความรับผิดชอบและแก้ปัญหาความเสียหาย ตลอดจนตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายและชุมชน กระบวนการนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์จากการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของชุมชนในการตัดสินใจ คณะกรรมการยุติธรรมชุมชนจะพัฒนาข้อเสนอในการแก้ปัญหาจากการหารือกับผู้เสียหายจนกระทั่งที่ประชุมบรรลุข้อตกลงว่า ผู้กระทำความผิดจะดำเนินการอย่างไรภายในเวลาที่กำหนด ต่อจากนั้น ผู้กระทำความผิดจะต้องบันทึกความคืบหน้าของตนเองในการปฏิบัติตามข้อตกลง หลังจากพ้นระยะเวลาที่กำหนดไว้ คณะกรรมการจะส่งรายงานการปฏิบัติตามมาตรการลงโทษตามที่ตกลงกันไว้ต่อศาล

การประชุมแบบวงกลมเพื่อสนับสนุนให้เกิดความรับผิดชอบ (Circles of Support and Accountability - COSA)

การประชุมแบบวงกลมเพื่อสนับสนุนให้เกิดความรับผิดชอบ (COSA) ใช้กันในหลายประเทศในการดำเนินการส่งคืนผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม และในการจัดการความเสี่ยงด้านพฤติกรรมร้าย รวมถึงความผิดทางเพศ⁶⁴ กระบวนการนี้ประกอบด้วยกลุ่มอาสาสมัครที่ติดต่อผู้กระทำความผิดเป็นประจำทุกวันในฐานะที่ปรึกษาผู้ให้ความช่วยเหลือผู้กระทำความผิด และเตือนให้ผู้กระทำความผิดตระหนักถึงความรับผิดชอบในการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงใด ๆ ที่จะก่ออันตรายต่อผู้อื่น⁶⁵ แนวทางนี้สามารถปรับใช้กับผู้กระทำความผิดประเภทอื่น ๆ ได้เช่นกัน⁶⁶ โดยทั่วไปแล้ว การประชุมแบบวงกลมสามารถพิสูจน์ได้ว่า เป็นแนวทางที่มีความยืดหยุ่น และมีประสิทธิภาพในการสร้างความสัมพันธ์ รักษาสันติสุข และจัดการกับบาดแผลทางใจ (โดยเฉพาะการประชุมแบบวงกลมเพื่อการเยียวยา) รวมทั้งเพื่อแก้ปัญหา

กระบวนการใช้ตัวแทนผู้เสียหาย (Victim Surrogate Programmes)

ในทางปฏิบัตินั้น ในบางกรณี กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องดำเนินการกับอาชญากรรมที่ไม่มีผู้เสียหาย หรือความผิดที่ไม่ได้สร้างความเสียหายหรือความสูญเสียโดยตรงต่อบุคคล (เช่น ความเสียหายต่อทรัพย์สินสาธารณะ การครอบครองสารเสพติดหรือสารควบคุม) นอกจากนี้ยังมีสถานการณ์ที่ผู้เสียหายไม่รู้ตัวว่าตัวเองเป็นผู้เสียหายหรือผู้เสียหายไม่ปรากฏตัว หรือผู้เสียหายอยู่ในประเทศอื่น (เช่น ผู้เสียหายจากการหลอกลวงผ่านอินเทอร์เน็ต) และสุดท้าย บางกรณีนั้น ผู้เสียหายไม่ได้เป็นปัจเจกบุคคลแต่เป็นนิติบุคคล ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ค้นพบแนวทางต่าง ๆ ในการ “ดำเนินการ” กับแนวคิดว่าด้วยผู้เสียหายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกระบวนการ ตัวอย่างเช่น ใช้ตัวแทนผู้เสียหาย ใช้นักแสดงที่ได้รับค่าตอบแทนผู้แทนที่เป็นทางการขององค์กรหรือสถาบันของรัฐ

ในกรณีที่ผู้เสียหายไม่ประสงค์หรือไม่สามารถเข้าร่วมกระบวนการสมานฉันท์โดยตรงด้วยเหตุผลต่าง ๆ อาจออกแบบกระบวนการเพื่อให้ตัวแทนของผู้เสียหายสามารถเข้าร่วมกระบวนการในฐานะตัวแทนของผู้เสียหายหรือแทนที่ผู้เสียหาย ในบางกรณีผู้เสียหายจะมีโอกาสเลือกตัวแทนที่จะทำหน้าที่แทนเพื่อสะท้อนความต้องการของตน เพื่อนำเสนอมุมมองและความต้องการของผู้เสียหายให้กับกระบวนการเชิงสมานฉันท์

⁶³ ตัวอย่างเช่น Vermont Reparative Probation Program of the Vermont Department of Corrections. Sinkinson, H.D. (1998), “A Case Study of Restorative Justice: The Vermont Reparative Probation Program”, in Walgrave, L. (ed.), *Restorative Justice for Juveniles: Potentialities, Risks and Problems*, Leuven: Leuven University Press.

⁶⁴ Brown, R.E. and Dandurand, Y. (2007), ‘Successful Strategies that Contribute to Safer Communities’, in Maio, S. (ed.), *Selected Papers on Successful Crime Reduction and Prevention Strategies in the Urban Context*, Riyadh (Saudi Arabia): Naif Arab University for Security Sciences (NAUSS), หน้า 77–88.

⁶⁵ Thompson, D. (2016), “From Exclusion to Inclusion: The role of circles of support and accountability”, *Prison Service Journal*, No. 228, หน้า 35–40.

⁶⁶ Chapman, T. and Murray, D. (2015), “Restorative Justice, Social Capital and Desistance from Offending”, *Revista de Asistent Social*, anul XIV, nr. 4, หน้า 47–60.

ในกรณีอื่น ๆ ผู้กระทำความผิดอาจพบกับผู้เสียหายจากอาชญากรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยที่ผู้เสียหายที่ได้พบเป็นผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายในคดี วิธีนี้ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับข้อมูลลึกซึ้งขึ้นว่า ความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดก่อส่งผลอย่างไรต่อผู้เสียหายและเพื่อประมวลผลประสบการณ์ของตนร่วมกับผู้กระทำความผิดรายอื่น โครงการประเภทที่สองนี้มักใช้ในเรือนจำหรือใช้ในฐานะส่วนหนึ่งของโครงการฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัย อาทิ โครงการต้นมะเดื่อซิกามอร์ (Sycamore Tree) ซึ่งใช้แนวคิดคริสต์ศาสนาเป็นศูนย์กลาง โครงการนี้ได้รับการพัฒนาจาก Prison Fellowship International ซึ่งเป็นตัวอย่างโครงการประเภทดังกล่าวที่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย กลุ่มอื่น ๆ ที่มีใจองค์กรศาสนาหรือองค์กรจากฐานความเชื่อมีโครงการลักษณะคล้ายคลึงกันในที่อื่นด้วยเช่นกัน

โครงการต้นมะเดื่อซิกามอร์ - กระบวนการรับฟังมุมมองของผู้เสียหาย (SYCAMORE TREE PROJECT – VICTIM AWARENESS PROGRAMME)

โครงการต้นมะเดื่อซิกามอร์เป็นโครงการรับฟังมุมมองของผู้เสียหาย มีระยะเวลาดำเนินโครงการ 5-8 สัปดาห์ โดยจะใช้กระบวนการนี้ในทัณฑสถานในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โครงการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้พบกับผู้เสียหายจากอาชญากรรมที่มีลักษณะคล้ายกันเพื่อรับฟังประสบการณ์และเข้าใจถึงผลกระทบของอาชญากรรมบนพื้นฐานของหลักการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กระบวนการประกอบด้วยการนำเสนอโดยมีผู้จัดกระบวนการให้ความช่วยเหลือ และการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มย่อยซึ่งมีการสังเกตซึ่งกันและกัน รวมทั้งการให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ นอกจากนี้กระบวนการยังมีประชุมแบบตัวต่อตัวระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายที่เป็นตัวแทนผู้ได้รับผลกระทบ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความเข้าใจผลกระทบจากอาชญากรรมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และเปิดโอกาสให้มีบทสนทนาเกี่ยวกับความรับผิดชอบ การฟื้นฟู การชดเชย และการเยียวยา

⁶⁷ Parker, P. (2016), "Restorative Justice in Prison: A contradiction in terms or a challenge and a reality?", *Prison Service Journal*, No. 228, หน้า. 15–20.

3.4 การประยุกต์ใช้แนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อื่น ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ข้อเสนอแนะของสภายุโรป ที่ CM/Rec (2018) 8 จากคณะกรรมการรัฐมนตรีของรัฐภาคีว่าด้วยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญามรณับว่า

“หลักการและแนวทางเชิงสมานฉันท์อาจนำมาใช้ในระบบยุติธรรมทางอาญาได้เช่นกัน แต่จะอยู่นอกวิधिพิจารณาความอาญาปกติ ตัวอย่างเช่น สามารถนำไปใช้กรณีความขัดแย้งระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่ตำรวจ ระหว่างผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ระหว่างผู้ต้องขังด้วยกัน หรือระหว่างเจ้าหน้าที่คุมประพฤติและผู้กระทำความผิดภายใต้การคุมประพฤติ นอกจากนี้ยังสามารถนำไปใช้ในกรณีความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานศาลหรือหน่วยงานความยุติธรรมทางอาญาได้อีกด้วย”⁶⁷

การใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์วิธีหนึ่งที่ยังไม่เป็นที่สนใจมากนักคือ การใช้กระบวนการเพื่อจัดการความทุกข์ของใจ ความขัดแย้ง และการประพฤตินิยมชอบในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในภารกิจรักษาความสงบเรียบร้อยและในทัณฑสถาน อย่างไรก็ตาม การใช้การไกล่เกลี่ย และความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทที่กล่าวมานี้เติบโตอย่างต่อเนื่อง มีการใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการแก้ปัญหาการเรียนเจ้าหน้าที่ตำรวจจากพลเมือง ซึ่งเกิดประโยชน์ทั้งต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ประชาชนผู้ร้องเรียน ความโปร่งใสและความพร้อมรับผิดของเจ้าหน้าที่ตำรวจ การรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน

⁶⁷ Council of Europe's Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to Member States concerning restorative justice in criminal matters, Rule 60.

ประสิทธิภาพของการร้องเรียน รวมทั้งช่วยสร้างความเชื่อมั่นต่อการบังคับใช้กฎหมายและสถาบันยุติธรรม⁶⁸ อย่างไรก็ตาม การไกล่เกลี่ยกรณีตำรวจประพฤติมิชอบมีความท้าทายบางประการ และอาจไม่เหมาะสมที่จะใช้กับกรณีการร้องเรียนจากประชาชนทุกรูปแบบ⁶⁹ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและหน่วยงานตำรวจอาจมีส่วนได้เสียในกระบวนการดังกล่าว กระบวนการที่เป็นอิสระและเป็นกลางจึงเป็นกุญแจสำคัญต่อความน่าเชื่อถือและประสิทธิผลของกระบวนการ ทั้งนี้ ผู้จัดกระบวนการและผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องผ่านการฝึกอบรมเฉพาะมาก่อน

ความสำเร็จของการไกล่เกลี่ย และความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินการกับการประพฤติมิชอบของตำรวจหรือการร้องเรียนสาธารณะกรณีต่าง ๆ ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจมีตัวอย่างให้เห็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น หน่วยงานความซื่อตรงของภาครัฐของสำนักงานตำรวจนิวออร์ลีอัน (New Orleans Police Department's Public Integrity Bureau) ใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ในการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและสมาชิกชุมชนในฐานะมาตรการทางเลือกแทนกระบวนการตรวจสอบข้อร้องเรียนแบบเดิม การไกล่เกลี่ยช่วยให้ประชาชนสามารถส่งเสียงของตัวเอง รับฟังความต้องการของผู้อื่น และตกลงที่จะแก้ปัญหาร่วมกัน บางรัฐในประเทศออสเตรเลียพัฒนาการไกล่เกลี่ยและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในฐานะมาตรการทางเลือก ซึ่งในหลายกรณีมีประสิทธิภาพและมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าในการแก้ปัญหาการร้องเรียนจากประชาชน (เช่น รัฐนิวเซาท์เวลส์ รัฐนอร์เทิร์นเทอริทอรี)⁷⁰ ส่วนใหญ่แล้ว สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินหรือสถาบันอิสระอื่น ๆ ที่รับผิดชอบในการรับเรื่องร้องทุกข์และตอบข้อร้องทุกข์เกี่ยวกับตำรวจจะเป็นผู้ดำเนินการและบริหารกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ซึ่งในบางกรณี จะใช้การไกล่เกลี่ยเพื่อแก้ปัญหาคำร้องทุกข์จากเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

เช่นเดียวกัน ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ในทัณฑสถานเพื่อแก้ปัญหาระหว่างผู้ต้องขัง หรือระหว่างผู้ต้องขังและผู้คุม⁷¹ การใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ภายในระบบทัณฑสถานจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคม บ่มเพาะความรับผิดชอบและความเคารพต่อกัน ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (กฎเนลสัน แมนเดลา) สนับสนุนให้หน่วยงานบริหารราชทัณฑ์ใช้กลไกการแก้ปัญหาทางเลือกในการป้องกันความขัดแย้ง การไกล่เกลี่ย และการระงับข้อพิพาทเพื่อป้องกันการกระทำความผิดทางวินัย และเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้ง⁷² ข้อเสนอนานาชาติยุโรปที่ R (2006) 2 ว่าด้วยกฎทัณฑสถานยุโรป (European Prison Rules) ย้ำเน้นถึงความสำคัญของการฟื้นฟูและการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างนักโทษ⁷³ รวมทั้งในการแก้ปัญหาการร้องทุกข์และคำร้องขอจากนักโทษอีกด้วย⁷⁴

ในบางกรณี ผู้ต้องขังที่ผ่านการฝึกอบรมอาจทำหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการเชิงสมานฉันท์ การไกล่เกลี่ยที่ผู้ต้องขังเป็นผู้ดำเนินการสามารถช่วยลดความรุนแรงในทัณฑสถาน และยังสอนทักษะชีวิตพื้นฐานให้ผู้ต้องขังอีกด้วย⁷⁵ ซึ่งในกรณีอื่น ๆ

⁶⁸ Walker, S., Archbold, C. and Herbst, L. (2002), *Mediating Citizen Complaints Against Police Officers: A guide for police and community leaders*, U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Police Services, Washington, DC: Government Printing Office.

⁶⁹ Young, S. (2017), "Mediating Civil Rights Cases Against Police Officers", *SideBar*, Spring 2017, หน้า 13–15.

⁷⁰ Porter, L. and Prenzler, T. (2012), *Police Integrity Management in Australia: Global Lessons for Combating Police Misconduct*, New York: CRC Press; Prenzler, T. (2009), *Police Corruption: Preventing Misconduct and Maintaining Integrity*, New York: CRC Press.

⁷¹ Gaboury, M.T. and Ruth-Heffelbower, D. (2010), "Innovations in Correctional Settings", in Dusich, J.P.J. and Schellenberg, J. (eds.), *The Promise of Restorative Justice*, London: Lynne Rienner, หน้า 13–36; Butler and Maruna (2016), "Rethinking Prison Disciplinary Processes".

⁷² General Assembly resolution 70/175 of 17 December 2015, annex.

⁷³ Council of Europe (2006), Recommendation No. R(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States concerning the European Prison Rules, 11 January 2006, Strasbourg, Rule 56.2.

⁷⁴ *Ibid.*, Rule 70.2.

⁷⁵ Kaufer, L., Noll, D.E. and Mayer, J. (2014), "Prisoner Facilitated Mediation Bringing Peace to Prisons and Communities", *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, 16, หน้า 187–192.

จะใช้ผู้ไกล่เกลี่ยที่ผ่านการฝึกอบรมทำหน้าที่ดังกล่าว⁷⁶ โครงการนำร่องในประเทศฮังการีใช้การประชุมยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในทัศนสถาน (ใช้กับความผิดฐานทำร้ายร่างกายหรือการคุกคามที่ไม่ร้ายแรง) ในฐานะมาตรการทางเลือกในการควบคุมระเบียบวินัย ในเกือบทุกกรณี จะใช้การประชุมเชิงสมานฉันท์ที่นำบุคคลที่เกี่ยวข้องมาเข้าร่วมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยสนับสนุนให้ผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ (ผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่การศึกษาในระบบราชทัณฑ์ สมาชิกที่ได้รับผลกระทบ) หรือถึงสาเหตุและผลกระทบที่ตามมาจากความขัดแย้ง รวมทั้งข้อเสนอแนะว่า บุคคลจะต้องรับผิดชอบอย่างไรบ้าง ตลอดจนร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อแก้ไขอันตรายที่เกิดขึ้น⁷⁷

สรุปสาระสำคัญ

1. ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวทางที่มีความยืดหยุ่นในการแก้ปัญหาอาชญากรรมซึ่งสามารถใช้ในระบบยุติธรรมทางอาญาหรือใช้ในฐานะเป็นส่วนหนุนเสริม และสามารถใช้ได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรือสามารถใช้โดยเป็นอิสระแยกจากกันได้หลายระดับ
2. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีสามรูปแบบหลัก ได้แก่ การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิด การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ และการประชุมพิจารณาแบบวงกลม
3. กระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิดเป็นกระบวนการที่ผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิดได้ร่วมกันหรือถึงอาชญากรรมและผลกระทบจากอาชญากรรมดังกล่าว โดยผู้จัดกระบวนการเป็นบุคคลที่สามที่มีความเป็นกลาง และได้รับการฝึกอบรมเพื่อทำหน้าที่นี้ โดยกระบวนการอาจจะเป็นแบบเผชิญหน้ากันหรือเป็นวิธีการโดยอ้อมแบบไม่พบกันก็ได้
4. การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ เช่น การประชุมกลุ่มชุมชน และการประชุมกลุ่มครอบครัวมีความแตกต่างไปจากกระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิด เนื่องจากมีบุคคลหลายฝ่ายเข้าร่วมนอกเหนือจากผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิด
5. ในการประชุมคดีเชิงสมานฉันท์นั้น บุคคลอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำ ความผิด เช่น ครอบครัว เพื่อน ตัวแทนชุมชน เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้เชี่ยวชาญจะเข้าร่วมกระบวนการซึ่งขึ้นอยู่กับแนวทางของกระบวนการนั้น การประชุมจะดำเนินการโดยผู้จัดกระบวนการซึ่งเป็นบุคคลที่สามที่มีความเป็นกลาง
6. มีการปรับประยุกต์กระบวนการประชุมพิจารณาแบบวงกลมให้เข้ากับระบบยุติธรรมทางอาญาสมัยใหม่ กระบวนการนี้สามารถใช้ได้ในกระบวนการกำหนดโทษ และสามารถใช้อยู่ในชุมชนท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหา ความกังวลเกี่ยวกับอาชญากรรมหรือพฤติกรรมต่อต้านสังคม หรือในการแก้ปัญหาการร้องทุกข์ของชุมชน ต่อหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายหรือหน่วยงานราชทัณฑ์ ซึ่งกระบวนการนี้สามารถสร้างผลลัพธ์ที่เป็นการแก้ปัญหาเชิงบวกได้

⁷⁶ Restorative Justice Council (2016), *Restorative Justice in Custodial Settings*, London: RJC.

⁷⁷ Szego, D. and Fellegi, B. (2012), "The Face Behind the Fence: Conflict management within the prison and beyond", in Barabas, T., Fellegi, B. and Windt, S. (eds.), *Responsibility-taking, Relationship-building and Restoration in Prisons*, Budapest: P-T Muhely, หน้า 89–150.

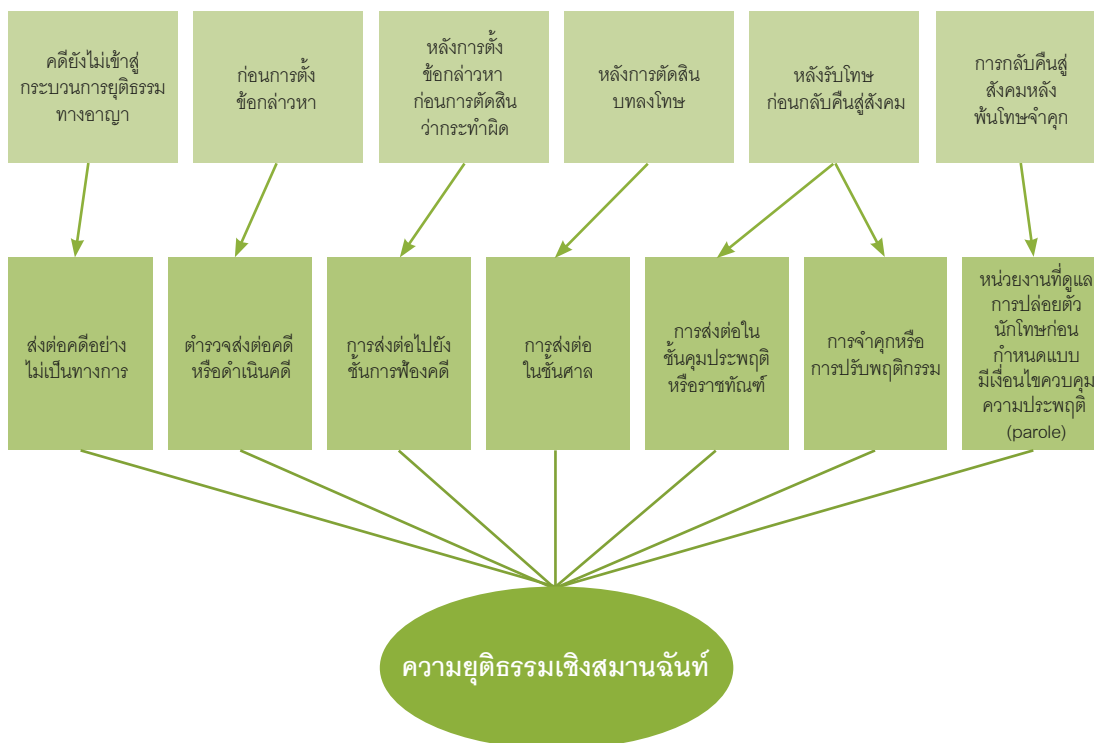
สรุปสาระสำคัญ (ต่อ)

7. ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนเป็นหัวใจสำคัญของระบบยุติธรรมเด็กและเยาวชนที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และเป็นมิตรต่อเด็ก การใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทความยุติธรรมเยาวชนได้รับความนิยมนำมาใช้หลายอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ทั้งในฐานะที่เป็นกระบวนการทางเลือกหรือในฐานะส่วนหนึ่งของการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาหรือฟ้องร้องคดี กระบวนการนี้เป็นแนวทางการแก้ปัญหาที่ก้าวหน้าและมีคุณค่าเชิงการอบรมปลูกฝังในการแก้ปัญหาการกระทำความผิด และแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ตีตราเยาวชนด้วยการหลบหลีกหรือดำเนินการทางกฎหมาย กระบวนการดังกล่าวเปิดโอกาสในการสร้างชุมชนแห่งความเอื้ออาทรต่อเยาวชนที่กระทำความผิดกฎหมาย
8. การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องมีแนวทางที่สามารถรับประกันความปลอดภัยของเด็ก เคารพสิทธิของเด็ก และยึดมั่นในหลักการการคำนึงถึงผลประโยชน์ของเด็กเป็นอันดับแรก
9. แนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ได้ทั้งภายในและภายนอกกระบวนการทางอาญา และสามารถนำความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการแก้ปัญหาข้อร้องเรียนบางประเภทต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ และสามารถใช้ในการไกล่เกลี่ยในทัศนสถานเพื่อแก้ปัญหาระหว่างผู้ต้องขังหรือระหว่างผู้ต้องขังและผู้คุมได้เช่นเดียวกัน

4. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในชั้นต่าง ๆ ของกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แม้ในบางกรณีจะต้องแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่ก็ตาม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถเริ่มใช้ให้สำเร็จล่วงหน้าได้ตั้งแต่ (ก) ชั้นก่อนการพิจารณาคดี ในฐานะที่เป็นการหันเหคดีจากการฟ้องคดี (ข) ชั้นการพิจารณาคดี และ (ค) ชั้นหลังการพิจารณาคดี เพื่อเป็นทางเลือกแทนการจำคุก เป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษหรือใช้นอกเหนือจากโทษจำคุก ระหว่างถูกจำคุก หรือเมื่อได้รับการปล่อยตัวจากทัณฑสถานแล้ว ซึ่งเจ้าหน้าที่สามารถใช้อำนาจดุลพินิจและส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ในทุกขั้นตอน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในแผนผังที่ 1)

แผนผังที่ 1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และระบบยุติธรรมทางอาญา

4.1 การหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหา

โดยทั่วไปแล้ว กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะใช้ในชั้นก่อนการตั้งข้อกล่าวหาหรือชั้นหลังการตั้งข้อกล่าวหา และชั้นก่อนการตัดสินว่ากระทำความผิด โดยใช้เป็นทางเลือกหรือส่วนเสริมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทุกประเภทสามารถใช้ได้ในชั้นเหล่านี้ในเกือบทุกกรณี เป้าหมายหลักในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือเพื่อรับมืออาชญากรรมโดยลดการตีตราให้น้อยลง เพิ่มการมีส่วนร่วมและประสิทธิผลให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งกระบวนการเหล่านี้มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับความผิดเล็กน้อย กรณีเด็กและเยาวชนกระทำความผิด หรือกรณีผู้กระทำความผิดครั้งแรก ทั้งนี้ ผู้เสียหายอาจไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในชั้นนี้ เนื่องจากความผิดบางคดีไม่มีผู้เสียหายโดยตรงหรือไม่มีผู้เสียหายเป็นรายบุคคล หรือไม่ได้ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย กระบวนการบางอย่างได้ดำเนินการมาแล้วยาวนานและสามารถแสดงผลลัพธ์ในการลดการกระทำผิดซ้ำในกลุ่มผู้กระทำความผิดครั้งแรก ผู้กระทำความผิดที่ไม่ร้ายแรงหรือคดีความผิดลหุโทษได้

ในบางกรณี เจ้าหน้าที่ตำรวจจะได้รับการฝึกอบรมเพื่อจัดการประชุมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งสิ่งจำเป็นในกรณีดังกล่าวคือ ความสำนึกผิดของผู้กระทำความผิดและความรู้สึกลึกซึ้งว่าได้รับความเป็นธรรมของผู้เสียหายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถเป็นองค์ประกอบร่วมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยรวมและในยุทธศาสตร์การรักษาความสงบเรียบร้อยระดับชุมชน อีกทั้งสามารถส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับชุมชนได้อีกด้วย⁷⁸ ซึ่งในหลายประเทศนั้น จำนวนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้นำกระบวนการเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และเจ้าหน้าที่ตำรวจให้การสนับสนุนกระบวนการเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน เจ้าหน้าที่ตำรวจบางนายเริ่มตระหนักและยอมรับแนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในฐานะเครื่องมือรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชนเชิงบวก แม้ว่าบางกรณีเป็นการเพิ่มภาระงานให้เจ้าหน้าที่ก็ตาม⁷⁹

ความท้าทายหลักของกระบวนการเชิงสมานฉันท์ในชั้นการตั้งข้อกล่าวหาหรือชั้นก่อนการตัดสินลงโทษที่มักเกิดขึ้นนอกเหนือจากปัญหาการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอแล้วคือ คดีจำนวนหนึ่งไม่ได้ถูกส่งต่อไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และบางครั้งการสนับสนุนจากสาธารณะอาจยังไม่เพียงพอ

4.2 ขั้นตอนการพิจารณาคดีในชั้นศาลและการตัดสินลงโทษ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ในชั้นพิจารณาคดีและการตัดสินลงโทษ โดยบูรณาการรูปแบบการพิจารณาตัดสินลงโทษแบบวงกลมกับแนวทางอื่น ๆ ในกระบวนการตัดสินลงโทษที่เป็นทางการ หรือรูปแบบศาลตามจารีตพื้นเมืองซึ่งใช้หลักการเชิงสมานฉันท์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นทางการ ศาลในระบบยุติธรรมของหลายประเทศสามารถเลื่อนการพิจารณาคดี หรือชะลอการกำหนดโทษเพื่อส่งต่อผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยชุมชน และนำผลลัพธ์จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปประกอบการตัดสินโทษขั้นสุดท้าย ในบางกรณี ศาลอาจกำกับและพิจารณาให้รอการลงโทษตามคำพิพากษา⁸⁰

4.3 หลังการกำหนดโทษ

แม้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นส่วนหนึ่งของการหันเหคดี แต่กระบวนการไม่ได้มีความเหมาะสมกับคดีการกระทำความผิดร้ายแรงบางกรณี อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นต้องใช้ข้อจำกัดเดียวกันนี้ในชั้นหลังการพิจารณาคดี ซึ่งในบางกรณีกระบวนการทั้งในทัศนสถานหรือกิจกรรมในชุมชนอาจใช้ร่วมกับคำสั่งคุมประพฤติ ถึงแม้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

⁷⁸ Weitekamp, E., Kerner, H. and Meier, U. (2003), "Community and Problem-Oriented Policing in the Context of Restorative Justice", in Weitekamp, E. and Kerner, H. (eds.), *Restorative Justice in Context: International practice and directions*, Cullompton: Willan, หน้า 304–326.

⁷⁹ Gavin, P. and MacVean, A. (2018), "Police Perceptions of Restorative Justice: Findings from a small-scale study", *Conflict Resolution Quarterly*, 36 (2), หน้า 115–130; Clamp, K. and Paterson, C. (2017), *Restorative Policing: Concepts, Theory and practice*, London: Routledge.

⁸⁰ Dandurand, Y. and Vogt, A. (2017), *Documenting the Experience and the Successes of First Nations Courts in British Columbia*, A report prepared for the Office of the Chief Judge of the Province of British Columbia and the Legal Services Society of British Columbia.

ในขั้นหลังพิจารณาคดีมุ่งเน้นไปที่การฟื้นฟูและความสำเร็จในการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำความผิด แต่ก็มีหลักฐานชัดเจนว่ากระบวนการเหล่านี้ยังสามารถช่วยบรรเทาผลกระทบทางอารมณ์จากอาชญากรรมแก่ผู้เสียหายได้เช่นกัน⁸¹

นอกจากกระบวนการคืนกลับสู่สังคมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนซึ่งผู้กระทำความผิดถูกพิพากษาลงโทษจากศาลหรือเข้าร่วมกระบวนการเชิงสมานฉันท์ขณะอยู่ในช่วงคุมประพฤติหรือได้รับการปล่อยตัวโดยมีทัณฑ์บนแล้วนั้น ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทัณฑสถานขึ้นหลายโครงการ (ส่วนใหญ่เป็นกระบวนการสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่) การใช้กระบวนการสมานฉันท์ในทัณฑสถานอาจเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมในการทำงานร่วมกับผู้กระทำความผิดและช่วยให้พวกเขาก้าวไปถึงจุดที่พร้อมเข้าร่วมกระบวนการเชิงสมานฉันท์ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และกระบวนการใกล้เคียงต่าง ๆ ซึ่งเริ่มดำเนินการในขณะที่ผู้กระทำความผิดถูกควบคุมตัวสามารถช่วยผู้กระทำความผิดให้กลับมามีพื้นที่ในสังคมได้ บางครั้ง กระบวนการนี้เรียกว่า “กระบวนการคืนสู่สังคมเชิงสมานฉันท์” ซึ่งการใช้แนวปฏิบัติเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการส่งคืนกลับสู่สังคมได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการจัดกระบวนการให้ผู้รับโทษจำคุกคืนสู่ชุมชน⁸² กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบททัณฑสถานอาจมีผู้เสียหายเข้าร่วม และยังสามารถใช้กระบวนการนี้เพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์กับครอบครัวและเตรียมความพร้อมเพื่อกลับคืนสู่ชุมชนอีกด้วย⁸³

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทัณฑสถานมีรูปแบบแตกต่างกัน⁸⁴ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทัณฑสถานถูกวิพากษ์เนื่องจากใช้หลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เชิงสถาบันในกรอบที่คับแคบ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบัน มีการพัฒนาแนวปฏิบัติต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นและกระบวนการจำนวนมากเชื่อมโยงการทำงานฟื้นฟูผู้เสียหายในกรอบที่กว้างขึ้น⁸⁵ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมีความเห็นพ้องว่า จะต้องมีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทัณฑสถานกับกระบวนการฟื้นฟูผู้เสียหายที่มีอยู่ แทนที่จะดำเนินกระบวนการแยกออกไปต่างหาก

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ภายใต้บริบททัณฑสถานเผชิญความท้าทายบางประการในการดำเนินการ ได้แก่ ปัญหาการเข้าถึงทัณฑสถานและตัวนักโทษ ความล่าช้าและการหยุดชะงักระหว่างรอการย้ายนักโทษ ตลอดจนข้อจำกัดต่างๆ ที่กำหนดโดยมาตรการด้านความปลอดภัยซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการ เช่น ผู้เสียหายไม่สามารถเข้าถึงทัณฑสถานได้ตามกำหนด หรือการปฏิเสธไม่ให้ผู้เสียหายเข้าไปในทัณฑสถานอันเป็นผลมาจากการประเมินความเสี่ยง รวมทั้งปัญหาการสนับสนุนจากบุคลากรในทัณฑสถานเอง ซึ่งการทำความเข้าใจข้อจำกัดในการเข้าร่วมของผู้เสียหายและการแก้ปัญหาย่างรอบคอบจำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ในบางกรณี โครงการในทัณฑสถานที่มีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลางมีความเสี่ยงที่จะถูกต่อต้านหรือถูกยกเลิกหากเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข เนื่องจากอาจเป็นการเสริมสร้างทัศนคติขวยโอกาสแก่ผู้ต้องขัง แทนที่เป็นการสร้างความเชื่อมั่นว่า ผู้ต้องขังพัฒนาสำนึกความรับผิดชอบด้วยความจริงใจและเป็นการเสริมแรงจูงใจให้ละเว้นการก่ออาชญากรรมในอนาคต⁸⁶ ซึ่งความท้าทายเหล่านี้สามารถแก้ไขได้ด้วยการทำงานร่วมกับผู้บริหารทัณฑสถานระดับอาวุโสเพื่อระดมการสนับสนุน รวมทั้งการจัดกิจกรรมสร้างความตระหนักแก่เจ้าหน้าที่และนักโทษ และการฝึกอบรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้แก่ “ผู้นำ” ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เมื่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หยั่งรากลึกลงใน

⁸¹ Gustafson, D. (2005), “Exploring Treatment and Trauma Recovery Implications of Facilitating Victim Offender Encounters in Crimes of Severe Violence: lessons from the Canadian experience”, in Elliott, E. and Gordon, R. (eds.), *New directions in Restorative Justice: Issues, practices, evaluation*, Devon: Willan Publishing, หน้า 193–227. ไรต์พิจาธา Carrington, L. et al. (2015), *Victims in Restorative Justice at Post-sentencing Level: A manual*, Schleswig-Holstein Association for Social Responsibility in Criminal Justice: publikationen.uni-tuebingen.de/xmlui/bitstream/handle/10900/63300/Carrington-Dye%20et%20al_Manual_RJ_Victims_Post-Sentencing_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y ฟื้นฟูได้ด้วย.

⁸² Dandurand, Y. (2016), “Alternative Approaches to Preventing Recidivism: Restorative Justice and the Social Reintegration of Offenders”, in Kury, H., Redo, S. and Shea, E. (eds.), *Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration*, Zurich: Springer, หน้า 283–299.

⁸³ Barabas, T., Fellegi, B. and Windt, S. (eds.) (2012), *Responsibility-taking, Relationship-building and Restoration in Prisons: Mediation and restorative justice in prison setting*, Budapest: P-T Muhely.

⁸⁴ Restorative Justice Council (2016), *Restorative Justice in Custodial Settings*; Johnstone, G. (2016), “Restorative Justice in Prisons”, *Prison Service Journal*, No. 228, หน้า 9–14; Workman, K. (2016), “Restorative Justice in New Zealand Prisons: Lessons from the past”, *Prison Service Journal*, No. 228, หน้า 21–29.

⁸⁵ Brennan, I. and Johnstone, G. (2019), *Building Bridges: Prisoners, crime victims and restorative justice*, The Hague: Eleven Publishing.

⁸⁶ Aertsen, I. (2012), “Restorative Justice in Prisons: Where are we Heading?”, in Barabas, T. et al. (eds.), *Responsibility-taking, Relationship-building and Restoration in Prisons*. Budapest: P-T Muhely, หน้า 264–276.

วัฒนธรรมของทัศนสถานแล้ว เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และนักโทษจะมีความความเข้าใจถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแง่มุมที่กว้างขึ้นกว่าเดิม

4.4 บทบาทผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญาในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

หน่วยงานยุติธรรมทางอาญาและผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญาสามารถใช้หลักการและแนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เชิงรุกเพื่อสร้างวัฒนธรรมเชิงสมานฉันท์ภายในองค์กร ทั้งนี้ หน่วยงานตุลาการและหน่วยงานยุติธรรมทางอาญามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมบทบาทของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

“แม้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสวนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องส่งมอบโดยอัตโนมัติ แต่หน่วยงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หน่วยงานศาลยุติธรรม หน่วยงานยุติธรรมทางอาญา และหน่วยงานสาธารณสุขอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องทำงานร่วมกันในระดับพื้นที่ เพื่อส่งเสริมและประสานการใช้และการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในขอบเขตการทำงานของหน่วยงาน”⁸⁷

ตัวอย่างเช่น มีการเสนอว่า หน่วยงานยุติธรรมทางอาญาสามารถแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานให้ปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมและประสานการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของหน่วยงานและภายในหน่วยงานอย่างเป็นทางการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ยังสามารถปฏิบัติหน้าที่ในการติดต่อและประสานงานองค์กรและชุมชนในการพัฒนาและใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้อีกด้วย⁸⁸

เจ้าหน้าที่ตำรวจ

บทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรมที่เลือกใช้ เจ้าหน้าที่อาจไม่มีบทบาทใด ๆ ในบางกระบวนการ แต่บางกระบวนการเปิดพื้นที่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีส่วนร่วมเพิ่มเติมที่ เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือเป็นผู้จัดการประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ หรืออาจสนับสนุนให้ผู้เข้าร่วมสามารถบรรลุการตัดสินใจและขั้นตอนที่สอดคล้องกับมุมมองของชุมชน เช่น ปรากฏหลักฐานว่าการประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ผ่านการอบรมพิเศษสามารถบรรลุถึงผลลัพธ์ที่ต้องการของทั้งผู้เสียหายจากอาชญากรรมและผู้กระทำความผิด⁸⁹

ทั้งนี้ จะต้องมีกำกับดูแลบทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อรับประกันถึงความสมดุลและข้อกำหนดว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องพึงตระหนักคือแต่ละท้องที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจในการใช้ดุลพินิจแตกต่างกัน ในบางพื้นที่นั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจใช้ดุลพินิจมากกว่าท้องที่อื่น ขึ้นอยู่กับกฎหมายของรัฐหรือมลรัฐนั้น ๆ

บทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจในกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ประกอบด้วย

- การทำหน้าที่ในฐานะต้นทางการส่งต่อสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์
- อธิบายกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แก่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และผู้เข้าร่วมอื่น ๆ
- มีส่วนร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ในกระบวนการชุมชน
- ทำหน้าที่จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมและการประชุมเชิงสมานฉันท์
- ใช้แนวทางเชิงสมานฉันท์เพื่อแก้ไขข้อพิพาทและความขัดแย้งทั่วไปที่มีใ้อาชญากรรม
- มีบทบาทในการตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงเชิงสมานฉันท์และการรายงานการละเมิดข้อตกลง

⁸⁷ Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to Member States concerning restorative justice in criminal matters, ๓๖๖ 62.

⁸⁸ เพิ่งอ้าง., ๓๖๖ 63.

⁸⁹ Sherman, et al. (2015), “Twelve Experiments in Restorative Justice”.

การบัญญัติกฎหมายจะช่วยกำหนดกรอบการดำเนินงาน ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาความสงบเรียบร้อยเชิงสมานฉันท์ที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น⁹⁰ เช่น ประเทศแคนาดา พระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญาสำหรับเยาวชน (Youth Criminal Justice Act) ส่งเสริมการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในฐานะหน่วยงานแรกที่ส่งต่อเยาวชนไปสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และในกระบวนการที่ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งเป็นการหวนคืนสู่บทบาทดั้งเดิมของเจ้าหน้าที่ตำรวจในฐานะผู้พิทักษ์สันติราษฎร์

ในบางท้องที่ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะได้รับการฝึกอบรมให้จัดการประชุมเชิงสมานฉันท์ซึ่งประกอบด้วยผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย ครอบครัวของคู่กรณีทั้งสอง ผู้สนับสนุน รวมทั้งผู้ที่อาศัยในชุมชน⁹¹ จากการประเมินผลโครงการประชุมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจในเมืองนอร์แทมป์เรย์ สหราชอาณาจักร ผู้เสียหายระบุว่า กระบวนการประชุมเชิงสมานฉันท์ช่วยให้พวกเขา รู้สึกปลอดภัยมากขึ้นและสร้างความรู้สึกว่า พวกเขาสามารถก้าวข้ามความเจ็บปวดได้ รูปแบบการประชุมเชิงสมานฉันท์มีจุดเด่นที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้บอกเล่ามุมมองของตนเอง มีพื้นที่หารือถึงแนวทางแก้ไขปัญหาค้นเนื่องมาจากการกระทำความผิด คู่กรณีที่เข้าร่วมกระบวนการนี้ประเมินว่า กระบวนการประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ที่มีความยุติธรรมมากกว่า การไปขึ้นศาล⁹²

งานวิจัยแสดงให้เห็นว่า การประชุมเชิงสมานฉันท์ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการสามารถช่วยบรรเทาความรู้สึกเจ็บปวดอันเป็นผลกระทบทางอารมณ์และจิตใจจากอาชญากรรมของผู้เสียหายได้⁹³ เช่น ในกรุงลอนดอน การประเมินผลโครงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างเป็นระบบชี้ให้เห็นว่า การประชุมเชิงสมานฉันท์โดยการเผชิญหน้าระหว่างผู้เสียหายจากการลักทรัพย์และเจ้าหน้าที่ตำรวจกับผู้กระทำความผิดซึ่งดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถบรรเทาผลกระทบจากบาดแผลทางจิตใจที่ผู้เสียหายจากอาชญากรรมได้รับ⁹⁴ การประชุมเชิงสมานฉันท์ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งผ่านการฝึกฝนพิเศษและปฏิบัติหน้าที่ใกล้เคียงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เต็มเวลา โดยเสนอเป็นทางเลือกเพิ่มเติมจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยปกติให้แก่คู่กรณี ซึ่งผลลัพธ์หลังการเข้าร่วมกระบวนการระบุว่า จำนวนผู้ป่วยที่มีบาดแผลทางจิตใจหลังเผชิญเหตุการณ์รุนแรง (รวมทั้งผู้ป่วยด้วยอาการภาวะป่วยทางจิตด้วยเหตุรุนแรง - PTSD) ที่เข้ารับรักษาในคลินิกในกลุ่มผู้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ลดลงร้อยละ 49 เมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม ซึ่งผู้เขียนเสนอว่า กระบวนการฟื้นตัวตามปกติจะเกิดขึ้นกับกลุ่มควบคุมอยู่แล้ว แต่การประชุมเชิงสมานฉันท์สามารถ “ยกระดับ” การประมวลผลความคิด (cognitive processing) และเร่งกระบวนการฟื้นตัวตามธรรมชาติให้เร็วยิ่งขึ้น⁹⁵

การใช้แนวปฏิบัติเชิงสมานฉันท์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (การรักษาความสงบเรียบร้อยเชิงสมานฉันท์) แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนในการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชนและการปฏิรูปตำรวจ⁹⁶ ซึ่งเมื่อใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสถานการณ์ที่เหมาะสมจะช่วยเสริมความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและชุมชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจได้พัฒนาความสัมพันธ์ใหม่กับชนกลุ่มน้อยซึ่งตำรวจต้องมีปฏิสัมพันธ์ด้วย รวมทั้งผู้ที่เจ้าหน้าที่จะต้องดูแลและให้การคุ้มครอง กระบวนการมีส่วนร่วมแบบใหม่นี้สามารถสร้างเสริมความรับผิดชอบโดยตรงของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีต่อชุมชน โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถใช้หลักการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการพัฒนาพันธมิตรความร่วมมือกับชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและความไม่สงบในสังคม

⁹⁰ Hines, D. and Bazemore, G. (2003), “Restorative Policing, Conferencing and Community”, *Police Practice and Research: An International Journal*, 4(4), หน้า 411–427.

⁹¹ Alarid, L.F. and Montemayor, C.D. (2012), “Implementing Restorative Justice in Police Departments”, *Police Practice and Research: An International Journal*, 13(5), หน้า 450–463; Angel, C.M., Sherman, L.W., Strang, H., Ariel, B., Bennett, S., Inkpen, N., Keane, A. and Richmond, T. S. (2014), “Short-Term Effects of Restorative Justice Conferences on Post-traumatic Stress Symptoms among Robbery and Burglary Victims: A randomized control trial”, *Journal of Experimental Criminology*, 10(3), หน้า 291–307; Marder, I.D. (2018), “Restorative Justice and the Police; Exploring the institutionalisation of restorative justice in two English forces”, Doctoral thesis, School of Law, University of Leeds, February 2018.

⁹² Shapland, et al. (2011), *Restorative Justice in Practice*.

⁹³ Sherman, et al. (2015), “Twelve Experiments in Restorative Justice”; Angel, et al. (2014), “Short-Term Effects of Restorative Justice Conferences on Post-traumatic Stress Symptoms among Robbery and Burglary Victims”.

⁹⁴ Angel, et al. (2014) “Short-Term Effects of Restorative Justice Conferences on Post-traumatic Stress Symptoms among Robbery and Burglary Victims”.

⁹⁵ เพิ่งอาจ.

⁹⁶ Clamp and Paterson (2017), *Restorative Policing. rative Justice*”.

เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถใช้นโยบายปฏิบัติเชิงสมานฉันท์ที่หลากหลายนอกกรอบแผนการดำเนินการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชนได้ ตัวอย่างเช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างเยาวชนในโรงเรียน โดยนำนักเรียนที่กระทำความผิดและผู้ปกครองเข้าประชุมเชิงสมานฉันท์โดยไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ การใช้นโยบายปฏิบัติเชิงสมานฉันท์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยบนท้องถนนแทบไม่มีข้อจำกัดใด หากใช้ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และทักษะของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งจะต้องผ่านดุลพินิจจากผู้บังคับบัญชาในการตัดสินใจว่า จะดำเนินการอย่างไรในกรณีนั้น โดยทั่วไปแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจจะยังคงไว้ซึ่งสิทธิที่จะดำเนินการทางคดีต่อไปหากพยายามแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีการเชิงสมานฉันท์แล้วแต่ไม่ประสบความสำเร็จ

น่าเสียดายอย่างยิ่งว่า ในบางสถานการณ์นั้น ปัญหาทุจริตในวงการตำรวจหรือการที่สาธารณชนขาดความเชื่อมั่นต่อตำรวจ ส่งผลเชิงลบร้ายแรงและลดทอนศักยภาพการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจลง

อัยการ

ในแทบทุกท้องที่ อัยการมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และในกรณีที่ไม่มีกฎหมายหรือแนวทางอื่น ๆ กำหนดไว้ อัยการจะอาศัยดุลพินิจในการพิจารณาว่า คดีใดควรใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การทบทวนความรู้ว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตและประเทศที่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรพบว่า พนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาและตัดสินใจในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์⁹⁷ ในประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตและประเทศที่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้น อัยการสามารถส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นบทบาทที่อัยการดำเนินการได้ในแต่ละเขตอำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติในประเทศ/มลรัฐต่าง ๆ ขณะที่ในประเทศที่ใช้กฎหมายจารีต การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นหลังการตั้งข้อกล่าวหาอยู่ในขอบเขตดุลพินิจของอัยการ สำหรับประเทศที่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษร การส่งต่อในชั้นนี้อยู่ในขอบเขตงานของผู้พิพากษา ปัจจุบันหลายประเทศ/มลรัฐมีกระบวนการส่งต่อคดีสำหรับผู้เยาว์และผู้ใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ตั้งแต่ชั้นอัยการ

ในการสร้างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตอำนาจศาลนั้น อัยการจะต้องมีส่วนร่วมอภิปรายตั้งแต่แรก โดยอัยการจะต้องได้รับการอบรมและมีข้อมูล เพื่อให้เข้าใจถึงหลักการของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการใช้มาตรการทางเลือกสำหรับเด็กและผู้ใหญ่

หลายประเทศใช้นโยบายการดำเนินคดีและแนวทางที่เป็นทางการซึ่งกำหนดทิศทางการใช้ดุลพินิจและการตัดสินใจฟ้องคดี หากในบางประเทศ นโยบายการส่งฟ้องเหล่านี้มีผลผูกพันกับอัยการ ซึ่งในกรณีเช่นนี้ สามารถแก้ไขนโยบายและแนวปฏิบัติเพื่อกำหนดให้อัยการสามารถพิจารณาส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ภายใต้สถานการณ์ที่เหมาะสมได้

ผู้ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย

ผู้ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ได้แก่ ทนายความและผู้ช่วยทนายความ โดยมีบทบาทในการส่งต่อผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งการส่งต่อช่วยสร้างความเชื่อมั่นว่า จะมีการแก้ไขความขัดแย้งกันที่ยุติและลดจำนวนคดีค้างรอกำหนดขึ้นศาลได้ ผู้ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายมีบทบาทสำคัญในการอธิบายถึงประโยชน์จากการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้แก่ผู้กระทำความผิด พวกเขายังสามารถสร้างความเชื่อมั่นว่า ผู้กระทำความผิดจะได้รับการคุ้มครองสิทธิและสามารถอุทธรณ์คดีได้ บทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายสามารถดำเนินการได้คือ การตรวจสอบว่า เด็กที่กระทำความผิดยินยอมเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยสมัครใจและได้รับข้อมูลประกอบการตัดสินใจ

⁹⁷ Dunkel, et al. (eds.) (2015), Research and Selection of the Most Effective Juvenile Restorative Justice Practices in Europe.

ตุลาการ

ผู้พิพากษาและตุลาการมีบทบาทสำคัญซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พวกเขามีบทบาทในการเกื้อหนุนให้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักมากขึ้น แม้การอบรมด้านกฎหมายอาจไม่ได้ครอบคลุมหลักการและแนวปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั้งหมด แต่ทั้งนี้ผู้พิพากษาและตุลาการควรได้รับข้อมูล การอบรม และการสนับสนุนให้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบต่าง ๆ ทั้งโดยตรงหรือทางอ้อม

ผู้พิพากษามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้หลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับกระบวนการเฉพาะที่พิจารณาเลือกนำมาใช้ ตัวอย่างเช่น ในการพิจารณาคดีแบบวงกลม ผู้พิพากษาจะมีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี การพิพากษาคดี และการติดตามตรวจสอบคดี ขณะที่วิธีอื่น เช่น การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ผู้พิพากษาจะทำหน้าที่ต้นทางในการส่งต่อคดี องค์คณะตุลาการมีบทบาทสำคัญในการส่งต่อคดีเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ทั้งในระบบกฎหมายแบบจารีตและแบบลายลักษณ์อักษร และองค์คณะตุลาการอาจมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และ/หรือติดตามการปฏิบัติตามข้อตกลงจากกระบวนการ แม้ในสถานการณ์ที่ผู้กระทำความผิดสารภาพผิดหรือถูกตัดสินว่ามีความผิดแล้ว ผู้พิพากษาอาจระงับการกำหนดโทษเพื่อรอผลจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในประเทศ/มลรัฐที่ใช้กฎหมายแบบจารีตนั้น การนำคดีสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์วิธีหนึ่งคือ การรายงานพฤติณภัยของผู้กระทำความผิดก่อนตัดสินโทษ หากผู้พิพากษาพิจารณาว่า มีการทำข้อตกลงเชิงสมานฉันท์อันสมควรแก่กรณีแล้ว ผู้พิพากษาอาจพิจารณาไม่ดำเนินคดีใด ๆ อีก หรืออาจรวมข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ที่มีอยู่แล้วเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดโทษผู้กระทำความผิดก็เป็นได้

เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

ในช่วงไม่กี่ปีมานี้ มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากขึ้นในงานราชทัณฑ์และในชั้นตอนต่าง ๆ ของการบังคับโทษแก่ผู้กระทำความผิด กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เช่น การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถใช้ได้กับผู้กระทำความผิดที่อยู่ระหว่างการคุมประพฤติ การทำทัณฑ์บน หรือการกำกับพฤติณภัยประเภทอื่น ๆ ในชุมชน เจ้าหน้าที่คุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่ควบคุมทัณฑ์บนสามารถจัดกระบวนการไกล่เกลี่ยในฐานะส่วนหนึ่งของเงื่อนไขการรอลงอาญา หรือการส่งต่อผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นอกจากนี้ ตามที่กล่าวไปข้างต้นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ในทัณฑสถานได้ โดยเจ้าหน้าที่ทัณฑสถานสามารถดำเนินการส่งต่อผู้กระทำความผิดไปยังกระบวนการ ตัวอย่างเช่น ประเทศเบลเยียมใช้วิธีแต่งตั้งที่ปรึกษายุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทัณฑสถานแต่ละแห่งเพื่อความสะดวกในการส่งต่อและดำเนินการ

ผู้มีวิชาชีพช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เสียหาย

หน่วยงานและผู้มีวิชาชีพช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เสียหายมีบทบาทสำคัญยิ่งในการส่งเสริมให้ผู้เสียหายเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยส่วนใหญ่แล้ว ผู้มีวิชาชีพทำงานใกล้ชิดกับผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายอย่างเป็นระบบ ให้คำปรึกษา และสนับสนุนผู้เสียหายตลอดกระบวนการ บทบาทของผู้มีวิชาชีพสำคัญอย่างยิ่งในการเชื่อมผู้เสียหายเข้าสู่ระบบบริการ และในการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้เสียหายที่ต้องการเข้าร่วมกระบวนการว่า พวกเขาจะได้รับบริการสนับสนุนที่พิจารณาถึงความเหมาะสมส่วนบุคคล รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ เพื่อจัดการผลกระทบจากอาชญากรรมร้ายแรง และผู้เสียหายจะมีความปลอดภัยในการเข้าร่วมกระบวนการ

บทบาทองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรภาคประชาสังคม

องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างมีประสิทธิภาพทั่วโลก เช่น การสร้างเวทีสมานฉันท์ในวงกว้าง เนื่องจากองค์กรภาคประชาสังคมมีความใกล้ชิดกับชุมชนมากกว่าบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในบางกรณี ความใกล้ชิดกับชุมชนยังทำให้องค์กรพัฒนาเอกชนมีความน่าเชื่อถือมากกว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ และผู้พิพากษา อีกทั้งชุมชนยังรับฟังและให้ความเชื่อถือองค์กรพัฒนาเอกชน ในหลายประเทศนั้น ประชาชนเห็นว่า องค์กรพัฒนาเอกชนห่างไกลจากระบบอุปถัมภ์และการทุจริตซึ่งทำให้การดำเนินกระบวนการขององค์กรพัฒนาเอกชนมีความชอบธรรมที่สำคัญยิ่งต่อกระบวนการ เนื่องจากกระบวนการส่วนใหญ่อาศัยการมีส่วนร่วมจากชุมชนและต้องสร้างความเชื่อมั่นว่า ผู้เสียหายจากอาชญากรรมจะได้รับความเป็นธรรมในการดำเนินคดีและลดโอกาสที่ผู้เสียหายจะถูกทำให้เป็นเหยื่อซ้ำน้อยลง

องค์กรพัฒนาเอกชนอาจเป็นพันธมิตรกับรัฐบาล แต่ต้องสร้างความเชื่อมั่นว่า ความร่วมมือดังกล่าวจะไม่ลดทอนความชอบธรรมและจริยธรรมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์เพื่อสร้างวาระทางการเมืองหรือวาระอื่น ๆ

สรุปสาระสำคัญ

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีสามขั้นตอน ซึ่งสามารถใช้ให้สำเร็จลุล่วงตั้งแต่ (ก) ชั้นก่อนการพิจารณาคดีเป็นการหันเหคดีจากการฟ้องคดี (ข) ชั้นการพิจารณาคดี และ (ค) ชั้นหลังการพิจารณาคดี เพื่อเป็นทางเลือกแทนการจำคุก เป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษหรือใช้นอกเหนือจากโทษจำคุก ระหว่างถูกจำคุก หรือเมื่อได้รับการปล่อยตัวจากทัณฑสถานแล้ว
2. หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หน่วยงานศาลยุติธรรม หน่วยงานยุติธรรมทางอาญาและหน่วยงานสาธารณะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องควรทำงานร่วมกันในระดับพื้นที่ เพื่อส่งเสริมและประสานการใช้และการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในขอบเขตการทำงานของหน่วยงาน
3. บทบาทผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญาแต่ละแขนง (ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ ทนาย จำเลย ตุลาการ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และผู้ปฏิบัติวิชาชีพช่วยเหลือผู้เสียหาย) ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีบทบาทแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับประเภทของกระบวนการและวิธีการดำเนินการ การทำความเข้าใจบทบาทของแต่ละฝ่ายทำให้สามารถระดมความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญและสามารถออกแบบโครงการเพื่อสร้างความตระหนัก รวมถึงการจัดฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับนักวิชาชีพแต่ละแขนงได้
4. องค์กรพัฒนาเอกชนสามารถมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อป้องกันอาชญากรรม กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งควรสนับสนุนการทำงานขององค์กรพัฒนาโดยการทำงานร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและการจัดสรรทรัพยากรด้านการเงินให้เพียงพอ

5. ข้อกำหนดเพื่อผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีหลากหลายประเภท ล้วนมีวิธีการและประสบความสำเร็จแตกต่างกันออกไป ซึ่งบทเรียนจำนวนมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมา นำไปสู่การเรียนรู้และทำความเข้าใจปัจจัยหลักที่ส่งผลให้กระบวนการและการดำเนินการประสบความสำเร็จ ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการการสร้างความตระหนักและให้ข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสม การเข้าร่วมของผู้เสียหายอย่างปลอดภัยและมีความหมาย การเตรียมความพร้อมผู้เข้าร่วมกระบวนการที่เพียงพอ ศักยภาพในการจัดกระบวนการ การสนับสนุนกระบวนการอย่างมีประสิทธิภาพ และความสัมพันธ์เชิงบวกกับชุมชน

5.1 การส่งเสริมกระบวนการส่งต่อคดีที่เหมาะสมไปสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ หน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งกลุ่มหรือสมาชิกในชุมชนสามารถดำเนินการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถขอเข้าสู่กระบวนการได้ด้วยตัวเอง แต่แต่ละประเทศ/มลรัฐมีแนวทางและเกณฑ์การส่งต่อคดีซึ่งบัญญัติไว้ในตัวบทกฎหมาย โดยบางประเทศ/มลรัฐจะกำหนดกระบวนการส่งต่อลงในนโยบาย ข้อตกลงหรือระเบียบข้อบังคับระหว่างหน่วยงาน^{๑๑}

ระเบียบการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของโนวาสโกเชีย

ในประเทศแคนาดา กรมยุติธรรมแห่งรัฐโนวาสโกเชียได้พัฒนาระเบียบการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของโนวาสโกเชีย (Nova Scotia Restorative Justice Program (NSRJ) Protocols) โดยประกอบด้วยระเบียบการในการกำกับดูแลการส่งต่อคดีภายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของโนวาสโกเชีย ซึ่งให้นิยามและระเบียบการทั่วไปจะให้ภาพรวมการใช้ข้อบังคับทั้งหมด อีกทั้งมีข้อบังคับแยกต่างหากเพื่อเป็นแนวทางการใช้กระบวนการ NSRJ สำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่รัฐ ศาล เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ หน่วยงานช่วยเหลือผู้เสียหาย และเจ้าหน้าที่บริหารของคณะทำงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของภูมิภาค ซึ่งโดยรวมแล้ว ระเบียบการเหล่านี้ให้กรอบการดำเนินงานแบบองค์รวมเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของโนวาสโกเชีย ซึ่งครอบคลุมการส่งต่อคดีของเยาวชนและผู้ใหญ่ ระเบียบดังกล่าวยังออกแบบมาเพื่อเป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานที่มีกระบวนการส่งต่อเป็นเอกเทศและในการประสานงานกับพันธมิตร โดยมีระเบียบการที่เหมาะสมกับหน่วยงานนั้น ๆ โดยเฉพาะ

ที่มา: Province of Nova Scotia (2019), *The Nova Scotia Restorative Justice Program: Protocols*, Halifax: novascotia.ca/restorative-justice-protocols/docs/Restorative-Justice-Program-Protocols.pdf.

^{๑๑} ตัวอย่างระเบียบข้อบังคับการส่งต่อของโนวาสโกเชียได้แก่ *The Nova Scotia Restorative Justice Program: Protocols*, Halifax, 2019: novascotia.ca/restorative-justice-protocols/docs/Restorative-Justice-Program-Protocols.pdf.

วิธีการจัดทำข้อเสนอสำหรับผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเพื่อเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะผู้จัดทำข้อเสนอจะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งคุ้นเคยกับกระบวนการเป็นอย่างดี ผู้ให้คำปรึกษา เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือผู้เสียหาย หรือสมาชิกชุมชนซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือก็ตาม การที่ผู้เสียหายมีความเข้าใจว่า กระบวนการเชิงสมานฉันท์สามารถตอบสนองความต้องการ และตัวผู้เสียหายสามารถเป็นประโยชน์ในการฟื้นฟูจิตใจของผู้กระทำความผิดนั้นสำคัญมาก

การเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องอยู่บนพื้นฐานที่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดยินยอมโดยสมัครใจ และได้รับข้อมูลเพียงพอ ซึ่งคู่กรณีสามารถถอนตัวออกจากกระบวนการได้ตลอดเวลา จะต้องไม่มีการสร้างความกดดันไม่ว่ากับผู้ใดผ่านการ “ขาย” กระบวนการ ด้วยการขูดอ้างผลประโยชน์เกินจริงหรือโดยการบอกกับผู้ที่ต้องการถอนตัวออกจากกระบวนการว่า กระบวนการจะยังสามารถดำเนินการต่อไปได้แม้ไม่มีบุคคลนั้นเข้าร่วมก็ตาม⁹⁹ การยินยอมเข้าร่วมกระบวนการของผู้เสียหาย หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายเองในกระบวนการ ไม่ได้หมายความว่า กระบวนการจะสามารถดำเนินการได้หรือไม่ (เช่น ดำเนินการกับผู้เสียหายรายอื่น หรือดำเนินการโดยไม่มีผู้เสียหายเข้าร่วม)

รูปแบบ “การส่งต่อคดี” ซึ่งหมายถึง “กระบวนการคัดเลือกคดีแบบเชิงรุกจากฐานข้อมูลกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งเชื่อว่า มีศักยภาพสูงที่จะบรรลุผลสัมฤทธิ์ผ่านกิจกรรมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์”¹⁰⁰ ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการส่งต่อคดีที่เหมาะสม ภายใต้รูปแบบดังกล่าว เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่ดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถเข้าถึงฐานข้อมูลความผิด ข้อมูลผู้กระทำความผิด และข้อมูลผู้เสียหายของตำรวจและศาลได้ การส่งต่อคดีรูปแบบนี้นำไปสู่ข้อถกเถียงถึงประเด็นการคุ้มครองความเป็นส่วนตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้เยาว์กับการเข้าถึงข้อมูลซึ่งเป็นความลับของบุคคลเหล่านั้น อย่างไรก็ตาม สามารถพัฒนาระเบียบข้อบังคับเพื่อบริหารจัดการกระบวนการส่งต่อคดีที่รักษาความลับของข้อมูลและความเป็นส่วนตัวของทุกคนที่เกี่ยวข้องได้

ส่วนใหญ่แล้ว การพัฒนากระบวนการมักจะอยู่บนสมมติฐานที่ผิดพลาดว่า “หากเราจัดกระบวนการ พวกเขาจะเข้าร่วม” ซึ่งความจริงนั้น กระบวนการจะสำเร็จลุล่วงได้ก็ต่อเมื่อ มีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาไกล่เกลี่ยและกระบวนการส่งต่อที่ชัดเจนและแข็งแกร่ง ตลอดจนมีข้อตกลงที่ชัดเจนระหว่างเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายและเจ้าหน้าที่ยุติธรรมถึงวิธีการและระยะเวลาที่จะใช้ดุลพินิจและตัดสินใจส่งต่อคดีไปยังกระบวนการเชิงสมานฉันท์

เมื่อมีการออกแบบกระบวนการขึ้นมาใหม่ จะต้องดำเนินการอย่างจริงจังและให้ความสำคัญกับข้อกังวลทางกฎหมายของเจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบในการตัดสินใจส่งต่อคดี และมุมมองของผู้เสียหายและชุมชนที่มีต่อเจ้าหน้าที่ โดยหลักการแล้ว เจ้าหน้าที่เหล่านี้ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการ การกำหนดเกณฑ์ และกระบวนการส่งต่อคดีอย่างละเอียด ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาความรู้สึกเป็นเจ้าของและผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการในอนาคต

หลักการพื้นฐาน (ย่อหน้า 7 และ 9) ระบุเกณฑ์หลักสี่ประการในการออกแบบกระบวนการส่งต่อภายในระบบยุติธรรมทางอาญาดังต่อไปนี้

- มีหลักฐานเพียงพอ การส่งต่อคดีควรดำเนินการในกรณีที่มีหลักฐานเพียงพอในการตั้งข้อกล่าวหาผู้กระทำความผิดเท่านั้น
- ได้รับความยินยอมโดยอิสระปราศจากการบังคับ การส่งต่อคดีควรดำเนินการในกรณีที่ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดยินยอมเข้าสู่กระบวนการโดยอิสระปราศจากการบังคับ อย่างไรก็ตาม ในขั้นต้นของการส่งต่อคดี เอกสารยินยอมการเข้าสู่กระบวนการจากคู่กรณีอาจยังไม่มีความจำเป็น แต่จะต้องทำให้แน่ใจได้ว่า ความยินยอมจะเป็นเงื่อนไขที่ต้องบรรลุก่อนที่จะดำเนินการใด ๆ ต่อไปในการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

⁹⁹ Marder, I.D. (2018), “Restorative Justice and the Police”.

¹⁰⁰ Bright, J. (2017), Improving Victim Take-up of Restorative Justice. London: Restorative Justice Council, หน้า 23.

- ความไม่เท่าเทียมของอำนาจ จะต้องคำนึงถึงความเหลื่อมล้ำซึ่งนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมทางอำนาจระหว่างคู่กรณีในการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ในกรณีที่มีการส่งต่อคดีแม้ว่าจะมีข้อจำกัดด้านความเท่าเทียมทางอำนาจ ผู้จัดกระบวนการจะต้องทราบข้อเท็จจริงเหล่านี้และจะต้องนำไปพิจารณาในการดำเนินกระบวนการเชิงสมานฉันท์
- ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ในการดำเนินการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะต้องพิจารณาถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคู่กรณี ซึ่งสามารถใช้ยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ในการรับประกันว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คำนึงถึงวัฒนธรรมของผู้เข้าร่วม รวมทั้งพิจารณาให้ผู้จัดกระบวนการซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเชื้อชาติเดียวกันกับผู้เข้าร่วม และจะต้องสร้างความเชื่อมั่นว่า ผู้จัดกระบวนการตระหนักและมีความรู้ในการดำเนินกระบวนการที่สอดคล้องกับหลักปฏิบัติทางวัฒนธรรมของผู้เข้าร่วม หรือจะต้องรับประกันว่า ผู้เข้าร่วมตระหนักในความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความแตกต่างเหล่านี้ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการสมานฉันท์หรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ พึงระลึกว่า จะต้องให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของผู้เสียหายอันดับแรก ซึ่งการอภิปรายและการเจรจาต่อรองมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในกรณีที่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมีวัฒนธรรมแตกต่างกันหรือมีมุมมองแตกต่างกันเกี่ยวกับแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่จะประกอบอยู่ด้วยในกระบวนการ

ในกรณีที่คดีมีผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดหลายคน ผู้เสียหายทุกคนจะต้องได้รับทางเลือกในการเข้าร่วมกระบวนการและสามารถแจ้งความประสงค์ว่า พวกเขาต้องการเข้าร่วมกระบวนการกับผู้เสียหายรายอื่นหรือเข้าสู่กระบวนการแบบแยกเฉพาะต่างหาก ในกรณีที่ผู้เสียหายบางรายไม่ต้องการเข้าร่วมกระบวนการ การปฏิเสธนี้จะต้องไม่ขัดขวางผู้เสียหายรายอื่น ๆ ในการแก้ปัญหาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดต่อพวกเขา

ควรออกแบบเกณฑ์ กระบวนการ และรูปแบบการส่งต่อคดีที่จะช่วยสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการและผู้รับผิดชอบในการตัดสินใจส่งต่อคดีสามารถประเมินและตรวจสอบองค์ประกอบต่าง ๆ ของสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้ ในบางกรณี ผู้จัดกระบวนการจะต้องทำความเข้าใจสถานการณ์หรือปัญหาร่วมกับผู้เข้าร่วมในขั้นก่อนการประชุม และในบางกรณี หน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งต่อจะรับผิดชอบในการตรวจสอบและกำหนดว่า การส่งต่อคดีไปยังกระบวนการชุมชนนั้นไม่ได้เป็นการส่งผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดไปสู่ความเสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อซ้ำหรือถูกการคุกคาม ทั้งนี้ จะต้องมีการประเมินความเสี่ยงสำหรับคู่กรณีและความเหมาะสมของกระบวนการสำหรับผู้เข้าร่วมอย่างรอบคอบ ซึ่งจะต้องตรวจสอบข้อมูลความเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหายต่าง ๆ ระหว่างการดำเนินกระบวนการที่มีอยู่ทั้งหมด (เช่น ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับช่วงก่อนเหตุการณ์ ข้อมูลด้านสุขภาพจิต การใช้สารเสพติด) ก่อนติดต่อผู้เข้าร่วม

การออกแบบกระบวนการที่เหมาะสม

การตัดสินใจว่า คดีมีความเหมาะสมสำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่นั้นจะต้องทำการประเมินความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องของคู่กรณี การประเมินประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ นอกเหนือจากที่ใช้กันในระบบยุติธรรมทางอาญาปกติ โดยคำถามที่ใช้ในการประเมินประกอบด้วย

- ประเภทของกระบวนการเหมาะสมกับผู้เข้าร่วมแต่ละคนหรือไม่
- ฐานความผิดมีความรุนแรงแรงอย่างไร
- มีปัจจัยหนุนเสริมเกี่ยวข้องกับกรการกระทำความผิดหรือไม่
- ผู้กระทำความผิดมีประวัติอาชญากรรมหรือไม่ และได้ปฏิบัติตามมาตรการตามคำสั่งของศาลหรือไม่
- ผู้กระทำความผิด (และผู้เสียหาย) ยินดีให้ความร่วมมือในกระบวนการหรือไม่ (คู่กรณีมีแนวโน้มที่จะยินยอมเข้าร่วมกระบวนการหรือไม่)
- ผู้เสียหายมีสถานะทางจิตใจและอารมณ์อย่างไร

การออกแบบกระบวนการที่เหมาะสม (ต่อ)

- ความสามารถในการรับรู้ของผู้กระทำความผิดเป็นอย่างไร และศักยภาพในการเข้าร่วมกระบวนการของผู้กระทำความผิดเป็นอย่างไร
- ปัจจุบัน คู่กรณีทั้งสองฝ่ายถูกคุกคามหรือข่มขู่หรือไม่
- ผู้กระทำความผิด (หรือผู้เสียหาย) เป็นสมาชิกขององค์กรหรือกลุ่มอาชญากรรมหรือไม่
- ผู้กระทำความผิดมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้เสียหายหรือไม่ อย่างไร
- ผู้เสียหาย (หรือผู้กระทำความผิด) เป็นปัจเจกบุคคลหรือนิติบุคคล
- มีผู้เสียหาย (หรือผู้กระทำความผิด) มากกว่าหนึ่งคนหรือไม่ หากใช่ ทุกคนเห็นด้วยที่จะเข้าร่วมในกระบวนการหรือไม่
- ผู้เสียหาย (หรือผู้กระทำความผิด) เป็นผู้ใหญ่หรือเป็นเด็ก
- ผู้เสียหายมีความเสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อซ้ำอีกครั้งหรือไม่
- มีการจำแนกหรือวิเคราะห์ผู้อุปการะหรือผู้สนับสนุนที่สามารถเข้าร่วมกระบวนการ เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายหรือไม่
- ผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดเคยเข้าร่วมกระบวนการเชิงสมานฉันท์ก่อนหน้านี้หรือไม่ หากใช่ ผลลัพธ์ของกระบวนการนั้นเป็นอย่างไร
- ผู้กระทำความผิดยินยอมรับผิดชอบต่อความผิดของตัวเองหรือไม่
- ยังคงมีข้อคัดค้านหรือความเห็นแย้งต่อข้อเท็จจริงของอาชญากรรมนั้นหรือไม่
- มีเอกสารหรือบันทึกเกี่ยวกับความสูญเสียและความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับหรือไม่

การปรับปรุงกลไกการส่งต่อคดี

การส่งต่อคดีที่ไม่มีประสิทธิภาพและอัตราการส่งต่อคดีต่ำแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของการดำเนินการหรือความล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์¹⁰¹ ซึ่งผู้จัดกระบวนการสามารถดำเนินการได้หลายวิธีด้วยกัน เพื่อส่งเสริมการส่งต่อคดีที่มีประสิทธิภาพจากชุมชนและจากทุกขั้นตอนของระบบยุติธรรมทางอาญา

- การระบุแนวทางการส่งต่อว่าด้วยขั้นตอนและหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน เกณฑ์และขั้นตอนการรับเข้าสู่กระบวนการจะต้องชัดเจนและมีการสื่อสารอย่างดีกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งต่อคดีมายังกระบวนการทุกคน ผู้เสียหายจะต้องได้รับข้อมูลการเข้าร่วมกระบวนการ รวมทั้งสิ่งที่จะได้จากกระบวนการ
- การให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง จะต้องต่อยอด พัฒนา และปรับปรุงกระบวนการด้วยการให้คำปรึกษาและสื่อสารอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมเจ้าหน้าที่งานยุติธรรมในการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างเหมาะสม และมีการจำแนกคดีเชิงรุกด้วยการสืบค้นเอกสารของหน่วยงาน
- การพัฒนาระเบียบการว่าด้วยความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ควรจัดทำระเบียบการว่าด้วยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานก่อนการเริ่มต้นหรือก่อนดำเนินกระบวนการ ระเบียบการเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการเลือกคดีเพื่อส่งต่อและเพื่อกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ ซึ่งจะช่วยกำหนดขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติตามในการดำเนินกระบวนการภายใต้สภาพการณ์ที่แตกต่างกัน (เช่น เมื่อคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ประสงค์เข้าร่วมกระบวนการ เมื่อไม่สามารถบรรลุข้อตกลงได้ เมื่อคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดต้องการถอนตัวจากกระบวนการ หรือเมื่อผู้กระทำความผิดไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ได้ตกลงไว้ร่วมกัน)

¹⁰¹ Laxminarayan (2014), Accessibility and Initiation of Restorative Justice.

- **ระเบียบการว่าด้วยการแลกเปลี่ยนหรือส่งต่อข้อมูล** การพัฒนาระเบียบการว่าด้วยการแลกเปลี่ยนหรือส่งต่อข้อมูลกับหน่วยงานยุติธรรมทางอาญามีความสำคัญอย่างในการจำแนกคดีและผู้เข้าร่วมที่เหมาะสม ขณะเดียวกันยังเป็นการคุ้มครองข้อมูลที่เป็นความลับของผู้เข้าร่วม ข้อจำกัดหรือความท้าทายที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งคือการเปิดเผยข้อมูลความลับเกี่ยวกับผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิด (โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็เด็กและเยาวชน) ซึ่งจะขัดขวางความต่อเนื่องของการส่งต่อคดี คุณภาพความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และสุดท้ายคือความสำเร็จของกระบวนการซึ่งปัญหาเหล่านี้ควรได้รับการแก้ไขให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ในช่วงการหรือข้อตกลงระหว่างหน่วยงาน ในขณะที่กำลังพัฒนากระบวนการ¹⁰²
- **การพัฒนาขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อประเมินความเหมาะสม** เกณฑ์การคัดเลือกที่ใช้ในกระบวนการเชิงสมานฉันท์ประเภทเดียวกันอาจแตกต่างกันอย่างชัดเจนในประเทศ/มลรัฐต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น คุณสมบัติและการรับเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (VOM) อาจแตกต่างกันตั้งแต่ประเภทของศาลที่จะดำเนินกระบวนการ หรือหน่วยงานอาจส่งต่อผู้กระทำความผิดที่ทำความผิดครั้งแรกเท่านั้น ไปจนถึงประเภทกระบวนการที่ผู้เสียหายสามารถแสดงความประสงค์ขอเข้าร่วมจากเจ้าหน้าที่ด้วยตัวเอง ซึ่งการพัฒนาขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อประเมินความเหมาะสมและความเสี่ยงในแต่ละคดีเพื่อส่งต่อไปสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง
- **การมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งต่อ** ในบางกรณี อาจเชิญเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งต่อเข้ามาสังเกตการณ์หรือมีส่วนร่วมในกระบวนการหรือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ โดยสรุปแล้ว ผู้จัดกระบวนการหรือหน่วยงานซึ่งรับผิดชอบกระบวนการจะต้องเสริมสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายและเจ้าหน้าที่งานยุติธรรมทางอาญาซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ส่งต่อคดี
- **การให้ความเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อคดีและสื่อสารกับหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งต่อตามกำหนดเวลา** แนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการส่งต่อคดีในระยะยาวคือการรับประกันว่า การส่งต่อคดีไปยังกระบวนการนั้นจะได้รับข้อเสนอแนะความเห็น และการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานรับผิดชอบตามกำหนดเวลา ซึ่งการสื่อสารประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับผลลัพธ์ของคดี เหตุผลที่คดีอาจไม่สามารถดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงได้ คุณลักษณะของข้อตกลงจากกระบวนการ ความรู้สึกของผู้เสียหาย (ซึ่งไม่ใช่เพียงแต่ความรู้สึกเชิงบวกเท่านั้น) และการปฏิบัติตามข้อตกลง
- **การแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างต่อเนื่อง** หน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งต่อสามารถให้ข้อมูลกรณีศึกษา สถิติ รายงานวิเคราะห์ตัวชี้วัดการปฏิบัติงาน และข้อค้นพบจากการประเมินกระบวนการ ซึ่งจะช่วยยกระดับการส่งต่อคดีมายังกระบวนการมากขึ้น

บางประเทศเลือกที่จะสนับสนุนหรือยกระดับการส่งต่อคดีตามดุลพินิจโดยกำหนดมาตรการจำเป็นสำหรับเจ้าหน้าที่บางตำแหน่งหรือ ณ ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อการพิจารณาส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แม้ว่าการกำหนดมาตรการอาจเป็นประโยชน์ แต่ยังไม่สามารถใช้ทดแทนแนวปฏิบัติทางการ ขั้นตอน และเกณฑ์การส่งต่อที่ชัดเจนได้ นอกจากนี้ ยังสามารถเพิ่มจำนวนการขอเข้าสู่กระบวนการได้ด้วยกรให้ข้อมูลกระบวนการเชิงสมานฉันท์ที่มีอยู่แก่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด

การยอมรับความผิดของผู้กระทำความผิดในฐานะเกณฑ์มาตรฐานการเข้าร่วมกระบวนการ

ถึงแม้ว่า ผู้กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน แต่การยอมรับความผิดในกระบวนการต่างจากการถูกตัดสินว่ามีความผิดในศาลอาญา ในบางกรณี การยอมรับความผิดอาจเป็นเงื่อนไขเพียงพอในขั้นการส่งผู้กระทำความผิดซึ่ง “ไม่ปฏิเสธความรับผิดชอบ” ในอีกแง่หนึ่ง การดำเนินกระบวนการซึ่งเสนอทางเลือกต่าง ๆ

¹⁰² [โปรดดูรูปแบบข้อตกลงและกรณีศึกษาที่นำเสนอใน United Kingdom Home Office's consultation document: Home Office (2003), Restorative Justice: The Government's Strategy, London: Home Office, หน้า 71–73.]

การยอมรับความผิดของผู้กระทำผิดในฐานะเกณฑ์มาตรฐานการเข้าร่วมกระบวนการ (ต่อ)

ทั้งในชั้นการพิจารณาคดีหรือหลังการพิจารณาคดี (เช่น การพิจารณาคดีแบบวงกลม) จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้กระทำผิดถูกตัดสินว่ามีความผิดหรือสารภาพผิดแล้ว ยิ่งไปกว่านั้น ตามที่กล่าวไปแล้วว่า **หลักการพื้นฐาน** (ย่อหน้าที่ 8) ระบุว่า การเข้าร่วมของผู้กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องไม่ถูกนำมาใช้เป็นหลักฐานในการสารภาพผิดในการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายภายหลังการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ และศาล

ส่วนใหญ่แล้ว การส่งต่อไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ขึ้นอยู่กับอำนาจการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ยุติธรรมทางอาญา เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการในการส่งต่อผู้กระทำผิดไปยังกระบวนการที่เหมาะสมเพื่อเป็นทางเลือกของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กฎข้อ 3.3 ของข้อกำหนดโตเกียว (Tokyo Rules) ระบุว่า ฝ่ายตุลาการหรือหน่วยงานอิสระที่มีอำนาจอื่น ๆ ควรเป็นผู้ตัดสินใจ “ในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีทางอาญา โดยสร้างความเชื่อมั่นถึงภาระและความพร้อมรับผิดชอบและเป็นไปตามหลักนิติธรรมเท่านั้น” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนกำหนดพันธกรณีเฉพาะกับรัฐภาคีในการพัฒนามาตรการที่ไม่ใช่การคุมขังในระดับต่าง ๆ และในการส่งเสริมการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาเกี่ยวกับเด็กหรือพิจารณาในฐานะการละเมิดกฎหมายอาญาโดยไม่ต้องเข้าสู่การดำเนินคดีทางอาญาในกรณีที่มีความเหมาะสมและสามารถดำเนินการได้

การส่งต่อผู้กระทำผิดไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ใช้ดุลพินิจและพัฒนากระบวนการเชิงสร้างสรรค์เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำในอนาคต ซึ่งจะช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถทำงานร่วมกับครอบครัว ผู้เสียหาย และสมาชิกในชุมชนในการสนับสนุนผู้กระทำผิดให้มีสำนึกรับผิดชอบ บำบัดฟื้นฟูและกลับคืนสู่สังคม และยังช่วยลดอัตราการทำผิดซ้ำที่ค้างค้ำในระบบยุติธรรมทางอาญา

ในกรณีที่มีความเหมาะสม อัยการและผู้พิพากษาจะใช้ทางเลือก ได้แก่ “การงดกระบวนการพิจารณาคดี” “การเลื่อนการพิจารณาคดี” หรือ “การตัดสินจำคุกโดยรอการลงอาญา” เพื่อระงับการดำเนินคดีทางอาญาในระบบของบุคคลที่ถูกตั้งข้อกล่าวหาหรือถูกตัดสินว่ากระทำความผิดเป็นการชั่วคราว ซึ่งส่วนใหญ่จะมีเงื่อนไขคล้ายกับมาตรการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหา หากผู้กระทำผิดปฏิบัติตามข้อกำหนดที่วางไว้ เขาจะได้รับการยกเว้นจากการดำเนินคดีในระบบยุติธรรมต่อจากนั้น และหากผู้กระทำผิดไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่วางไว้ได้ จะมีการดำเนินคดีอาญาเดิมต่อไป

อย่างไรก็ตาม ระดับอำนาจการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการในด้านการตัดสินคดีก็ระบบกฎหมายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยส่วนใหญ่แล้ว ขอบเขตของดุลพินิจจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับว่า การตัดสินใจนั้นเป็นไปตามหลักความถูกต้องตามกฎหมาย (หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย) ซึ่งกำหนดหน้าที่รับผิดชอบสำหรับอัยการที่จะฟ้องร้องหรือเป็นไปตามหลักการฟ้องโดยดุลพินิจ (principle of opportunity) ซึ่งโดยธรรมเนียมแล้วอนุญาตให้อัยการสามารถตัดสินใจโดยขึ้นอยู่กับดุลพินิจ ทั้งนี้ หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายไม่ได้ขัดขวางการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาแต่อย่างใด

ในบางประเทศนั้น ความสำเร็จของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ขึ้นอยู่กับทบทวนและแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่ (รวมถึงกฎหมายรัฐธรรมนูญ) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจการตัดสินใจที่ระดับต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยสามารถทบทวนนโยบายและแนวทางการดำเนินคดีเฉพาะเพื่อกำกับดูแลหรือมีคำสั่งให้อัยการพิจารณาคดียุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามความเหมาะสม ซึ่งจะนำไปสู่โอกาสในการส่งต่อคดีหรือหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาเพื่อส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และกระบวนการยุติธรรมนอกเหนือจากทางอาญาอื่น ๆ ต่อไป ในการดำเนินการนี้ การกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานและกลไกเพื่อรับประกันว่า อำนาจการตัดสินใจจะไม่ถูกละเมิด จะไม่กลายเป็นสาเหตุการเลือกปฏิบัติ และไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

ในประเทศไทย การใช้แนวปฏิบัติกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในระบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยบทบัญญัติในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ซึ่งอนุญาตให้อัยการสามารถมีดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องได้ อย่างไรก็ตาม บทบัญญัตินี้เริ่มใช้เมื่อกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเสนอการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งได้มีการแนะนำกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเป็นครั้งแรกในการนี้ด้วย¹⁰³

ทั้งนี้ ในหลายประเทศยังคงมีคำถามและข้อสงสัยอีกหลายประการที่ยังไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้การส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังมีจำนวนจำกัด

แม้จะมีงานวิจัยแสดงให้เห็นว่า ผู้เสียหายจำนวนมากต้องการเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิด¹⁰⁴ แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ออกแบบอย่างดีจำนวนมากไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างเต็มศักยภาพและยังคงไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควร เนื่องจากกระบวนการยังไม่ได้รับความสนใจจากระบบยุติธรรมในการส่งต่อคดี ซึ่งผลสัมฤทธิ์การส่งต่อถือเป็น “จุดอ่อนของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แทบทั้งหมด”¹⁰⁵ ดังนั้น แต่ละกระบวนการควรมียุทธศาสตร์ต่อเนื่องเพื่อสื่อสารข้อมูลทางเลือกเชิงสมานฉันท์ให้แก่ผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิด และจะต้องมีข้อมูลพร้อมสำหรับเจ้าหน้าที่ยุติธรรมซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบส่งต่อคดีไปยังกระบวนการทุกระดับ

5.2 การสมัครใจเข้าสู่กระบวนการด้วยตัวเองโดยผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิด

การขอเข้าสู่กระบวนการด้วยตัวเองจากผู้เสียหายเกิดขึ้นไม่บ่อยนัก ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสการเข้าร่วมกระบวนการดังกล่าว โดยทั่วไปแล้ว ไม่ว่าผู้เสียหายจะมีความรู้หรือมีข้อมูลกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับความรู้ในการเข้าถึงข้อมูล หรือหน่วยงานให้บริการผู้เสียหายเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกเหล่านี้ และถึงแม้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้มีความเหมาะสมกับทุกคดี แต่การเข้าสู่กระบวนการของผู้เสียหายยังนับว่ามีจำนวนน้อยอยู่

ในสหภาพยุโรป มาตรา 4 (j) ของ คำสั่งว่าด้วยสิทธิของผู้เสียหายจากอาชญากรรม 2012 (2012 Directive relating to victims of crime) เสนอแนะว่า รัฐภาคีจะต้องรับประกันว่า ผู้เสียหายจะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีอยู่ “ตั้งแต่การติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องครั้งแรก โดยปราศจากความล่าช้าที่ไม่สมเหตุสมผล”¹⁰⁶ สภายุโรปยังได้เสนอแนะด้วยว่า เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและนักกฎหมายควรให้ข้อมูลที่เพียงพอแก่ผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิดเพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมกระบวนการหรือไม่¹⁰⁷ ตัวอย่างเช่น ในสหราชอาณาจักร ผู้เสียหายจากอาชญากรรมมีสิทธิได้รับข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีอยู่จากเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือหน่วยงานซึ่งให้บริการดังกล่าว แม้ว่าไม่ค่อยมีการปฏิบัติตามคำแนะนำซึ่งไม่ได้มีผลบังคับตามกฎหมายนี้เท่าใดนักก็ตาม¹⁰⁸

ระยะเวลาในการส่งต่อสามารถส่งผลกระทบต่อความต้องการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของผู้เสียหาย ผู้เสียหายจากอาชญากรรมร้ายแรงอาจไม่ต้องการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในระยะแรก (เช่น ในช่วงการดำเนินคดี) โดยอาจต้องการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยกับผู้กระทำ ความผิดในขั้นตอนต่อจากนั้น (เช่น หลังการพิจารณาคดี

¹⁰³ Kittayarak, K. (2005), “Restorative Justice in Thailand”, paper presented at the Workshop on Enhancing criminal Justice Reform, Including Restorative Justice, Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok, Thailand, 18–25 April 2005.

¹⁰⁴ Bolivar, et al. (eds.) (2015), Victims and Restorative Justice.

¹⁰⁵ Shapland, J., Atkinson, A., Colledge, E., Dignan, J., Howes, M., Johnstone, J., Pennant, R., Robinson, G. and Sorsby, A. (2004), Implementing Restorative Justice Schemes (Crime Reduction Programme): A Report on the First Year, Home Office Online Report 32/04, London: Home Office, หน้า 49.

¹⁰⁶ European Parliament and Council, 2012, article 4.

¹⁰⁷ Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to Member States concerning restorative justice in criminal matters, article 19.

¹⁰⁸ ใ้สดูข้อค้นพบจากการสำรวจ ดังนี้ Shapland, J., Crawford, A., Gray, E. and Burn, D. (2017), Developing Restorative Policing in Humberside, South Yorkshire and West Yorkshire, Sheffield: Centre for Criminological Research, University of Sheffield.

หรือก่อนการปล่อยตัว)¹⁰⁹ สำหรับผู้เสียหายจากอาชญากรรมหลายคนนั้น ผลกระทบบาดแผลทางใจจากการตกเป็นเหยื่อส่งผลให้พวกเขาต้องการเวลาที่เหมาะสมหลังจากเหตุการณ์ ก่อนจะสามารถเข้าร่วมในกระบวนการอย่างมีความหมายได้¹¹⁰ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินความพร้อมของผู้เสียหายในการเข้าร่วมกระบวนการ

แม้ว่าช่วงเวลาการเข้าร่วมกระบวนการมีความสำคัญ แต่ผู้เสียหายเห็นว่า ไม่ว่าพวกเขาจะตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการหรือไม่ก็ตาม พวกเขาต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ตั้งแต่ต้น¹¹¹ ข้อมูลและโอกาสในการเลือกจะส่งเสริมพลังและส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกมีอำนาจ¹¹² ทั้งนี้ วิธีการเชิงรุกในการให้ข้อมูลแก่ผู้เสียหายส่งผลอย่างยิ่งต่อระดับการเข้าร่วมของผู้เสียหาย¹¹³ ซึ่งการส่งเสริมสิทธิของผู้เสียหายในการได้รับแจ้งข้อมูลการเข้าร่วมกระบวนการสามารถผนวกอยู่ในตัวบทกฎหมายระดับชาติได้ ตัวอย่างเช่น ในประเทศนิวซีแลนด์ พระราชบัญญัติสิทธิของผู้เสียหาย 2002 (Victims' Rights Act 2002) มาตรา 11 ระบุไว้ว่า เจ้าหน้าที่จะต้องแจ้งข้อมูลบริการที่มีอยู่แก่ผู้เสียหาย ซึ่งรวมถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยเร็วที่สุดหลังจากที่ผู้เสียหายติดต่อกับหน่วยงานนั้น เช่นเดียวกัน ในประเทศแคนาดา ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะร้องขอข้อมูลเกี่ยวกับบริการและกระบวนการที่พวกเขาสามารถใช้บริการได้ รวมทั้งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ภายใต้หมวด 6 (b) ของพระราชบัญญัติสิทธิของผู้เสียหายแคนาดา (Canadian Victims Bill of Rights)¹¹⁴

5.3 การเตรียมความพร้อมผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมและเพียงพอ

การเตรียมความพร้อมผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ล่วงหน้ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จและความเป็นธรรมของกระบวนการ ก่อนที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายตกลงเข้าร่วมกระบวนการเชิงสมานฉันท์นั้น พวกเขาจะต้องได้รับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิที่พึงได้รับ ลักษณะของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ผลที่จะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจเข้าร่วม และรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการร้องเรียนต่าง ๆ

ทั้งนี้ การเตรียมความพร้อมยังรวมถึงการประเมินความเหมาะสม ซึ่งประกอบไปด้วยการประเมินว่า ผู้เข้าร่วมมีความประสงค์ (หรือมีแรงจูงใจ) ที่จะเข้าร่วมกระบวนการอย่างแท้จริงหรือไม่ และจะต้องอธิบายถึงกระบวนการและผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นให้แก่ผู้ที่อาจจะเข้าร่วมกระบวนการ รวมทั้งตอบคำถามข้อสงสัยต่าง ๆ ทั้งนี้ การเตรียมความพร้อมคือการให้ข้อมูลจำเป็นเพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมกระบวนการหรือไม่ ทั้งนี้จะต้องพิจารณาและสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมทางอำนาจระหว่างคู่กรณี ความเสี่ยงของผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดหรือผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ และกำหนดเวลาที่เหมาะสมของกระบวนการ และแก้ปัญหาประเด็นเหล่านี้ตั้งแต่เริ่มแรก ทั้งนี้ สามารถหารือถึงขอบเขตและวิธีการของกระบวนการซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องตกลงกันก่อนระหว่างคู่กรณี (เช่น ความคาดหวังของผู้ที่จะเข้าร่วม ความต้องการให้วงประชุมดำเนินการแบบทางตรงหรือทางอ้อม ความประสงค์หรือยินยอมให้คู่กรณีของตนอยู่ในวงประชุม สถานที่ประชุม การคุ้มครองและรักษาความลับของข้อมูลบางอย่าง การแยกผู้เกี่ยวข้องบางคนออกไปจากกระบวนการ)

ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทุกกระบวนการนั้น การคุ้มครองผลประโยชน์ สิทธิ และความปลอดภัยของผู้เสียหายมีความสำคัญอย่างยิ่งและจะต้องรับประกันว่า ผู้เสียหายจะต้องไม่เกิดความรู้สึกตกเป็นเหยื่ออีกครั้ง ซึ่งจะต้องใช้เวลาทำงาน

¹⁰⁹ Zebel, S., Schreurs, W. and Ufkes, E. (2017), "Crime Seriousness and Participation in Restorative Justice: The role of time elapsed since the offense", *Law and Human Behaviour*, 41(4), หน้า 385–397.

¹¹⁰ เพ็งอ้ง

¹¹¹ Shapland, et al. (2011). *Restorative Justice in Practice*.

¹¹² Van Camp and Wemmers (2016), "Victims' Reflections on the Protective and Proactive Approaches to the Offer of Restorative Justice"; Van Camp, T. (2017), "Understanding Participation in Restorative Justice Practices: Looking for justice for oneself as well as for others", *European Journal of Criminology*, 14(6), หน้า. 679–696.

¹¹³ Van Camp and Wemmers (2016), "Victims' Reflections on the Protective and Proactive Approaches to the Offer of Restorative Justice: The Importance of Information", *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 58(3), หน้า 415–442; Van Camp and Wemmers (2016), *The Offer of Restorative Justice to Victims of Violent Crime: Should it be protective or proactive?*, Montreal: Centre International de Criminologie Comparee.

¹¹⁴ S.C. 2015, c. 13, s. 2.

เพื่อเตรียมความพร้อมกับผู้เสียหายก่อนการเผชิญหน้าไม่ว่ากรณีใด ๆ กับผู้กระทำความผิด โดยอาจใช้เวลาหลายสัปดาห์ เดือนหรือเป็นปีในกรณีความผิดร้ายแรงซึ่งส่งผลให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษจำคุก การเตรียมความพร้อมก่อนกระบวนการ จะถูกออกแบบขึ้นเพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่า ผู้เสียหายจะได้รับการเตรียมความพร้อมทั้งอารมณ์และจิตใจเพื่อที่จะสามารถเจรจา หรือสื่อสารกับผู้กระทำความผิด

ทั้งนี้ ในคดีที่เกี่ยวข้องกับความผิดร้ายแรงจะต้องให้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ และจะต้องเตรียมความพร้อมเป็นพิเศษก่อน การเผชิญหน้า ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องได้รับการฝึกอบรมล่วงหน้าในการดำเนินกระบวนการคดีเช่นนี้¹¹⁵ ซึ่งเป็นกรณี ที่มีความเสี่ยงสูงที่ผู้เสียหายจะมีความรู้สึกตกเป็นเหยื่อซ้ำอีกครั้ง ในบางคดีที่ผ่านมา การเตรียมความพร้อมสำหรับ กระบวนการเชิงสมานฉันท์ระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายอาจใช้เวลานานหลายปีด้วยกัน

กำหนดเวลาที่เหมาะสมของผู้เสียหายในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีความสำคัญเช่นกัน ซึ่งจะต้องประเมิน สถานการณ์เป็นรายกรณี ทั้งการเตรียมความพร้อม ในช่วงเวลาของการดำเนินกระบวนการ และหลังเสร็จสิ้นกระบวนการแต่ละขั้น เพื่อรับประกันว่า ผู้เสียหายซึ่งมีความประสงค์เข้าร่วมกระบวนการจะมีความปลอดภัยและได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างเหมาะสม

ผลประโยชน์ สิทธิ และความปลอดภัยของผู้เสียหาย

ผู้สังเกตการณ์หลายรายมองข้ามข้อเท็จจริงที่ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ส่วนใหญ่มีแนวโน้มให้ ความสำคัญกับผู้กระทำความผิดเป็นหลัก^a มีการตั้งคำถามถึงศักยภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหาย เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วกระบวนการนี้ดำเนินการภายใต้ร่วม ของระบบยุติธรรมทางอาญา อย่างไรก็ตาม งานศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงจำนวนผู้เสียหายที่ต้องการเข้าร่วมใน กระบวนการไกล่เกลี่ยและการประชุมเชิงสมานฉันท์ที่มีอัตราสูง และผู้เสียหายแสดงความพึงพอใจทั้งในแง่ กระบวนการและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นตามมา^b

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์พิจารณาศูนย์กลางความกังวลหรือความต้องการของผู้เสียหาย ในฐานที่จะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของโครงการ สำหรับพวกเขาแล้ว “ความต้องการหรือความกังวลของ ผู้เสียหายจะเป็นศูนย์กลางการทำงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ใช่ส่วนเสริม”^c แม้ส่วนใหญ่จะมีความกังวลว่า ความต้องการของผู้เสียหายมักถูกมองข้ามในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์^d นอกจากนี้ จะต้องเข้าใจด้วยว่า ไม่ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะสามารถส่งมอบผลลัพธ์ทางบวกได้หรือไม่ก็ตาม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวิธีการที่ผู้เสียหายจะสามารถสื่อสารหรือปฏิสัมพันธ์กับผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับว่า “ผู้เสียหายรู้สึกที่ พวกเขาถูกปฏิบัติอย่างไรจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอีกด้วย”^e

^a Dignan, J. (2007), “The Victim in Restorative Justice”, in Walklate, S. (ed.), Handbook of Victims and Victimology, Cullompton: Willan Publishing, pp. 309–332; Pemberton, A. and Vanfraechem, I. (2015), “Victims’ Victimization Experiences and their Need for Justice”, in Vanfraechem, I., Bolívar, D. and Aertsen, I. (eds.), Victims and Restorative Justice: Needs, Experiences and Policy Challenges, London: Routledge, pp. 15–47.

^b Bolívar, et al. (eds.) (2015), Victims and Restorative Justice.

^c Van Ness, D. and Heetderks Strong, K. (2010), Restoring Justice: An introduction to restorative justice (4th edn), New Providence: LexisNexis Group, p. 141.

^d Choi, J.J. and Gilbert, M. J. (2010), “‘Joe Everyday, People Off the Street’: A qualitative study on mediators’ roles and skills in victim-offender mediation”, Contemporary Justice Review Issues in Criminal, Social, and Restorative Justice, 13(2), pp. 207–227; Choi, J.J., Green, D.L. and Kapp, S.A. (2010), “A Qualitative Study of Victim Offender Mediation: Implications for social work”, Journal of Human Behavior in the Social Environment, 20 (7), pp. 857–874; Hoyle, C. and Rosenblatt, F.F. (2016), “Looking Back to the Future: Threats to the success of restorative justice in the United Kingdom” Victims and Offenders, 11(1), pp. 30–49; Victims’ Commissioner (2016), A Question of Quality: A review of restorative justice, London: Victims’ Commissioner’s Office.

^e O’Mahony, D. and Doak, J. (2017), Reimagining Restorative Justice: Agency and accountability in the criminal justice process, Portland: Hart Publishing, p. 43.

¹¹⁵ Keenan, M. (2017), “Criminal Justice, Restorative Justice, Sexual Violence and the Rule of Law”, in Zinsstag, E. and Keenan, M. (eds.), Restorative Responses to Sexual Violence: Legal, Social and Therapeutic Dimensions, London: Routledge.

5.4 บทบาทของผู้ประสานงานกลางในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้จัดกระบวนการในการสร้างความเชื่อมั่นถึงความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะต้องได้รับความสำคัญเป็นอย่างยิ่งและมองข้ามไปเสียไม่ได้ นอกเหนือไปจากช่วยเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมกระบวนการให้แก่ผู้เข้าร่วมและทำการประเมินความเหมาะสมแล้ว ผู้จัดกระบวนการยังมีความรับผิดชอบในการบริหารความคาดหวังของคู่กรณี และรับประกันถึงความเป็นกลางและเที่ยงธรรมของกระบวนการ แก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมทางอำนาจ สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับคู่กรณีทุกฝ่ายในการเข้าร่วม และช่วยพัฒนาข้อตกลงร่วมกันเพื่อใช้ในกระบวนการและคุณลักษณะของผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์ที่คาดหวังไว้ ส่วนใหญ่แล้ว ผู้จัดกระบวนการจะทำงานใกล้ชิดกับบริการสนับสนุนผู้เสียหาย และอาจมีบทบาทในการส่งต่อคดีไปยังบริการอื่น ๆ ซึ่งผู้จัดกระบวนการจะต้องสนับสนุนกระบวนการด้วยการสร้างความเชื่อมั่นว่า คู่กรณีเข้าร่วมกระบวนการโดยอิสระ มีความเข้าใจและเห็นด้วยกับหลักเกณฑ์พื้นฐานและพร้อมปฏิบัติตาม รวมทั้งจัดการกระบวนการเสวนาด้วยความซื่อสัตย์และสันติ ซึ่งในบางกระบวนการนั้น ผู้จัดกระบวนการมีบทบาทในการประเมินคู่กรณีหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการและติดตามการปฏิบัติตามข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ด้วย

ผู้จัดกระบวนการจะต้องทำงานร่วมกับที่ปรึกษาคดีเพื่อพัฒนามาตรการที่สามารถจัดการความเสี่ยงในกระบวนการ และต้องหารือประเด็นเหล่านี้ร่วมกับผู้เข้าร่วมและทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ รวมทั้งหารือกับผู้ที่จะเข้าร่วมกระบวนการว่าการสื่อสารประเภทไหนที่จะเป็นประโยชน์ในแต่ละขั้นของกระบวนการ ผลกระทบด้านความปลอดภัยต่าง ๆ การเลือกสถานที่เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีความปลอดภัยมากที่สุดและลดความตึงเครียดหรือกังวลให้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะต้องพิจารณาว่าผู้เข้าร่วมจะเข้ามาถึงสถานที่อย่างไร พวกเขาจะรอที่จุดไหน จะต้องจัดเตรียมเครื่องดื่มหรืออาหารว่างอะไร จะเป็นประโยชน์หรือไม่หากมีผู้จัดกระบวนการคนอื่น ๆ ในกรณีที่มีผู้เข้าร่วมกระบวนการหลายคนต้องการให้มีผู้อื่นอยู่กับพวกเขาด้วยจากพื้นที่ต่าง ๆ ของอาคาร ในห้องประชุมมีพื้นที่เพียงพอหรือไม่สำหรับการแยกกลุ่มหรือขอเวลานอกชั่วคราวเพื่อการจัดการและสร้างสมดุลทั้งหมดที่มีผู้สนับสนุนอยู่ด้วยหรือไม่อยู่ด้วย ซึ่งอาจเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความเสี่ยงทางอารมณ์ รวมทั้งต่อกระบวนการและผลลัพธ์

บทบาทของผู้จัดกระบวนการ

บทบาทของผู้จัดกระบวนการสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

- เตรียมการประชุมล่วงหน้าโดยเตรียมความพร้อมผู้เข้าร่วมเป็นรายบุคคล
- ทำการประเมินร่วมกับผู้เกี่ยวข้องถึงความเหมาะสมของกระบวนการต่อผู้เข้าร่วม
- ประเมินและแก้ไขปัญหาความต้องการของผู้เข้าร่วม
- ประเมินความเสี่ยงที่อาจเป็นผลมาจากการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการของผู้เข้าร่วม
- พัฒนาและดำเนินแผนการบรรเทาความเสี่ยง
- ใช้รูปแบบที่ไม่เป็นการชี้นำ และไม่ตัดสินถูกผิดในการจัดกระบวนการ รวมทั้งไม่สร้างความกดดันหรือผลกดดัน
- จัดกระบวนการเสวนาด้วยท่าทีที่แสดงถึงความใส่ใจ เคารพ อดทน สงบ และเข้าใจ
- ปฏิบัติต่อผู้เข้าร่วมทุกคนด้วยความเท่าเทียม
- ให้เวลาเพียงพอสำหรับกระบวนการได้พัฒนาและประสบความสำเร็จ
- ติดตามผู้กระทำผิดเพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่า เขาได้ปฏิบัติตามข้อตกลง และติดตามผู้เสียหายเพื่อตรวจสอบให้มั่นใจได้ว่า ความต้องการของเขาได้รับการตอบสนอง
- ปฏิบัติตามคุณค่าและหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การสรรหา การคัดเลือก การฝึกอบรม และการให้คำปรึกษาผู้จัดการกระบวนการ

ควรสรรหาผู้จัดการกระบวนการจากทุกภาคส่วนของสังคม ผู้จัดการกระบวนการอาจเป็นอาสาสมัครหรือเป็นอาชีพ แต่ไม่ว่าใครก็ตามไม่ควรถูกบังคับให้รับบทบาทเป็นผู้จัดการกระบวนการ ผู้จัดการกระบวนการจะต้องยึดมั่นในคุณค่าและหลักการเชิงสมานฉันท์ที่มีความอ่อนไหวและมีศักยภาพที่จะทำให้พวกเขาสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ *หลักการพื้นฐาน* (ย่อหน้าที่ 19) ย้ำเน้นว่า ผู้จัดการกระบวนการจะต้อง “มีความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและชุมชน และได้รับการอบรมเตรียมความพร้อมเบื้องต้นก่อนปฏิบัติหน้าที่เพื่ออำนวยความสะดวกกระบวนการตามความเหมาะสม” ผู้จัดการกระบวนการและผู้บริหารโครงการจะต้องปฏิบัติตามคุณค่าของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้เป็นตัวอย่าง และจะต้องหลีกเลี่ยงอคติและการเลือกปฏิบัติขณะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และสมาชิกของชุมชนที่มีภูมิหลังวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน

ในการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์เชิงบวกนั้น กระบวนการควรจัดอบรมทักษะทางวัฒนธรรมสำหรับผู้ปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์¹¹⁶ ทั้งนี้ ควรจัดอบรมผู้จัดการกระบวนการเพื่อให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ผู้เข้าร่วมกระบวนการต้องการการปฏิบัติทางวัฒนธรรมเฉพาะหรือไม่ หรือต้องการให้การปฏิบัติทางวัฒนธรรมเข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วย นอกจากนี้ ผู้จัดการกระบวนการควรรับการอบรมเพื่อที่จะสามารถทำงานในสถานการณ์ที่ผู้เข้าร่วมมีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย วิธีการและยุทธศาสตร์ที่ผู้จัดการกระบวนการสามารถนำไปใช้ได้ประกอบด้วย การขอคำแนะนำจากที่ปรึกษาทางวัฒนธรรมหรือผู้สูงอายุ ทำงานร่วมกับผู้จัดการกระบวนการที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกับผู้เข้าร่วม ใช้ล่าม จัดประชุมในสถานที่ที่มีความหมายและนัยยะทางวัฒนธรรม และสร้างความเชื่อมั่นว่า ผู้เข้าร่วมจะตระหนักถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและมีการปฏิบัติหรือนำเข้ามาสู่กระบวนการ

ผู้จัดการกระบวนการจะต้องได้รับการฝึกอบรมเบื้องต้นก่อนดำเนินการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งจะต้องได้รับการฝึกอบรมและคำแนะนำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการฝึกอบรมควรสร้างศักยภาพขั้นสูงให้แก่ผู้จัดการกระบวนการอันประกอบด้วย ทักษะในการระงับข้อพิพาท ข้อกำหนดเฉพาะในการทำงานกับผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและบุคคลกลุ่มเปราะบาง ตลอดจนความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กล้องข้อความในบันทึกข้อความที่สามารถขึ้นพื้นฐานที่ผู้จัดการกระบวนการพึงมี และพึงระลึกว่า ผู้จัดการกระบวนการหลายคนปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ภายใต้ระบบยุติธรรมหรือเป็นอาสาสมัคร ทั้งนี้ เอกสารประกอบการฝึกอบรมและแนวทางการอบรมควรสอดคล้องกับหลักฐานว่าด้วยการจัดการกระบวนการที่มีประสิทธิภาพที่เป็นปัจจุบัน

การฝึกอบรมผู้จัดการกระบวนการและผู้ไกล่เกลี่ยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด และเพื่อดำรงไว้ซึ่งความเชื่อตรงต่อกระบวนการสมานฉันท์ *หลักการพื้นฐาน* (ย่อหน้าที่ 18 และ 19) ย้ำเน้นว่า ผู้จัดการกระบวนการจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง เคารพศักดิ์ศรีของคู่กรณี และจะต้องพยายามสุดความสามารถในการบรรลุข้อตกลงที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ระบบยุติธรรม และชุมชน

การฝึกอบรมประเภทอื่น ๆ มีความจำเป็นไม่น้อยไปกว่ากัน ซึ่งรวมถึงการฝึกอบรมด้านกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง โดยจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของผู้จัดการกระบวนการ ตลอดจนการฝึกอบรมความเข้าใจและความตระหนักในเรื่องเพศสภาพและที่สำคัญที่สุด ก่อนการจัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีที่อ่อนไหว ซับซ้อน และรุนแรงนั้น ผู้จัดการกระบวนการจะต้องมีประสบการณ์และได้รับการฝึกอบรมการเป็นพี่เลี้ยงและการอบรมขั้นสูงมาก่อน¹¹⁷

¹¹⁶ Umbreit, M.S. and Coates, R.B. (2000), *Multicultural Implications of Restorative Justice: Potential Pitfalls and Dangers*, Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs and Office for Victims of Crime, หน้า 13.

¹¹⁷ Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to Member States concerning restorative justice in criminal matters, หน้า 40–45.

ตลอดช่วงหลายปีที่ผ่านมา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบด้านจิตใจของผู้เสียหายก้าวหน้ามากขึ้นหลายประการ มีการพัฒนาแนวทางเพื่อดูแลบาดแผลทางใจ และการดำเนินการที่คำนึงถึงบาดแผลทางใจ (trauma-sensitive methods) ของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดที่อาจเกิดขึ้นระหว่างกระบวนการและการสื่อสาร ซึ่งความรู้ใหม่เหล่านี้จะต้องบูรณาการเข้าไปสู่การฝึกอบรมผู้เชี่ยวชาญและผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ผู้จัดกระบวนการจะต้องเข้าใจผลกระทบของบาดแผลทางใจในวงกว้าง และจะต้องสามารถมองเห็นหรือรับรู้ถึงสัญญาณและอาการของบาดแผลทางใจของผู้เข้าร่วมในกระบวนการรวมทั้งในตัวของผู้จัดกระบวนการเอง ตัวอย่างเช่น ผู้เข้าร่วมบางคน อาจแสดงสัญญาณของความกังวลใจหรือความถดถอยทางสังคม ในทางอาชีพหรือในมิติสำคัญอื่น ๆ ของชีวิต ในการจัดการกับอาการที่มาจากประสบการณ์สะเทือนขวัญและอาการตื่นตัวหลังประสบการณ์เลวร้ายซึ่งส่งผลต่อบาดแผลทางใจนั้น ผู้เสียหายที่ไม่ได้รับการรักษามีแนวโน้มหลีกเลี่ยงสิ่งกระตุ้นใด ๆ ที่ทำให้เกิดอาการดังกล่าว ซึ่งผู้เสียหายจะพยายามอย่างยิ่งในการหลีกเลี่ยงความคิด ความรู้สึก หรือบทสนทนาที่เกี่ยวข้องกับบาดแผลทางใจ ในกรณีเช่นนี้ แม้ความคิดที่จะเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถกระตุ้นให้เกิดอาการเหล่านี้หรือทำให้ผลกระทบมีความเลวร้ายยิ่งขึ้น

ในการสร้างความเชื่อมั่นว่า ผู้จัดกระบวนการสามารถหลีกเลี่ยงสถานการณ์และกระบวนการที่อาจส่งผลให้ผู้เข้าร่วม โดยเฉพาะผู้เสียหายรู้สึกตกเป็นเหยื่อซ้ำอีกครั้ง หรือมีอาการบาดเจ็บทางใจซ้ำในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ผู้จัดกระบวนการจะต้องได้รับการฝึกอบรมในการสื่อสารและการดำเนินกระบวนการเพื่อดูแลบาดแผลทางใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของคดีที่ผู้จัดกระบวนการคาดหวังจะดำเนินการ โดยผู้จัดกระบวนการจะต้องเข้ารับการฝึกอบรมการดำเนินกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับบาดแผลทางใจเฉพาะ ซึ่งออกแบบขึ้นเพื่อแก้ปัญหาผลที่ตามมาจากบาดแผลทางใจและในการจัดกระบวนการเยียวยา ในกรณีที่ผู้จัดกระบวนการไม่ได้รับการฝึกอบรมดังกล่าว ผู้เข้าร่วมจะยิ่งเพิ่มความเสี่ยงที่จะมีบาดแผลทางใจซ้ำ

วัดความสามารถพื้นฐานสำหรับผู้จัดกระบวนการ^a

- ผู้จัดกระบวนการจะต้องบริหารจัดการงานของตน ซึ่งประกอบด้วย
 - วางแผนและติดตามการทำงาน
 - ดำเนินการตามกระบวนการที่มีความชัดเจนในแต่ละคดี
 - แก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ
 - จัดการกับประเด็นที่มีความซับซ้อน
 - ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและร่วมมือกับผู้อื่น
 - บันทึกการตัดสินใจและผลลัพธ์อย่างถูกต้อง โดยปฏิบัติตามแนวทางของหน่วยงาน
- รักษาความลับ ป้องกันไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติ และป้องกันการตกเป็นเหยื่อซ้ำของผู้เข้าร่วมภายใต้ข้อกำหนดของกฎหมาย
- แสดงให้เห็นถึงการตระหนักรู้ตัวเอง ซึ่งประกอบด้วย
 - การตระหนักรู้ถึงอคติ และความสามารถในการจัดการกับอคติ
 - ความสามารถในการรับรู้ ขอบเขตของความรู้ และประสบการณ์ในการตระหนักรู้ว่าเมื่อใดที่จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือในคดีเฉพาะแต่ละคดี
 - ตระหนักถึงสุขภาวะทางจิตของตนเอง (เกี่ยวข้องกับการรู้สึกแทนผู้อื่นหรือบาดแผลทางใจของผู้อื่นตลอดจนประสบการณ์ส่วนตัวซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการดำเนินกระบวนการอย่างมีประสิทธิภาพ)

วัดความสามารถพื้นฐานสำหรับผู้จัดการกระบวนการ^a (ต่อ)

4. แสดงให้เห็นถึงการสื่อสารและทักษะส่วนตัวที่มีประสิทธิภาพและเชื่อถือได้ ซึ่งประกอบด้วย
 - ความสามารถที่จะสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อมั่น ความสามารถในการกระตุ้นและส่งเสริมการรับฟังอย่างจริงจัง และความสามารถในการอธิบายเพื่อให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจและตรวจสอบความเข้าใจนั้น
 - ความสามารถในการส่งเสริมบทสนทนา และทำให้ผู้อื่นสามารถอธิบายหรือบอกเล่าความรู้สึกของตัวเองได้
 - การตระหนักและความสามารถในการอ่านสัญญาณอวัจนภาษา การสรุปความซึ่งสะท้อนอยู่ในการสื่อสารผ่านโทรศัพท์และการสื่อสารแบบตัวต่อตัว การให้ความเห็นและรับความเห็น กระตุ้นการสนทนาอย่างสร้างสรรค์และในเชิงบวก และช่วยให้ผู้เข้าร่วมสามารถตัดสินใจเลือกได้ด้วยตัวเอง

5. สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยในการเข้าร่วม ซึ่งประกอบด้วย
 - สร้างและรักษาความปลอดภัยตลอดกระบวนการ มีความไว้วางใจและเชื่อมั่นในผู้เข้าร่วมทุกคน ไม่มีอคติหรือตัดสิน
 - ตระหนักถึงความหลากหลายและแตกต่าง แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการจัดการความขัดแย้งและพฤติกรรมก้าวร้าวด้วยความสงบ ประเมินความไม่เท่าเทียมทางอำนาจและดำเนินการแก้ปัญหาในขณะเดียวกันแสดงให้เห็นถึงความสามารถที่จะดำเนินกระบวนการโดยคงความเป็นกลางกับผู้เข้าร่วมทุกคน
 - ตระหนักถึงผลกระทบของบาดแผลทางใจและดำเนินกระบวนการด้วยวิธีการที่เป็นการดูแลบาดแผลทางใจตลอดเวลา

6. ปฏิบัติต่อผู้คนที่มีความเท่าเทียมและเป็นกลางโดยไม่เลือกปฏิบัติไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีเพศสภาพ อายุ เชื้อชาติ ความสามารถ/ความพิการ เพศวิถี วัฒนธรรม ความเชื่อ หรือเคยก่ออาชญากรรมหรือไม่ก็ตาม รวมทั้ง
 - ดำเนินการเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมในการเข้าถึงกระบวนการเชิงสมานฉันท์
 - แสดงให้เห็นถึงความเป็นกลางและเคารพผู้เข้าร่วมทุกคน รวมทั้งการเคารพความเห็นและมุมมองของพวกเขา

7. ประเมินและบรรเทาความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับคู่กรณีในการเข้าร่วมกระบวนการ ด้วยการ
 - เข้าถึงข้อมูลการประเมินที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงหรืออันตรายระหว่างกระบวนการเชิงสมานฉันท์
 - พัฒนาแผนบรรเทาความเสี่ยง
 - ใช้วิธีการตอบสนองต่อพฤติกรรมก้าวร้าวซึ่งช่วยลดความเสี่ยง
 - ตระหนักว่าเมื่อใดที่ไม่สามารถรับความเสี่ยงในการดำเนินกระบวนการได้ และสามารถยุติกระบวนการอย่างปลอดภัย
 - ปรับเปลี่ยนกระบวนการเมื่อมีความจำเป็น
 - ส่งต่อข้อมูลเกี่ยวกับภัยใกล้ตัว การคุกคามร้ายแรง หรืออาชญากรรมซึ่งอาจเกิดขึ้นระหว่างกระบวนการให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

^a ประยุกต์จาก: Restorative Justice Council (2011), Best Practice Guidance for Restorative Practice, London: RJC, p. 7–11.

ผู้จัดกระบวนการเชิงสมานฉันท์ที่เกี่ยวข้องกับคดีร้ายแรง จะต้อง

- ผ่านการฝึกอบรมทักษะและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ขั้นสูง
- มีประสบการณ์การปฏิบัติงานยาวนานก่อนการปฏิบัติหน้าที่ในคดีร้ายแรง
- มีความเข้าใจผลกระทบจากบาดแผลทางใจของความรุนแรงและผลกระทบต่อผู้เสียหาย (และในหลายกรณีผลกระทบต่อผู้กระทำความผิดและผู้ทำงานกับผู้กระทำความผิด)
- เข้าใจปฏิกริยาเศร้าโศกจากความสูญเสีย
- มีความเข้าใจงานศึกษาและทฤษฎีเกี่ยวกับอาชญากรรมร้ายแรงต่าง ๆ (เช่น ส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและการควบคุมในความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงในคู่ครอง เป็นต้น)
- ประสานความร่วมมือและทำงานภายใต้การแนะนำและปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ

นอกจากนี้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องประเมินผลและกำกับดูแลการทำงานของกระบวนการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้แน่ใจว่า ผู้จัดกระบวนการได้ปฏิบัติตามมาตรฐานและดำเนินกระบวนการด้วยความปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ ผู้จัดการหรือหัวหน้าของผู้จัดกระบวนการควรได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการกำกับดูแลคดีและการบริหารบริการเฉพาะสำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ทั้งนี้ ได้มีการพัฒนาคู่มือการฝึกอบรมและแนวทางชี้แนะขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คู่มือและแนวทางสำหรับกระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ตัวอย่างเช่น ในสหราชอาณาจักร สภาความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Council) ได้พัฒนาคู่มือการฝึกอบรมซึ่งประกอบด้วยแนวทางเฉพาะสำหรับหลักสูตรการฝึกอบรมกระบวนการเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งคู่มือหลักปฏิบัติสำหรับวิทยากรและองค์กรฝึกอบรม (Code of Practice for Trainers and Training Organisations)¹¹⁸ ในบางประเทศ มีความพยายามที่จะรับรองวิชาชีพสำหรับผู้ปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งในสหราชอาณาจักร ระบบตรวจรับรองดำเนินการโดยสภาความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์¹¹⁹ วัตถุประสงค์ของระบบรับรองคือการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สาธารณะและผู้เข้าร่วมกระบวนการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายว่า กระบวนการเชิงสมานฉันท์จะดำเนินการด้วยความปลอดภัยและด้วยมาตรฐานวิชาชีพ ในประเทศนิวซีแลนด์ สถาบัน Resolution Institute ทำงานร่วมกับกระทรวงยุติธรรมในการจัดอบรมและให้การรับรองทางวิชาชีพสำหรับผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งระบบตรวจรับรองประกอบด้วย การรับรองผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามระดับ ได้แก่ ผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ผ่านการฝึกอบรม ผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ได้รับการรับรองวิทยฐานะ และผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ได้รับการรับรองวิทยฐานะขั้นสูง ผู้จัดกระบวนการที่ได้รับการรับรองวิทยฐานะยังสามารถได้รับการรับรองความเชี่ยวชาญเฉพาะในการทำงานกับคดีความรุนแรงในครอบครัวและได้รับการรับรองความเชี่ยวชาญในการทำงานกับคดีความรุนแรงทางเพศอีกด้วย¹²⁰

5.5 การบรรลุข้อตกลงในฐานะผลลัพธ์กระบวนการเชิงสมานฉันท์

นอกเหนือจากการแสวงหาเชิงสมานฉันท์แล้ว วัตถุประสงค์สำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ การแสวงหาข้อตกลงซึ่งข้อตกลงควรเป็นผลมาจากฉันทามติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทั้งหมด (ได้แก่ ผู้เสียหายจากอาชญากรรม ผู้กระทำความผิด เครือข่ายคู่กรณีและชุมชน) ซึ่งเห็นชอบต่อข้อตกลง นอกจากนี้ ข้อตกลงควรสอดคล้องกับความต้องการและสภาวการณ์เฉพาะของผู้เสียหายจากอาชญากรรม ผู้กระทำความผิด และชุมชน

¹¹⁸ Restorative Justice Council (2016), RJC Trainers Handbook, London: RJC.

¹¹⁹ The Restorative Service Quality Mark: restorativejustice.org.uk/restorative-service-quality-mark

¹²⁰ Resolution Institute (2019), Accreditation and Specialist Endorsements: A guide to the accreditation system and accreditation assessment, New Zealand: Resolution Institute and PACT: www.resolution.institute/documents/item/1958.

ข้อตกลงซึ่งเป็นผลลัพธ์จากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือ “ผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์” อาจประกอบด้วยความรับผิดชอบและกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการขอโทษ การชดเชย การชดใช้ การสนับสนุนให้ผู้กระทำความผิดกลับตัว การทำงานบริการสังคม หรือข้อตกลงว่าผู้กระทำความผิดจะไม่กระทำความผิดซ้ำในอนาคต ซึ่งความรับผิดชอบเหล่านี้ล้วนมุ่งตอบสนองความต้องการเฉพาะของบุคคล ความต้องการร่วม และความรับผิดชอบร่วมกันของคูกรณี เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการฟื้นฟูเยียวยา ผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคม และอาจรวมไปถึงข้อตกลงเรื่องความสัมพันธ์ในอนาคต

สิ่งสำคัญคือ จะต้องสามารถเข้าถึงทรัพยากร กระบวนการและการดำเนินการได้ทันเวลาที่ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเปรียบเทียบข้อบังคับที่เอื้อและสนับสนุนให้ผู้เสียหายจากอาชญากรรมและผู้กระทำความผิดสามารถเข้าถึงกระบวนการและบริการต่าง ๆ ได้

หลักการพื้นฐาน (ย่อหน้า 15) อธิบายว่า “ควรมีการกำกับและติดตามผลลัพธ์ข้อตกลงจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือผนวกเป็นส่วนหนึ่งในคำตัดสินคดีหรือในคำพิพากษาตามความเหมาะสม” ในกรณีทั่วไป เมื่อศาลสั่งให้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือสั่งให้ใช้เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพิจารณาโทษ (เพื่อชะลอหรือระงับการกำหนดโทษ) ผลลัพธ์ของกระบวนการจะมีสถานะเช่นเดียวกับคำตัดสินหรือคำพิพากษา สถานะของผลลัพธ์ของกระบวนการบางประเภทอาจชัดเจนกว่าแบบอื่น ๆ ขึ้นอยู่กับโครงสร้างของกระบวนการและความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การผนวกข้อตกลงจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นส่วนหนึ่งของคำสั่งตุลาการหรือคำพิพากษาของศาล มีจุดแข็งคือศาลหรือหน่วยงานบังคับคดีสามารถทำหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลง และสามารถดำเนินการได้ทันทีหากผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในข้อตกลง

หลักการพื้นฐาน (ย่อหน้า 16) เน้นว่า “ในกรณีที่ไม่สามารถบรรลุข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ร่วมกันได้ ควรส่งคดีกลับไปยังกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามที่กำหนดและควรตัดสินว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไปโดยมีชกซ้ำ”¹²¹ ทั้งยังเสริมว่าหากคูกรณีไม่สามารถบรรลุข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ได้ จะไม่นำเหตุเพียงประการเดียวนี้มาใช้เป็นโทษต่อผู้กระทำความผิด ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาภายหลัง อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถประสบความสำเร็จได้โดยไม่ต้องมีข้อตกลงให้ดำเนินการขั้นต่อไปได้ เช่น กรณีที่ผู้เสียหายมีความพอใจที่ได้มีโอกาสแสดงให้ผู้กระทำความผิดทราบถึงผลกระทบจากอาชญากรรม และไม่ตั้งใจดำเนินการใด ๆ ต่อ อีกทั้งผู้กระทำความผิดได้ยอมรับและแสดงความรับผิดชอบแล้ว

การตรวจสอบความรับผิดชอบและการปฏิบัติตามข้อตกลง

ยุทธศาสตร์กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แต่ละประเภทกำหนดความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดขึ้นอยู่กับกรณี เช่น การแสดงความรับผิดชอบด้วยการชดเชย เงื่อนไขในการเยียวยาความเสียหาย และการเยียวยาตามจารีตดั้งเดิมและพิธีกรรมฟื้นฟูชุมชน (ในชุมชนพื้นเมือง) **หลักการพื้นฐาน** (ย่อหน้าที่ 7) ระบุว่า “พึงจัดทำข้อตกลงโดยสมัครใจและข้อตกลงควรประกอบด้วยภาระผูกพันที่สมเหตุสมผลและได้สัดส่วนเท่านั้น” ซึ่งกระบวนการเชิงสมานฉันท์จะต้องมีกลไกเพื่อตรวจสอบการปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลง ทั้งนี้ การตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการรับรองความน่าเชื่อถือของกระบวนการภายในชุมชนและในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการเชิงสมานฉันท์แต่ละกระบวนการจะต้องกำหนดวิธีการตรวจสอบว่า ผู้กระทำความผิดหรือคูกรณีปฏิบัติตามข้อตกลงจากกระบวนการหรือไม่ กลไกการตรวจสอบสร้างได้หลายวิธีและไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้กระบวนการเสมอไป ซึ่งอาจมอบหมายให้หน่วยงานภายนอก เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือสำนักงานคุมประพฤติหรือองค์กรที่ทำงานกับผู้กระทำความผิด

¹²¹ Economic and Social Council resolution 2002/12, annex.

ช่วยให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามแผนฟื้นฟูพฤติกรรม (เช่น หน่วยงานด้านการบำบัดยาเสพติด หน่วยบริการให้คำปรึกษา หรือสถาบันการเงิน) ในประเทศที่มีรายได้น้อยหลายประเทศอาศัยอิทธิพลจากกลไกการควบคุมตนเองในสังคม และให้สมาชิกชุมชนตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงที่คู่กรณีทำขึ้น

ในกรณีของการพิจารณาคดีแบบวงกลม ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ตรวจสอบข้อตกลง และผู้พิพากษาจะให้คณะกรรมการยุติธรรมชุมชน (คณะกรรมการยุติธรรมชุมชนมีหน้าที่ตรวจสอบว่ามีการปฏิบัติตามกระบวนการหรือไม่) และกลุ่มสนับสนุนเป็นผู้รายงานการปฏิบัติตามข้อตกลงในคดีที่ใช้การพิจารณาคดีแบบวงกลม ผู้พิพากษาอาจเสริมสร้างกระบวนการบังคับข้อตกลงในช่วงสรุปของการพิจารณาคดีแบบวงกลมได้ และผู้พิพากษาอาจมอบหมายให้มีผู้ตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลง รวมทั้งอาจชะลอการตัดสินโทษขั้นสุดท้าย หากมีเงื่อนไขว่า ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษจำคุกหรือการลงโทษอื่น ๆ จนกว่าภาระผูกพันตามข้อตกลงจะสิ้นสุดและมีการตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงเพื่อติดตามผลต่อไป

หลักการพื้นฐาน (ย่อหน้า 17) กำหนดว่า “เมื่อผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อตกลงจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ให้ส่งคดีกลับไปโครงการเชิงสมานฉันท์หรือดำเนินการตามที่กฎหมายในประเทศบัญญัติไว้ภายใต้กระบวนการยุติธรรมอาญา การตัดสินว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไรควรดำเนินการโดยมิชักช้า”¹²² ซึ่งสิ่งสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันคือ “ยกเว้นกรณีที่เป็นคำสั่งศาลหรือคำพิพากษา หากผู้กระทำความผิดไม่สามารถทำตามข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ ไม่ควรนำการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงมาเป็นเหตุเพื่อเพิ่มโทษผู้กระทำความผิด เมื่อมีการตัดสินโทษในกระบวนการยุติธรรมอาญาภายหลัง” กระบวนการยุติธรรมบางระบบอาจกำหนดให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ส่วนใดส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำหน้าที่ตรวจสอบว่า ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามข้อตกลงเชิงสมานฉันท์หรือไม่ตามที่กฎหมายกำหนด

ตัวอย่างเช่น ประเทศออสเตรเลียกำหนดว่า หากผู้กระทำความผิดที่ไม่จ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงินตามที่ตกลงกันภายใต้ข้อตกลงซึ่งเป็นผลมาจากการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ให้หนักสังคมสงเคราะห์หรือผู้ไกล่เกลี่ยที่รับผิดชอบคดีนี้ติดต่อผู้กระทำความผิด และสอบถามสาเหตุที่ไม่สามารถจ่ายสินไหมทดแทนได้ โดยทั่วไปแล้ว การดำเนินการนี้จะสามารถแก้ปัญหาเฉพาะสถานการณ์ได้ อย่างไรก็ตาม หากผู้กระทำความผิดไม่ตอบรับหรือไม่ดำเนินการใด ๆ แม้เจ้าหน้าที่พยายามประสานงานซ้ำและมีการแจ้งเตือนเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว เจ้าหน้าที่จะส่งคดีไปที่สำนักงานอัยการของรัฐเพื่อดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดต่อไป ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยจะแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงความเป็นไปได้ที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนโดยใช้กระบวนการพิจารณาความอาญาหรือเริ่มกระบวนการพิจารณาความแพ่งเพื่อเรียกร้องสินไหมทดแทน

5.6 บริการสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพและใช้ได้จริง

ในกรณีที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการที่เชื่อมกับความพยายามสร้างชุมชนที่เอื้ออาทรต่อกัน ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือผู้เสียหาย หรือช่วยผู้กระทำความผิดให้กลับตัวและกลับคืนสู่สังคมอีกครั้งนั้น กระบวนการจะต้องพึ่งพาอาศัยบริการสนับสนุนอื่น ๆ และทรัพยากรภายในชุมชน ได้แก่ ศูนย์บำบัดยาเสพติดและการติดสุรา แผนงานฟื้นฟูสุขภาพจิต โครงการจัดหางาน และโครงการสนับสนุนด้านศาสนาหรือมิติจิตวิญญาณ เมื่อชุมชนมีบริการอยู่แล้ว ควรสร้างความร่วมมือที่เหมาะสมหรือการพัฒนาข้อตกลงระหว่างหน่วยงาน และพัฒนาวิธีปฏิบัติงานเพื่อส่งผู้ต้องการรับบริการจากหน่วยงานหนึ่งไปยังหน่วยจัดบริการที่สอดคล้องกับความต้องการได้ต่อไป หากชุมชนยังไม่มีบริการหรือมีไม่เพียงพอ หรือผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายไม่สามารถเข้าถึงบริการได้ อาจจำเป็นต้องพัฒนาบริการต่าง ๆ ควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อรองรับซึ่งกันและกัน

¹²² Economic and Social Council resolution 2002/12, annex.

5.7 การมีส่วนร่วมของชุมชนและสัมพันธภาพกับสื่อมวลชน

โดยทั่วไปแล้ว กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีบทบาทในกระบวนการ ในบางกรณี ชุมชนอาจเป็นผู้เสียหายจากการกระทำผิดทั้งทางตรงและทางอ้อม แม้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กำหนดบทบาท “ชุมชน” ในฐานะปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดลักษณะและขอบเขตการมีส่วนร่วมในกระบวนการ แต่น่าเสียดายว่า แนวคิดเรื่อง “ชุมชน” มักนำไปปฏิบัติได้ยาก

คำถามต่อไปนี้ต้องการคำตอบที่สอดคล้องกับการใช้ในทางปฏิบัติ ซึ่งหากไม่มีการตั้งคำถามถึงเจตจำนงของชุมชนในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะสันนิษฐานได้หรือไม่ว่า ชุมชนจะมีความจำเป็นต้องเข้าร่วมหรือไม่ หรือจะสันนิษฐานได้หรือไม่ว่า ผู้เข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั้งหมดเป็นสมาชิกชุมชนเดียวกัน โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้กระทำความผิดจำนวนมากเป็นชายชบหรือเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มประชากรชายชบ ควรแยกผู้กระทำความผิดที่ไม่ได้เป็นสมาชิกในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมออกจากกระบวนการหรือไม่ และจำเป็นหรือไม่ที่ชุมชนต้องใช้ความเมตตากรุณาเสมอไป

ในทางปฏิบัติ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีแนวโน้มที่จะนิยามชุมชนต่างกันหลายรูปแบบ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จำนวนมากอาศัยชุมชนที่เกื้อหนุนกันหรือชุมชนที่เอื้ออาทรซึ่งกันและกันเพื่อประคับประคองทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด เมื่อให้ความสำคัญกับความจำเป็นที่ชุมชนพึงสนับสนุนผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดแล้ว บางครั้งอาจเรียกชุมชนเช่นนี้ว่า “ชุมชนแห่งการใส่ใจ” ชุมชนลักษณะนี้จะประกอบด้วยผู้ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมโดยตรง ซึ่งสามารถมีส่วนร่วมในการแก้ไขความขัดแย้งและสนับสนุนให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชนหรือทำหน้าที่สนับสนุนผู้เสียหาย¹²³ ชุมชนอาจหมายถึงบุคคลในเชิงสัญลักษณ์หรือตัวแทนที่เป็นทางการ (เช่น อาสาสมัครที่ทำหน้าที่ในคณะกรรมการยุติธรรมชุมชน ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ผู้สูงอายุที่เป็นที่นับถือในชุมชน เป็นต้น)

แนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จำนวนมากเปิดพื้นที่ให้สมาชิกชุมชนขยายบทบาทการแก้ไขความขัดแย้งและการสร้างข้อตกลงซึ่งผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติตาม และบางครั้งข้อตกลงนั้นอาจกำหนดให้ฝ่ายอื่น ๆ ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ตกลงกันไว้ด้วย คุณลักษณะและขอบเขตการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ระดับชุมชนจะแตกต่างกันตามวิธีที่ใช้ เช่น หากใช้การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย ชุมชนจะไม่มีบทบาทนักเนื่องจากกระบวนการใช้คนกลางเป็นผู้ไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย แต่ในกระบวนการพิจารณาคดีแบบล้อมวงจะเปิดพื้นที่ให้สมาชิกชุมชนทุกคนในละแวกใกล้เคียง ในหมู่บ้านหรือกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองเข้าร่วมได้

ในระยะแรก สมาชิกในชุมชนบางคนอาจมองว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ผ่อนปรนต่อการกระทำผิดและมีประสิทธิภาพด้านการป้องกันอาชญากรรมน้อยกว่าระบบยุติธรรมทางอาญาแบบดั้งเดิมซึ่งพึ่งพาการลงโทษ ชุมชนอาจเห็นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับเพียงโทษ “สถานเบา” เท่านั้น โดยเฉพาะเมื่อมีการกระทำผิดร้ายแรง ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาสื่อกลางและออกแบบการสื่อสาร เพื่อให้ความรู้แก่ชุมชนทั้งด้านหลักการและแนวปฏิบัติว่าด้วยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมถึงบทบาทที่สมาชิกชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้ นอกจากนี้ เพื่อให้เกิดผลในระยะยาว โรงเรียนและมหาวิทยาลัยสามารถผนวกความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ลงในหลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยได้

¹²³ Hoyle and Rosenblatt (2016), “Looking Back to the Future”; Schiff, M. (2007), “Satisfying the Needs and Interests of Stakeholders”, in Johnstone, G. and Van Ness, D. (eds.), *Handbook of Restorative Justice*, Cullompton: Willan Publishing, หน้า 228–264.

สรุปสาระสำคัญ

1. ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ การส่งเสริมการส่งต่อไปยังกระบวนการที่เหมาะสม และการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับทางเลือกเชิงสมานฉันท์ การมีส่วนร่วมอย่างปลอดภัยและมีความหมายต่อผู้เสียหาย การมีส่วนร่วมของผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การเตรียมความพร้อมผู้เข้าร่วมอย่างเพียงพอ รวมทั้งศักยภาพในการจัดกระบวนการ การสนับสนุนกระบวนการที่มีประสิทธิผล และสัมพันธ์ภาพกับชุมชนในเชิงบวก
2. เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชนอื่น ๆ สามารถดำเนินการส่งต่อสู่กระบวนการ และผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดสามารถขอเข้ากระบวนการได้ด้วยตนเอง ในหลายประเทศและมลรัฐมีแนวทางการส่งต่อคดีซึ่งบัญญัติไว้ในกฎหมาย ขณะที่ในบางประเทศ กระบวนการส่งต่อจะกำหนดไว้ในนโยบายหรือข้อตกลงระหว่างหน่วยงาน
3. ในการออกแบบกระบวนการใหม่ จะต้องให้ความสำคัญและแก้ปัญหาข้อกังวลด้านกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในการตัดสินใจเกี่ยวกับการส่งต่อคดี รวมทั้งมุมมองของผู้เสียหายและชุมชนต่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง
4. กระบวนการจะต้องมียุทธศาสตร์การสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกเชิงสมานฉันท์ให้แก่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ยุติธรรมที่มีอำนาจตัดสินใจในการส่งต่อคดีเข้าสู่กระบวนการทุกระดับ
5. ผู้จัดกระบวนการสามารถส่งเสริมและสนับสนุนการส่งต่อที่มีประสิทธิภาพ ได้ดังนี้
 - สร้างความชัดเจนและสื่อสารถึงแนวทางการส่งต่อที่ประกอบด้วยขั้นตอนและเกณฑ์คุณสมบัติ
 - ให้การปรึกษาและรับรองคดีด้วยการสื่อสารเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรกระบวนการยุติธรรมอย่างต่อเนื่อง
 - พัฒนาระเบียบการว่าด้วยความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน
 - พัฒนาระเบียบการเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล
 - พัฒนาขั้นตอนการประเมินความเหมาะสมที่หน่วยงานต่าง ๆ ยอมรับร่วมกัน
 - ส่งข้อเสนอแนะและข้อมูลคดีให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งต่อตามกำหนดเวลา
 - สื่อสารข้อมูลว่าด้วยการดำเนินกระบวนการและประสิทธิภาพของกระบวนการ
6. ใช้มาตรการเพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิที่จะรับทราบถึงโอกาสในการเข้าร่วมและสิทธิในการใช้กระบวนการ
7. ตรวจสอบให้แน่ใจว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และประเภทของการเสวนาที่ต้องการใช้นั้น มีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะปรับให้เข้ากับความต้องการของผู้เข้าร่วม ศักยภาพ และวัฒนธรรมประเพณีของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดในวงกว้าง
8. ในหลายกรณี หน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งต่อจะต้องตรวจสอบและประเมินสถานะของผู้เข้าร่วม เพื่อไม่ให้เกิดการส่งต่อคดีไปสู่กระบวนการสร้างความเสี่ยงให้ผู้เสียหายตกเป็นเหยื่อซ้ำ หรือผู้กระทำความผิดถูกคุกคาม ซึ่งจะต้องมีการประเมินความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องของคู่กรณีและความเหมาะสมของกระบวนการสำหรับบุคคลแต่ละคนอย่างรอบคอบ

สรุปสาระสำคัญ (ต่อ)

9. การเตรียมความพร้อมล่วงหน้าสำหรับผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จและความเป็นธรรมของกระบวนการ ทั้งนี้ ก่อนคู่กรณีตกลงเข้าร่วมกระบวนการ คู่กรณีจะต้องได้รับข้อมูลและทราบสิทธิของตน ลักษณะของกระบวนการที่ใช้ ผลที่จะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจเข้าร่วม และรายละเอียดการร้องทุกข์
10. ในขั้นการเตรียมความพร้อมจะต้องประเมินความเหมาะสมและประเมินความเต็มใจ (หรือแรงจูงใจ) ของผู้เข้าร่วมกระบวนการ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
11. บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของกระบวนการ ซึ่งผู้จัดกระบวนการจะต้องสรรหาคัดเลือก อบรม และกำกับดูแลด้วยความรอบคอบ
12. นอกเหนือจากการส่งเสริมการสานเสวนาแล้ว กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีวัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การแสวงหาข้อตกลงซึ่งจะต้องมาจากฉันทามติจากทุกฝ่าย ซึ่งควรปรับเปลี่ยนข้อตกลงแต่ละข้อให้สอดคล้องกับความต้องการเฉพาะของผู้เสียหายจากอาชญากรรม ผู้กระทำความผิด และชุมชน
13. จะต้องมีการติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลงจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
14. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องหาแนวทางเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งแนวทางที่ช่วยได้แก่ การใช้สื่อและการพัฒนาการสนับสนุนจากชุมชน และจะต้องกำหนดแผนการสื่อสารที่ชัดเจนหนักแน่นโดยยึดหลักความซื่อสัตย์และความโปร่งใส แม้อาจมีข้อจำกัดเนื่องจากความจำเป็นในการรักษาความเป็นส่วนตัวของผู้เข้าร่วมกระบวนการ

6. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการแก้ปัญหาอาชญากรรมร้ายแรง

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวทางที่ทรงพลัง การประชุมคณะผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา (Expert Group Meeting on Restorative Justice in Criminal Matters) ในปี 2017 พบว่า ในระยะเวลา 15 ปีที่ผ่านมา กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ผลลัพธ์ที่นับได้ว่าเป็นความสำเร็จในสถานการณ์ต่าง ๆ อาทิ การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญาร้ายแรง คดีที่มีผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจำนวนมาก อาชญากรรมจากความเกลียดชัง อาชญากรรมและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ตลอดจนการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นยาวนานในประวัติศาสตร์ และการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่กระทำโดยวางแผนอย่างเป็นระบบหรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนเชิงสถาบัน¹²⁴

สมมติฐานที่ว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นเพียง “ส่วนเสริมการทำงานหลักในกระบวนการยุติธรรมอาญา” มักตรงกันข้ามกับความเป็นจริง¹²⁵ ผู้ปฏิบัติงานและนักวิจัยพบว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นประโยชน์ต่อสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรง ทั้งในฐานะที่เป็นทางเลือกและส่วนเสริมของกระบวนการยุติธรรมทั่วไป ทั้งนี้ อาชญากรรมใด ๆ ก็ตามย่อมส่งผลกระทบต่อนักโทษและผู้ที่เกี่ยวข้อง บทที่ 6 มีจุดมุ่งหมายในการอภิปรายถึงอาชญากรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ได้แก่ ความรุนแรงจากคู่ครองและบุคคลใกล้ชิด การฆาตกรรม การทำร้ายร่างกายที่รุนแรง การข่มขืน การก่ออาชญากรรมจากความเกลียดชัง และความรุนแรงต่อเด็ก

แม้ว่าส่วนใหญ่แล้ว การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มักสงวนไว้เฉพาะผู้กระทำความผิดครั้งแรกหรือความผิดลหุโทษ¹²⁶ แต่คุณสมบัติด้านการเยียวยาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ทรงพลังมากกว่านั้น เมื่อนำมาใช้ในสถานการณ์คดีความผิดร้ายแรงมีข้อสังเกตว่า ประสิทธิภาพการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ช่วยเสริมพลังแก่ผู้เสียหายที่ประสบเหตุอาชญากรรมร้ายแรงเพื่อก้าวข้ามความรู้สึกอับศอดสู ความรู้สึกสูญเสียอำนาจ การขาดข้อมูล และการสูญเสียการควบคุมตนเองของผู้เสียหาย ซึ่งมีแนวโน้มเป็นผลมาจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ได้ผลกับผู้กระทำความผิดที่มีรูปแบบก่ออาชญากรรมร้ายแรงซ้ำ ๆ¹²⁷

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีกระบวนการใกล้เคียง ซึ่งช่วยให้ผู้เสียหายสามารถแสดงความต้องการของตัวเองในการทำความเข้าใจถึงสาเหตุที่เกิดเหตุร้ายหรือเพื่อเข้าใจผู้กระทำความผิดด้วยเหตุผลส่วนตัวอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น การประชุมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้กับอาชญากรรมประเภทใดก็ได้รวมทั้งอาชญากรรมร้ายแรงอื่น ๆ¹²⁸ หรือแม้แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหาย

¹²⁴ Outcome of the Expert Group Meeting on Restorative Justice in Criminal Matters: Report of the Secretary-General, Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, Twenty-seventh session, E/CN.15/2018/13.

¹²⁵ Cunneen, C. (2010), “The Limitations of Restorative Justice”, in Cunneen, C. and Hoyle, C. (eds.), Debating Restorative Justice, Oxford: Hart Publishing, หน้า 101–187, หน้า 184.

¹²⁶ Shapland, et al. (2011), Restorative Justice in Practice.

¹²⁷ Sherman, L. and Strang, H. (2012), “Restorative Justice as Evidence-based Sentencing”, in Petersilia, J. and Reitz, K. (eds.), The Oxford Handbook of Sentencing and Corrections, Oxford: Oxford University Press, หน้า 215–243.

¹²⁸ Zinsstag, et al. (2011), Conferencing: A way forward for restorative justice in Europe.

รุนแรงซึ่งสร้างความกังวลในการส่งต่อคดีสู่กระบวนการเนื่องมาจากความร้ายแรงของอาชญากรรมนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็อาจจะยังเป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหาย¹²⁹

การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ภายหลังจากอาชญากรรมร้ายแรงอาจเกิดขึ้นในขั้นตอนต่าง ๆ ของระบบยุติธรรมทางอาญา โดยใช้วิธีการหลากหลายในการสื่อสารระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด การเข้าร่วมในกระบวนการอาจไม่ทำให้ความเศร้าโศกของผู้เสียหายจางหายไป แต่ในบางกรณี เป็นการลด “ความรู้สึกงอแงเกลียดชังผู้กระทำผิดที่ฝังใจ” ให้เจือจางไปบ้าง ซึ่งส่งผลให้ผู้เสียหายมีโอกาสประมวลผลสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองต่อไป¹³⁰

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถตอบสนองและรับมือได้อย่างเหมาะสมในกรณีที่เด็กเป็นผู้เสียหายจากความรุนแรง¹³¹ กระบวนการสามารถสร้างสภาพแวดล้อมให้ผู้เสียหายที่เป็นผู้เยาว์สามารถเข้าร่วมในกระบวนการ ซึ่งจะตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ของพวกเขา และหลีกเลี่ยงการสร้างบาดแผลทางจิตใจซ้ำด้วยการสนับสนุนจากครอบครัว เพื่อน ผู้ให้การสนับสนุนหรือทนายความ อีกทั้งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังมีส่วนช่วยให้เด็กมีศักยภาพในการรับมือ ยกเว้นการพัฒนา และยังสามารถหลีกเลี่ยงบาดแผลทางใจที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่มีการเผชิญหน้าระหว่างคู่กรณี ซึ่งเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นมิตรและทวีความยุ่งยากสำหรับเด็ก แนวทางเช่นนี้จะสำเร็จลุล่วงไปได้ในขั้นต้นอยู่กับระดับและขอบเขตการมีส่วนร่วมของเด็กด้วยความสมัครใจ โดยพิจารณามุมมองบนฐานสิทธิเด็กและความต้องการของเด็ก รวมทั้งการเตรียมความพร้อมและการสนับสนุนเด็กอย่างเพียงพอตลอดกระบวนการ

สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ สนับสนุนให้ประเทศสมาชิกใช้แผนการดำเนินงานสำหรับระบบยุติธรรมทางอาญาเพื่อป้องกันและสนองตอบความรุนแรงต่อผู้หญิง (Implementation Plan for Criminal Justice Systems to Prevent and Respond to Violence against Women) โดยพัฒนาแนวปฏิบัติว่าด้วยการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทของความรุนแรงต่อผู้หญิงเช่นกัน แต่ไม่ควรใช้กระบวนการนี้ในคดีที่มีความเสี่ยงสูง และผู้เสียหายจะต้องได้รับข้อมูลและยินยอมเข้าร่วมกระบวนการโดยอิสระปราศจากการบังคับใด ๆ นอกจากนั้น การส่งต่อคดีสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรเกิดขึ้นหลังจากที่อัยการมีคำสั่งฟ้องคดี และอัยการหรือผู้พิพากษาที่ไต่สวนคดีอนุมัติให้ดำเนินการได้¹³²

หลายประเทศได้พัฒนามาตรฐานความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อใช้ในคดีความรุนแรงในครอบครัวและความรุนแรงทางเพศ ตัวอย่างเช่น ประเทศนิวซีแลนด์จัดทำมาตรฐานความยุติธรรมสำหรับคดีความรุนแรงในครอบครัวและความรุนแรงทางเพศ¹³³ โดยต้องปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองเพิ่มเติมและคำนึงถึงข้อควรระวังต่าง ๆ สำหรับคดีที่มีความอ่อนไหว

การใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับคดีอาชญากรรมร้ายแรงต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวังสูงและต้องมีมาตรการคุ้มครองเพื่อปกป้องผู้เสียหายและสิทธิของผู้เสียหายที่มีประสิทธิภาพ¹³⁴ แม้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีแนวโน้มจะเกิดประโยชน์ต่อคดีความรุนแรงในครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด แต่อาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดเด็กและเพศสภาพนั้นจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ไม่ควรมองโลกในแง่ดีมากเกินไปในการใช้แนวทางเชิงสมานฉันท์ และจะต้องตระหนักอยู่เสมอถึงผลกระทบต่อบาดแผลทางใจที่ฝังลึกจากอาชญากรรมที่มีต่อผู้เสียหาย¹³⁵

¹²⁹ Strang, H. (2012), “Conferencing and victims”, in Zinsstag, E. and Vanfraechem, I. (eds.), Conferencing and Restorative Justice: International practices and perspectives, Oxford: Oxford University Press, หน้า 82–98.

¹³⁰ Barrile, L.G. (2015), “I Forgive You, But You Must Die: Murder victim family members, the death penalty, and restorative justice”, Victims and Offenders: An International Journal of Evidence-based Research, Policy, and Practice, 10(3), หน้า 239–269, หน้า 243. โปรดพิจารณา: Bolitho (2017), “Inside the Restorative Justice Black Box”.

¹³¹ Gal, T. (2011), Child Victims and Restorative Justice, New York: Oxford University Press.

¹³² UNODC (2017), Strengthening Crime Prevention and Criminal Justice Responses to Violence against Women, New York: United Nations, หน้า 77.

¹³³ Ministry of Justice of New Zealand (2013), Restorative Justice Standards for Sexual Offending Cases, Wellington, New Zealand: Ministry of Justice: www.resolution.institute/documents/item/3827; Ministry of Justice of New Zealand (2018), Restorative Justice Practice Standards for Family Violence Cases, Wellington, New Zealand: Ministry of Justice: www.justice.govt.nz/assets/Documents/Publications/rj-specialist-standards-in-family-violence-cases-2018.pdf.

¹³⁴ เพิ่งอ้าง.

¹³⁵ Gustafson (2005), “Exploring Treatment and Trauma Recovery Implications of Facilitating Victim Offender Encounters in Crimes of Severe Violence”.

6.1 ข้อกังวลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรง

เนื่องจากยังมีข้อกังวลถึงความเหมาะสมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกรณีอาชญากรรมร้ายแรง การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรงและใช้ความรุนแรงสูงจึงต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งโดยคำนึงถึงสาเหตุต่าง ๆ อาทิ ข้อกังวลด้านความปลอดภัยของผู้เสียหาย อำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างผู้กระทำ ความผิดและผู้เสียหายซึ่งเป็นกรณีที่พบบ่อยครั้ง ผู้เสียหายได้รับผลกระทบจากบาดแผลและการกระทบกระเทือนทางจิตใจจากอาชญากรรม และข้อกังวลว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจเป็นการซ้ำเติมบาดแผลทางจิตใจของผู้เสียหาย ทั้งยังเกรงว่ากระบวนการต่าง ๆ อาจทำให้ผู้เสียหายรู้สึกว่าการกลับมาเป็นเหยื่อซ้ำ ผู้กระทำความผิดอาจไม่จริงใจ รวมทั้งโอกาสในการแก้ไขความขัดแย้งยังคงมีจำกัด ดังนั้น จึงต้องมีการประเมินผู้เสียหายจนแน่ใจว่า ผู้เสียหายมีความพร้อมด้านจิตใจพอที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ปัญหาอีกประการหนึ่งคือข้อจำกัดในบริการช่วยเหลือผู้เสียหายเพื่อให้การสนับสนุนต่อเนื่องและติดตามผล ซึ่งข้อกังวลข้างต้นมักเกิดขึ้นในกรณีการใช้กระบวนการในคดีอาชญากรรมร้ายแรง โดยข้อกังวลเหล่านี้ อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามประเภทฐานความผิด ดังนั้น จำเป็นต้องมีการคุ้มครองทางกฎหมายและการคุ้มครองเชิงกระบวนการ เพื่อให้แน่ใจว่า ผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเฉพาะผู้เสียหายจะไม่ได้รับอันตรายใด ๆ ซึ่งเนื้อหาต่อไปนี้จะทบทวนถึงข้อกังวลต่าง ๆ และสำรวจวิธีการแก้ปัญหา

ข้อพิจารณาสำคัญเมื่อให้ผู้เสียหายจากคดีอาญาร้ายแรงเข้าร่วมในกระบวนการ

บาดแผลทางจิตใจ ส่วนใหญ่แล้ว ผู้เสียหายจากคดีความผิดร้ายแรงมักได้รับผลกระทบทางจิตใจ ซึ่งมีข้อกังวลว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจกระตุ้นและส่งผลกระทบต่อบาดแผลทางจิตใจ และเกรงว่ากระบวนการอาจทำให้ผู้เสียหายรู้สึกตกเป็นเหยื่อซ้ำ

ความปลอดภัยของผู้เสียหาย ในการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้เสียหาย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรดำเนินการควบคุมและได้รับการสนับสนุนจากกระบวนการและมาตรการพิเศษอื่น ๆ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นถึงความปลอดภัยของผู้เสียหายทั้งในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การประเมินผู้เสียหาย จะต้องดำเนินการประเมินผู้เสียหายเพื่อให้แน่ใจว่า ผู้เสียหายมีสภาพจิตใจพร้อมเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การช่วยเหลือผู้เสียหาย ผู้เสียหายต้องการการสนับสนุนทั้งในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ข้อจำกัดด้านบริการช่วยเหลือผู้เสียหาย การสนับสนุนต่อเนื่อง และติดตามผลแสดงว่าชุมชนขาดทรัพยากรที่เหมาะสม

การปฏิบัติตามข้อตกลงของผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายที่เข้าร่วมกระบวนการเชิงสมานฉันท์มักร้องเรียนถึงประสิทธิภาพของมาตรการที่เป็นารับประกันว่าพวกเขาจะได้รับความคุ้มครองต่อเนื่อง และผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามข้อตกลงจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ความไม่เท่าเทียมทางอำนาจ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจทำให้ผู้เสียหายมีความเสี่ยงที่จะได้รับอันตรายเนื่องจากความไม่เท่าเทียมทางอำนาจระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ซึ่งมักพบในกรณีคุ้มครองหรือความสัมพันธ์ที่ใช้ความรุนแรงและมีการละเมิดซ้ำ ซึ่ง *หลักการพื้นฐาน* (ย่อหน้าที่ 9) อธิบายว่า “ควรพิจารณาความเหลื่อมล้ำที่นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมทางอำนาจและความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างคู่กรณี เพื่อการส่งต่อคดีและในการดำเนินกระบวนการเชิงสมานฉันท์”^a

ข้อพิจารณาสำคัญเมื่อให้ผู้เสียหายจากคดีอาญาร้ายแรงเข้าร่วมในกระบวนการ (ต่อ)

แรงกดดันต่อผู้เสียหาย ผู้เสียหายอาจรู้สึกว่าคุณบีบบังคับ ถูกผู้กระทำความผิดข่มขู่ หรือถูกยับยั้งมิให้แสดงความไม่เห็นด้วยหรือยืนยันความคิดเห็นของตนเพราะกลัวการแก้แค้นเอาคืน

^a Economic and Social Council resolution 2002/12, ภาคผนวก

ความปลอดภัยของผู้เสียหาย

การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกรณีอาชญากรรมร้ายแรงต้องดำเนินการควบคู่และได้รับการสนับสนุนจากมาตรการคัดกรองความปลอดภัยและมาตรการเพิ่มเติมต่างๆ เพื่อรับรองว่า ผู้เสียหายจะมีความปลอดภัยตลอดกระบวนการ ทั้งในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ จะต้องมียุทธศาสตร์ประเมินผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและต่อเนื่อง รวมทั้งมีการเตรียมความพร้อมพวกเขาในการเข้าร่วมกระบวนการอย่างรอบคอบ การดำเนินการเหล่านี้ประกอบด้วย การใช้เครื่องมือประเมินความเสี่ยงเพื่อประเมินว่า คดีมีคุณสมบัติเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ ความพร้อมของผู้เสียหายในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนการจัดทำแผนความปลอดภัยสำหรับผู้เสียหายเพื่อการคุ้มครอง ติดตาม และการบังคับใช้คำสั่งคุ้มครองตามคำสั่งศาล ในบางคดี อาจใช้กระบวนการล้อมวงพิจารณาข้อพิพาทหลายวงเพื่อลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น หากจำเป็น ควรจัดทำและดำเนินการแผนรักษาความปลอดภัย หรือแผนบรรเทาความเสี่ยง อีกทั้งหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายสามารถสนับสนุนในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายระหว่างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้

การจัดการความเสี่ยงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แผนการบริหารความเสี่ยงหรือ “การบรรเทาความเสี่ยง” คือเอกสารซึ่งประกอบด้วย

- การจำแนกและวิเคราะห์ที่มาหรือสาเหตุแห่งอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วม
- ประเมินความเป็นไปได้ว่า อาจมีเหตุบางอย่างเกิดขึ้น
- พิจารณาผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้น
- กำหนดการดำเนินการเฉพาะเพื่อบรรเทาความเสี่ยงเหล่านี้^b

^b Ministry of Justice of New Zealand (2017), *Restorative Justice: Best Practice Framework*, Wellington, New Zealand: Ministry of Justice.

ผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและผู้ให้บริการช่วยเหลือผู้เสียหายอาจคัดค้านการเข้าร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ด้วยเกรงว่า อาจส่งผลเสียต่อผู้เสียหายหรือการประเมินความเสี่ยงจากผู้กระทำความผิด อาจมีข้อผิดพลาดสูง อย่างไรก็ตาม การเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้ตัดสินใจเลือกด้วยตนเองโดยมีข้อมูลประกอบมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ผู้เสียหายจะไม่พลาดโอกาสในการเจรจาและได้รับการชดเชยความเสียหาย¹³⁶

¹³⁶ Mercer, V., Sten Madsen, K., Keenan, M. and Zinsstag, E., (2015), *Doing Restorative Justice in Cases of Sexual Violence: A practice guide*, Leuven: Leuven Institute of Criminology.

ผู้เสียหายจากอาชญากรรมร้ายแรงระบุว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการมีแนวโน้มจะว่าได้รับผลลัพธ์เชิงบวก การเลือกระยะเวลาที่เหมาะสมในการติดต่อบุคคลเข้าร่วมกระบวนการมีความสำคัญอย่างยิ่งเช่นกัน การศึกษาจากประเทศเนเธอร์แลนด์ชี้ให้เห็นว่า ระดับการรับรู้อันตรายของผู้เสียหายที่เกี่ยวกับฐานความผิดส่งผลต่อความเต็มใจเข้าร่วมกระบวนการและการได้ประโยชน์จากการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด ตัวอย่างเช่น กรณีผู้เสียหายจากอาชญากรรมร้ายแรงนั้น ยิ่งอาชญากรรมมีความร้ายแรงสูงเท่าใด ผู้เสียหายมักรู้สึกหวาดกลัวและกังวลถึงความปลอดภัยมากขึ้น สภาวะอารมณ์ที่เข้มข้นรุนแรง มักเป็นผลมาจากอาชญากรรมรุนแรง ดังนั้น ผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาควรพิจารณาจิตใจของผู้เสียหายเพื่อเลือกช่วงเวลาที่เหมาะสมในการติดต่อผู้เสียหายเพื่อเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ซึ่งผู้เสียหายจากอาชญากรรมที่รุนแรงสูงอาจไม่ต้องการเข้าร่วมกระบวนการเชิงสมานฉันท์ในช่วงต้นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (ขั้นการฟ้องคดี) แต่อาจต้องการเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยกับผู้กระทำความผิดในขั้นต่อมา (ขั้นหลังการตัดสินลงโทษหรือการปล่อยตัว) เมื่อสภาวะทางอารมณ์เริ่มสงบลงแล้ว¹³⁷

ผู้เสียหายยังระบุว่า พวกเขามีแนวโน้มเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ภายใต้บริบทการใช้แนวทางยุติธรรมเชิงรุกที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมแก่ประชาชน (outreach-oriented justice approach) ผู้เสียหายจากอาชญากรรมร้ายแรงกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งในประเทศแคนาดาและเบลเยียมซึ่งตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการเชิงสมานฉันท์ระบุว่า พวกเขาต้องการข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากกว่าการไม่ได้รับรู้เกี่ยวกับกระบวนการแต่อย่างใด และต้องการได้รับเชิญเข้าร่วมกระบวนการเชิงสมานฉันท์ผ่านการติดต่อที่มีการพบหน้ากัน (แทนการส่งจดหมายเชิญ) และต้องการเข้าร่วมกระบวนการในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมอาญาทางปกติ รวมทั้งต้องการทราบว่าการเข้าร่วมกระบวนการเป็นความสมัครใจและพวกเขาสามารถเปลี่ยนใจภายหลังได้¹³⁸

ขณะที่ผู้เสียหายมีโอกาสตกเป็นเหยื่อซ้ำในกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการ เนื่องจากการจัดการคดีไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหาย ผู้เสียหายไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการหรือไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นใด ๆ นั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เองอาจทำให้ผู้เสียหายตกเป็นเหยื่อซ้ำได้เช่นเดียวกัน ซึ่งการป้องกันผลที่ไม่พึงประสงค์นั้นอาศัยผู้จัดกระบวนการที่มีทักษะการจัดการกระบวนการเฉพาะ กระบวนการจะต้องอยู่บนฐานการประเมินสถานการณ์ด้วยความแม่นยำและต่อเนื่อง รวมทั้งการประเมินพลวัตของกระบวนการ และมีมาตรการรักษาความปลอดภัยทั้งร่างกายและจิตใจสำหรับผู้เข้าร่วมกระบวนการทุกคน ผู้จัดกระบวนการจะต้องสามารถปรับกระบวนการได้ตลอดเวลาเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมทางอำนาจในกลุ่มผู้เข้าร่วมกระบวนการ ซึ่งหมายความว่า ผู้จัดกระบวนการต้องมีทักษะในการตระหนักรู้และสามารถจัดการกับความไม่สมดุลทางอำนาจที่อาจขัดขวางไม่ให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประสบความสำเร็จหรือที่ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ ได้รับผลกระทบที่เป็นอันตราย ผู้จัดกระบวนการควรมีความสามารถในการทำความเข้าใจ รับรู้ และตอบสนองผลกระทบจากบาดแผลทางจิตใจที่อาจปรากฏขณะที่ผู้เข้าร่วมได้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งผลพวงจากกระบวนการนั้น

ความไม่เท่าเทียมทางอำนาจ

วัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ เพื่อเสริมพลังแก่ผู้เสียหาย ฐานฐานจำนวนมากแสดงให้เห็นว่ากระบวนการเชิงสมานฉันท์ในคดีอาชญากรรมร้ายแรงหรือคดีความรุนแรงนั้นช่วยเสริมพลังแก่ผู้เสียหายและช่วยให้ผู้เสียหายสามารถก้าวข้ามผลกระทบจากบาดแผลทางจิตใจจากการตกเป็นเหยื่อได้¹³⁹ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังช่วยส่งเสริมความรู้สึกถึงพลังอำนาจในตัวเองของผู้เสียหาย ทั้งยังให้โอกาสผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาคดีอย่างแข็งขัน¹⁴⁰ นอกจากนี้ ผู้เสียหายยังสามารถเลือกผู้ที่เกี่ยวข้องให้ช่วยสนับสนุนตนเอง เลือกที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูล

¹³⁷ Zebel, et al. (2017), "Crime Seriousness and Participation in Restorative Justice".

¹³⁸ Van Camp and Wemmers (2016), "Victims' Reflections on the Protective and Proactive Approaches to the Offer of Restorative Justice".

¹³⁹ Pelikan (2010), "On the Efficacy of Victim-offender Mediation in Cases of Partnership Violence in Austria, or Men Don't Get Better but Women Get Stronger".

¹⁴⁰ Goodmark, L. (2018), "Restorative Justice as Feminist Practice", *The International Journal of Restorative Justice*, 1 (3), หน้า 372-384.

หรือไม่ให้ข้อมูลใด ๆ ตามที่ตนเห็นสมควร ตลอดจนสามารถเรียกร้องการชดเชยเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่จะเป็นการคืนความยุติธรรมให้ผู้เสียหายได้มากที่สุด¹⁴¹

ในบางกรณี อำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจส่งผลให้ผู้เสียหายมีความเสี่ยงต่ออันตราย บางท่านอาจเสนอว่า ผู้เสียหายจากความรุนแรงในครอบครัว (รวมทั้งเด็กที่ถูกกระทำความรุนแรงที่บ้าน) จะไม่มีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยกับผู้กระทำความผิดด้วยระดับอำนาจที่เท่าเทียมกันได้เลยเนื่องจากผู้กระทำความผิดจะมีอำนาจเหนือกว่าผู้เสียหายเสมอ ทั้งนี้ เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเชิงปฏิสัมพันธ์ กระบวนการจะต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่า ส่วนใหญ่แล้ว รูปแบบการสื่อสารระหว่างคู่กรณีที่กำหนดขึ้นนั้นมักมีลักษณะที่เป็นการกดดันผู้กระทำความผิดและมองว่าผู้เสียหายไร้พลังอำนาจ¹⁴² ดังนั้น หากต้องการดำเนินกระบวนการจนสามารถบรรลุข้อตกลงได้นั้น จะต้องปรับสมดุลและลดความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจ มิฉะนั้นกระบวนการจะไม่สำเร็จลงได้

ตามที่ *หลักการพื้นฐาน* (ย่อหน้าที่ 9) ได้ย้ำเน้นถึงความสำคัญว่า กระบวนการสมานฉันท์ต้องพิจารณาผลกระทบจากความไม่เท่าเทียมทางอำนาจระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (หรือบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ) ซึ่งอาจทำให้คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบในกระบวนการสมานฉันท์ ซึ่งในประเด็นของความเหลื่อมล้ำนั้น จะต้องพิจารณาถึงเพศ อายุ ศักยภาพทางสติปัญญา เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ หรือปัจจัยทางวัฒนธรรม หรือคุณลักษณะอื่นใดที่อาจลดทอนความสามารถของบุคคลที่ตอบรับด้วยความสมัครใจที่จะเข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และจะต้องพิจารณาถึงความไม่เท่าเทียมทางอำนาจเช่นนี้ในการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วย

ปัญหาความไม่เท่าเทียมทางอำนาจมีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะในคดีความรุนแรงในคู่ครองและบุคคลใกล้ชิดและความรุนแรงทางเพศ ผู้จัดกระบวนการจะต้องตระหนักและพึงระลึกว่า ผู้กระทำความผิดอาจครอบงำหรือข่มขู่คุกคามผู้เสียหาย แม้ไม่อาจเห็นได้ชัดเจนในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังกระบวนการเชิงสมานฉันท์ หากขาดความตระหนักในประเด็นเหล่านี้แล้วนั้น ผู้เสียหายมีความเสี่ยงสูงที่จะตกเป็นเหยื่อซ้ำ ดังนั้น ผู้จัดกระบวนการควรผ่านการอบรมด้านพลวัตความรุนแรง การครอบงำ และอำนาจจนเข้าใจลึกซึ้ง นอกจากนี้ ผู้จัดกระบวนการควรได้รับการฝึกฝนด้านทักษะการจัดกระบวนการที่ปลอดภัยเพื่อให้พลวัตของกระบวนการเป็นไปในเชิงบวก ไม่มีการคุกคาม และรักษาสสมดุลเชิงอำนาจตลอดการเสวนา ซึ่งแรงสนับสนุนจากปัจเจกบุคคล ครอบครัว เพื่อน และนักวิชาชีพจะช่วยฟื้นฟูสมดุลให้กลับมาอยู่ในระดับดีได้

ผลกระทบจากบาดแผลทางจิตใจ

ผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมทั้งนักสังคมสงเคราะห์ และอาสาสมัครทำงานกับผู้รับการรักษาซึ่งมีประวัติบาดแผลทางจิตใจเป็นปกติวิสัย ซึ่งการดูแล ผู้มีบาดแผลทางจิตใจ (Trauma-informed care - TIC) เป็นแนวทางที่นำจุดแข็งหรือข้อดีของผู้ป่วยมาใช้ในการรักษาซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้ผู้รับการรักษาถูกทำให้เป็นเหยื่อซ้ำ โดยตระหนักว่า แม้ผู้เสียหายที่มีบาดแผลทางจิตใจมีสถานะอารมณ์แปรปรวน แต่ก็มักศักยภาพในการฟื้นคืนตัวเช่นกัน การดูแลผู้มีบาดแผลทางจิตใจสามารถปรับประยุกต์ใช้ได้กับสถานการณ์หลากหลายโดยใช้หลักการต่าง ๆ แทนการกำหนดวิธีปฏิบัติ หลักการสำคัญคือการส่งเสริม “ความปลอดภัย ความไว้วางใจ และความโปร่งใส การสนับสนุนจากมิตรสหาย ความร่วมมือและใส่ใจซึ่งกันและกัน รับฟังเสียง

¹⁴¹ Marsh, F. and Wager, N.M. (2015), “Restorative Justice in Cases of Sexual Violence: Exploring the views of the public and survivors”. *Probation Journal*, 62(4), หน้า 336-356; Koss, M.P., Wilgus, J.K. and Williamsen, K.M. (2014), “Campus Sexual Misconduct: Restorative justice approaches to enhance compliance with Title IX guidance”, *Trauma, Violence, and Abuse*, 15(3), หน้า 242-257.

¹⁴² Johnsen, P. and Robertson, E. (2016), “Protecting, Restoring, Improving: Incorporating therapeutic jurisprudence and restorative justice concepts into civil domestic violence cases”, *University of Pennsylvania Law Review*, 164(6), หน้า 1557-1586.

และเคารพทางเลือก รวมทั้งให้ความสำคัญกับประเด็นทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และเพศสภาพ¹⁴³ ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ผู้เข้าร่วมคนใดคนหนึ่งอาจกำลังทนทุกข์กับผลสืบเนื่องจากประสบการณ์ที่สร้างบาดแผลทางจิตใจ ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมก็ตาม ซึ่งผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั้งอาสาสมัครหรือนักวิชาชีพจะต้องเข้าใจถึงผลกระทบจากบาดแผลทางจิตใจ และตระหนักถึงการและสัญญาณความเจ็บปวดทางจิตใจ (รวมทั้งในตัวผู้จัดกระบวนการเอง) ตลอดจนคุ้นเคยกับวิธีการสื่อสารและดำเนินกิจกรรมกับผู้ที่มีบาดแผลทางจิตใจ ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องมีความยืดหยุ่น และมีกลไกการติดตามผลและบริการช่วยเหลือผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด

ผู้กระทำความผิดกับความรับผิดชอบและการปฏิบัติตามข้อตกลง

บางครั้ง ผู้เสียหายที่เข้าร่วมกระบวนการเชิงสมานฉันท์หรือเรียนว่า ผู้กระทำความผิดขาดความรับผิดชอบ เนื่องจากโดยทั่วไปแล้ว กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการดำเนินการระยะสั้นและมีกำหนดระยะเวลาค่อนข้างตายตัว จึงต้องมีการติดตามและบังคับใช้เงื่อนไขที่ตกลงไว้ด้วยความรอบคอบ ปัจจุบัน ประเทศส่วนใหญ่ยังไม่มีการติดตามผลและบังคับใช้ข้อตกลงหลังเสร็จสิ้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อย่างไรก็ตาม ด้วยผลลัพธ์จากกระบวนการคือข้อตกลงในการชดเชยความเสียหายหรือผู้กระทำความผิดยอมรับภาระผูกพันอื่น ๆ เช่น ผู้กระทำความผิดยินยอมเข้ารับการอบรมเพื่อบำบัดและจัดการความโกรธ การต่อต้านความรุนแรง หรือรับการบำบัดการใช้สารเสพติด จึงต้องติดตามและตรวจสอบว่าผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามภาระผูกพันที่ได้ให้ไว้หรือไม่ ไม่ว่าจะศาลมีกระบวนการที่มีประสิทธิภาพเพื่อบังคับคดีให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามข้อผูกพันหรือไม่ก็ตาม

การให้ความช่วยเหลือและบริการสนับสนุนผู้เสียหาย และการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

ข้อกังวลประการหนึ่งที่พบบ่อยครั้งคือ การไม่มีบริการช่วยเหลือผู้เสียหายระหว่างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งไม่มีบริการสนับสนุนและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าแต่ละชุมชนมีระดับศักยภาพต่างกัน แต่ผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องตระหนักและมีข้อมูลว่า มีบริการช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เสียหายอะไรบ้างในชุมชนรวมทั้งเกณฑ์การส่งต่อที่มีอยู่ เพื่อสร้างความเชื่อถึงการส่งต่อผู้เสียหายไปยังบริการได้อย่างราบรื่นและรวดเร็วทั้งในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งผู้เสียหายระบุว่า นอกเหนือจากที่เจ้าหน้าที่ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือเจ้าหน้าที่ให้บริการผู้เสียหายจะเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริการและติดต่อกับผู้เสียหายแล้วนั้น ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอื่น ๆ (เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ) ควรมีบทบาทร่วมตลอดทั้งกระบวนการด้วยเช่นกัน¹⁴⁴

การมีส่วนร่วมของชุมชนในกรณีอาชญากรรมร้ายแรง

ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น การสร้างภาพอุดมคติว่า ชุมชนควรเป็นอย่างไรเป็นประเด็นสำคัญในกรณีที่เกิดความรุนแรงขึ้นในครอบครัวหรือความรุนแรงในคู่ครองและบุคคลใกล้ชิดรูปแบบต่าง ๆ เราอาจสงสัยว่า จะกำหนดบทบาทของชุมชนอย่างไร และชุมชนยังจำเป็นหรือไม่ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การตอบคำถามนี้จะต้องสำรวจบทบาทของชุมชน เนื่องจากผู้เสียหายบางรายมีประสบการณ์การถูกปฏิเสธและตัดขาดจากชุมชนหลังจากที่แจ้งเหตุอาชญากรรม ทั้งนี้ ชุมชนอาจมีทัศนคติที่เป็นปัญหา หรือมีประเด็นการหลอมนวมผู้หญิงที่มีพื้นเพภูมิหลังต่าง ๆ เป็นสมาชิกชุมชน

¹⁴³ Levenson, J. (2017), "Trauma-informed Social Work Practice", *Social Work*, 62(2): 105–112; Kezelman C.A. and Stavropoulos P.A. (2018), "Talking About Trauma: Guide to conversations and screening for health and other service providers", Blue Knot Foundation: www.blueknot.org.au/Portals/2/Newsletter/Talking%20About%20Trauma%20Services_WEB.pdf?ver=2018-04-06-160830-11.

¹⁴⁴ Wemmers and Van Camp (2016), *The Offer of Restorative Justice to Victims of Violent Crime*.

¹⁴⁵ Rubin, P. (2010), "A Community of One's Own? When women speak to power about restorative justice.", in Ptacek, J. (ed.), *Restorative Justice and Violence against Women*, New York: Oxford University Press, หน้า 79–102, หน้า 98. 146 Stubbs, J. (2010), "Restorative Justice, Gendered Violence, and Indigenous Women", ใน Ptacek, J. (ed.), *Restorative Justice and Violence against Women*, New York: Oxford University Press, หน้า 103–120.

และชุมชนต่าง ๆ มีทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายไม่เท่ากัน¹⁴⁵ ชุมชนหลายชุมชนมีทรัพยากรจำกัดและไม่มีความพร้อมในการให้การสนับสนุนหรือช่วยเหลือผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งจะต้องระมัดระวังไม่ให้สมมติฐานที่ไม่สมเหตุสมผลเกี่ยวกับ “ชุมชน” เกิดขึ้นได้¹⁴⁶

6.2 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับคดีอาชญากรรมร้ายแรงบางประเภท

นอกเหนือจากข้อกังวลทั่วไปข้างต้นแล้ว ยังจะต้องพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับประเภทคดีอาชญากรรมร้ายแรงเฉพาะด้านบางประเภท

ความรุนแรงในคูครองและบุคคลใกล้ชิด

ความรุนแรงในคูครองและบุคคลใกล้ชิด (Intimate Relationship Violence - IRV) (ซึ่งครอบคลุมความรุนแรงในครอบครัวและความรุนแรงต่อเด็กด้วย) มีลักษณะเป็นวัฏจักรความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากรูปแบบความสัมพันธ์ที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้นที่จะควบคุมและกดขี่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง พลวัตเหล่านี้สร้างความท้าทายเป็นพิเศษให้แก่กระบวนการเชิงสมานฉันท์¹⁴⁷ ซึ่งหากขาดความระมัดระวังและไม่มีการคุ้มครองที่เหมาะสมจะส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ของกระบวนการ¹⁴⁸

จากข้อกังวลเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายและอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในสถานการณ์ความรุนแรงในคูครองและบุคคลใกล้ชิด กระบวนการเชิงสมานฉันท์จึงต้องดำเนินการควบคุมและได้รับการสนับสนุนจากกระบวนการรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งในทุกกรณีนั้น การดำเนินกระบวนการจะต้องอยู่บนฐานการประเมินความเสี่ยงจนแน่ใจได้ว่า ผู้เสียหายมีความปลอดภัยทั้งระหว่างและหลังกระบวนการ ตลอดจนลดความเสี่ยงต่าง ๆ ที่จะสร้างบาดแผลทางจิตใจซ้ำและส่งผลให้ผู้เสียหายเผชิญความเจ็บปวดจากการตกเป็นเหยื่อซ้ำอีก

มีการแสดงข้อกังวลเพิ่มเติมว่า การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสถานการณ์ดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็น การหันเหคดีหรือเป็นทางเลือกของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อาจทำให้อาชญากรรมรุนแรงกลายเป็นเรื่องเล็กน้อย กลายเป็นเรื่องส่วนตัว และไม่สามารถประณามอาชญากรรมเหล่านี้ในสังคมได้ โดยเฉพาะอย่างฐานความผิดที่เพิ่งได้รับการยอมรับไม่นานมานี้ว่าเป็นความผิดร้ายแรง หรือในบางประเทศยังไม่ถือเป็นความผิดร้ายแรง เช่น ความรุนแรงต่อสตรีและความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งมีข้อกังวลว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะลดทอนฐานความผิดเหล่านี้ให้กลับไปสู่ประเภท “ความผิดลหุโทษ” ด้วยการหันเหคดีจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ ด้วยเหตุนี้ นโยบายเกี่ยวกับการละเมิดและความรุนแรงในครอบครัวของสมาคมผู้บังคับบัญชาตำรวจของอังกฤษ เวลส์ และไอร์แลนด์เหนือ (Association of Chief Police Officers of England, Wales & Northern Ireland) ไม่สนับสนุนให้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการกำหนดผลลัพธ์ของคดีดังกล่าว อย่างไรก็ตาม สมาคมฯ ยอมรับว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจเหมาะสมกับคดีความรุนแรงในครอบครัวเฉพาะบางกรณี¹⁴⁹

¹⁴⁶ Stubbs, J. (2010), “Restorative Justice, Gendered Violence, and Indigenous Women”, ใน Ptacek, J. (ed.), *Restorative Justice and Violence against Women*, New York: Oxford University Press, หน้า 103–120.

¹⁴⁷ Rubin (2010), “A Community of One’s Own?”; Uotila, E. and Sambou, S. (2010), “Victim-Offender Mediation in Cases of Intimate Relationship Violence: Ideals, attitudes and practises in Finland”, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 11(2), หน้า 189–207.

¹⁴⁸ Stubbs, J. (2004), *Restorative Justice, Domestic Violence and Family Violence*, Australian Domestic and Family Violence Clearinghouse, Issues Paper 9; Stubbs, J. (2007), “Beyond Apology? Domestic violence and critical questions for restorative justice”, *Criminology and Criminal Justice*, 7(2), หน้า 169–187.

¹⁴⁹ Association of Chief Police Officers of England, Wales & Northern Ireland (2011), *Restorative Justice Guidance and Minimum Standards*.

หน่วยงานอื่น ๆ เห็นพ้องเช่นกันว่า การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เช่น การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด ในคดีความรุนแรงในครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดอาจเป็นการสร้างความเสี่ยงเพิ่ม ความเสี่ยงเหล่านี้ประกอบด้วย ความรู้สึกที่ว่า กำลังถูกข่มขู่โดยคู่ครองและบุคคลใกล้ชิดที่กระทำความผิด และความรู้สึกว่าถูกควบคุมและไม่สามารถโต้แย้งหรือไม่เห็นด้วยกับผู้กระทำความผิดเพราะเกรงกลัวการแก้แค้นภายหลัง เนื่องจากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า คู่ครองหรือบุคคลใกล้ชิดที่กระทำความผิด อาจจบการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งจะส่งผลให้ไม่สามารถนำผลลัพธ์ของการดำเนินกระบวนการระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดมาใช้ได้ อีกทั้งยังเป็นการใช้ทรัพยากรกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เหมาะสมและเป็นอันตรายต่อผู้เสียหาย¹⁵⁰

ด้วยเหตุนี้ การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีความรุนแรงในครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดจะต้องอาศัยมาตรการที่มีประสิทธิภาพเพื่อรับประกันว่า ผู้เสียหายมีสุขภาพที่ดีและปลอดภัย ได้รับการบริการจากผู้จัดกระบวนการซึ่งผ่านการอบรมพิเศษ ตลอดจนมีกระบวนการและเกณฑ์ที่เหมาะสมในการประเมินความเสี่ยงของผู้เสียหายและผู้คนที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างเช่น ในประเทศออสเตรเลีย ในการคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของผู้เสียหายจากความรุนแรงในครอบครัวระหว่างการใช้มาตรการหันเหคดีจากกระบวนการยุติธรรมนั้น ไม่มีข้อบังคับว่า หน่วยงานยุติธรรมจะต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด อีกทั้งไม่ได้มีการกำหนดให้ผู้เสียหายต้องเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย และคดีจะต้องมีความเหมาะสมตามเกณฑ์ก่อนส่งต่อไปยังกระบวนการไกล่เกลี่ย ดังนั้น จะต้องกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเพื่อใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีความรุนแรงในครอบครัวและความรุนแรงในครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดซึ่งเกณฑ์มาตรฐานนี้อาจใช้กับคดีความรุนแรงในครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด และคดีความรุนแรงในครอบครัว เช่น ความรุนแรงต่อพ่อแม่ ความรุนแรงต่อบุตร หรือความรุนแรงระหว่างสมาชิกครอบครัว¹⁵¹

ในการสำรวจความพึงพอใจของผู้เสียหายโดยกระทรวงยุติธรรมนิวซีแลนด์พบว่า ผู้เสียหายในคดีความรุนแรงในครอบครัวเป็นกลุ่มที่ระบุว่า พวกเขา รู้สึกดีขึ้นหลังการประชุมคดีเชิงสมานฉันท์มากที่สุด (ร้อยละ 76) เมื่อเทียบกับผู้เสียหายคดีทั่วไปที่มีความพึงพอใจร้อยละ 70 และผู้เสียหายจากคดีล่วงละเมิดทางเพศร้อยละ 67 ผู้เสียหายคดีความรุนแรงในครอบครัวมักกล่าวว่าการเข้าร่วมกระบวนการประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ทำให้รู้สึกดีขึ้นมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ร้อยละ 55 เทียบกับ ผู้เสียหายคดีอื่น ๆ ทั้งหมดที่รู้สึกแบบเดียวกันเพียงร้อยละ 38)¹⁵² ทั้งนี้ มีความเป็นไปได้ว่า การตัดสินใจส่งต่อคดีเพื่อลดความเสี่ยงในคดีความรุนแรงในครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดอาจทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติและปฏิเสธบุคคลบางคนมิให้เข้าถึงกลไกนี้โดยเท่าเทียมกัน¹⁵³

การประเมินความเสี่ยงในคดีความรุนแรงในครอบครัว^๑

ความซับซ้อนของความรุนแรงในครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดสร้างสภาพแวดล้อมที่จะเกิดความเสี่ยง เห็นได้ชัดเจนว่าการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถเป็นอันตรายต่อผู้เสียหายและบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การตรวจสอบว่าผู้เสียหายตกอยู่ในอันตรายหากเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่นั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ซึ่งในการประเมินความเสี่ยง ควรดำเนินการโดยไม่หยุดชะงักแม้ว่าความเสี่ยงบางข้ออาจดูร้ายแรงเกินจริงและไม่ควรปฏิเสธอย่างเร่งด่วนว่าความเสี่ยงเหล่านั้นไม่มีนัยสำคัญ ควรประเมินความเสี่ยงในฐานะความน่าจะเป็นแทนที่จะประเมินความเสี่ยงในฐานะความเป็นไปได้ จากนั้นจึงพิจารณาว่า จะจัดการความน่าจะเป็นแต่ละข้อได้อย่างไร ความเสี่ยงมีพลวัตและควรคาดการณ์ว่าความเสี่ยงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น การประเมินความเสี่ยงจึงเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องและมีความยืดหยุ่น การประเมินความเสี่ยงเริ่มจากการติดต่อผู้เสียหายเป็นอันดับแรกและจะยุติการติดต่อเมื่อมีการปิดคดีหลังจากการติดตามผลในระยะเวลาค้นคว้า

¹⁵⁰ Drost, L., Haller, L., Hofinger, V., Van der Kooij, T., Lunnemann, K. and Wolthuis, A. (2013), Restorative Justice in Cases of Domestic Violence: Best practice examples between increasing mutual understanding and awareness of specific protection needs, Utrecht: Verwey-Jonker Institute; Lunnemann, K. and Wolthuis, A. (2015), Restorative Justice in Cases of Domestic Violence: Best practice examples between increasing mutual understanding and awareness of specific protection needs, Utrecht: Verwey-Jonker Institute.

¹⁵¹ Wolthuis, A. and Lunnemann, K. (2016), Restorative Justice and Domestic Violence: A Guide for practitioners, Utrecht, The Netherlands: Verwey-Jonker Institute.

¹⁵² Ministry of Justice of New Zealand (2018), Restorative Justice Survey: www.justice.govt.nz/assets/Documents/Publications/Restorative-Justice-Victim-Satisfaction-Survey-Report-Final-TK-206840.pdf.

¹⁵³ Uotila and Sambou (2010), "Victim-Offender Mediation in Cases of Intimate Relationship Violence".

การประเมินความเสี่ยงในคดีความรุนแรงในครอบครัว^๑ (ต่อ)

การประเมินความเสี่ยงสำหรับคดีความรุนแรงในครอบครัวควรพิจารณาใช้เกณฑ์ความเสี่ยง (รายการความเสี่ยงนี้ไม่ได้ระบุความเสี่ยงทั้งหมด) ดังต่อไปนี้

- ระดับการใช้ความรุนแรง
- ประวัติการใช้ความรุนแรงและการบังคับควบคุม
- การครอบครองอาวุธหรือขู่ฆ่า
- ความรุนแรงทางเพศ
- ระยะเวลาที่คู่กรณีแยกกันอยู่
- การใช้ความรุนแรงต่อจิตใจ อารมณ์ และร่างกาย
- โอกาสที่จะเกิดปัญหาทางการเงินและเศรษฐกิจ
- แนวโน้มการทำร้ายตัวเอง ความต้องการฆ่าตัวตายหรือพยายามฆ่าตัวตาย
- ความไม่ปลอดภัยทั้งที่เกิดขึ้นจริงและความรู้สึกส่วนตัวที่ไม่ปลอดภัย การกล่าวโทษตนเองหรือความกลัว
- ข้อบ่งชี้ถึงความไม่เท่าเทียมทางอำนาจ (เช่น การข่มขู่ การตำหนิ การปฏิเสธ การแยกตัว การบงการ การบิดเบือนว่าความรุนแรงเป็นเรื่องเล็กน้อย ฯลฯ)
- พฤติกรรมการควบคุมผู้เสียหายและการข่มขู่คุกคาม
- ความแตกต่างด้านวัฒนธรรม
- การเปิดเผยตัวตน (กรณีไม่ประสงค์เปิดเผยตัวตนหรือมีความเสี่ยงด้านความเป็นส่วนตัว)
- ผลกระทบต่อกระบวนการอื่น ๆ ที่อยู่ระหว่างการดำเนินการขณะนั้น เช่น การพิจารณาคดีในศาล คำสั่งคุ้มครอง เป็นต้น
- ความเสี่ยงต่อเด็กและบุคคลที่ใกล้ชิดกับผู้เสียหาย

^๑ ปรับมาจาก Wolthuis and Lünemann (2016), *Restorative Justice and Domestic Violence: A Guide for practitioners*.

ความรุนแรงทางเพศ

อาชญากรรมทางเพศเป็นอาชญากรรมที่มีอัตราการแจ้งความดำเนินคดี การฟ้องคดี และอัตราการตัดสินลงโทษต่ำ ส่งผลให้ในหลายกรณีนั้น ผู้เสียหายมีความคับข้องใจและละเลยการติดตามผู้กระทำความผิดให้รับผิดชอบต่อความผิดของตน ด้วยเหตุนี้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงความยุติธรรม ขณะที่เมื่อข้อจำกัดในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอื่น ๆ¹⁵⁴ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ช่วยให้ผู้เสียหายทวงคืนอำนาจที่รู้สึกสูญเสียไปโดยเฉพาะในบริบทความเสียหายเกี่ยวกับเพศ และเป็นโอกาสในการเสริมพลังอำนาจที่ถูกลดทอนลงไปจากการถูกทำร้ายทางเพศ¹⁵⁵ จากการสำรวจความพึงพอใจของผู้เสียหายในนามของกระทรวงยุติธรรม ประเทศนิวซีแลนด์ พบว่า ผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ร้อยละ 83 มีความพึงพอใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยรวม¹⁵⁶ สิ่งสำคัญที่ขาดเสียมิได้ คือ ต้องรักษาสีทิวและเติมเต็มความต้องการของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีประสิทธิภาพ

¹⁵⁴ Joyce-Wojtas, N. and Keenan, M. (2016), "Is Restorative Justice for Sexual Crime Compatible with Various Criminal Justice Systems?", *Contemporary Justice Review*, 19(1), หน้า 43–68; Mercer, et al. (2015), *Doing Restorative Justice in Cases of Sexual Violence*; Bourgon, N. and Coady, K. (2019), *Restorative Justice and Sexual Violence: An annotated bibliography*, Ottawa: Department of Justice Canada.

¹⁵⁵ Marsh and Wager (2015), "Restorative Justice in Cases of Sexual Violence".

¹⁵⁶ Gravititas (2018), *Ministry of Justice – Restorative Justice Survey: Victim Satisfaction Survey 2018*.

แม้ในคดีอาชญากรรมร้ายแรงและรุนแรง ส่วนใหญ่แล้วพบว่า ผู้เสียหายแสดงความต้องการที่จะพบกับผู้กระทำความผิด ตัวอย่างเช่น ในการประเมินกระบวนการไกล่เกลี่ยจากการส่งต่อของอัยการซึ่งมีผู้เสียหายจากคดีการกระทำรุนแรงทางเพศ เข้าร่วมพบว่า ผู้เสียหายมีความประสงค์ที่จะพบกับผู้กระทำความผิด ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในการศึกษาผู้เสียหายจากอาชญากรรมประเภทอื่น ๆ หนึ่งในสามของผู้เสียหายจากคดีการกระทำรุนแรงทางเพศซึ่งเป็นอาชญากรรมร้ายแรงประสงค์ที่จะพบกับผู้กระทำความผิดโดยตรง ซึ่งอัตราความต้องการพบผู้กระทำความผิดลดลงเล็กน้อยในคดีที่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเป็นคู่ครองหรือบุคคลใกล้ชิด¹⁵⁷

ผู้เสียหายต้องการรับทราบข้อมูลเพื่อที่จะรู้ว่า ตัวเองมีทางเลือกอย่างไรและสามารถตัดสินใจว่าจะใช้ทางเลือกระบบยุติธรรมรูปแบบใด¹⁵⁸ ความเปราะบางของผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศนำไปสู่ข้อกังวลว่า จะแนะนำหรือชักชวนผู้เสียหายให้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ช่วงเวลาไหนและอย่างไร ทั้งนี้ ถึงแม้ว่ามีความเสี่ยงสูงที่ผู้เสียหายจะตกเป็นเหยื่อซ้ำเป็นครั้งที่สองจากการเข้าร่วมกระบวนการ แต่การไม่หารือกับผู้เสียหายถึงช่องทางและโอกาสของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็เป็นการตัดโอกาสผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยา¹⁵⁹

โครงการฟื้นฟูและเยียวยา (PROJECT RESTORE) – ประเทศนิวซีแลนด์

โครงการฟื้นฟูและเยียวยา (Project Restore) เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ออกแบบให้ดำเนินการในคดีความรุนแรงทางเพศโดยเฉพาะ โครงการนี้ใช้รูปแบบการประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ของประเทศนิวซีแลนด์ซึ่งปรับปรุงรูปแบบให้มีความครอบคลุมประเด็นต่อไปนี้ ได้แก่ ผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจพลวัตความรุนแรงทางเพศอย่างลึกซึ้ง มีผู้เชี่ยวชาญด้านชุมชนสองคน ผู้เชี่ยวชาญด้านผู้เสียหายและผู้เชี่ยวชาญด้านผู้กระทำความผิดที่มีความเข้าใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ลึกซึ้ง และมีที่ปรึกษาจิตวิทยาคลินิก (หัวหน้าคณะ) ที่มีประวัติการทำงานและเข้าใจการทำงานกับทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด หัวหน้าคณะจะเป็นผู้ดูแลกระบวนการเชิงวิชาชีพและจะต้องเป็นผู้ที่ไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของกระบวนการ การเตรียมความพร้อมจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเข้าร่วมโครงการ ผู้เข้าร่วมโครงการจะมาจาก การส่งต่อคดีจากศาลอาญา หรือบางส่วนมาจากการส่งต่อในชุมชน ในบางกรณีจะมีผู้เสียหายเข้าร่วมโครงการเท่านั้น เนื่องจากผู้กระทำความผิดได้รับการประเมินว่าไม่มีความเหมาะสมที่จะเข้าร่วมโครงการ หรือผู้กระทำความผิดไม่ประสงค์จะเข้าร่วม ในบางกรณีผู้เสียหายเลือกที่จะไม่เข้าร่วมกระบวนการประชุมคดีโดยมอบหมายให้บุคคลอื่นเข้าร่วมแทน ซึ่งการประชุมคดีเหล่านี้เรียกว่า เวทียุติธรรมชุมชน หลังจากการประชุมอย่างรอบคอบและต่อเนื่องผ่านการทบทวนคดี และการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ตลอดจนผู้สนับสนุน เจ้าหน้าที่โครงการจะเป็นผู้ดำเนินการประชุมคดี ซึ่งผู้เข้าร่วมกระบวนการจะกำหนดและตกลงผลลัพธ์จากการประชุมคดีร่วมกัน คณะทำงานของโครงการจะเป็นผู้ติดตามผลเพื่อให้แน่ใจว่าผลลัพธ์ต่าง ๆ ประสบความสำเร็จตามที่ตกลงไว้

ที่มา: Project Restore – A Summary. ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมที่: projectrestoredotnz.files.wordpress.com/2016/10/project-restore-the-research-summary.pdf; See also: Koss (2014), "The RESTORE programme of restorative justice for sex crimes".

¹⁵⁷ Koss, M. (2014), "The RESTORE Program of Restorative Justice for Sex Crimes", *Journal of Interpersonal Violence*, 29(9), หน้า 1623–1660.

¹⁵⁸ Van Camp and Wemmers (2016), "Victims' Reflections on the Proactive and Protective Approach to the Offer of Restorative Justice"; Wemmers, J.-A. (2017), "Judging Victims: Restorative choices for victims of sexual violence", *Victims of Crime Research Digest*, Issue 10, Ottawa: Department of Justice Canada, หน้า 12–17.

¹⁵⁹ McGlynn, C., Westmarland, N. and Godden, N. (2012), "I Just Wanted Him to Hear Me": Sexual violence and the possibilities of restorative justice", *Journal of Law and Society*, 39(2), หน้า 213–40.

ความรุนแรงต่อเด็ก

เด็กที่เป็นผู้เสียหายจากความรุนแรงอยู่ในสถานะไร้อำนาจเมื่อเทียบกับผู้เสียหายจากอาชญากรรมที่เป็นผู้ใหญ่ ลักษณะการละเมิดต่อเด็กที่เกิดขึ้นซ้ำและทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะการล่วงละเมิดทางเพศนั้นจะต้องพิจารณาอย่างจริงจัง โดยเฉพาะข้อเท็จจริงที่ว่า เด็กที่ประสบความรุนแรงจะตระหนักถึงความสัมพันธ์ในเชิงควบคุมและการบีบบังคับ หรือเด็กได้รับการเตรียมให้ “เชื่อฟัง” ผู้กระทำความผิด การนำผู้เสียหายเด็กเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีข้อกังวลซึ่งจะต้องใส่ใจอย่างยิ่ง เนื่องจากการเข้าร่วมกระบวนการอาจส่งผลกระทบต่อเด็กอยู่ในสถานการณ์เปราะบาง ไม่เพียงประสงค์ ดึงเครียด ไปจนถึงสถานการณ์ที่สร้างบาดแผลทางจิตใจแก่เด็ก ด้วยสาเหตุของความไม่เท่าเทียมทางอำนาจระหว่างเด็กที่เป็นผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ตลอดจนผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ ในกระบวนการ เด็กอาจได้รับการกดดันให้เข้าร่วมหรือให้อภัยผู้กระทำความผิด ความไม่เท่าเทียมทางอำนาจเหล่านี้ยังส่งผลกระทบต่ออำนาจการต่อรองของผู้เข้าร่วมกระบวนการอีกด้วย ซึ่งลดโอกาสที่จะได้รับผลลัพธ์ที่เป็นธรรมจากกระบวนการ นอกจากนี้ ในการสำรวจความเหมาะสมในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในความผิดฐานละเมิดทางเพศต่อเด็ก ผู้เสียหายที่มีประสบการณ์การล่วงละเมิดทางเพศส่วนใหญ่มีความกังวลเกี่ยวกับการติดตามและการปฏิบัติตามข้อตกลงจากกระบวนการ ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง¹⁶⁰

ในคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็กนั้น เงื่อนไขเบื้องต้นและเป้าหมายหลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่จะต้องยึดถืออยู่เสมอคือ หลักผลประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็ก โดยเฉพาะความปลอดภัยของเด็กเป็นพิเศษ ซึ่งแนะนำว่า ผู้เสียหายที่เป็นเด็กจะต้องผ่านการประเมินด้านจิตวิทยาคลินิกก่อนเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ปัจจุบัน ยังไม่มีฉันทามติระดับสากลว่าควรใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับผู้เสียหายที่เป็นเด็กหรือไม่ ถึงแม้ว่า มาตรฐานสากลไม่ได้กล่าวชัดเจนว่า ไม่ควรใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับผู้เสียหายที่เป็นเด็ก แต่ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับเด็กนั้น จะต้องใช้และปฏิบัติตามมาตรการคุ้มครองเชิงกระบวนการและเชิงกฎหมายอย่างเคร่งครัด

พึงระลึกว่า ยุทธศาสตร์ต้นแบบและมาตรการเชิงปฏิบัติการขององค์การสหประชาชาติว่าในการขจัดความรุนแรงต่อเด็กในด้าน การป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (United Nations Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Children in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice) ย้ำเตือนว่า “เพื่อให้แน่ใจว่าการยุติคดีที่มีความรุนแรงต่อเด็กอย่างไม่เป็นทางการ หรือการไกล่เกลี่ยจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเป็นประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็กและมีได้ใช้แนวปฏิบัติที่เป็นอันตราย เช่น การบังคับให้แต่งงาน เมื่อยินยอมให้มีการยอมความต้องคำนึงถึงความไม่สมดุลเชิงอำนาจ ความเปราะบางของเด็กหรือครอบครัว ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความเสี่ยงในอนาคตต่อความปลอดภัยของเด็กหรือเด็กคนอื่นด้วย”¹⁶¹

อาชญากรรมจากความเกลียดชัง

นิยามเชิงกฎหมายของคำว่าอาชญากรรมจากความเกลียดชังมีความหมายแตกต่างกันออกไป โดยทั่วไปแล้วนิยามประกอบด้วย การกระทำความผิดที่มีแรงจูงใจจากความเกลียดชังหรืออคติซึ่งมีระดับความรุนแรงต่าง ๆ และส่งผลให้ผู้เสียหายได้รับความกระทบกระเทือนทางอารมณ์หรือบาดแผลทางจิตใจลึกซึ้ง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมีบทบาทเฉพาะและสำคัญในการแก้ปัญหาทางสังคมอันเนื่องมาจากอาชญากรรมจากความเกลียดชัง การประชุมล้อมวงพิจารณาข้อพิพาทเชิงสมานฉันท์เป็นหนึ่งในกระบวนการที่มีศักยภาพในการเอื้อพื้นที่สำหรับการหารือเพื่อลดความหวาดกลัว ทำความเข้าใจสาเหตุ และต่อต้านการเหมารวมที่สร้างความเกลียดชัง¹⁶² อย่างไรก็ตาม การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อแก้ไข

¹⁶⁰ Julich, S. (2006), “Views of Justice Among Survivors of Historical Child Sexual Abuse”, *Theoretical Criminology*, 10, หน้า 125–138; Julich, S. (2010), “Restorative Justice and Gendered Violence in New Zealand: A glimmer of hope”, in Ptacek, J. (ed.), *Restorative Justice and Violence against Women*, New York: Oxford University Press, หน้า 239–254.

¹⁶¹ General Assembly resolution 69/194 of 18 December 2014, หน้า 20(h).

¹⁶² Walters, M. (2014), *Hate Crime and Restorative Justice: Exploring causes, repairing harms*, Oxford: Oxford University Press.

อาชญากรรมจากความเกลียดชังมีความท้าทายเฉพาะด้าน เช่น พลวัตเชิงอำนาจระหว่างฝ่ายผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย แต่ถึงอย่างนั้นก็ตาม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาจช่วยป้องกันมิให้เกิดความรุนแรงซ้ำอีกในอนาคต ในกรณีเช่นนี้ สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับอาชญากรรมจากความเกลียดชังที่มีระดับความรุนแรงต่ำ (ระยะแรก) ที่หากไม่มีการดำเนินการใด ๆ อาจนำไปสู่ความรุนแรงต่อชุมชนเพิ่มมากขึ้น¹⁶³ เนื่องจากอาชญากรรมจากความเกลียดชังไม่ได้ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายเป็นรายบุคคลเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยรวม จึงไม่อาจคาดหวังได้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะสามารถชดเชยความเสียหายได้ทั้งหมด ซึ่งในระยะสั้น กระบวนการสามารถช่วยลดระดับความหวาดกลัว ความวิตกกังวล และความโกรธลงได้ หากแต่ในระยะยาว กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่อาจแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างทางสังคมซึ่งเป็นปัญหาที่ใหญ่กว่าและปัญหาที่กลุ่มผู้คนที่ตกเป็นเหยื่อยังต้องเผชิญอยู่ได้

การบรรเทาความเสียหายในคดีที่เกี่ยวข้องกับการตกเป็นเหยื่อที่ได้รับความเสียหายอย่างรุนแรง

งานวิจัยยืนยันว่า การใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ในคดีที่ก่อความเสียหายรุนแรงอาจเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ซึ่งควรค้นหาและประเมินความเสี่ยงต่าง ๆ และจัดการและควบคุมความเสี่ยงเหล่านั้นอย่างเหมาะสม หากปรากฏชัดเจนว่า มีความเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายและไม่สามารถจัดการความเสี่ยงได้นั้น ให้ระงับการดำเนินการทั้งหมดจนกว่าจะมั่นใจได้ว่า มีปลอดภัยจริง

ควรเปิดพื้นที่ให้ผู้เสียหายได้บอกเล่าเรื่องราวของตนเอง โดยให้ผู้เสียหายเป็นฝ่ายเริ่มพูดก่อนฝ่ายอื่น ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการมุ่งเน้นประเด็นเฉพาะไปที่ผู้กระทำความผิดจนกระบวนการเสียสมดุลและอาจทำให้ผู้เสียหายถอนตัวจากกระบวนการ ตัวอย่างเช่น ในการพิจารณาคดีแบบวงกลมให้ความสำคัญกับการเล่าเรื่องจากมุมมองของผู้เสียหาย ซึ่งไม่ได้มีความสำคัญเฉพาะต่อผู้เสียหายเท่านั้น แต่ยังมีสำคัญต่อผู้กระทำความผิดและผู้สนับสนุนทั้งสองฝ่าย ตลอดจนชุมชนโดยรวม ทั้งนี้ สามารถให้ผู้เสียหายคนอื่นหรือญาติผู้เสียหายเป็นผู้เล่าเรื่องแทนผู้เสียหายได้ ผู้เสียหายควรมีเพื่อนหรือสมาชิกครอบครัวอยู่ด้วยในกระบวนการโดยได้รับการสนับสนุนจากบุคคลเหล่านั้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงจากหน่วยงานให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายหากสามารถทำได้

ทั้งนี้ ต้องยอมรับว่าอาจมีสาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เสียหายบางรายไม่ต้องการเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ สิ่งสำคัญคือจะต้องไม่บังคับให้ผู้เสียหายเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และต้องแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิที่จะได้รับคำปรึกษาทางกฎหมายและสิทธิที่จะถอนตัวออกจากกระบวนการได้ทุกเมื่อ

หากเป็นคดีที่มีผู้เสียหายเป็นเด็ก จะต้องดูแลผู้เสียหายตามมาตรการเฉพาะเพื่อให้ความคุ้มครอง และจะต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่าเด็กยินยอมเข้าร่วมกระบวนการโดยได้รับข้อมูลครบถ้วนและเป็นไปตามความสมัครใจอย่างแท้จริง ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีผู้เสียหายเป็นเด็กหรือประชากรกลุ่มเปราะบางอื่น ๆ (เช่น คนเข้าเมืองผิดกฎหมายหรือผู้มีความพิการทางสติปัญญา) จะต้องมีการคุ้มครองหรือผู้แทนทางกฎหมายเข้าร่วมด้วย เพื่อให้แน่ใจว่า ผู้เสียหายที่เป็นเด็กเข้าใจกระบวนการที่พวกเขาได้รับเชิญให้เข้าร่วมอย่างถ่องแท้ และการเข้าร่วมของพวกเขามาจากการได้รับข้อมูลครบถ้วนและยินยอมเข้าร่วมโดยปราศจากการบังคับ และพวกเขาทราบว่า จะถอนตัวจากกระบวนการโดยเสรีได้ทุกเมื่อ

¹⁶³ Gavrielides, T. (2012), "Contextualizing Restorative Justice for Hate Crime", *Journal of Interpersonal Violence*, 27(18), หน้า 3624–3643; Walters, M. and Hoyle, C. (2010), "Healing harms and engendering tolerance: The promise of restorative justice for hate crime", in Chakraborti, N. (ed.), *Hate Crime: Concepts, policy, future directions*, Cullompton, United Kingdom: Willan, หน้า 228–249.

สรุปสาระสำคัญ

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นประโยชน์ต่อสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรงหลายกรณี เช่น อาชญากรรมที่เป็นการใช้ความรุนแรงกับคู่ครองและบุคคลใกล้ชิด การฆาตกรรม การทำร้ายร่างกายที่รุนแรง การทำร้ายทางเพศที่รุนแรง อาชญากรรมจากความเกลียดชัง และความรุนแรงต่อเด็ก รวมทั้งอาชญากรรมร้ายแรงประเภทอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวไว้
2. สามารถใช้แนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับคดีอาชญากรรมร้ายแรงโดยผสมผสานกับมาตรการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ เพื่อแก้ไขช่องว่างบางประการที่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักไม่สามารถดำเนินการได้และเพื่อเสริมพลังให้ผู้เสียหาย
3. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถเสริมพลังให้ผู้เสียหายแม้ในคดีความรุนแรงร้ายแรง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถเสริมพลังให้ผู้เสียหายในการต่อสู้กับความอับยศอดสู การลดทอนอำนาจ การขาดข้อมูล และความสูญเสียอำนาจในการควบคุม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นผลพวงจากกระบวนการยุติธรรมอาญากระแสหลัก

7. การจัดตั้งและดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ประสบความสำเร็จอาศัยยุทธศาสตร์แนวทางเชิงนวัตกรรมซึ่งสร้างขึ้นบนพื้นฐานความร่วมมือของรัฐบาล ชุมชนและผู้นำ องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด นอกเหนือไปจากกระบวนการใหม่ ๆ แล้ว โครงสร้างและกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่สามารถปรับปรุงยุคต่อให้เข้ากับองค์ประกอบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้

การจัดตั้งและดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรนำข้อปฏิบัติ หลักฐานจากงานวิจัย และผลลัพธ์จากกระบวนการหารือที่ดำเนินการอย่างรอบคอบเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการพัฒนากระบวนการ การใช้กระบวนการระยะแรกในบริบทสังคม กฎหมาย หรือวัฒนธรรมเฉพาะควรทำให้สำเร็จแบบค่อยเป็นค่อยไปและทำซ้ำอย่างต่อเนื่อง ควรเริ่มต้นจากความริเริ่มขนาดเล็กที่มีศักยภาพ เพื่อเพิ่มโอกาสให้กระบวนการนั้นสามารถดำเนินการจนประสบความสำเร็จได้ สามารถสร้างทรัพยากรชุมชนที่เข้มแข็ง ลดความล้มเหลวของระบบยุติธรรมทางอาญา และเตรียมความพร้อมให้ทุกคนสามารถใช้กระบวนการที่มีความท้าทายสูงยิ่งขึ้น

องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การตอบสนองความจำเป็นในการบัญญัติกฎหมายหรือข้อบังคับตลอดจนความต้องการด้านผู้นำองค์กรและโครงสร้าง การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การวิเคราะห์และระดมทรัพยากรในชุมชน และการสร้างจุดแข็งของชุมชนและกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนการวางแผนและการติดตามผลการดำเนินกระบวนการอย่างรอบคอบ ซึ่งบทนี้จะทบทวนประเด็นที่ระบุไว้เหล่านี้

7.1 แนวทางระดับประเทศ

ในหลายรัฐนั้น หน่วยงานด้านกฎหมายเฉพาะที่ดำเนินกระบวนการเชิงสมานฉันท์จะได้รับการส่งเสริมโดยการเผยแพร่เอกสารสิ่งพิมพ์ของทางการ ซึ่งมีผลบังคับทางกฎหมายหรือกึ่งบังคับทางกฎหมาย โดยทั่วไปแล้วเนื้อหาในเอกสารดังกล่าวจะกำหนดหรือให้คำแนะนำในการนำระเบียบข้อบังคับเฉพาะมาใช้ในการดำเนินกระบวนการเชิงสมานฉันท์¹⁶⁴ ตัวอย่างเช่น รัฐบาลสกอตแลนด์มีแนวทางตามกฎหมายเกี่ยวกับปัจจัยหลักที่ผู้ปฏิบัติงานและผู้จัดกระบวนการควรพิจารณาสำหรับผู้ให้บริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และมีแนวทางว่าด้วยข้อปฏิบัติที่ดีด้านข้อบังคับในการจัดบริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์¹⁶⁵ สำหรับประเทศนิวซีแลนด์นั้น กระทรวงยุติธรรมได้นำกรอบแนวทางเพื่อการปฏิบัติที่ดีของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้¹⁶⁶ โดยให้นำหนักไปที่การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก่อนการกำหนดโทษ และการนำไปใช้กับผู้ให้บริการและผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงยุติธรรม ซึ่งแนวทางเหล่านี้พัฒนาขึ้นมาจากเอกสารชี้แนะสองฉบับก่อนหน้าที่ร่างโดยกระทรวงยุติธรรม ได้แก่ มาตรฐานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับคดีความรุนแรงในครอบครัว (Restorative Justice Standards for Family Violence Cases)¹⁶⁷ และมาตรฐาน

¹⁶⁴ Miers, D. (2001), An International Review of Restorative Justice, Crime Reduction Research Series Paper 10, London: Home Office, หน้า 79.

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ (Restorative Justice Standards for Sexual Offending Cases)¹⁶⁸ สำหรับประเทศแคนาดา ในปี 2018 ที่ประชุมรัฐมนตรีระดับสหพันธรัฐ จังหวัดและเขตการปกครองที่รับผิดชอบด้านความยุติธรรมและความปลอดภัยสาธารณะ (Federal-Provincial-Territorial Meeting of Ministers Responsible for Justice and Public Safety) ได้รับรองหลักการและแนวทางสำหรับการปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา (Principles and Guidelines for Restorative Justice Practice in Criminal Matters)¹⁶⁹ ในประเทศโคลอมเบีย คู่มือระเบียบวิธีว่าด้วยการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนเชิงสมานฉันท์จะให้เป็นแนวทางสำหรับผู้ปฏิบัติงาน¹⁷⁰ และสุดท้าย สมาคมผู้บังคับบัญชาตำรวจแห่งอังกฤษ เวลส์ และไอร์แลนด์เหนือ (Association of Chief Police Officers of England, Wales & Northern Ireland) ได้นำแนวทางและมาตรฐานขั้นต่ำมาใช้เพื่อสนับสนุนหน่วยงานตำรวจในการแนะนำและบริหารกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในฐานะกลไกการหันเหก่อนตั้งข้อกล่าวหา¹⁷¹

7.2 แนวทางเชิงยุทธศาสตร์

หลักการพื้นฐาน (ย่อหน้า 20) เสนอแนะให้รัฐภาคี “พิจารณาการกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายระดับชาติที่มุ่งเป้าไปที่การพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และส่งเสริมวัฒนธรรมที่เอื้ออำนวยต่อการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย ตุลาการ และหน่วยงานทางสังคม ตลอดจนชุมชนท้องถิ่น”¹⁷²

เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เมื่อเสนอให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการปรับเปลี่ยนเชิงองค์กรนั้น จะมีข้อเสนอแนะให้ใช้แนวทางเชิงกลยุทธ์ในการดำเนินงานขององค์กรควบคู่ไปด้วย หากการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นมีแนวโน้มที่จะละทิ้งหลักปรัชญาวิธีการดำเนินงาน และการปฏิบัติที่เป็นอยู่ การได้รับแรงบันดาลใจจากประสบการณ์ขององค์กรอื่น ๆ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการเปลี่ยนแปลงระดับองค์กร รวมถึงในการดำเนินการอย่างโปร่งใสและมียุทธศาสตร์เพื่อสร้างฐานสนับสนุนที่แข็งแกร่งสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งหวังไว้ ประสบการณ์จากหลายหน่วยงานแสดงให้เห็นว่า การหารือที่มีความครอบคลุมจะเป็นพื้นฐานที่ดีที่สุดในการพัฒนากระบวนการที่ประสบความสำเร็จ ในบางกรณี การหารือระดับชาติจัดทำขึ้นในท้องถิ่นหรือมีความเฉพาะมากขึ้น ผู้นำในระบบยุติธรรมทางอาญาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก รวมไปถึงกลุ่มชุมชนในท้องถิ่นควรได้รับโอกาสที่แท้จริงที่จะเข้าถึงข้อมูลการพัฒนายุทธศาสตร์ใหม่ ๆ และต่อยอดจากกระบวนการที่มีอยู่เดิมที่สามารถใช้เป็นแนวทางและนำมาซึ่งผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์ นอกจากนี้ จะต้องกระตุ้นให้ผู้เชี่ยวชาญและสมาชิกชุมชนพัฒนาจิตสำนึกความเป็นเจ้าของกระบวนการใหม่ ๆ ซึ่งการวางแผนกระบวนการใหม่นั้นจะต้องประกอบด้วย การเตรียมการในทุกขั้นตอนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ และพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อการติดตามและประเมินผล

¹⁶⁵ Scottish Government, Delivery of Restorative Justice in Scotland: Guidance, October 2017. www.gov.scot/publications/guidance-delivery-restorative-justice-scotland/.

¹⁶⁶ Ministry of Justice of New Zealand (2017), Restorative Justice: Best Practice Framework.

¹⁶⁷ Ministry of Justice of New Zealand (2018), Restorative Justice Standards for Family Violence Cases. www.justice.govt.nz/assets/Documents/Publications/rj-specialist-standards-in-family-violence-cases-2018.pdf.

¹⁶⁸ Ministry of Justice of New Zealand (2013), Restorative Justice Standards for Sexual Offending Cases.

¹⁶⁹ Federal-Provincial-Territorial Meeting of Ministers Responsible for Justice and Public Safety (2018), Principles and Guidelines for Restorative Justice Practice in Criminal Matters, Ottawa: Government of Canada. scics.ca/en/product-produit/principles-and-guidelines-for-restorative-justice-practice-in-criminal-matters-2018/.

¹⁷⁰ Vazquez Rossoni, O. (2015), Guía Metodológica de Aplicación de Prácticas y Justicia Restaurativa en las sanciones privativas y no privativas de libertad en el Sistema de Responsabilidad Penal para Adolescentes en Colombia, Departamento Nacional de Planeación y Observatorio Internacional de Justicia Juvenil: www.oijj.org/es/docs/publicaciones/guia-metodologica-de-aplicacion-de-practicas-y-justicia-restaurativa-en-las-sanci.

¹⁷¹ คู่มือที่: Association of Chief Police Officers of England, Wales & Northern Ireland (2011), Restorative Justice Guidance and Minimum Standards.

¹⁷² Economic and Social Council resolution 2002/12, annex.

บทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการ

ประสบการณ์ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พบว่า

1. กระบวนการพัฒนาขึ้นบนฐานความร่วมมือ โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานยุติธรรมทางอาญา หน่วยงานบริการสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มชุมชน นักวิชาการ และภาคเอกชนตามความเหมาะสม ในกรณีที่ไม่มีความร่วมมือและไม่มีเจ้าของกระบวนการ กระบวนการนั้นมีแนวโน้มประสบปัญหาการดำเนินการส่งต่อคดีจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ รวมทั้งปัญหาในการรับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ยุติธรรมและการสนับสนุนอื่น ๆ ที่จำเป็น
2. ใช้ยุทธศาสตร์การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการสร้างสภาพแวดล้อมขององค์กรที่เอื้อต่อการผสมผสานและ/หรือร่วมมือกันในการพัฒนาแนวปฏิบัติด้านความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และเพื่อให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับแนวทางนี้
3. มีการหารือกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกลุ่มผู้สนับสนุนในชุมชน
4. มีการออกแบบรูปแบบการปฏิบัติงานที่แข็งแกร่งแต่มีความยืดหยุ่น ซึ่งรวมถึงแนวทางการปฏิบัติโดยละเอียดและขั้นตอนการปฏิบัติงาน รวมทั้งมาตรฐานการปฏิบัติที่ออกแบบมาเพื่อให้ความคุ้มครองผู้เข้าร่วมกระบวนการและเพื่อรับประกันคุณภาพของกระบวนการ
5. มีข้อตกลงชัดเจนเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และขั้นตอนการปฏิบัติงานในการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
6. การเข้าร่วมกระบวนการเป็นไปด้วยความสมัครใจ และผู้เข้าร่วมกระบวนการมีโอกาสเลือกอย่างแท้จริงว่าจะเข้าร่วมกระบวนการหรือไม่
7. มีการพัฒนาและมีฉันทามติเกี่ยวกับมาตรฐานการฝึกอบรม มีการกำกับดูแลอาสาสมัคร ผู้จัดกระบวนการและผู้ไกล่เกลี่ย
8. มีองค์ประกอบด้านการประเมินผลรวมอยู่ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทุกกระบวนการ
9. มีแผนการที่สามารถปฏิบัติได้จริงเพื่อสงวนรักษาทรัพยากรที่จำเป็นต่อการสนับสนุนกระบวนการ ในกรณีประเทศรายได้ต่ำ จะต้องพิจารณาถึงสิ่งที่สามารถทำได้โดยใช้ทรัพยากรเพิ่มเติมเพียงเล็กน้อย หรือหากไม่มีเลย ให้พัฒนากระบวนการจากขีดความสามารถที่มีอยู่

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนเชิงสมานฉันท์ในประเทศชิลี – กรณีศึกษา

ในการปฏิรูประบบยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น รัฐบาลชิลีได้ผสมผสานองค์ประกอบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเป็นครั้งแรก ตั้งแต่ปี 2016 เป็นต้นมา การริเริ่มนี้มาโดยกระทรวงยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน โดยความร่วมมือกับสำนักงานอัยการแห่งชาติ สำนักงานปกป้องประชาชน และศาลยุติธรรม การปฏิรูปดังกล่าวนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้แนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอาญาของชิลี ซึ่งคาดว่าในการดำเนินการนี้จะส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพตุลาการและสังคมโดยรวม

เพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ ผู้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องในการออกแบบการปฏิรูปและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการนำร่องในปี 2017 ได้กำหนดกลไกและขั้นตอนการประสานงานต่าง ๆ โดยขั้นตอนเหล่านี้เป็นผลมาจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ของเมืองนำร่องต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงเมืองซานตีเอโก (Santiago) และฟาลพาไรโซ (Valparaíso)

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนเชิงสมานฉันท์ในประเทศซีลี – กรณีศึกษา (ต่อ)

โครงการนำร่อง

กระทรวงยุติธรรมของซีลีได้ดำเนินยุทธศาสตร์หลักในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในระบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยดำเนินการในฐานะโครงการนำร่องในสามเมือง ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลในการออกแบบการไกล่เกลี่ยต้นแบบที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและกรอบกฎหมายของซีลี และยังนำไปสู่การสร้างหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบต่อผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด การทดสอบยุทธศาสตร์การประสานงานระหว่างองค์กรหลักในกระบวนการยุติธรรม และสร้างข้อมูลเกี่ยวกับข้อปฏิบัติที่ดีที่สุดในการฝึกอบรมผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย โครงการนำร่องนี้ยังเป็นวิธีหนึ่งที่มีประสิทธิภาพในการรับรู้ถึงข้อสงสัย ความหวาดกลัว และรับรู้ว่าต้นแบบดังกล่าวนี้จัดทำขึ้นเพื่ออัยการ นักกิจกรรม ผู้พิพากษา และผู้ปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

โครงการนำร่องของซีลีมีลักษณะดังต่อไปนี้

- (ก) ตั้งอยู่บนฐานความสมดุลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีเจตนาที่จะให้ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมีสิทธิมีเสียงเท่าเทียมกัน และเป็นอิสระจากภาวะพึ่งพิงเชิงองค์กร (ระบบยุติธรรมเด็กและเยาวชน)
- (ข) ได้รับการสนับสนุนจากข้อตกลงการทำงานร่วมกันในระดับประเทศ ซึ่งลงนามโดยตัวแทนสถาบันหลักสามแห่งของประเทศ ได้แก่ สำนักงานอัยการ สำนักงานทนายความของรัฐ และกระทรวงยุติธรรม
- (ค) ดำเนินการภายในเขตอำนาจศาลเฉพาะ ซึ่งทำให้การดำเนินการสามารถควบคุมได้และสะดวกในการตรวจสอบ
- (ง) ค่อย ๆ เติบโต โดยได้ดำเนินโครงการนำร่องในเมืองอื่น ๆ ในแต่ละปี ซึ่งได้มีการเพิ่มขึ้นขั้นตอนการดำเนินงานที่สามารถใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป
- (จ) จัดการและดำเนินการโดยคณะกรรมการประสานงานสองฝ่าย (ในระดับประเทศและระดับภูมิภาค) ซึ่งประกอบด้วยอัยการ ทนายของรัฐ ผู้พิพากษา และผู้เชี่ยวชาญของกระทรวงยุติธรรม โดยคณะกรรมการจะพบปะกันเป็นประจำทุกเดือนเพื่อหารือถึงปัญหาและความท้าทาย
- (ฉ) จัดให้มีเสวนาด้านกฎหมายสม่ำเสมอเกี่ยวกับการพัฒนาโครงการนำร่อง ซึ่งหมายความว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องจะมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ของชาวซีลีอย่างแท้จริงและเป็นรูปธรรม
- (ช) ได้รับการสนับสนุนจากโครงการต่าง ๆ ซึ่งส่งเสริมเวทีประชาชนหรือการอภิปรายสาธารณะ เช่น การสัมมนา ระดับชาติ การประชุมกับผู้เชี่ยวชาญจากภาคส่วนต่างๆ นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ
- (ซ) ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนวิชาการผ่านการศึกษาวิจัย 2 โครงการ

การศึกษา

กระทรวงยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนของซีลีตัดสินใจลงทุนด้านงบประมาณสาธารณะในงานวิจัยสองเรื่อง ซึ่งจะสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการที่ใช้ ผลลัพธ์ และการบันทึกปัญหาอุปสรรคและความก้าวหน้าที่สามารถสังเกตเห็นได้ตลอดโครงการ การศึกษาสองหัวข้อนี้ดำเนินการเสร็จสมบูรณ์โดยมหาวิทยาลัยในซีลี งานศึกษาชิ้นแรกมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยต้นแบบและการประเมินมิติขององค์กร ตลอดจนประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมในปีแรกของการดำเนินโครงการ งานศึกษาชิ้นที่สองนำไปสู่รูปแบบการกำกับดูแลและข้อเสนอเกี่ยวกับระบบการกำกับดูแล รวมทั้งตัวชี้วัดคุณภาพที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงานที่จะกลายเป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยระดับชาติสำหรับผู้กระทำความผิดที่อายุน้อย การศึกษาทั้งสองนำไปสู่การสร้างหลักฐานอันแข็งแกร่งและข้อมูล

ที่เกี่ยวกับข้อปฏิบัติที่ดี คุณูปการ และข้อจำกัดในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับเยาวชนในคดีควบคุมกันไปกับงานศึกษา โครงการยังได้จัดกิจกรรมเสริมต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและการแลกเปลี่ยนข้อปฏิบัติที่ดี โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการยูโรโซเชียล (Eurosocial) ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างละตินอเมริกาและสหภาพยุโรป

ในระยะยาวนั้น ความคิดริเริ่มทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การดำเนินการปฏิรูปกฎหมายและสถาบันแห่งชาติ ซึ่งจะเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติต่อเยาวชนผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญา รวมทั้งการรับฟังและแก้ไขปัญหาของผู้เสียหายจากอาชญากรรม ที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันนั้นคือ ความคิดริเริ่มเหล่านี้จะมีส่วนสร้างองค์ความรู้ในท้องถิ่นและระดับภูมิภาคว่าด้วยข้อปฏิบัติที่ดีและประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทของละตินอเมริกา

^๑ Bolívar, D., Ramírez, A., Baracho, B., de Haan, M., Castillo, F., Fernández, M. and Aertsen, I. (2017), *Estudio Proyecto Capacitación, Asesoría y Estudio Práctico Mediación Penal Juvenil. Informe Final*, Santiago: Facultad de Ciencias Sociales, Universidad de Chile; Miranda, P., Farah, J., Bolívar, D., Fernández, M., Baracho, B. (2017), *Elaboración de un sistema de supervisión para la mediación penal en el marco del nuevo servicio de reinserción social juvenil. Informe Final*, Santiago: Escuela de Trabajo Social Pontificia Universidad Católica de Chile.

7.3 การออกแบบและดำเนินการกระบวนการ

คู่มือฉบับนี้มุ่งเน้นไปที่กระบวนการเดี่ยวเพื่อให้ผู้อ่านใช้งานได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม การดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ภายในบริบทของประเทศไม่ได้เป็นเรื่องของการสร้างกระบวนการเดี่ยวที่มีองค์ประกอบครบถ้วนขึ้นมาใหม่¹⁷³ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถเข้าไปอยู่ในทุกองค์ประกอบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และสามารถพัฒนาขึ้นจากแนวปฏิบัติที่มีอยู่เดิม

ในระยะการออกแบบกระบวนการนั้น การหารือที่เหมาะสมและครอบคลุมมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ การออกแบบกระบวนการจะช่วยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพัฒนาความรู้สึกการเป็นเจ้าของของกระบวนการใหม่ และจะต้องทำให้มั่นใจว่า วัตถุประสงค์ของแนวทางที่เสนอขึ้นใหม่นี้ตอบสนองต่อผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักทุกคน ขั้นตอนการออกแบบประกอบด้วยทางเลือกพื้นฐานหลายประการซึ่งจะต้องเลือกด้วยฉันทามติ และมีข้อมูลเกี่ยวกับข้อปฏิบัติที่ดีซึ่งทันต่อเหตุการณ์ประกอบด้วย ดังต่อไปนี้

- ประเภทของกระบวนการและรูปแบบ (รวมถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ประเภทและระดับของกระบวนการ ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการและระบบยุติธรรมทางอาญา เป็นต้น) ซึ่งในหลายกรณีนั้น อาจจะต้องกำหนดให้มีการประเมินความต้องการ จุดแข็ง และความท้าทายของชุมชนก่อน
- องค์กรและการกำกับดูแลโครงการและบทบาทของกระบวนการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (รวมถึงการสร้างกลไกที่ปรึกษา)
- การกำหนดประเภทของผลลัพธ์ ข้อตกลงที่จะบรรลุผลสัมฤทธิ์ตลอดกระบวนการ และวิธีการติดตามและดำเนินการเพื่อให้มั่นใจว่าได้มีการปฏิบัติตามเงื่อนไขของข้อตกลงดังกล่าว
- การกำหนดลำดับความสำคัญและลำดับการดำเนินงานส่วนต่าง ๆ ของกระบวนการ
- ดำเนินการเพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่า พันธมิตรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะคงความรับผิดชอบในการส่งต่อคดีมายังกระบวนการและกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติสำหรับคดี
- การกำหนดวิธีการประเมินหรือกระบวนการที่จะใช้ในการกำหนดคุณสมบัติของคดีและความเหมาะสมของกระบวนการ
- จัดให้มีกระบวนการที่มีโครงสร้างการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพและมีความเป็นผู้นำเพียงพอ
- การวางแผนเพื่อการบริหารจัดการกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการติดตามมาตรฐานการปฏิบัติเพื่อรับประกันคุณภาพ และการวางแผนสำหรับการประเมินผล

¹⁷³ คู่มือ: Laxminarayan (2014), *Accessibility and Initiation of Restorative Justice*.

- การคาดการณ์ต้นทุน การจัดทำงบประมาณ และการแก้ไขปัญหาความยั่งยืนของกระบวนการ ซึ่งรวมถึงการคาดการณ์ค่าถามเกี่ยวกับความคุ้มค่า
- การสรรหา การคัดเลือก การฝึกอบรม และการกำกับดูแลผู้จัดกระบวนการและบุคลากรอื่น ๆ
- การสรรหา การคัดเลือก การฝึกอบรม และบทบาทของอาสาสมัครและที่ปรึกษาของอาสาสมัคร

การเลือกรูปแบบหรือแนวทางของกระบวนการ

การเลือกว่า จะใช้กระบวนการรูปแบบไหนเป็นการตัดสินใจสำคัญประการหนึ่งในการออกแบบกระบวนการใหม่ การตัดสินใจควรมีข้อมูลเกี่ยวกับข้อปฏิบัติที่ดีประกอบ จะต้องคำนึงถึงตัวแปรและความไม่แน่นอน (กฎหมาย การเงิน วัฒนธรรมทัศนคติของสังคม เป็นต้น) ในพื้นที่ที่คาดว่าจะดำเนินกระบวนการนั้น การหารือในวงกว้างโดยใช้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการรูปแบบต่าง ๆ และผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการในขั้นนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการดำเนินการ¹⁷⁴ นอกจากนี้ จะต้องไม่ละเลยการวิเคราะห์ความต้องการและข้อกังวลของชุมชน ประการสุดท้าย พึงระลึกว่า คุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของกระบวนการใหม่คือความยืดหยุ่นและความคิดสร้างสรรค์ ดังนั้น กระบวนการต้องสามารถปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง รวมถึงการสอดแทรกการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้องเข้าไปในการออกแบบกระบวนการด้วย

การกำหนดผลลัพธ์/ข้อตกลงที่จะได้รับจากกระบวนการ

ผลลัพธ์บางส่วนจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รวมถึงการขอโทษ ข้อตกลงหรือข้อผูกพันด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร ข้อตกลงเกี่ยวกับพฤติกรรมในอนาคต การชดเชย/การชดเชยค่าเสียหายหรือการบริการชุมชน อย่างไรก็ตาม การกำหนดผลลัพธ์ซึ่งเป็นเป้าหมายจากกระบวนการเชิงสมานฉันท์มีความซับซ้อนกว่าการเลือกผลลัพธ์จากรายการข้างต้น ผลลัพธ์ควรมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของปัญหาอย่างมีนัยสำคัญ การตัดสินใจเกี่ยวกับผลลัพธ์ควรกำหนดด้วยว่า จะติดตามการปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างไร ผู้เข้าร่วมจะถูกตัดสินลงโทษตามกฎหมายหรือไม่ ซึ่งหากมีการตัดสินลงโทษ การถ่วงดุลและตรวจสอบข้อตกลงจากฝ่ายตุลาการจะดำเนินการอย่างไร จะต้องจัดทำกลไกการประเมินการปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างไรบ้าง และหน่วยงานใดจะเป็นผู้รับผิดชอบ นอกจากนี้ การกำหนดผลลัพธ์ยังหมายถึงการพัฒนาขั้นตอนการปฏิบัติงานตามที่แต่ละฝ่ายเห็นพ้องถึงผลที่ตามมาในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามข้อตกลงได้ รวมทั้งผู้ที่รับผิดชอบในการดำเนินการต่าง ๆ เช่น การแจ้งให้ผู้เสียหายและชุมชนทราบ และแจ้งให้หน่วยงานที่รับผิดชอบการส่งต่อรับรู้ถึงสถานการณ์และการดำเนินการ

แนวทางการแก้ปัญหาแบบผิวเผินและการแก้ปัญหาเชิงลึกในการระงับข้อพิพาทในบางกรณีนั้นแตกต่างกันอย่างยิ่ง ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทุกกระบวนการ ผู้จัดการและผู้ปฏิบัติงานมีทางเลือกระหว่างการใช้แนวทางเชิงลึกหรือแนวทางแบบผิวเผินในการดำเนินกระบวนการและการจัดการประชุมเชิงสมานฉันท์ ขณะที่แนวทางแบบผิวเผินมุ่งเน้นไปที่การบรรลุข้อตกลงที่จับต้องได้และมุ่งถึงผลลัพธ์ที่มีความเฉพาะ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีวัตถุประสงค์ที่ครอบคลุมซึ่งรวมไปถึงการสานเสวนา การยุติข้อขัดแย้ง การสมานฉันท์ และการเยียวยา ซึ่งโดยปกติแล้วจะกำหนดแนวทางเชิงลึกและกำหนดให้มีการเสริมพลังอำนาจของผู้เข้าร่วมหลักอย่างแท้จริง¹⁷⁵

การจัดการและกำลังตั้งของกระบวนการ

ในทางทฤษฎีแล้ว กระบวนการสามารถดำเนินการได้ทุกที่ทั้งภายในหรือภายนอกกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งส่วนใหญ่แล้ว การตัดสินใจขึ้นอยู่กับว่า หน่วยงานใดพร้อมที่จะรับบทบาทการเป็นผู้นำ รวมทั้งความพร้อมของทรัพยากร ความเข้มแข็ง ความร่วมมือเชิงพันธมิตรที่มีอยู่ และความสัมพันธ์กับชุมชนหรือการสนับสนุนทางการเมือง ทั้งนี้ ประเภทของกระบวนการเชิงสมานฉันท์ที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นมีผลในการตัดสินใจด้วยเช่นกัน

¹⁷⁴ ซึ่งเหล่านี้สามารถก่อร่างส่วนการดำเนินการยุทธศาสตร์แห่งชาติควบคู่ไปกับประเด็นหลักและการเริ่มต้นที่ถูกต้องจากการหารือในวงกว้าง

¹⁷⁵ Barton, C. (2000), "Empowerment and Retribution in Criminal Justice", in Strang, H. and Braithwaite, J. (eds.), *Restorative Justice: Philosophy to Practice*, Ashgate/Dartmouth: Aldershot, หน้า 55–76.

มีแนวทางกว้าง ๆ สองแนวทางด้วยกัน หนึ่งในนั้นคือการจัดตั้งกระบวนการเชิงสมานฉันท์ภายในกระบวนการยุติธรรม (เช่น “ผนวกกระบวนการเข้าไปอยู่ในระบบ”) อีกแนวทางหนึ่งคือการสนับสนุนให้กระบวนการเป็นอิสระแยกออกมาต่างหากซึ่งจะรับการส่งต่อคดีจากระบบและ/หรือจากชุมชน แต่ละแนวทางต่างมีจุดแข็งและข้อจำกัด กระบวนการที่เป็นเอกเทศอาจประสบปัญหาความชอบธรรมทางกฎหมายและการรับคดีจากระบบยุติธรรม ในขณะที่กระบวนการซึ่งผนวกรวมอยู่ในระบบมีความเสี่ยงที่จะถูกเลือกหรือถูกลดทอนลงเพื่อประโยชน์และความเหมาะสมด้านการบริหาร¹⁷⁶

ในแง่หนึ่ง กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอาจมีข้อสงสัยเกี่ยวกับกระบวนการซึ่งดำเนินการโดยระบบยุติธรรม ซึ่งอาจตามมาด้วยการเลือกที่จะไม่เข้าร่วม ในทางกลับกัน เห็นได้ว่า กลุ่มอื่นมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการกับเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือศาลอย่างใกล้ชิดในฐานะหลักประกันความถูกต้องตามกฎหมายและแหล่งที่มาของการคุ้มครอง ในความเป็นจริง อาจเป็นไปได้ว่ามุมมองเฉพาะนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานเหล่านี้กับชุมชน และความน่าเชื่อถือในมุมมองของชุมชน ดังนั้น ก่อนการตัดสินใจเลือกแนวทางใดแนวทางหนึ่งควรคำนึงถึงลักษณะความสัมพันธ์เหล่านี้และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อความสำเร็จของกระบวนการในอนาคต

ทั้งนี้ จะต้องทบทวนถึงข้อดีและข้อจำกัดของแนวทางทั้งสองอย่างรอบคอบ เมื่อพิจารณาจากมุมมองต่าง ๆ จากข้อมูลที่มีอยู่ถึงแนวทางที่มีแนวโน้มสร้างความสำเร็จให้แก่กระบวนการแล้วนั้น การพัฒนาพันธมิตรความร่วมมือที่แข็งแกร่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งในแทบทุกกรณี จะต้องให้ความสำคัญกับการกำหนดโครงสร้างการกำกับดูแลกระบวนการที่มีศักยภาพ เพื่อส่งเสริมสำนึกความเป็นเจ้าของระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

ประการสำคัญที่สุดนั้น การจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา (หรือคณะกรรมการกำกับดูแล) เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เนื่องจากสมาชิกกลุ่มภาคประชาสังคมและเจ้าหน้าที่ยุติธรรมทางอาญาที่เข้าร่วมกระบวนการจะสามารถให้คำแนะนำ ทบทวนกระบวนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง วิเคราะห์ประเด็น และใช้อำนาจการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถวางแผนการประเมินผลได้

การตัดสินใจเกี่ยวกับคดี

กระบวนการหนึ่งไม่สามารถ “ตอบสนองทุกสิ่งสำหรับทุกคนได้” การออกแบบกระบวนการใหม่จึงต้องมีทางเลือกในการตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักทั้งหมด ควรออกแบบกระบวนการที่สามารถระบุประเภทคดีที่จะดำเนินการอย่างชัดเจน วิธีการดำเนินกระบวนการอาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับคดีที่เลือกไว้ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในทุกด้านในการออกแบบกระบวนการใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนากลไกการส่งต่อคดีที่เหมาะสม การวางแผนกระบวนการ การสรรหาและการฝึกอบรมผู้เชี่ยวชาญรวมถึงอาสาสมัครของโครงการ

การจำแนกประเภทความผิดทางกฎหมายไม่ได้เป็นเพียงกระบวนการเดียวในการพิจารณาความเหมาะสมของคดีที่จะส่งต่อไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตามหลักการแล้ว กระบวนการเชิงสมานฉันท์จะต้องมีความยืดหยุ่น และสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมต่อผู้ที่จะได้รับประโยชน์จากกระบวนการมากกว่าที่จะเป็นการแสวงหาบุคคลที่ตรงกับเกณฑ์ทางกฎหมายบางประการ เป็นเรื่องปกติที่ว่า กระบวนการใหม่จะต้องใช้วิธีการแบบค่อย ๆ เพิ่มขึ้นจากจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ (incremental approach) และเริ่มต้นโครงการด้วยองค์ประกอบย่อยของคดีที่เข้าเกณฑ์คุณสมบัติ จากนั้นจึงค่อย ๆ ต่อยอดเมื่อโครงการมีพัฒนาการมากขึ้น

¹⁷⁶ Daly, K. (2003), “Mind the Gap: Restorative Justice in Theory and Practice”, in Von Hirsch, A., et al. (eds.) *Restorative Justice and Criminal Justice: Competing or Reconcilable Paradigms?*, Oxford: Hart Publishing, หน้า 219–236; Crawford, A. (2006), “Institutionalising Restorative Justice in a Cold, Punitive Environment”, in Aertsen, I., Daems, T. and Robert, L. (eds.), *Institutionalising Restorative Justice*, Cullompton: Willan Publishing, หน้า 120–150; Blad, J. (2006), “Institutionalising Restorative Justice? Transforming Criminal Justice? A Critical View on the Netherlands”, in Aertsen, I., Daems, T. and Robert, L. (eds.), *Institutionalising Restorative Justice*, Cullompton: Willan Publishing, หน้า 93–119; Marder (2018), “Restorative Justice and the Police”.

ในด้านการดำเนินการกับคดีร้ายแรงนั้น ส่วนใหญ่แล้ว กระบวนการมีแนวโน้มที่จะดำเนินการกับฐานความผิดลหุโทษ หรือกับผู้กระทำความผิดครั้งแรก ซึ่งมีความเหมาะสมกว่าในการดำเนินการเช่นนี้ในระยะเริ่มต้น อย่างไรก็ตาม ตามที่ได้อภิปรายในบทที่แล้ว มีหลักฐานชัดเจนว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำไปใช้ในคดีที่เกี่ยวข้องกับความผิดร้ายแรงได้สำเร็จ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว แนวทางเชิงสมานฉันท์อาจเข้มงวดเกินสำหรับคดีที่ไม่ร้ายแรงหรืออาชญากรรมที่ไม่มีผู้เสียหาย ซึ่งอาจใช้แนวทางอื่นได้ ในกรณีนี้ที่กระบวนการรับคดีอาชญากรรมร้ายแรงนั้น ในบทที่ผ่านมาได้กล่าวถึงการฝึกอบรมเพิ่มเติม และรายการข้อควรระวังที่ต้องวางแผนก่อนการเริ่มกระบวนการ รวมถึงขั้นตอนการปฏิบัติงาน และเครื่องมือในการประเมิน การคุ้มครองความลับ ตลอดจนการประกันความปลอดภัยของผู้เสียหายและผู้เข้าร่วมคนอื่น

ระลึกว่า การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับความผิดบางประเภทนั้นมีความอ่อนแอมากกว่าการกระบวนการอื่น ๆ ซึ่งปัญหาหลักขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ รวมถึงลักษณะของชุมชน บริบททางวัฒนธรรมและลักษณะโครงการ ดังที่กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ว่า การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกรณีความรุนแรงในครอบครัวและการล่วงละเมิดทางเพศนั้น ในบางกรณียังเป็นที่ยกเถียงและบางครั้งได้รับการต่อต้าน ยุทธศาสตร์การสื่อสารที่เหมาะสมซึ่งสามารถวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่มาของการต่อต้าน รวมทั้งแก้ปัญหาพื้นฐานของข้อถกเถียงได้นั้นจะสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาเหล่านี้ได้

การกำหนดความสำคัญ

ส่วนใหญ่แล้ว กระบวนการที่ประสบความสำเร็จมักจะเผชิญกับปัญหาการจัดลำดับความสำคัญในการให้บริการ การวางแผนให้บริการใกล้เคียงเต็มรูปแบบสำหรับทุกคนที่ต้องการเข้าสู่กระบวนการนี้ไม่สามารถทำได้เสมอไป อย่างไรก็ตาม การเลือกผู้เสียหายบางคนเข้าสู่กระบวนการและไม่เลือกผู้เสียหายรายอื่นจะขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้กระทำความผิด¹⁷⁷ เกณฑ์ประการหนึ่ง ที่ควรใช้ในการจัดลำดับความสำคัญคือ ระดับความสำคัญของผู้เสียหายและชุมชน และพึงระวังว่า หลักการนี้ไม่สามารถใช้ได้หากเป็นการเลือกปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดบางราย นอกจากนี้ ยังสามารถพิจารณาตัวเลือกเหล่านี้ในองค์ประกอบอื่น ๆ ของการออกแบบและการดำเนินการกระบวนการ (เช่น ต้นทุน ความคุ้มค่า ความสามารถในการระดมการสนับสนุนจากสาธารณะ ความสามารถในการก่อให้เกิดการส่งต่อคดีที่เหมาะสม)

กระบวนการจะต้องกำหนดมาตรฐาน (และในบางกรณีคือมาตรฐานระดับชาติ) เพื่อใช้เป็นแนวทางส่งต่อคดีและการตัดสินใจเกี่ยวกับคดี เพื่อสร้างความเชื่อมั่นด้านความคุ้มค่าและประสิทธิผล ทั้งนี้ ทรัพยากรของแต่ละกระบวนการอาจมีข้อจำกัด เช่นเดียวกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการนี้ นโยบายการกำหนดมาตรฐานและแนวทางการจัดลำดับความสำคัญควรอยู่บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ว่าด้วยความต้องการและความต้องการในอนาคตของบริการ รวมทั้งทรัพยากรที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่และสำหรับคดีประเภทต่าง ๆ เท่าที่จะเป็นไปได้

บริการบางประเภทอาจแก้ไขปัญหาการจัดลำดับความสำคัญด้วยการพัฒนากระบวนการที่ดำเนินการได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของทั้งคดีที่มีความสำคัญมากและสำคัญน้อยกว่า ส่วนบริการอื่น ๆ อาจเลือกดำเนินการในระดับที่แตกต่างกันสำหรับคดีแต่ละประเภท ในทุกกรณี นโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนให้บุคลากรของกระบวนการและหน่วยงานส่งต่อสามารถดำเนินการตัดสินใจได้¹⁷⁸ ควรมีการหารือถึงการจัดลำดับความสำคัญของบริการ และหากเป็นไปได้ ควรเจรจาต่อรองกับหน่วยงานส่งต่อคดี ในการจัดลำดับความสำคัญของคดีจะต้องประเมินคดีแต่ละประเภทตามชุดมาตรฐาน จะต้องจัดฝึกอบรมให้แก่ผู้เชี่ยวชาญทุกคนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ และในหน่วยงานส่งต่อคืออย่างเหมาะสม ควรมีการติดตามและประเมินผลกระทบของมาตรฐานเหล่านี้ในแง่จำนวนภาระงานที่รับผิดชอบและศักยภาพในการบรรลุวัตถุประสงค์อย่างรอบคอบ

¹⁷⁷ Marshall, T. F. (1999), *Restorative Justice: An overview*, Home Office, Research Development and Statistics Directorate, London, United Kingdom.

¹⁷⁸ อ่างแล้ว

การดำเนินการเพื่อให้พันธมิตรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคงไว้ซึ่งการรับประกันขอบ

ในกรณีที่กฎหมายหรือนโยบายไม่ได้กำหนดบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของกระบวนการ สิ่งสำคัญคือ จะต้องกำหนดและดำเนินการเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดคงไว้ซึ่งการรับประกันขอบ และหากเป็นไปได้ จะต้องพัฒนาระเบียบข้อบังคับระหว่างหน่วยงานและข้อตกลงอย่างเป็นทางการ (เช่น การกำกับดูแล การกำหนดนโยบายกระบวนการ การกำหนดลำดับความสำคัญ การส่งต่อคดี การกำกับดูแลกระบวนการ การฝึกอบรมร่วม การแบ่งปันต้นทุน การไหลเวียนของข้อมูล การแลกเปลี่ยนและส่งต่อข้อมูล การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับของข้อมูล การระงับข้อพิพาทระหว่างพันธมิตร และการสื่อสารสาธารณะ)

ในขั้นตอนการดำเนินงานระดับประเทศมักเริ่มต้นด้วยกระบวนการนำร่องอย่างน้อยหนึ่งโครงการเพื่อทดสอบกระบวนการและผลลัพธ์ กระบวนการนำร่องเหล่านี้จะต้องมีการประเมินโดยอิสระร่วมกับผู้จัดกระบวนการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักอื่น ๆ ข้อค้นพบจากการประเมินจะนำไปสู่การวิเคราะห์ความจำเป็นเพื่อปรับปรุงกระบวนการ เพื่อการใช้กระบวนการต้นแบบและเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้กำหนดนโยบายและกลุ่มประชากรที่มีข้อสงสัยต่อกระบวนการ

การกำหนดโครงสร้างการกำกับดูแล

กระบวนการที่มีความมั่นคงและยืดหยุ่นจะมีโครงสร้างการกำกับดูแลชัดเจน บริหารจัดการได้ และมีความพร้อมต่อภาระรับประกันขอบที่สามารถตอบสนองข้อกังวลและข้อกำหนดของพันธมิตร (รวมถึงชุมชน) และผู้ให้ทุนได้ ซึ่งโครงสร้างการกำกับดูแลจะต้องชัดเจนถึงความรับผิดชอบและภาระรับประกันขอบของผู้เข้าร่วมทุกคน ซึ่งรวมถึง (ก) การปฏิบัติหน้าที่ประจำวัน (ข) การสรรหา การฝึกอบรม และการกำกับดูแลของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร บุคลากร และผู้จัดกระบวนการซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ (ค) การบริหารการเงินและการจัดงบประมาณ (ง) การกำหนดทิศทางและลำดับความสำคัญ (จ) การกำหนดนโยบายการดำเนินงาน (ฉ) การจัดหาเงินทุนที่เพียงพอและมั่นคง (ช) ความสัมพันธ์ของชุมชนและการสื่อสารกับสื่อมวลชน และ (ซ) การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการและการนำกระบวนการโดยบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าต่อคุณค่าและหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมีความหมายและสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งการบริหารจัดการควรได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งเป็นตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของกระบวนการทั้งจากหน่วยงานรัฐและเอกชน

เมื่อมีการกำหนดโครงสร้างการกำกับดูแลกระบวนการแล้ว จะต้องกำหนดนโยบายการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ควบคู่กัน ซึ่งจะต้องดำเนินการภายใต้ความร่วมมือและการหารือกับพันธมิตร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก เพื่อที่จะผนวกนโยบายและขั้นตอนการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการข้อมูล การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของข้อมูล ขั้นตอนการปฏิบัติและกระบวนการส่งต่อคดี การบริหารคดี การพัฒนาวิชาชีพ การประชาสัมพันธ์ การดำเนินโครงการ และการติดตามและประเมินผลกระบวนการ¹⁷⁹

¹⁷⁹ ทั้งนี้ กระบวนการจะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานคุณภาพแห่งชาติและมาตรฐานการปฏิบัติงาน ตัวอย่างเช่น ในสหราชอาณาจักร สภาความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Council-RJC) ได้หารือร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านสมานฉันท์ในการพัฒนาฐานการบริการด้านงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือ Restorative Service Quality Mark (RSQM) ขึ้นในปี 2013 โดยได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงยุติธรรม RSQM คือการรับรองคุณภาพหน่วยงานที่ให้บริการเชิงสมานฉันท์ โดยจะรับรองคุณภาพเฉพาะหน่วยงานที่แสดงให้เห็นว่า มีคุณสมบัติตรงตามมาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดไว้ในกรอบการรับรองคุณภาพ นอกจากนี้ RJC ยังได้รับมอบหมายให้รับรองคุณสมบัติของให้บริการฝึกอบรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (“Training Provider Quality Mark”) อีกด้วย ดู: restorativejustice.org.uk/rjc-training-provider-quality-mark

การคาดการณ์ต้นทุน การจัดทำงบประมาณ และเงินทุน

การเปลี่ยนแปลงเชิงองค์กรหรือกระบวนการใหม่มีค่าใช้จ่ายที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าจะดำเนินโครงการโดยคำนึงถึงต้นทุนเศรษฐกิจ หรือการเพิ่มความคุ้มค่าสูงสุดก็ตาม ส่วนใหญ่แล้ว แนวทางความคุ้มค่าไม่ได้เป็นแนวทางที่ไม่มีค่าใช้จ่าย ซึ่งการออกแบบกระบวนการควรรวมถึงการประเมินต้นทุนที่เกี่ยวข้องตามความเป็นจริง (เช่น ตามประเภทของกระบวนการหรือจำนวนคดีที่จะดำเนินการในช่วงเวลาหนึ่ง) สำหรับหน่วยงานอิสระแล้วนั้น การพัฒนาแผนธุรกิจที่เหมาะสมสำหรับกระบวนการจะขึ้นอยู่กับฐานความสัมพันธ์ที่ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและองค์กรทุน ซึ่งจะต้องกำหนดสมมติฐานในการทำงานตามที่ได้ออกแบบกระบวนการไว้ และกำหนดค่าใช้จ่ายโดยประมาณอย่างชัดเจน รวมทั้งจะต้องระบุปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อต้นทุนเหล่านี้ในอนาคต ซึ่งหากเป็นไปได้ ควรพัฒนาโยบายการจัดการและการใช้ทรัพยากร การคำนวณต้นทุนที่เพียงพอ และกลไกการติดตามผลและตัวชี้วัดการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนให้โครงการมีรากฐานทางการเงินที่ดี

การลงทุนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีประโยชน์ทางสังคมและเศรษฐกิจหลายประการ ซึ่งการวิเคราะห์ผลประโยชน์ด้านต้นทุนและผลตอบแทนจากการลงทุน (ROI) ของกระบวนการเหล่านี้จะมีประโยชน์มาก ในสภาพการณ์ที่ทรัพยากรทางการเงินสำหรับนวัตกรรมกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีจำกัดอยู่เสมอ และมีการแข่งขันสูงในการเข้าถึงทรัพยากรนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจจะไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพได้ เว้นเสียแต่จะมีการเปลี่ยนเส้นทางเงินสนับสนุนที่มีอยู่ไปยังแนวทางใหม่ ๆ ซึ่งเขตอำนาจศาลหลายแห่งกำลังดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการลงทุนซ้ำในลักษณะนี้ ตัวอย่างเช่น ศูนย์นโยบายด้านความยุติธรรม (Justice Policy Centre) ณ สถาบันเมือง (Urban Institute) ในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ได้พัฒนาชุดเครื่องมือการลงทุนด้านความยุติธรรมสำหรับผู้นำท้องถิ่น ซึ่งเขตอำนาจศาลดำเนินการให้มีการใช้ทรัพยากรกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยสอดคล้องกับลำดับความสำคัญด้านความปลอดภัยสาธารณะ¹⁸⁰

เงินทุนสำหรับโครงการชุมชน

ผู้พิพากษารายหนึ่งได้อธิบายถึงความต้องการเงินทุนที่เพียงพอสำหรับกระบวนการโดยชุมชน ดังต่อไปนี้

“เมื่อข้าพเจ้าเปลี่ยนไปให้การสนับสนุนกระบวนการที่นำโดยชุมชน ข้าพเจ้าคาดหวังว่า อาสาสมัครจะสามารถดำเนินโครงการเหล่านี้ได้อย่างเต็มที่ แต่ไม่ได้เป็นเช่นนั้น โครงการชุมชนต้องการเงินสนับสนุน การฝึกอบรม และเจ้าหน้าที่เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้อาสาสมัครจะเป็นผู้นำกระบวนการ แต่อาสาสมัครไม่สามารถรับผิดชอบทุกสิ่งทุกอย่างในวงจรของงานได้ หากอาสาสมัครต้องการก้าวขึ้นมาและมีความรับผิดชอบมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ พวกเขาต้องการเจ้าหน้าที่ ต้องการทรัพยากร และการฝึกอบรม หากไม่มีการสนับสนุนเหล่านี้แล้วนั้น พวกเขาจะเป็นเพียงผู้รับใช้ของผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมนั่นเอง นอกจากนี้ การสนับสนุนจะต้องมีนัยสำคัญ มิฉะนั้นแล้ว วงจรโครงการและการริเริ่มอื่น ๆ ของชุมชนประเภทเดียวกันนี้จะประสบความล้มเหลว”

¹⁸⁰ Ho, H., Neusteter, S.R. and la Vigne, N.G. (2013), Justice Reinvestment – A toolkit for local leaders, Washington, D.C.: Urban Institute, Justice Policy Centre. See also: Council of State Governments Justice Centre (2013), Lessons from the States – Reducing Recidivism and Curbing Corrections Costs through Justice Reinvestment, New York: Council of State Governments Justice Center.

ผู้จัดกระบวนการ

มักมีคำถามกันว่า ผู้จัดกระบวนการหรือผู้ไกล่เกลี่ย รวมทั้งผู้จัดการโครงการสามารถสร้างหรือทำลายโครงการลงได้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้ว ความสำเร็จของกระบวนการขึ้นอยู่กับทักษะ การศึกษา และการรับผิดชอบต่อโครงการ ตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่า การสรรหา การคัดเลือก และการฝึกอบรมเป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงการใหม่ทุกโครงการ และยังคงเป็นประเด็นสำคัญตลอดช่วงชีวิตของวงจรโครงการ

มีคำถามสำคัญหลายข้อเกี่ยวกับการสรรหาผู้จัดกระบวนการ (เช่น จะตั้งใช้อาสาสมัครหรือผู้เชี่ยวชาญ หรือใช้บุคลากรทั้งสองแบบผสมผสานกัน)¹⁸¹ อย่างไรก็ตาม คำถามนี้ควรตอบเป็นรายกรณี ซึ่งบางโครงการสามารถใช้บริการของผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการฝึกอบรมและ/หรือผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการรับรองเป็นผู้ดำเนินกระบวนการ ซึ่งมีข้อดีคือ การใช้อำนาจให้กระบวนการที่มีคติไม่มากนักได้เข้าถึงผู้เชี่ยวชาญที่ผ่านการฝึกอบรมได้โดยไม่ต้องจ้างพวกเขาเต็มเวลา ทั้งนี้ สมาคมวิชาชีพหรือหน่วยงานของรัฐสามารถจัดทำบัญชีรายชื่อของผู้จัดกระบวนการและผู้ไกล่เกลี่ยที่มีอยู่ ซึ่งสามารถอ้างอิงได้จากโครงการรับรองมาตรฐาน¹⁸²

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในสองบทก่อนหน้า ลักษณะของโครงการ บริบทการให้บริการ ผู้เข้าร่วม และลักษณะการตกเป็นเหยื่อเป็นข้อมูลในการออกแบบการดำเนินงาน และมีปัจจัยจำนวนมากที่เป็นตัวกำหนดประเภทการฝึกอบรมที่ผู้จัดกระบวนการต้องการ แต่ละโครงการจะต้องจำแนกทักษะที่จำเป็นของผู้จัดกระบวนการและผู้ไกล่เกลี่ยอย่างรอบคอบ และบูรณาการข้อมูลเหล่านั้นในกระบวนการสรรหาและการฝึกอบรม ผู้จัดกระบวนการไม่ว่าจะเป็นอาสาสมัครหรือผู้เชี่ยวชาญต้องได้รับการฝึกอบรม การสนับสนุน การกำกับดูแล และได้รับการให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

หลักการพื้นฐาน ยืนยันว่า ผู้จัดกระบวนการควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้แน่ใจว่า พวกเขามีประสบการณ์ในการดำเนินบทบาทหน้าที่ของตน และมีความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นและชุมชนตามความเหมาะสม **หลักการพื้นฐาน** ยังเสนอแนะถึงการกำหนดมาตรฐานขีดความสามารถและกฎในการดำเนินการเพื่อกำกับดูแลการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (ย่อหน้าที่ 13 (c)) ทั้งนี้ จะต้องมีการกำหนดโครงสร้างและกระบวนการเพื่อรับรองผู้จัดกระบวนการ และจัดให้มีระบบการประเมิน การควบคุม และการกำกับดูแลผู้จัดกระบวนการที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แม้มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ประเด็นการรับรองหรือคุณสมบัติของผู้จัดกระบวนการและผู้ไกล่เกลี่ยยังไม่ได้รับความสำคัญนัก หลายประเทศต่างเริ่มเห็นความสำคัญของการรับประกันความเชี่ยวชาญและความสามารถในการประกอบวิชาชีพในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งมาตรฐานในการปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กรอบการทำงานร่วมกันในการควบคุมคุณภาพและการรับผิดชอบ นอกจากนี้ อาจต้องใช้กลไกทางกฎหมายเพื่อรับรองการรับผิดชอบของผู้ไกล่เกลี่ย รวมถึงความสามารถในการเข้าถึงกระบวนการร้องทุกข์และกระบวนการทางวินัยพร้อมผลที่ตามมา แนวทางตามฉันทามติในการรับรองวิชาชีพยังสามารถใช้เพื่อยกระดับมาตรฐาน โดยการกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานขอการรับรองและปฏิบัติตามข้อกำหนดเบื้องต้นของการฝึกอบรมเพิ่มมากขึ้น¹⁸³

¹⁸¹ Rosenblatt, F.F. (2015), *The Role of Community in Restorative Justice*, London: Routledge.

¹⁸² ตัวอย่างขององค์ปฏิบัติที่ดี คู่มือที่ Scottish Government (2018), *Best Practice Guidance for Restorative Justice Practitioners and their Case Supervisors and Line Managers*; Restorative Justice Council (2011), *Best Practice Guidance for Restorative Practice*, London: RJC.

¹⁸³ ตัวอย่างเช่น ในสหราชอาณาจักรในปี 2011 Restorative Justice Council (RJC ได้เปิดตัวระเบียบ "ผู้ปฏิบัติการกระบวนการเชิงสมานฉันท์" ทั้งนี้ ผู้ที่มี "ประสบการณ์ในการดำเนินกระบวนการเชิงสมานฉันท์" ในสหราชอาณาจักรไม่น้อยกว่าหนึ่งปีจะได้รับ "สถาน-ผู้ประกอบวิชาชีพซึ่งผ่านการรับรอง" โดย RJC โดยมีเงื่อนไขว่า จะต้องปฏิบัติตามหลักปฏิบัติสำคัญและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสามารถในฐานะที่ได้รับการรับรองจาก "RJC Practitioner Quality Mark".

อาสาสมัครและผู้จัดกระบวนการชุมชน

มีข้อได้เปรียบที่สำคัญบางประการอย่างเห็นได้ชัดในการมีส่วนร่วมกับอาสาสมัครในพื้นที่ ซึ่งบางครั้งอาจร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญในการให้บริการจัดกระบวนการ จึงต้องดำเนินการเพื่อให้มั่นใจได้ว่า มีการสรรหาอาสาสมัครจากทุกส่วนของชุมชน โดยมีความสมดุลทางเพศ วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ที่เหมาะสม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างความเชื่อมโยงที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นระหว่างชุมชนกับระบบยุติธรรม ตัวอย่างเช่น ในประเทศไทย สมาชิกของชุมชนได้รับคัดเลือกให้เป็นอาสาสมัครคุมประพฤติ ซึ่งสามารถทำหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และในประเทศไทย ในบางกรณีจะมีการฝึกอบรมผู้พิพากษาในศาลเด็กและเยาวชนให้ทำหน้าที่ผู้จัดกระบวนการด้วย

การใช้อาสาสมัครยังสามารถช่วยให้สมาชิกในชุมชนสามารถพัฒนาชุดทักษะและมีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาอาชญากรรมและความผิดปกติทางสังคมในชุมชนของพวกเขา ตลอดจนเพื่ออำนวยความสะดวกในการแก้ปัญหา การคืนกลับสู่สังคมของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย ทั้งนี้ อาสาสมัครสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ฝึกอบรม พี่เลี้ยง และที่ปรึกษาได้

พึงระลึกว่า โครงการใหม่ ๆ จำนวนมากได้รับการพัฒนาและรับทุนบนสมมติฐานที่ว่า ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมและเลือกอำนวยความสะดวกที่ตรงความต้องการซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของการเป็นอาสาสมัคร ข้อเสนอพื้นฐานนี้จำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบอย่างรอบคอบซึ่งควรพิจารณาว่า

- ไม่ใช่ทุกชุมชนที่มีทรัพยากรเพียงพอสำหรับโครงการใหม่ หรือสามารถสร้างแนวปฏิบัติเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมชุมชนได้
- ทักษะคติของท้องถิ่นที่มีต่อการเป็นอาสาสมัครโดยรวม หรือการเป็นอาสาสมัครในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอาจแตกต่างกันจากชุมชนหนึ่งไปยังอีกชุมชนหนึ่ง หรือจากวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง
- การเปิดกว้างของระบบยุติธรรมทางอาญาในท้องถิ่นต่อแนวคิดในการทำงานร่วมกับอาสาสมัครอย่างใกล้ชิดอาจไม่จำเป็นต้องอยู่ในระดับสูงสุด
- กระบวนการเชิงบูรณาการไม่สามารถทำงานได้โดยปราศจากทรัพยากรจำเป็นในการสนับสนุน การฝึกอบรม การให้คำปรึกษา การกำกับดูแล และการแสดงถึงความขอบคุณต่ออาสาสมัคร

นอกจากนี้ จะต้องมีการกำหนดบทบาทของอาสาสมัครอย่างรอบคอบและอธิบายต่อทุกคนที่เกี่ยวข้อง และต้องมีกระบวนการคัดกรองที่เหมาะสมในการสรรหา เกณฑ์การรับสมัครจะต้องมีความชัดเจน โปร่งใส และรับรู้โดยทั่วกัน ประการสุดท้าย การสรรหาบุคลากรจะต้องไม่อนุญาตให้ภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่งของชุมชนเข้าควบคุมกระบวนการหรือสร้างการรับรู้ที่โครงการอื่นกำลังควบคุมกระบวนการนี้

7.4 การระบุถึงความจำเป็นที่ต้องมีกรอบกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ตามที่ระบุไว้ในบทที่ 1 ไม่จำเป็นเสมอไปว่า การขาดการสนับสนุนทางกฎหมาย (กรอบการดำเนินงาน/อำนาจหน้าที่) จะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ มีกระบวนการที่ประสบความสำเร็จจำนวนมากที่ดำเนินการโดยไม่มีสถานะทางกฎหมายที่เป็นทางการ อย่างไรก็ตาม กรอบกฎหมายที่มีประสิทธิภาพเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเทศที่ยังไม่มีกระบวนการดังกล่าว เพื่อให้มีความถูกต้องตามกฎหมาย มีงบประมาณในการพัฒนา และการดำเนินกระบวนการที่ประสบความสำเร็จ

การบัญญัติกฎหมายที่มีถ้อยคำชัดเจน การแก้ไขกฎหมายอาญาหรือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และคำแถลงนโยบายสามารถมอบอำนาจ ให้ประโยชน์ หรือสนับสนุนเงินทุนเฉพาะสำหรับใช้ในการดำเนินกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ตัวอย่างเช่น มาตรา 159 (2) (c) ของรัฐธรรมนูญแห่งประเทศเคนยา ปี 2010 ระบุว่า “รูปแบบทางเลือกของการระงับข้อพิพาทซึ่งรวมถึงการสมานฉันท์ การไกล่เกลี่ย อนุญาโตตุลาการ และกลไกการระงับข้อพิพาทแบบดั้งเดิมจะต้องได้รับการส่งเสริมภายใต้มาตรา (3)”¹⁸⁴ มาตรา (3) ระบุว่า ห้ามใช้กลไกการระงับข้อพิพาทแบบดั้งเดิมในแนวทางที่ขัดแย้งต่อพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง (Bill of Rights) ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อความยุติธรรมและศีลธรรม หรือส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์ต่อกระบวนการยุติธรรมและศีลธรรม หรือไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญนี้หรือกฎหมายลายลักษณ์อักษร¹⁸⁵ อีกตัวอย่างหนึ่งคือพระราชบัญญัติระบบยุติธรรมทางอาญาสำหรับเยาวชน (Youth Criminal Justice Act) โดยสหพันธรัฐแคนาดา ซึ่งแนะนำว่า จะต้องแสวงหาความเป็นไปได้ทุกวิถีทางเพื่อลดจำนวนเยาวชนที่ถูกส่งไปคุมขัง¹⁸⁶ ในประเทศลัตเวีย การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดในคดีอาญาถูกกำกับภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁸⁷ และกฎหมายบริการคุมประพฤติของรัฐ (State Probation Service Law)¹⁸⁸ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 381 กำหนดว่า ในกรณีที่มีการยุติคดี ผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการฝึกอบรมโดยหน่วยงานคุมประพฤติของรัฐอาจใช้อำนาจในการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและบุคคลที่กระทำความผิดทางอาญา ทั้งนี้ บุคคลที่กำกับการณ์คดี (สำนักงานตำรวจ อัยการหรือผู้พิพากษา) อาจแจ้งให้ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานคุมประพฤติของรัฐทราบเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการยุติคดี¹⁸⁹

ในบางกรณี อาจต้องแก้ไขกฎหมายเพื่อกำหนดอำนาจการตัดสินใจให้เจ้าหน้าที่ยุติธรรมในการหันเหคดีจากกระบวนการยุติธรรมปกติก่อนการตั้งข้อกล่าวหาหรือในการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมแบบมีส่วนร่วมหรือเชิงสมานฉันท์ ซึ่งโครงการที่มีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ และมีแนวโน้มจะประสบความสำเร็จจำนวนมากกลับไม่สามารถเกิดขึ้นได้ตามวัตถุประสงค์เนื่องจากเจ้าหน้าที่ยุติธรรมทางอาญาส่งต่อคดีเข้ามายังกระบวนการน้อยเกินไป ซึ่งชัดเจนว่า การใช้ดุลยพินิจตัดสินใจของผู้บังคับใช้กฎหมายและเจ้าหน้าที่ยุติธรรมในทุกระดับมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของกระบวนการส่วนใหญ่

ทั้งนี้ การใช้อำนาจดุลยพินิจอย่างเหมาะสมจะต้องได้รับการสนับสนุนและมีแนวทางตามกฎหมาย ในระบบยุติธรรมทางอาญาจำนวนมากนั้น ผู้บังคับใช้กฎหมายและเจ้าหน้าที่ยุติธรรมทางอาญามีอำนาจในการใช้ดุลยพินิจเพียงพอกฎหมายที่มีอยู่ในการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการทางเลือกหรือเพื่อสร้างกระบวนการดังกล่าว ซึ่งในกรณีอื่น ๆ อาจจะต้องกำหนดอำนาจดังกล่าวและจัดทำกรอบการรับประกันผิดชอบ และในทุกกรณี สิ่งสำคัญคือกระบวนการตัดสินใจในการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการทางเลือกจะต้องโปร่งใสมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และต้องมีการติดตามผล กรอบการรับประกันผิดชอบตามกฎหมายหรือขั้นตอนการปฏิบัติงานและนโยบายที่เป็นทางการมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อรับประกันว่า อำนาจการตัดสินใจจะไม่ถูกใช้ในทางที่ผิด และจะไม่กลายเป็นแหล่งที่มาของการเลือกปฏิบัติที่ไม่สามารถยอมรับได้หรือการบิดเบือนให้เกิดการทุจริต

กรอบกฎหมายที่สนับสนุนการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะช่วยหนุนเสริมการใช้กระบวนการนี้หรือส่งเสริมให้มีการจัดทำข้อบังคับ ในกรณีที่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้นั้น กฎหมายจะให้อำนาจในการใช้ดุลยพินิจแก่เจ้าหน้าที่ยุติธรรมทางอาญา (ส่วนใหญ่คือเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการ) ในการหันเหผู้กระทำความผิดบางรายก่อนการตั้งข้อกล่าวหาภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนตั้งแต่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักไปจนถึงโครงการเชิงสมานฉันท์ เมื่อกฎหมายกำหนดให้มีการพิจารณามาตรการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บุคลากรยุติธรรมทางอาญาจะต้องพิจารณาถึงศักยภาพในการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งในบางประเทศกำหนดให้มีสถานะคล้ายกับระเบียบข้อบังคับเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรืออัยการส่งตัวบุคคลไปยังกระบวนการไกล่เกลี่ย การประชุมเชิงสมานฉันท์หรือโครงการหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาอื่น ๆ ในคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเด็กและเยาวชน

¹⁸⁴ Kenya, The Constitution of Kenya (27 August 2010). www.parliament.go.ke/sites/default/files/2017-05/The_Constitution_of_Kenya_2010.pdf.

¹⁸⁵ อังเลอ.

¹⁸⁶ Youth Criminal Justice Act, S.C. 2002, c. 1, s. 4. www.laws-lois.justice.gc.ca/PDF/Y-1.5.pdf.

¹⁸⁷ Criminal Procedure Law of Republic of Latvia, Section 381, Actualization of a Settlement.

¹⁸⁸ State Probation Service Law of Republic of Latvia.

¹⁸⁹ Kronberga, I, Mangule, I. and Silie, S. (2013), Restorative Justice in Latvia, Centre for Public Policy – Providus.

ทั้งนี้ ผู้กำหนดนโยบายซึ่งพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องพิจารณาคำถามบางประการ ซึ่งรวมไปถึงข้อสงสัยถึงความจำเป็นในการออกกฎหมาย เพื่อ

- จัดหรือลดอุปสรรคทางกฎหมายในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (รวมถึงการกำหนดอำนาจในการตัดสินใจตามดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายและเจ้าหน้าที่ยุติธรรมอื่น ๆ กรณีจำเป็น)
- สร้างการจูงใจทางกฎหมายในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- ให้คำแนะนำและโครงสร้างสำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- สร้างความเชื่อมั่นถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดและผู้เสียหายซึ่งเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- กำหนดหลักการชี้แนะและกลไกในการติดตามผลการปฏิบัติตามหลักการเหล่านั้น
- กำหนดบริการ (เช่น ประกาศการคุมประพฤติในฐานะผู้ให้บริการ) และจัดหาเงินทุน

ทั้งนี้ ในทางกฎหมาย อาจต้องจัดให้มีขั้นตอนการควบคุมทางตุลาการเพื่อประเมินกระบวนการไกล่เกลี่ยและผลลัพธ์ตามหลักการของกฎหมายบางประการและนโยบายที่มีอยู่ เช่น ความเท่าเทียม ความสมดุล และไม่เกิดอันตรายซ้ำซ้อน (กล่าวคือ บุคคลจะต้องไม่เข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีสองครั้งในความผิดเดียวกัน) สิทธิในการอุทธรณ์คำตัดสินข้อตกลงที่ไม่ได้รับการยินยอมโดยอิสระ หรือผลของกระบวนการที่ไม่มีประสิทธิภาพควรบัญญัติอยู่ในกฎหมายด้วยเช่นกัน และควรรับรองสิทธิในการกลับเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติเมื่อคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่สามารถยินยอมหรือเห็นพ้องต่อกระบวนการเชิงสมานฉันท์ หรือมีความประสงค์ที่จะถอนตัวจากกระบวนการดังกล่าว ซึ่งเหล่านี้จะเป็นการเปิดช่องทางเลือกอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะเชิงสมานฉันท์ด้วยหรือไม่ก็ได้

ในบางประเทศ จะต้องมีข้อบังคับทางกฎหมายสำหรับโครงการใหม่เพื่อระดมงบประมาณจากภาครัฐ และเพื่อให้แน่ใจว่ามีงบประมาณเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้อย่างยั่งยืน

บทบาทศาลในแต่ละเขตอำนาจสามารถเสริมอำนาจทางกฎหมายให้แก่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ผ่านนโยบายต่าง ๆ ของศาลที่สนับสนุนให้ใช้แนวทางเชิงสมานฉันท์และกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อให้ดำเนินงานสำเร็จลุล่วง

โดยทั่วไปแล้ว กฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับการใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์จะมีบทบัญญัติสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้เยาว์และผู้ใหญ่ แม้ว่าในเขตอำนาจศาลส่วนใหญ่แล้วนั้น มีการพัฒนาข้อกำหนดสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนจำนวนมาก

7.5 ความเป็นผู้นำ โครงสร้างองค์กร และโครงสร้างของโครงการเชิงสมานฉันท์

การพัฒนาและการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องมีผู้นำที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีคณะผู้บริหารที่มีความสามารถซึ่งมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมคุณค่าและหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นอกจากนี้ ยังต้องมีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในระบบยุติธรรมทางอาญา ผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรพัฒนาเอกชน และชุมชนที่สามารถรับมอบหมายภาระหน้าที่ในการพัฒนาและดำเนินการตามข้อตกลง สนับสนุนความร่วมมือในลักษณะพันธมิตร และรับผิดชอบในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งโครงสร้างขององค์กรในทุกระดับจะต้องมีความชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์เหล่านี้

ผู้นำจะต้องให้ความช่วยเหลือบุคลากรในระบบยุติธรรมทางอาญาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในชุมชน ปรับเปลี่ยนทัศนคติและมุมมองของพวกเขาเกี่ยวกับ “ความยุติธรรม” และวิธีที่จะบรรลุความยุติธรรมได้ดีที่สุด ซึ่งจะต้องใช้ความคิด “นอกกรอบ”

และขยายขอบเขตการตอบสนองของกระบวนการยุทธธรรมนอกเหนือไปจากแนวทางเชิงรับ แนวทางปฏิบัติ และแนวทางการลงโทษไปสู่แนวทางคิดอื่น ๆ เช่น การยุติความขัดแย้ง การเยียวยา การให้อภัย และการกลับคืนสู่สังคม ในทำนองเดียวกันนั้น สำหรับสมาชิกในชุมชนแล้ว แนวทางปฏิบัติเชิงสมานฉันท์อาจจะมองได้ว่ามีประสิทธิภาพมากกว่าแนวทางแบบปฏิบัติแบบเดิมในการดำเนินการให้ผู้กระทำความผิดมีภาระรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายจากอาชญากรรม และชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการนี้ ทั้งนี้ สามารถให้การศึกษากับชุมชนเพื่อทำความเข้าใจว่า กระบวนการยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์และการมีส่วนร่วมช่วยสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วยได้อย่างไรบ้าง ซึ่งกระบวนการยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์ยังสามารถเสริมสร้างขีดความสามารถและยกระดับทักษะที่สำคัญในหมู่สมาชิกของชุมชนได้

ทั้งนี้ ไม่ควรมองข้ามความท้าทายในการสร้างเงื่อนไขในองค์กรที่หนุนเสริมการนำกระบวนการเชิงสมานฉันท์ไปใช้ ซึ่งอาจอาศัยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและวัฒนธรรมขององค์กรยุทธธรรมทางอาญาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งรวมถึงการจัดทำข้อบังคับสำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเชิงสมานฉันท์ โดยมุ่งเน้นไปที่การสร้างสันติและการระงับข้อพิพาทแทนที่การทำหน้าที่เพียงการรักษากฎหมายและบังคับใช้กฎหมายสำหรับผู้พิพากษาแล้ว คือการได้รับมอบอำนาจในการสำรวจพัฒนาการของกระบวนการทางเลือกเพื่อระงับข้อพิพาท หรือแม้กระทั่งการนำกระบวนการเชิงสมานฉันท์บางประการเข้าไปในกระบวนการพิจารณาคดีตามปกติ ซึ่งจะต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับค่านิยมขององค์กร รวมถึงการมุ่งความสำคัญไปที่การสร้างสันติ การจัดการความขัดแย้ง และการสร้างชุมชนซึ่งในทางกลับกัน สิ่งเหล่านี้ยังเป็นการเรียกร้องให้หน่วยงานและบุคลากรในระบบยุติธรรมทางอาญามีส่วนร่วมในกระบวนการหรือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดในชุมชน เช่น ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อกำหนดโครงการ และกระบวนการที่เหมาะสมที่สุด

7.6 การประกันการสนับสนุนจากหน่วยงานยุทธธรรมทางอาญา

การดำเนินกระบวนการยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์โครงการใหม่หรือในการเปลี่ยนแปลงสำคัญ ๆ ของโครงการที่มีอยู่จำเป็นต้องใช้ยุทธศาสตร์การสื่อสารเพื่อให้สามารถส่งเสริมแนวทางยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์แก่ผู้เชี่ยวชาญกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งยุทธศาสตร์การสื่อสารสามารถเริ่มต้นได้จากหลายแหล่ง รวมทั้งรัฐบาล และองค์กรพัฒนาเอกชน

การขับเคลื่อนและสร้างความยั่งยืนให้เกิดประโยชน์และการสนับสนุนจากรัฐบาล

ในฐานะที่กระบวนการยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์นำเสนอแนวทางที่เป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาดุติกรรมอาชญากรรมและความขัดแย้งในสังคม ซึ่งอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในวงกว้าง รัฐบาลควรจัดทำกรอบกฎหมายและนโยบายที่สามารถพัฒนากระบวนการริเริ่มเหล่านี้ รวมทั้งเพื่อการดำเนินงานและความยั่งยืน

ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงจะต้องได้รับการศึกษาและความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวปฏิบัติของกระบวนการยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์ และมีความรู้ความเข้าใจประเด็นปัญหา ความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับการใช้กระบวนการซึ่งล้วนเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ยุทธธรรมทางอาญาระดับสูงมักขาดเนื้อหาทฤษฎี และแนวปฏิบัติของกระบวนการยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์

ทุนสนับสนุนสำหรับโครงการเชิงสมานฉันท์อาจมาจากหลายแหล่ง รวมทั้งรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน

การจัดกระบวนการแบบมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ อาจทำทลายต่อสถานะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงควรหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการดูแลขีดความสามารถของระบบในปัจจุบันที่ส่งเสริมให้พัฒนาได้ ตลอดจนความเชื่อซึ่งภายในระบบ และแรงต้านทานจากผู้ไม่เห็นด้วย ไม่ว่าจะเป็นแรงต้านในเชิงรุกหรือแรงต้านในลักษณะเพิกเฉยต่อการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงที่มุ่งดำเนินการหากสำเร็จจะส่งผลกระทบต่อขอบเขตของวิชาชีพและเขตอำนาจหน้าที่ และการควบคุม หรือรูล้ำเข้าไปในพื้นที่ของผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น มาตรการซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการเสริมพลังอำนาจแก่ผู้เสียหาย และชุมชนอาจถูกผู้เชี่ยวชาญระบบยุติธรรมบางคนมองว่าเป็นการคุกคาม เว้นเสียแต่ว่าจะมีการจัดการกับทัศนคติเหล่านี้ อย่างมีประสิทธิภาพ ในระยะแรกนั้น การใช้แนวทางยุติธรรมแบบมีส่วนร่วมจะต้องถูกตีความโดยหลายภาคส่วนในลักษณะที่มีทั้งผู้ได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ ซึ่งบางคนอาจสูญเสียอำนาจเพื่อให้ผู้อื่นได้มีอำนาจ

บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องได้รับการฝึกอบรมด้านหลักการและแนวปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตัวอย่างเช่น แนวคิดของการให้อภัยและการเยียวยา ซึ่งอาจดูแปลกแยกสำหรับสมาชิกของศาลยุติธรรมที่ผ่านการฝึกฝนในด้านกระบวนการทางกฎหมายและกฎหมายสารบัญญัติ เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจไม่เต็มใจส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วขาดข้อมูลเกี่ยวกับหลักการและแนวปฏิบัติเชิงสมานฉันท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่กำลังดำเนินการอยู่ หากเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว เจ้าหน้าที่จะไม่สามารถแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงประโยชน์ของการเข้าร่วมในกระบวนการนี้ ควรสนับสนุนและกระตุ้นให้ผู้ดูแลการคุมประพฤติและผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ใช้แนวทางเชิงสมานฉันท์ในการปฏิบัติงานของตน ซึ่งพวกเขาจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมทักษะใหม่ ๆ เพิ่ม

ผู้ปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและอาสาสมัครชุมชนที่เกี่ยวข้องกับโครงการจะต้องได้รับการฝึกอบรมเชิงเทคนิค และทักษะที่มีประสิทธิภาพตามที่พวกเขาต้องการเพื่อให้รู้สึกมั่นใจในการเข้าร่วมในกระบวนการใหม่ ซึ่งยุทธศาสตร์เพิ่มเติมที่สามารถนำมาใช้เพื่อเอาชนะความคิดเชิงอนุรักษ์นิยมของเจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาคือการโน้มน้าวให้พวกเขาเข้าร่วมในกระบวนการเชิงสมานฉันท์โดยตระหนักในคุณค่าของแนวปฏิบัติเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ การดำเนินงานในระดับบุคคลนี้มีรายงานว่า ผู้บริหารระดับสูงของตำรวจ อัยการและผู้พิพากษาที่ยังมีข้อสงสัยอาจกลายเป็นผู้สนับสนุนที่แข็งขันในไม่ช้า ในทางกลับกัน ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นได้แก่ องค์กรต่าง ๆ อาจนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน “เชิงสัญลักษณ์” โดยระบุถึงแนวทางปฏิบัติในปัจจุบันว่าเป็นกระบวนการ “เชิงสมานฉันท์” ซึ่งทำให้การเปลี่ยนแปลงในนโยบายและทิศทางซึ่งเรียกร้องโดยแนวปฏิบัติเชิงสมานฉันท์ที่แท้จริงนั้นถูกบิดเบือนไป

นอกจากนี้ การวิเคราะห์และสรรหาพันธมิตรที่จะสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงที่เสนอไปอย่างกระตือรือร้นนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เทียบเท่ากับการวิเคราะห์ตัวบุคคลในตำแหน่งสำคัญในระบบงานยุติธรรม ซึ่งยินดีให้ความร่วมมือกับการใช้แนวทางมีส่วนร่วมและสมานฉันท์ และขับเคลื่อนการสนับสนุนได้ ทั้งนี้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักจะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการเปลี่ยนแปลงไปยังกระบวนการที่มีอยู่ในระยะแรกของการพัฒนากระบวนการ ตัวอย่างเช่น อัยการอยู่ในตำแหน่งสำคัญในการส่งต่อคดีไปยังกระบวนการใหม่ซึ่งควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ และจะต้องรับรู้ว่า บุคลากรในระบบงานยุติธรรมจะต้องรับความเสี่ยงในการสนับสนุนการริเริ่มกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งพวกเขาอาจไม่พร้อมรับความเสี่ยงเหล่านั้นได้ทั้งหมด

ประการสุดท้าย มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาและดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีทั้งบุคคลภายนอกหรือภายในระบบงานยุติธรรม เพื่อสร้างเครือข่ายการสนับสนุนในชุมชน ภาคเอกชน หน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรศาสนา และองค์กรภาคประชาสังคมอื่น ๆ สถาบันการศึกษา ตลอดจนในในระบบงานยุติธรรมเอง ซึ่งจะช่วยรับประกันความอยู่รอดในระยะยาวและความยั่งยืนของกระบวนการใหม่

การขับเคลื่อนและสร้างความยั่งยืนให้แก่การเข้าร่วมกระบวนการ และการสนับสนุนของบุคลากรในระบบยุติธรรมทางอาญา

ประโยชน์ของแนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะยิ่งทวีคูณเมื่อบุคลากรในองค์กรสามารถเข้าใจหลักการและแนวปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ควรพัฒนายุทธศาสตร์การสื่อสารเพื่อการเรียกร้อง และดำรงไว้ซึ่งการสนับสนุน รวมทั้งการใช้สื่อ การนำเสนอต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ในชุมชน การจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรม การประชุม “คณะทำงาน” บุคลากรระบบยุติธรรม และบุคลากรในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการริเริ่มกระบวนการเชิงสมานฉันท์ เพื่อสร้างชุมชนแห่งการปฏิบัติ และสร้างกลไกในการรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการเชิงสมานฉันท์อย่างต่อเนื่อง ยุทธศาสตร์เหล่านี้ต้องเป็นองค์ประกอบของแผนงานโดยรวมเพื่อรักษาแรงกระตุ้นในการสนับสนุนกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ในกรณีที่ไม่มียุทธศาสตร์เหล่านี้หรือไม่สามารถดำเนินการหรือกิจกรรมได้ต่อเนื่องนั้น ประสิทธิภาพของกระบวนการเชิงสมานฉันท์จะลดลงอย่างยิ่ง

ผู้บริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่กำหนดการดำเนินกระบวนการเชิงสมานฉันท์สามารถคาดการณ์ได้ถึงการศึกษาเกี่ยวกับการต่อต้านทั้งเชิงรุกและเชิงรับต่อความพยายามเหล่านี้ ดังนั้น พวกเขาจะต้องพิจารณาและรับมือกับข้อกังวลเหล่านี้โดยไม่ลดทอนความซื่อตรง และแน่วแน่ต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

7.7 การขับเคลื่อนชุมชน

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถูกนำเสนอขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อนำข้อกังวลและประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายไปสู่การขับเคลื่อนบทบาทของสังคมในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ปัจจุบัน กระบวนการเชิงสมานฉันท์ได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้นเนื่องจากคุณลักษณะการมีส่วนร่วม และความสามารถในการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ในการค้นหาแนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมต่ออาชญากรรมรายกรณี ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมแบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งทรงพลังและได้รับการสนับสนุนอย่างยิ่ง เมื่อผนวกรวมกับการแก้ปัญหาโดยศาลยุติธรรมและศาลชุมชน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่หนุนเสริมแนวทางแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งให้ชุมชนได้ดี อย่างไรก็ตาม ความท้าทายหลักของกระบวนการยุติธรรมแบบมีส่วนร่วมคือการค้นหาแนวทางที่สามารถขับเคลื่อนและระดมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน สามารถปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้¹⁹⁰

การมีส่วนร่วมของชุมชนเกี่ยวข้องกับการรับรู้สาธารณะและการสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยทั่วไปนั้น งานวิจัยในหลายประเทศแสดงให้เห็นว่า ความรู้สาธารณะเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังมีจำกัด แต่ทัศนคติของสาธารณะเกี่ยวกับกระบวนการนี้เป็นไปในทางบวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสาธารณะมีบทบาทในองค์ประกอบหลักของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เช่น การชดเชย ชดใช้ความเสียหาย และการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน¹⁹¹

¹⁹⁰ Dandurand (2016), “Alternative Approaches to Preventing Recidivism”.

¹⁹¹ Pali, B. and Pelikan, C. (2010), Building Social Support for Restorative Justice: Media, civil society and citizens, Leuven: European Forum for Restorative Justice.

อาชญากรรมเป็นประเด็นทางสังคมและไม่ได้เป็นเพียงความขัดแย้งส่วนตัว การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งปรากฏในหลายรูปแบบ รวมทั้งในแบบที่อาจเป็นประเด็นปัญหา¹⁹² น่าเสียดายว่า ความท้าทายประการหนึ่งที่เกิดขึ้นซ้ำบ่อยครั้งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ จะดำเนินการตามแนวคิดที่ว่าด้วยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร¹⁹³ ตามที่กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ คำถามที่มักเกิดขึ้นเสมอว่า “ชุมชนคือใครและเป็นอย่างไร” นั้น Bazemore และ Umbriet ได้ตั้งข้อสังเกตว่า “วิธีที่ชุมชนกำหนดและการมีส่วนร่วมในรูปแบบการประชุมเชิงสมานฉันท์เป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อลักษณะและระดับการมีส่วนร่วม รวมทั้งความเป็นเจ้าของของชุมชนของพลเมือง”¹⁹⁴ ทั้งนี้ มีการตั้งข้อสังเกตเช่นเดียวกันว่า แนวทางต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินการกับชุมชนมี “มุมมองเชิงศีลธรรมต่อชนบทซึ่งอาจพิสูจน์ได้ว่ามีปัญหาในทางปฏิบัติ”¹⁹⁵ เราไม่สามารถสรุปได้แน่นอนว่า ชุมชนจะต้องมีเมตตากรุณา เนื่องจาก “อาจมีอันตรายโดยธรรมชาติจากอำนาจที่ใช้โดยชุมชน”¹⁹⁶ อย่างไรก็ตาม ในหลายบริบทนั้น คำถามที่ว่า ชุมชนคือ “ใครและอะไร” นั้นไม่ใช่ประเด็น เนื่องจากแต่ละคนเข้าใจอย่างชัดเจนว่าชุมชนของพวกเขาประกอบด้วยอะไรบ้าง

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเปิดกว้างในระดับหนึ่งในการให้คำนิยามชุมชน และจะต้องใช้ด้วยความระมัดระวังในการเข้าไปยังชุมชนหนึ่ง ๆ การขับเคลื่อนหรือระดมความร่วมมือในชุมชนเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์บุคคลและกลุ่มบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง และผู้ใดในชุมชนที่อยู่ในฐานะที่จะเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ความเข้าใจถึงความต้องการของชุมชน ตลอดจนทรัพยากรและศักยภาพของชุมชนเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของกระบวนการนี้ ในบางกรณีอาจนำไปสู่การตระหนักว่า ชุมชนที่ต้องการการเยียวยามากที่สุดเป็นหนึ่งในชุมชนไม่กี่แห่งที่สามารถขับเคลื่อนตัวเองได้สำเร็จ และมีส่วนร่วมเต็มที่ในกระบวนการเชิงสมานฉันท์โดยชุมชน ซึ่งน่าแปลกใจว่า ผู้สังเกตการณ์บางคนสรุปว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จำเป็นต้องประกอบด้วยชุมชนที่ประสบความสำเร็จ”¹⁹⁷ อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงที่น่าเศร้าประการหนึ่งคือ ผู้กระทำความผิดจำนวนมากไม่ได้มาจากชุมชนหรือกลับไปสู่ชุมชนที่ประสบความสำเร็จหรือมีสภาพแวดล้อมที่ดี ในความเป็นจริงนั้น ส่วนใหญ่แล้ว พวกเขามาจากชุมชนที่เผชิญความท้าทายจากความยากจน การว่างงาน การถูกกีดกันทางสังคม มีความแปลกแยกและผิดกฎหมายอยู่แล้ว

เมื่อโครงการมีการออกแบบเฉพาะเพื่อให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วม ตัวอย่างเช่น ในการพิจารณาคดีแบบวงกลมหรือการประชุมล้อมวงพิจารณาข้อพิพาทจะต้องตอบคำถามเชิงปฏิบัติหลายข้อเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน ผู้ที่รู้สึกว่าคุณได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือมีความสนใจต่อผลลัพธ์ของกระบวนการ¹⁹⁸ ซึ่งรวมถึงการพิจารณาว่า ใครได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม และการจำแนกบุคคลที่สามารถเข้าร่วมในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การค้นหาแนวทางในการเข้าถึงพวกเขา และการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในสถานการณ์ คำถามที่ว่าใครคือ “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นอาจไม่พบคำตอบได้อย่างง่ายดายตายหรือชัดเจน¹⁹⁹

¹⁹² Rosenblatt (2015), *The Role of Community in Restorative Justice*.

¹⁹³ O'Mahony and Doak (2017), *Reimagining Restorative Justice*.

¹⁹⁴ Bazemore, G. and Umbreit, M. (1998), *Conferences, Circles, Boards, and Mediations: Restorative justice and citizen involvement in the response to youth crime*, Washington, D.C.: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, *Balanced and Restorative Justice Report*.

¹⁹⁵ Dickson-Gilmore, J., and La Prairie, C. (2005), *Will the Circle be Unbroken? Aboriginal communities, restorative justice, and the challenge of conflict and change*, Toronto: University of Toronto Press.

¹⁹⁶ O'Mahony and Doak (2017), *Reimagining Restorative Justice*.

¹⁹⁷ Dickson-Gilmore, J. and La Prairie, C. (2005), *Will the Circle be Unbroken? Aboriginal communities, restorative justice, and the challenge of conflict and change*, Toronto: University of Toronto Press, หน้า 10.

¹⁹⁸ Ehret, B., Szego, D. and Dhondt, D. (2016), “Peacemaking Circles, their Restorative and Crime Prevention Capacities for Women and Children”, in Kury, H., Redo, S. and Shea, E. (eds.), *Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration*, Zurich: Springer, หน้า 341–365.

¹⁹⁹ Crawford, A. and Clear, T. (2001), “Community Justice: Transforming communities through restorative justice”, in Bazemore, G. and Schiff, M. (eds.), *Restorative Community Justice: Repairing harm and transforming communities*, Cincinnati (OH): Anderson, หน้า 127–149.

แนวทางปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จำนวนมากเปิดโอกาสให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลหรือระบบยุติธรรมทางอาญากับชุมชน ทั้งนี้ ถือได้ว่า ชุมชนมีบทบาทแข็งขันในการแก้ปัญหาอาชญากรรมและความขัดแย้ง ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวนั้น ศักยภาพในการแก้ปัญหาและการควบคุมทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ ตลอดจนความเอื้ออาทร และความสมานฉันท์ของชุมชนจะมีความแข็งแกร่งยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ไม่อาจสันนิษฐานได้เสมอไปว่าการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะมีผลด้านการเยียวยาและการเปลี่ยนแปลง หากพิจารณาถึงสถานการณ์ที่ชุมชนกำลังเผชิญ ในบางกรณี ความตึงเครียดทางสังคม ความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียม ความแตกต่างทางอำนาจ การคิดกันรูปแบบต่าง ๆ การเลือกปฏิบัติหรือการขับออกจากกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชนอาจทวีความเลวร้ายลงกว่าเดิมแทนที่จะบรรเทาลงจากการใช้กระบวนการยุติธรรมแบบมีส่วนร่วม แต่อย่างน้อยที่สุดนั้น ควรพิจารณาถึงความเป็นไปได้เหล่านี้ในการออกแบบและดำเนินการกระบวนการใหม่

เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมเต็มที่ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องพิจารณาแนวทาง ดังต่อไปนี้

- กระบวนการจะร่วมมือกับสื่อมวลชนในการแจ้งข่าวสารและให้ความรู้แก่สาธารณะเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างไร
- ลำดับชั้นและพลวัตของอำนาจในชุมชนเป็นอย่างไร และจะส่งผลกระทบต่อสมาชิกในชุมชนที่มีส่วนร่วมและต่อกระบวนการเชิงสมานฉันท์อย่างไร?
- มีแนวทางใดบ้างที่ช่วยในการตัดสินใจหรือกำหนดว่า จะให้ใครมีส่วนร่วมในกระบวนการเชิงสมานฉันท์
- จะใช้กลยุทธ์ใดบ้างเพื่อระดมการสนับสนุนจากชุมชน และสร้างความยั่งยืนให้แก่การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในฐานะผู้ไกล่เกลี่ย ผู้จัดกระบวนการ และพี่เลี้ยงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- ควรพัฒนายุทธศาสตร์ใดบ้างเพื่อลดผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- สมาชิกชุมชนควรได้รับการฝึกอบรมและฝึกทักษะอะไรบ้างเพื่อให้สามารถเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- สมาชิกชุมชนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมเฉพาะทางสามารถเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ในระดับใด
- โครงสร้างและกระบวนการที่มีอยู่สามารถใช้เป็นพื้นฐานหรือจุดเริ่มต้นให้แก่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ในระดับใด

สำหรับโครงการเชิงสมานฉันท์บางโครงการนั้น การมีส่วนร่วมของพลเมืองในการแก้ปัญหาสามารถทำได้โดยการมอบหมายความรับผิดชอบให้แก่ผู้เข้าร่วมบางคนทำหน้าที่สนับสนุนผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหาย หรือการจัดหางานหรือโอกาสในการให้บริการสังคมแก่ผู้กระทำความผิด

การแจ้งข้อมูลแก่ชุมชน

การแจ้งข้อมูลความคืบหน้าและการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ชุมชนทราบอย่างต่อเนื่องเป็นเงื่อนไขขั้นแรกของความสำเร็จของโครงการ ชุมชนบางแห่งอาจยังมีความเข้าใจผิดบางประการเกี่ยวกับผลกระทบและความชอบธรรมทางกฎหมายของกระบวนการที่ดำเนินการในชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ชุมชนผ่านการสื่อสารสาธารณะ ตลอดจนการจัดการกับข้อกังวลที่สมาชิกชุมชนสะท้อนออกมา ซึ่งการเชิญชวนให้พวกเขาเข้าร่วมกระบวนการจะช่วยสร้างพื้นฐานการสนับสนุนที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น การสื่อสารอย่างต่อเนื่องผ่านการหาหรือและการส่งต่อข้อมูลจะช่วยรักษาทัศนคติที่ดีของชุมชนต่อกระบวนการ

อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ส่วนใหญ่แล้ว การสื่อสารกับชุมชนจะดำเนินการผ่านตัวกลางของสื่อมวลชน ความสำคัญของการทำงานกับสื่อมวลชนคือ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการเชิงสมานฉันท์ให้แก่ชุมชนและนำเสนอพัฒนาการใหม่ ๆ

ที่ไม่ควรมองข้าม²⁰⁰ เรื่องราวเชิงลบและน่ากลัวอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดและการรับรู้ที่ไม่ถูกต้องของสาธารณะ สามารถนำหน่วยงานอื่น ๆ ไปสู่การ “ปิดกั้นการรับรู้” เกี่ยวกับโครงการ ในทางตรงกันข้าม ประสบการณ์เชิงบวกของผู้เข้าร่วมไม่ว่าจะสื่อสารผ่านสื่อหรือกลไกอื่น ๆ อาจส่งผลตรงกันข้าม

โครงการที่ประสบความสำเร็จจะมีแผนการสื่อสารที่มั่นคงบนพื้นฐานความซื่อสัตย์และความโปร่งใส แม้ว่าในบางครั้งมีข้อจำกัดจากความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้เข้าร่วมกระบวนการก็ตาม ทั้งนี้ จะต้องหลีกเลี่ยงข้อความหรือแถลงการณ์สาธารณะที่เกินความจริง การวิพากษ์วิจารณ์ที่ไม่จำเป็นหรือไม่เป็นธรรมชาติของหน่วยงานอื่น หรือองค์ประกอบอื่น ๆ ของกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนการกล่าวอ้างข้อดีและความสำเร็จของกระบวนการเกินจริง ซึ่งควรนำเสนอข้อเท็จจริงและเรื่องราวของผู้คนด้วยเหตุผลและข้อเท็จจริงที่สามารถเชื่อมโยงกับสาธารณะได้ ทั้งนี้ สามารถระดมความช่วยเหลือจากผู้นำทางความคิดเห็นต่าง ๆ ในชุมชนและโฆษกของหน่วยงานยุติธรรมอื่น ๆ เพื่อให้แน่ใจว่า พวกเขามีท่าทีในการสนับสนุนกระบวนการนี้ต่อสาธารณะ

สุดท้ายนี้ ทุกโครงการควรมีแผนการสื่อสารในกรณีฉุกเฉินที่พร้อมใช้งานในกรณีเกิดความผิดพลาด หรือผู้กระทำความผิดต้องการเรียกร้องความสนใจผิด ๆ หรือในเชิงลบต่อโครงการ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ทุกโครงการจะต้องคำนึงว่า อย่างน้อยอาจจะมีสักหนึ่งคดี ไม่ช้าก็เร็วที่จะสร้างปัญหาให้แก่ผู้เสียหายหรือชุมชน ข้อจำกัดในการเตรียมความพร้อมสำหรับกรณีดังกล่าวนี้สร้างความสูญเสียให้แก่โครงการที่ขาดประสบการณ์หลายโครงการด้วยกัน

7.8. การยกระดับการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ตามที่กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ในคู่มือฉบับนี้ คุณูปการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่อผู้เสียหายที่ตกลงเข้าร่วมกระบวนการมีมากมายหลายด้าน โดยรวมแล้ว ความพึงพอใจของผู้เสียหายต่อกระบวนการมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น²⁰¹ การประเมินกระบวนการต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า ผู้เสียหายจากอาชญากรรมมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยเหตุผลหลายข้อด้วยกัน²⁰² อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ผู้เสียหายทุกคนที่จะทราบหรือสนใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คดีที่ถูกส่งไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีไม่มากนัก แม้ว่าการขอเข้าสู่กระบวนการด้วยตัวเองของผู้เสียหายยังคงมีจำนวนน่าพึงพอใจก็ตาม แต่โดยทั่วไปแล้ว ผู้เสียหายที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังคงมีจำนวนน้อย ตัวอย่างเช่น ข้อมูลจากการสำรวจอาชญากรรม (Crime Survey) อังกฤษและเวลส์แสดงให้เห็นว่า ในกรณีของผู้เสียหายจากอาชญากรรม มีผู้เสียหายเพียงร้อยละ 7.2 เท่านั้นที่ได้รับโอกาสให้พบกับผู้กระทำความผิด ส่วนผู้เสียหายอีกร้อยละ 92.8 กล่าวว่า พวกเขาไม่ได้รับโอกาสให้พบกับผู้กระทำความผิด และผู้เสียหายร้อยละ 24.7 ระบุว่า พวกเขายอมรับหากมีข้อเสนอให้พบกับผู้กระทำความผิด²⁰³

²⁰⁰ Pali and Pelikan (2010), Building Social Support for Restorative Justice.

²⁰¹ ตัวอย่างเช่น Vanfraechem, I., Bolivar Fernandez, D. and Aertsen, I. (eds.) (2015), Victims and Restorative Justice, London: Routledge; Umbreit, et al. (2008), “Victim-Offender Mediation”, in Sullivan, D. and Taft, L. (eds.), Handbook of Restorative Justice; Bolivar, et al. (eds.) (2015), Victims and Restorative Justice; Hansen and Umbreit (2018), “Four Decades of Victim-offender Mediation Research and Practice”; Ministry of Justice of New Zealand (2016), Restorative Justice Victim Satisfaction Survey.

²⁰² เหตุผลเหล่านี้มีความซับซ้อน ซึ่งประกอบด้วยการรับรู้ต่อขั้นตอนและกระบวนการที่เท่าเทียมและมีความเป็นธรรม ความรู้สึกในการยุติข้อขัดแย้ง ความสามารถในการแสดงอารมณ์และความเป็นไปได้ในการดำเนินการหรือจัดการกับแรงจูงใจทางสังคม ตัวอย่างได้ดี Van Camp and Wemmers (2013), “Victim Satisfaction with Restorative Justice”.

²⁰³ Victims’ Commissioner (2016), A Question of Quality: A review of restorative justice: Part 2 – Victims.

ในแง่ทัศนคติที่ดีของผู้เสียหายที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น คำถามไม่ได้อยู่ที่ว่า ควรเสนอกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้แก่ผู้เสียหายหรือไม่ แต่ควรถามว่าควรเสนออย่างไร²⁰⁴ ซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายทุกคนจะสนใจกระบวนการ และผู้เสียหายจำนวนมากขาดข้อมูลทำให้พลาดโอกาสที่จะรับประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ผู้เสียหายต้องการทราบเกี่ยวกับทางเลือกเชิงสมานฉันท์โดยเร็วที่สุด²⁰⁵ แม้ว่าพวกเขาอาจปฏิเสธข้อเสนอของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็ตาม ข้อมูลและโอกาสในการเลือกคือการเสริมพลังแก่ผู้เสียหาย และทำให้ผู้เสียหายมีความรู้สึกที่ตนสามารถควบคุมกระบวนการที่อาจเยียวยาความเสียหายที่ตนประสบได้

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้มีความเหมาะสมกับทุกคดี ดังนั้น การเข้าร่วมกระบวนการของผู้เสียหายจะต้องได้รับการพิจารณาเป็นรายกรณี ด้วยหลักการและแนวทางที่จะสร้างความเชื่อมั่นว่า ผู้เสียหายจะปลอดภัยอยู่เสมอ มีการเตรียมพร้อมเป็นอย่างดีหากพวกเขาเข้าร่วม และจะต้องได้รับการสนับสนุนในทุก ๆ ขั้นตอนของกระบวนการ รวมทั้งการสนับสนุนอื่น ๆ

ทั้งนี้ ผู้เสียหายที่ตกลงเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีความเสี่ยงและมีข้อจำกัด แม้ว่า ส่วนใหญ่แล้วเป็นที่เข้าใจว่าผู้เสียหายจะยินยอมเข้าร่วมกระบวนการและจะไม่ถูกบังคับให้เข้าร่วม ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่า ผู้เสียหายจะขัดขวางการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หากเขาไม่เห็นพ้องที่จะเข้าร่วมกระบวนการ ในเขตอำนาจศาลบางแห่งนั้น ผู้เสียหายจะได้รับอำนาจในการควบคุมกระบวนการในระดับที่สูงขึ้นไป ตัวอย่างเช่น ผู้เสียหายอาจมีอำนาจยับยั้งในกรณีที่ตนไม่ประสงค์ให้มีการดำเนินการประชุมต่อไป แต่เกิดขึ้นไม่บ่อยนัก

เจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงาน และผู้มีประสบการณ์ด้านความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีข้อเสนอแนะบางประการในการส่งเสริมการเข้าร่วมของผู้เสียหาย ดังต่อไปนี้²⁰⁶

- หนุนเสริมหรือส่งเสริมให้ผู้เสียหายสมัครใจเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยตัวเอง
- ส่งเสริมความตระหนักถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แก่สาธารณชน
- สร้างความตระหนัก และให้ข้อมูลผู้เสียหายถึงความเป็นไปได้ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยเร็วที่สุดหลังจากผู้เสียหายประสบเหตุการณ์
- แก้ปัญหากรณีที่เจ้าหน้าที่งานยุติธรรมในพื้นที่มีข้อจำกัดในการส่งต่อคดี
- สร้างตัวเลือกและทางเลือกให้แก่ผู้เสียหาย (เวลา กระบวนการ ทำเลที่ตั้ง ทางเลือกในการเข้าร่วมของผู้เสียหายต่าง ๆ เป็นต้น)
- ให้อำนาจผู้เสียหายในการควบคุม เช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับระยะเวลาในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- ส่งเสริมให้ผู้ให้บริการต่าง ๆ เข้าถึงและให้บริการแก่ผู้เสียหาย
- สร้างความเชื่อมั่นถึงการเข้าร่วมกระบวนการของผู้เสียหายว่า พวกเขาจะได้รับการเสริมทักษะและได้รับการเตรียมความพร้อม
- ส่งเสริมให้ผู้เสียหายให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในช่วงการประชุมหรือในการเจรจา
- สนับสนุนผู้เสียหาย รวมทั้งมีกระบวนการเพื่อนช่วยเพื่อน
- ให้โอกาสในการติดตามผล และมีการประชุมหลายครั้งตามที่ต้องการ
- งดอุปสรรคในการเข้าร่วมกระบวนการของผู้กระทำความผิด

²⁰⁴ Van Camp and Wemmers (2016), "Victims' Reflections on the Protective Approaches to the Offer of Restorative Justice".

²⁰⁵ Shapland, et al. (2011), Restorative Justice in Practice.

²⁰⁶ Bright, J. (2017), Improving Victim Take-up of Restorative Justice, London: Restorative Justice Council; Barger, C., Lyons, A. and Hartman, M. (2019), Crime Victims' Experiences of Restorative Justice: A listening project, Ottawa: Department of Justice Canada.

ผู้เสียหายต้องการได้รับแจ้งข้อมูลเพื่อที่จะทราบถึงทางเลือกของตัวเอง และสามารถตัดสินใจได้ว่า ต้องการให้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางเลือกแบบไหน²⁰⁷ นอกจากนี้ การระบุถึงแนวทางการจำแนกคดีของผู้ให้บริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็มีความสำคัญเช่นกัน ซึ่งรวมถึงการส่งต่อคดีจากหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่และองค์กรพันธมิตร การขอเข้าสู่กระบวนการด้วยตัวเองของผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิด และการจำแนกองค์ประกอบของคดี คดีที่มีศักยภาพจะถูกจำแนกโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร การจำแนกคดีโดยการเข้าถึงฐานข้อมูลของตำรวจและศาลเกี่ยวกับการกระทำความผิด ผู้กระทำความผิด และผู้เสียหาย ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้ว อยู่ในช่วงก่อนการพิจารณาคดี ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพที่สุด²⁰⁸ ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีข้อเสนอแนะว่า การกำหนดให้การกระทำความผิดเฉพาะบางฐานซึ่งถูกกันไม่ให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรถูกเอาออกไป

ความพึงพอใจต่อการประชุมยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การสำรวจความพึงพอใจของผู้เสียหายซึ่งจัดทำขึ้นโดยกระทรวงยุติธรรมประเทศนิวซีแลนด์ เมื่อไม่นานมานี้ มีการวัดผลประสิทธิผลของผู้เสียหาย และความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากกระทรวงยุติธรรม^a การสำรวจแสดงให้เห็นว่า อย่างน้อยที่สุด ผู้เสียหายส่วนใหญ่พอใจกับการประชุมเชิงสมานฉันท์ที่พวกเขาเข้าร่วม (ร้อยละ 86) และโดยรวมมีความพึงพอใจกับประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งรวมถึงทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการประชุม (ร้อยละ 84) เมื่อพิจารณาผลลัพธ์จากประสบการณ์เชิงบวกของพวกเขาใน ร้อยละ 84 กล่าวว่า พวกเขามีแนวโน้มที่จะแนะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้แก่ผู้อื่นที่มีสถานการณ์คล้ายคลึงกันนี้ การมีส่วนร่วมในการประชุมเชิงสมานฉันท์ส่งผลกระทบต่อด้านบวกถึงสามในสี่ของผู้เสียหาย

สาเหตุสำคัญที่ผู้ตอบแบบสอบถามบางคนไม่พอใจหรือมีแนวโน้มไม่แนะนำกระบวนการนี้ให้กับผู้อื่น ได้แก่ พวกเขาารู้สึกว่า ข้อมูลขัดแย้งกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในที่ประชุม พวกเขาารู้สึกว่า พวกเขาไม่มีทางเลือกในการเข้าร่วมในกระบวนการนี้ กระบวนการใช้เวลานานเกินไปนับตั้งแต่เหตุการณ์และการพบกับผู้กระทำความผิดครั้งแรก พวกเขาารู้สึกว่า ผู้กระทำความผิดไม่จริงจังในการขอโทษ ขาดการติดตาม (ไม่มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้กระทำความผิด ผู้กระทำความผิดไม่ได้ทำตามข้อตกลงที่วางไว้ และไม่มีการติดตามผู้เสียหายเพื่อดูว่าพวกเขาต้องการความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนเพิ่มเติมหรือไม่)

^a Gravitias (2018), Ministry of Justice – Restorative Justice Survey.

สรุปสาระสำคัญ

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ประสบความสำเร็จจะต้องตอบสนองความต้องการด้านกฎหมายหรือข้อบังคับ ตลอดจนความต้องการภาวะด้านผู้นำ องค์กร และโครงสร้างที่แข็งแกร่ง ความยั่งยืนในการสนับสนุนจากหน่วยงานยุติธรรมทางอาญา การวิเคาระห์ และระดมทรัพยากรชุมชน และต่อยอดระบบงานยุติธรรมที่แข็งแกร่งที่มีอยู่ รวมไปถึงการวางแผนและการติดตามการดำเนินงานอย่างรอบคอบ

²⁰⁷ Wemmers (2017), “Judging Victims: Restorative choices for victims of sexual violence”.

²⁰⁸ อ้างแล้ว.

สรุปสาระสำคัญ (ต่อ)

2. มีแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ในการสนับสนุนพัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในระดับชาติ และส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย ตุลาการ และสังคม ตลอดจนชุมชนท้องถิ่น
3. ขั้นตอนการออกแบบประกอบด้วยทางเลือกพื้นฐานหลายประการซึ่งควรเลือกโดยฉันทามติ และมีข้อมูลเกี่ยวกับข้อปฏิบัติที่ดีที่ทันต่อเหตุการณ์ ประกอบด้วย
 - ทางเลือกของรูปแบบที่เหมาะสม
 - กำหนดผลลัพธ์หรือข้อตกลงที่จะบรรลุผลสัมฤทธิ์ให้ได้
 - องค์กรและทำเลที่ตั้งของโครงการ
 - การตัดสินใจเกี่ยวกับประเภทของคดีที่จะดำเนินการ
 - กำหนดลำดับความสำคัญ
 - การดำเนินงานเพื่อให้พันธมิตรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักคงภาระรับผิดชอบและมีส่วนร่วม
 - จัดทำโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจน จัดการได้ มีความโปร่งใส และมีความรับผิดชอบ
 - ใช้นโยบายการดำเนินงานและขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อรับประกันถึงการบริหารกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ
 - ดำเนินการเพื่อให้มั่นใจได้ว่ามีงบประมาณเพียงพอ
 - มีการคาดการณ์ต้นทุน งบประมาณ และเงินทุนที่เพียงพอสำหรับโครงการ
 - กำหนดบทบาทของอาสาสมัคร
4. ความท้าทายพื้นฐานสำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ การแสวงหาวิธีการในการระดมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม และการมีส่วนร่วมในเชิงบวกของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพไปพร้อมกับการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด
5. การมีส่วนร่วมของชุมชนสัมพันธ์กับการรับรู้ของสาธารณะและการสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
6. การยกระดับการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ประสบความสำเร็จ ผู้ปฏิบัติงานสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายโดย
 - เชื้ออำนาจหรือส่งเสริมให้มีการขอเข้าสู่กระบวนการด้วยตัวเอง
 - ยกระดับความตระหนักในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
 - สร้างความตระหนักและให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แก่ผู้เสียหายโดยเร็วที่สุดหลังจากประสบเหตุ
 - แก้ปัญหาข้อจำกัดในเชิงศักยภาพของเจ้าหน้าที่ยุติธรรมในพื้นที่ในการส่งต่อผู้เสียหายมายังกระบวนการ
 - ส่งเสริมให้ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงบริการสำหรับผู้เสียหาย
 - สร้างความเชื่อมั่นว่า การเข้าร่วมกระบวนการจะมีการเสริมทักษะและได้รับการเตรียมความพร้อม
 - จัดอุปสรรคในการเข้าร่วมกระบวนการของผู้กระทำความผิด

8. การกำกับดูแล การติดตามและ การประเมินผลกระบวนการ

บทนี้กล่าวถึงการติดตามกระบวนการและกลไกการกำกับดูแล เพื่อกำกับบริการด้านงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และผู้จัดอบรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และเพื่อติดตามการดำเนินการตามมาตรฐานเชิงคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงานระดับประเทศตลอดจนมาตรฐานอื่น ๆ *หลักการพื้นฐาน* (ย่อหน้าที่ 22) สนับสนุนรัฐภาคีให้ร่วมมือกับภาคประชาสังคมตามที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการวิจัยและการประเมินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อ “ประเมินระดับของผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์ในฐานที่กระบวนการเป็นส่วนเสริมและเป็นทางเลือกในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและเสนอผลลัพธ์อื่นที่ประสงค์แก่ทุกฝ่าย” นอกจากนี้ *หลักการพื้นฐาน* ยังตระหนักว่า กระบวนการเชิงสมานฉันท์อาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และ “ควรใช้ผลการวิจัยและการประเมินผลเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและกระบวนการต่อไป”

8.1 การกำกับดูแล

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรได้รับการกำกับดูแลด้วยมาตรฐานที่หน่วยงานผู้มีอำนาจบริหารกฎหมายให้การยอมรับ และจะต้องพัฒนามาตรฐานขีดความสามารถ จริยธรรม และขั้นตอนที่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนในการดำเนินการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งจะต้องกำหนดมาตรฐานและขั้นตอนการคัดเลือก การฝึกอบรม การสนับสนุน การกำกับดูแล และการประเมินผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ปัจจุบัน งานวิจัยไม่อาจชี้ชัดว่า ผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีศักยภาพจะมีความสามารถในการดำเนินการกระบวนการได้ดีกว่าผู้จัดกระบวนการคนอื่น ซึ่งการวิจัยที่เป็นระบบเกี่ยวกับผู้จัดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์พบว่า “เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ความยุติธรรมเชิงกระบวนการจากการประชุมคดียุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น การคัดเลือกผู้จัดกระบวนการจากความสามารถพิเศษนั้นมีความสำคัญมากกว่าประสบการณ์หรือการฝึกฝน”²⁰⁹

หน่วยงานอิสระที่มีอำนาจบริหารกฎหมายควรทำหน้าที่กำกับดูแลการบริการด้านงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และผู้ฝึกอบรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นอกเหนือจากศาล ซึ่งทำหน้าที่กำกับดูแลคดีบางคดี โดยเป็นผู้ทบทวนข้อตกลงและผลลัพธ์จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้วนั้น การมีกลไกอื่น ๆ เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลกระบวนการอย่างครอบคลุมมีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อรักษาคุณภาพของกระบวนการทั้งหมด และเพื่อรับประกันถึงความเที่ยงตรงและการยึดมั่นตามหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อีกทั้งเพื่อตรวจสอบว่า กระบวนการปฏิบัติตามกฎหมายและมาตรฐานอื่น ๆ ที่มีอยู่ ในบางกรณี การกำกับดูแลจะดำเนินการผ่านกระบวนการรับรองคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างต่อเนื่อง

²⁰⁹ Sherman, et al. (2015), “Twelve Experiments in Restorative Justice”.

การรับรองและใช้มาตรฐานกระบวนการหมายถึงรวมถึงการมีกลไกกำกับดูแลกระบวนการที่เป็นอิสระ ตัวอย่างเช่น ในสหราชอาณาจักรมีกรอบการประกันคุณภาพซึ่งดำเนินการโดยสภาความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Council - RJC) สภาได้พัฒนามาตรฐานการบริการด้านงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งกำหนดมาตรฐานที่บริการจะต้องปฏิบัติตามในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัย บริการที่พิสูจน์ได้ว่าปฏิบัติตามมาตรฐานการบริการด้านงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะได้รับเครื่องหมายรับรองคุณภาพบริการเชิงสมานฉันท์ (Restorative Service Quality Mark - RSQM)²¹⁰

8.2 ความจำเป็นในการติดตามและการประเมินผล

สภายุโรป (Council of Europe) เสนอแนะให้รัฐภาคีส่งเสริมและสนับสนุนการประเมินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งการประเมินผลที่รัฐภาคีดำเนินการเองหรือที่สนับสนุนงบประมาณให้องค์กรภายนอกดำเนินงาน เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้หรือให้ผู้ประเมินอิสระภายนอกเข้ามาประเมินคุณภาพบริการได้²¹¹

อย่างไรก็ตาม แม้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แพร่หลายทั่วโลกในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา แต่การศึกษาเพื่อประเมินผลกระบวนการเพียงดำเนินการในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ซึ่งการประเมินผลมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งเพื่อที่จะวิเคราะห์ปัจจัยสนับสนุนหรือปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดต่อประสิทธิภาพของกระบวนการ และเพื่อให้เห็นแนวโน้มปฏิบัติต่าง ๆ โดยใช้หลักฐานจากการศึกษาเป็นแนวทางในการพัฒนาและดำเนินการกระบวนการใหม่ ๆ

ในการสนับสนุนให้เกิดการประเมินผลที่เป็นระบบยิ่งขึ้นนั้น จะต้องระบุและรวบรวมข้อมูลที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์การประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ตั้งแต่ช่วงแรกที่พัฒนากระบวนการและก่อนเริ่มดำเนินการ และจะต้องกำหนดมาตรฐานและเป้าหมายของกระบวนการพร้อมกับมีกลไกการประเมินผลกระบวนการ²¹²

กระบวนการประเมินผลสามารถใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ข้อมูลเชิงสถิติที่ควรเก็บรวบรวม ได้แก่

- จำนวนและประเภทคดีที่ส่งต่อไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (รวมทั้งพฤติการณ์การกระทำผิด)
- หน่วยงานที่ส่งคดี
- อัตราและความถี่ที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายเห็นพ้องที่จะเข้าร่วมกระบวนการ
- เหตุผลที่ผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดปฏิเสธไม่เข้าร่วมกระบวนการ
- ระยะเวลาที่ใช้ในการเตรียมการ
- สัดส่วนของการประชุมคดีที่ผู้เสียหายเผชิญหน้าผู้กระทำความผิด
- การมีส่วนร่วมจากคู่กรณีแต่ละฝ่าย
- ระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการเชิงสมานฉันท์
- ลักษณะและเนื้อหาของข้อตกลงซึ่งเป็นผลลัพธ์จากกระบวนการ
- อัตราความสำเร็จในการปฏิบัติตามข้อตกลง

²¹⁰ Restorative Justice Council: The Restorative Service Standards, the Practitioner Code of Practice, and the Code of Practice for Trainers and Training Organisations.

²¹¹ Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to Member States concerning restorative justice in criminal matters, ย่อหน้า 66.

²¹² Galaway, B. (1998), Evaluating Restorative Community Justice Programs, Denver: The Colorado Forum on Community and Restorative Justice.

- อัตราและประเภทการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่เคยผ่านกระบวนการเชิงสมานฉันท์
- จำนวนอาสาสมัครและชั่วโมงการทำงานของอาสาสมัครในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- ข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย
- ประวัติและพื้นเพ (เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ) ของผู้เสียหายจากอาชญากรรม ผู้กระทำความผิด สมาชิกชุมชนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเชิงสมานฉันท์ และผู้จัดกระบวนการ
- มุมมองของผู้เข้าร่วมกระบวนการ และความพึงพอใจต่อประสบการณ์และผลลัพธ์ของกระบวนการ

นอกจากนี้ ยังสามารถเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตกระบวนการเชิงสมานฉันท์ การสัมภาษณ์ หรือการประชุมกลุ่มย่อยกับคู่กรณี นักวิชาชีพและผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรพัฒนาระบบการรวบรวมข้อมูล เพื่อเก็บข้อมูลคดีที่รับเข้าสู่กระบวนการ บุคคลที่เกี่ยวข้อง บริการที่มี และผลลัพธ์จากกระบวนการ สภายุโรปแนะนำว่า หน่วยงานที่มีอำนาจบริหารกฎหมายควรเก็บข้อมูลที่ไม่ระบุตัวตนทั่วประเทศ และเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวเพื่อการวิจัยและการประเมินผล²¹³ ซึ่งการพัฒนารอบการวัดผลลัพธ์กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ระดับชาติเป็นประโยชน์ต่อการวางรากฐานการประเมินและเปรียบเทียบผลการประเมินอย่างเป็นระบบ

สภายุโรปยังแนะนำด้วยว่า ควรแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างประเทศด้านการใช้กระบวนการ การพัฒนากระบวนการ และผลลัพธ์จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนควรสร้างนโยบาย การวิจัย การฝึกอบรม และแนวทางใหม่ ๆ ร่วมกัน²¹⁴

8.3 ข้อควรพิจารณาในการประเมินผลกระทบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ข้อควรพิจารณาในการประเมินประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีอยู่ด้วยกันหลายประการ รายการต่อไปนี้เป็นเพียงบางส่วน ซึ่งยังไม่ได้ครอบคลุมประเด็นทั้งหมด

- อุปสรรคในการเข้าถึงพื้นที่วิจัย ข้อมูล และผู้เข้าร่วมกระบวนการ
- อุปสรรคในการเข้าถึงกลุ่มควบคุมซึ่งเป็นผู้เสียหายทางอาญา และการเข้าถึงผู้กระทำความผิดซึ่งอยู่ภายใต้ระบบยุติธรรมทางอาญาปกติ รวมทั้งอุปสรรคในการควบคุมการดำเนินงานวิจัย เนื่องจากการเข้าร่วมกระบวนการนั้นต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ
- ความหลากหลายของกระบวนการเชิงสมานฉันท์และความแตกต่างของเป้าหมายและวัตถุประสงค์
- กระบวนการเชิงสมานฉันท์มีลักษณะแตกต่างกันและจำนวนคดีที่กระบวนการดำเนินการก็ต่างกันด้วยเช่นกัน
- ข้อจำกัดในการควบคุมและเปรียบเทียบเกณฑ์การส่งต่อคดี ศักยภาพ และการฝึกอบรมผู้จัดกระบวนการ การดำเนินกระบวนการแต่ละคดีมีกรอบกฎหมายและนโยบายต่างกัน อีกทั้งแต่ละกระบวนการใช้เกณฑ์มาตรฐานในการประเมินผลลัพธ์ต่างกันด้วย
- ตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการมีความหลากหลาย
- กรอบเวลาที่ใช้ประเมินผู้กระทำความผิดที่กระทำผิดซ้ำซึ่งเข้าร่วมกระบวนการเชิงสมานฉันท์แต่ละกระบวนการมีความแตกต่างกัน
- แต่ละกระบวนการใช้มาตรการเฉพาะในการประเมินระดับ “ความพึงพอใจ” ระดับ “ความกลัว” ของผู้เสียหายทางอาญาและผู้กระทำความผิด และความคาดหวังที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายมีต่อกระบวนการเชิงสมานฉันท์ต่างกัน
- วิธีการประเมินประสบการณ์ของผู้เสียหายทางอาญาและผู้กระทำความผิดที่มีต่อกระบวนการเชิงสมานฉันท์

²¹³ Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to Member States concerning restorative justice in criminal matters, ภาจอ 39.

²¹⁴ อ้างแล้ว, ภาจอ 64.

- การควบคุมบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เช่น ความแตกต่างระหว่างเมือง/ชนบท ชุมชนที่มีหลายชาติพันธุ์/ชุมชนที่มีชาติพันธุ์เดียวกัน ชุมชนที่มีปัญหาสูง/ชุมชนที่มีความกลมเกลียวสูง
- การควบคุมความหลากหลายของประเภทการฝึกอบรมที่เจ้าหน้าที่กระบวนการและผู้จัดกระบวนการได้รับ
- การควบคุมกรอบกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ที่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ใช้
- การสังเกตกระบวนการเชิงปริมาณซึ่งมีความเป็นอัตวิสัยสูง มีความเฉพาะตัว และมีปฏิสัมพันธ์
- การพัฒนามาตรการเพื่อประเมินว่ากระบวนการเชิงสมานฉันท์สามารถส่งเสริมศักยภาพแก่ชุมชน ครอบครัว และศักยภาพของระบบได้ในระดับใด
- การพัฒนามาตรการเพื่อประเมินการเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้เสียหาย การสำนึกของผู้กระทำผิด และการฟื้นฟู
- การนำแนวคิดต่าง ๆ มาปฏิบัติจริง เช่น ศักยภาพในชุมชน ศักยภาพในครอบครัว ศักยภาพของระบบ การเสริมพลังให้ผู้เสียหาย และการมีส่วนร่วมของชุมชน
- การพัฒนามาตรการเพื่อประเมินว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินการมีความคุ้มค่าหรือไม่และอย่างไร โดยเฉพาะการเปรียบเทียบความคุ้มค่าระหว่างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ

นอกจากนั้น การประเมินผลส่วนใหญ่ที่ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้เสียหายทางอาญาและผู้กระทำผิด ในอนาคตนั้น งานวิจัยจะต้องศึกษาถึงความเห็นของนักการเมืองและผู้บังคับใช้กฎหมายอาญา รวมทั้งบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากการตัดสินใจ การปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติกรใด ๆ นั้นส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การดำเนินการกระบวนการ และความสำเร็จของกระบวนการในท้ายที่สุด เช่นเดียวกับการวิจัยในอนาคตจะต้องให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้จัดกระบวนการซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งผลกระทบจากการฝึกอบรม บุคลิกลักษณะและท่าที รวมทั้งประสบการณ์ของผู้จัดกระบวนการในการสร้างผลลัพธ์อันพึงประสงค์อีกด้วย

การวัดผลลัพธ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำได้หลายวิธี เช่น การใช้ตัวชี้วัดเชิงอัตวิสัย ได้แก่ การสำรวจระดับความพึงพอใจของผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และบุคคลที่สาม เช่น ผู้อาศัยในชุมชน หรือวิธีวัดเชิงข้อเท็จจริง เช่น ระดับและความรุนแรงของการกระทำผิดซ้ำ ระดับความกลัวอาชญากรรมในชุมชน ตัวชี้วัดอื่น ๆ ที่ใช้ประเมินความพึงพอใจของผู้เสียหาย ได้แก่ ความพึงพอใจที่มีต่อ (ก) วิธีการจัดการคดี (ข) ผลลัพธ์ของคดี (ค) ผู้จัดกระบวนการ (ง) ความเป็นธรรมของกระบวนการและ (จ) ปฏิสัมพันธ์กับผู้กระทำผิด

สุดท้าย เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการประเมินที่เคร่งครัดและเป็นระบบนั้น ควรเปรียบเทียบประสบการณ์และทัศนคติของกลุ่มผู้กระทำผิดและผู้เสียหายที่เข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับประสบการณ์และทัศนคติของกลุ่มผู้กระทำผิดและผู้เสียหายที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ

8.4 การวัดผลกระทบของกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดซ้ำ

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีคุณสมบัติประการหนึ่งคือมุ่งวิเคราะห์อาชญากรรมหรือความขัดแย้งด้วยรอบความคิดเชิงบูรณาการ เพื่อจำแนกและแก้ไขเหตุการณ์โดยการแก้ปัญหาที่ต้นตอ ทั้งนี้ การสร้างกรอบประเมินผลเพื่อวัดระดับประสิทธิภาพของกระบวนการเชิงสมานฉันท์ในการแก้ปัญหาที่รากเหง้าที่นั่นค่อนข้างยากและท้าทาย ซึ่งการวัดผลกระทบประเภทต่าง ๆ จะต้องออกแบบการวิจัยที่มุ่งเน้นการรวบรวมข้อมูลจากคู่กรณีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเชิงสมานฉันท์

ผู้ทรงจรรยาบรรณเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายชี้ให้เห็นว่า การที่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมีความพึงพอใจและได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อย่างไรก็ตาม หัวใจสำคัญในการประเมินและอภิปรายผลความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในอนาคตอีกด้วย ทั้งนี้ การยับยั้งชั่งใจที่จะไม่ก่ออาชญากรรมเป็นกระบวนการหนึ่ง ไม่ได้เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงครั้งใดครั้งหนึ่ง ซึ่งตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถลดการกระทำผิดซ้ำได้ในบางสถานการณ์ ตัวอย่างเช่น รายงานจากกระทรวงยุติธรรมของประเทศนิวซีแลนด์แสดงให้เห็นว่า ในช่วงห้าปีที่ผ่านมา อัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้กระทำความผิดที่เคยเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีเพียงร้อยละ 15 ซึ่งลดต่ำลงในช่วงเวลา 12 เดือน และลดต่ำลงร้อยละ 7.5 ในช่วงเวลาสามปีเมื่อเปรียบเทียบกับผู้กระทำความผิดกลุ่มอื่น²¹⁵ นอกจากนี้ การศึกษาอื่น ๆ ยังแสดงให้เห็นด้วยว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดเกิดความยับยั้งชั่งใจไม่ก่ออาชญากรรม²¹⁶ งานศึกษาบางงานชี้ว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีประสิทธิภาพในการดำเนินการกับอาชญากรรมร้ายแรงได้มากกว่าอาชญากรรมที่มีความร้ายแรงน้อยกว่า

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาต่าง ๆ กำหนดแนวคิดและวิธีการวัดผลการกระทำผิดซ้ำโดยใช้ตัวแปรที่แตกต่างกันมาก ซึ่งตัวแปรเหล่านี้ส่งผลต่อผลลัพธ์ของการศึกษาที่แตกต่างกัน ที่จริงแล้วนั้น ข้อค้นพบจากเอกสารการวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำผิดซ้ำยังไม่มีที่ชัดเจนมากนัก อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบสำคัญ ๆ บางประการจากการประเมินผลกระบวนการที่ผ่านมาที่มีคุณค่าและไม่สูญเปล่า

การวิเคราะห์การประเมินผลกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บ่งชี้ว่า โดยเฉลี่ยแล้ว การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สัมพันธ์กับการลดลงของการกระทำผิดซ้ำไม่มากนักแต่ก็ยังมีนัยสำคัญ ซึ่งการวิเคราะห์ชี้ว่า การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้แสดงให้เห็นว่า ผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงสูงมีอัตราการกระทำผิดซ้ำลดลง การดำเนินการกระบวนการกับผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำมีแนวโน้มว่าจะมีประสิทธิภาพมากกว่า²¹⁷

สำหรับผู้ปฏิบัติงานบางคนแล้วนั้น สามารถเข้าใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ดียิ่งขึ้นในฐานะที่กระบวนการ “เป็นองค์ประกอบหนึ่งของวงจรของเหตุการณ์ที่อาจลดใจให้ผู้กระทำความผิดเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมได้ แต่ไม่จำเป็นว่า ต้องใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพียงกระบวนการเดียวเท่านั้น”²¹⁸ ท้ายที่สุดนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีแนวโน้มว่า สามารถส่งเสริมการยับยั้งและลดการกระทำผิดซ้ำหากว่า กระบวนการเป็นส่วนหนึ่งของกรอบการฟื้นฟูพฤติกรรมที่มีความครอบคลุม และมุ่งเน้นการทำงานกับผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงสูงและกระทำความผิดร้ายแรง²¹⁹

²¹⁵ Ministry of Justice of New Zealand (2015), *Reoffending Analysis for Restorative Justice Cases 2008–2013: Summary Results*, Wellington, New Zealand: Ministry of Justice.

²¹⁶ Lauwaert, K. and Aertsen, I. (eds.) (2015), *Desistance and Restorative Justice: Mechanisms for desisting from crime within restorative justice practices*, Leuven: European Forum for Restorative Justice; Robinson, G. and Shapland, J. (2008), “Reducing Recidivism A Task for Restorative Justice?”, *British Journal of Criminology*, 48(3), หน้า 337–358; Sherman and Strang, (2012), “Restorative Justice as Evidence-based Sentencing”; Sherman, L., et al. (2015), “Are Restorative Justice Conferences Effective in Reducing Repeat Offending?”, *Journal of Quantitative Criminology*; Villanueva, L., Jara, P. and Garcia-Gomis, A. (2014), “Effect of Victim-offender Mediation Versus Dispositions on Youth Recidivism: The role of risk level”, *Journal of Forensic Psychology Practice*, 14(4), หน้า 302–316; Maxwell, G. and A. Morris (2001), “Family Group Conferences and Reoffending”, in Morris, A. and Maxwell, G. (eds.), *Restorative Justice for Juveniles: Conferencing, mediation and circles*, Oxford: Hart Publishing.

²¹⁷ Bonta, J. (2006), *Restorative Justice and Offender Treatment*, Research Summary, 11 (6), Ottawa: Public Safety Canada.

²¹⁸ Abrams, L., Umbreit, M. and Gordon, A. (2006), “Young Offenders Speak About Meeting Their Victims: Implications for future programs”, *Contemporary Justice Review Issues in Criminal, Social, and Restorative Justice*, 9 (3), หน้า 243–256, หน้า 254.

งานวิจัยเกี่ยวกับการกระทำผิดซ้ำหลังจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่สามารถใช้พยากรณ์การกระทำผิดซ้ำคือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิด เช่น อายุ อายุขณะกระทำผิดครั้งแรก เพศ และประวัติการกระทำผิดที่ผ่านมา เพศชายมีแนวโน้มกระทำผิดซ้ำมากกว่าเพศหญิง และหากเยาวชนเริ่มกระทำผิดตั้งแต่อายุน้อย จะมีโอกาสกระทำผิดซ้ำสูงขึ้น²²⁰ การประเมินผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกี่ยวกับมิติอื่น ๆ นอกเหนือจากตัวผู้กระทำผิดมีความท้าทายมากกว่า เช่น กระบวนการที่มีอยู่และที่ดำเนินการอยู่เสริมพลังผู้เสียหายและชุมชนในระดับใด ซึ่งงานศึกษาดังนี้ชี้วัดคุณภาพเหล่านี้จะต้องใช้การวิจัยเชิงลึก

การประเมินผลการประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ในประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์บางส่วนพิจารณาผลลัพธ์เชิงพฤติกรรมจากการประชุมคดีสำหรับผู้กระทำผิดที่มีอายุน้อย ซึ่งนอกเหนือไปจากการทบทวนผลกระทบจากการประชุมคดีโดยเปรียบเทียบกับผลลัพธ์จากกระบวนการพิจารณาความในศาลหรือโครงการหันเหคดีจากกระบวนการยุติธรรมที่ศาลใช้แล้วนั้น การศึกษาเหล่านี้ยังให้ความสำคัญกับผลกระทบที่แตกต่างหลากหลายที่เกิดขึ้นกับผู้กระทำผิด และลักษณะการประชุมคดีที่จะทำนายโอกาสการกระทำผิดซ้ำ²²¹ การประเมินเหล่านี้วิเคราะห์ว่า ความแตกต่างในการดำเนินกระบวนการที่สัมพันธ์กับการกระทำผิดซ้ำแทนที่จะเปรียบเทียบผลกระทบของการดำเนินกระบวนการสองกระบวนการหรือมากกว่านั้นต่อพฤติกรรมกระทำผิดซ้ำในอนาคต การวิจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า นอกจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยับยั้งไม่กระทำผิดซ้ำ (เช่น อายุ เพศ ประวัติการกระทำผิดที่ผ่านมา เป็นต้น) แล้วนั้น ยังมีปัจจัยที่ปรากฏขึ้นในการประชุมคดีซึ่งเกี่ยวข้องกับการลดการกระทำผิดซ้ำ ตัวอย่างเช่น การกระทำผิดซ้ำมีแนวโน้มลดลงเมื่อผู้กระทำผิดที่อายุน้อยสำนึกผิดหรือเมื่อบรรลุนิติภาวะเชิงสมานฉันท์ด้วยจิตใจอย่างจริงจังต่อกัน และมีข้อสังเกตด้วยว่า การกระทำผิดซ้ำจะลดต่ำลงเมื่อผู้กระทำผิดอายุน้อยมีประสบการณ์ที่ดีกับกระบวนการโดยไม่รู้สึกลังเลใจ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปฏิบัติตามข้อตกลงของกระบวนการ มีความสำนึกผิดต่อการกระทำของตนและรู้สึกว่าได้แก้ไขในสิ่งผิดแล้ว รวมทั้งได้พบและขอโทษผู้เสียหาย

สรุปสาระสำคัญ

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรได้รับการกำกับดูแลด้วยมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานผู้มีอำนาจบริหารกฎหมาย และได้รับการประเมินผลโดยองค์กรอิสระ
2. จะต้องมีการติดตามผลและมีกลไกการกำกับดูแลการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (และผู้ฝึกอบรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์) และมีการตรวจสอบการปฏิบัติตามมาตรฐานคุณภาพและมาตรฐานการดำเนินาระดับชาติและมาตรฐานอื่นๆ
3. กลไกการกำกับดูแลมีส่วนสำคัญและจำเป็นในการรักษาคุณภาพกระบวนการโดยรวม และเพื่อให้แน่ใจว่ากระบวนการยึดมั่นต่อหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสอดคล้องกับกฎหมายและมาตรฐานอื่น ๆ ที่มีอยู่

²¹⁹ Ward, T., Fox, K.J. and Garber, M. (2014), "Restorative justice, offender rehabilitation and desistance", *Restorative Justice: An International Journal*, 2 (1): หน้า 24–42. ผู้ดพิจารณ: Lauwaert, K. (2015), *Guidance for Developing Restorative Justice Processes Supporting Desistance: Promising practices*, Leuven: European Forum for Restorative Justice.เพิ่มเติม.

²²⁰ Hayes, H. and Daly, K. (2003), "Youth Justice Conferencing and Reoffending", *Justice Quarterly*, 20(4): 725–764, หน้า 20.

²²¹ พึ่งอาน.; ผู้ดพิจารณ: Hayes and Daly (2004), "Conferencing and Re-offending in Queensland"; Maxwell and Morris (2001), "Family Group Conferences and Reoffending". เพิ่มเติม.

สรุปสาระสำคัญ (ต่อ)

4. การกำกับดูแลกระบวนการสามารถดำเนินการผ่านการรับรองคุณภาพกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
ทุกกระบวนการอย่างต่อเนื่อง
5. ควบคุมการดำเนินงานและแก้ปัญหาความท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งในการประเมินกระบวนการยุติธรรม
เชิงสมานฉันท์
6. การวัดผลลัพธ์จากโครงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำได้หลายวิธี อาทิ การใช้ตัวชี้วัดเชิงอัตวิสัย ได้แก่
การสำรวจระดับความพึงพอใจของผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และบุคคลที่สาม เช่น ผู้อาศัยในชุมชน
หรือวิธีวัดเชิงข้อเท็จจริง เช่น การวัดระดับการกระทำผิดซ้ำและความถูกตรวจแจ้งเหตุที่มีการกระทำผิดซ้ำ
หรือระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมในชุมชน เป็นต้น
7. การตกลงใช้กรอบการวัดผลลัพธ์โครงการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นพื้นฐานเพื่อการประเมินโครงการ
และเพื่อเปรียบเทียบผลการประเมินโครงการอย่างเป็นระบบ

บทสรุป

ไม่มีสิ่งใดจำกัดการใช้หลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เว้นแต่บุคคลากรวิชาชีพด้านยุติธรรม องค์กรภาคประชาสังคม และสมาชิกชุมชนจำกัดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของตน หลักการและแนวปฏิบัติกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถปรับประยุกต์ให้เข้ากับข้อกำหนดเฉพาะตามเขตอำนาจศาลและชุมชนต่าง ๆ ได้ ตัวอย่างที่ใช้ในคู่มือฉบับนี้ให้ความสำคัญกับพลวัตของแนวปฏิบัติกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งใช้ในเขตอำนาจศาลและชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลก ควรใช้ตัวอย่างเหล่านี้ในฐานะการอธิบายเพิ่มเติม และการแสดงถึงแนวทางที่ระบบยุติธรรมและชุมชนได้ใช้หลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการตอบสนองความต้องการของผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ครอบครัว และชุมชนของพวกเขาโดยรวม

ประสบการณ์ของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียทั่วโลกแสดงให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีศักยภาพมากพอที่จะแก้ปัญหาและฟื้นฟูความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกัน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังทำให้เสียงจากผู้เสียหายทรงพลังมากขึ้น เปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดทางอาญาได้รับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตนและได้รับความช่วยเหลือที่จำเป็นเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะ และชุมชนมียุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งไม่เพียงแก้ปัญหาอาชญากรรมเท่านั้น แต่ยังพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพในการป้องกันข้อพิพาทและเสริมศักยภาพในการแก้ปัญหาความขัดแย้งอีกด้วย

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีใช้วิธีการจัดการอาชญากรรมที่ “ใช้ได้กับทุกสถานการณ์” ด้วยเหตุนี้ กระบวนการจึงมีวิวัฒนาการและพัฒนาในรูปแบบใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อให้รัฐบาลและชุมชนดำเนินการตามหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในลักษณะที่ตอบสนองความต้องการของผู้เสียหายจากอาชญากรรม ผู้กระทำความผิด และผู้อาศัยในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด มาตรฐานวัดผลความสำเร็จของแนวทางเชิงสมานฉันท์ประการหนึ่งคือ การพัฒนาและเผยแพร่กระบวนการรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่า แนวทางและตัวอย่างในคู่มือฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลและชุมชนในการพิจารณาและดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ภาคผนวก, องค์การสหประชาชาติ หลักการพื้นฐานแห่งองค์การสหประชาชาติ ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา

อารัมภบท

ระลึกว่า ความริเริ่มด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เติบโตอย่างมีนัยสำคัญทั่วโลก

ยอมรับว่า ความคิดริเริ่มต่าง ๆ มักอ้างอิงรูปแบบของความยุติธรรมตามจารีตและความยุติธรรมในกลุ่มชนพื้นเมือง ซึ่งมีมุมมองว่า โดยพื้นฐานแล้ว อาชญากรรมเป็นอันตรายต่อประชาชน

ย้ำเน้นว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือการพัฒนาวิธีการรับมือกับการก่ออาชญากรรมซึ่งเคารพศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมของปัจเจกบุคคล สร้างความเข้าใจและส่งเสริมความสามัคคีในสังคมผ่านการเยียวยาผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน

ย้ำเน้นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ช่วยให้ผู้ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมแสดงความรู้สึกและแบ่งปันประสบการณ์ของตนได้โดยเปิดเผย และกระบวนการมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ได้รับผลกระทบ

ตระหนักว่า แนวทางเชิงสมานฉันท์ให้โอกาสผู้เสียหายได้รับการฟื้นฟู รู้สึกปลอดภัยขึ้น และแสวงหาข้อยุติ ช่วยให้ผู้กระทำความผิดทราบข้อมูลเชิงลึกทั้งด้านสาเหตุและผลกระทบจากพฤติกรรมของตน และให้ผู้กระทำความผิดแสดงความรับผิดชอบอย่างมีความหมาย ทั้งยังช่วยให้ชุมชนเข้าใจสาเหตุเบื้องหลังอาชญากรรม ตลอดจนส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีในชุมชนและป้องกันอาชญากรรม

รับทราบว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สร้างมาตรการต่าง ๆ ที่มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับใช้ในระบบยุติธรรมทางอาญาที่มีอยู่แล้ว และเป็นส่วนเสริมระบบยุติธรรมทางอาญาโดยคำนึงถึงสภาพการณ์ด้านกฎหมาย สังคม และวัฒนธรรม

ยอมรับว่า การใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิของรัฐในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดที่ถูกล่ามโซ่

I. นิยาม

1. “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” หมายถึง กระบวนการใด ๆ ที่ใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์และพยายามบรรลุผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์
2. “กระบวนการเชิงสมานฉันท์” หมายถึง กระบวนการใดก็ตามซึ่งผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และบุคคลอื่น ๆ หรือสมาชิกชุมชนซึ่งได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมมีส่วนร่วมด้วยความแข็งขัน ในการแก้ไขปัญหาอันเป็นผลมาจากอาชญากรรมด้วยความช่วยเหลือจากผู้จัดกระบวนการเชิงสมานฉันท์ กระบวนการเชิงสมานฉันท์อาจรวมถึง การไกล่เกลี่ย การประองคอง การประชุมคดี และการพิจารณาคดีแบบวงกลม
3. “ผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์” หมายถึง ข้อตกลงที่จัดทำขึ้นอันเป็นผลมาจากกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์หมายรวมถึง การรับมือและกระบวนการต่าง ๆ เช่น การชดใช้ การเยียวยา การกลับคืนสู่สังคม และการบริการชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของปัจเจกบุคคล ความต้องการส่วนรวม ความรับผิดชอบต่อกฎหมาย ตลอดจนการบรรลุผลลัพธ์ในการส่งคืนผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม
4. “คู่กรณี” หมายถึง ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและบุคคลอื่น ๆ หรือสมาชิกชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมซึ่งเข้าร่วมกระบวนการเชิงสมานฉันท์
5. “ผู้จัดกระบวนการ” หมายถึง บุคคลผู้มีบทบาทในการดำเนินการและสนับสนุนการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของคู่กรณีด้วยความเป็นธรรมและเป็นกลาง

II. การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

6. สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ทุกขั้นตอน ทั้งนี้เป็นไปตามที่กฎหมายในประเทศกำหนด
7. ควรใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ในกรณีที่มีหลักฐานเพียงพอที่จะกล่าวหาผู้กระทำความผิด และเมื่อผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดให้ความยินยอมโดยอิสระและสมัครใจ ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถเพิกถอนความยินยอมดังกล่าวได้ทุกขั้นตอนในระหว่างกระบวนการ ข้อตกลงควรจัดทำด้วยความสมัครใจและควรกำหนดภาระผูกพันที่สมเหตุสมผลและได้สัดส่วนต่อความผิดนั้น
8. โดยปกติแล้ว ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดควรเห็นพ้องกันในข้อเท็จจริงพื้นฐานแห่งคดีในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไม่ควรใช้การเข้าร่วมของผู้กระทำความผิดเป็นหลักฐานพ้องว่า ผู้กระทำความผิดยอมรับผิดในการดำเนินคดีภายหลัง
9. ควรพิจารณาความเหลื่อมล้ำที่นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมทางอำนาจ รวมทั้งความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างคู่กรณีในการส่งต่อคดีและในการดำเนินกระบวนการเชิงสมานฉันท์
10. การส่งต่อคดีและดำเนินการใด ๆ ภายใต้อำนาจกระบวนการเชิงสมานฉันท์ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของคู่กรณี
11. ในกรณีที่เป็นไปได้หรือไม่เหมาะสมที่จะใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ ควรส่งคดีไปยังหน่วยงานยุติธรรมทางอาญา และควรตัดสินใจว่า ควรดำเนินการต่ออย่างไรโดยไม่รอช้า ในกรณีเช่นนี้ เจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาควรพยายามกระตุ้นให้ผู้กระทำความผิดแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เสียหายและชุมชนที่ได้รับผลกระทบ และสนับสนุนให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชน

III. การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

12. รัฐภาคีควรพิจารณากำหนดแนวทางและมาตรฐานซึ่งมีอำนาจทางนิติบัญญัติรองรับ เพื่อกำกับดูแลการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เมื่อจำเป็น แนวปฏิบัติและมาตรฐานข้างต้นพึงเคารพหลักการพื้นฐานที่กำหนดไว้ในตราสารฉบับนี้ และควรย้ำเน้นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- (ก) เงื่อนไขการส่งต่อคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- (ข) การจัดการคดีหลังผ่านกระบวนการเชิงสมานฉันท์
- (ค) คุณสมบัติ การฝึกอบรม และการประเมินผู้จัดกระบวนการ
- (ง) การบริหารกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- (จ) มาตรฐานขีดความสามารถและระเบียบการดำเนินการเพื่อกำกับดูแลการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

13. ควรใช้มาตรการคุ้มครองเชิงกระบวนการขั้นพื้นฐาน ซึ่งรับประกันว่า ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเฉพาะในกระบวนการเชิงสมานฉันท์

- (ก) ตามที่กฎหมายในประเทศกำหนด ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดควรมีสหสิทธิที่ปรึกษาที่ปรึกษาด้านกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการเชิงสมานฉันท์ และควรจัดให้มีบริการแปลภาษาและ/หรือล่ามแปลภาษาหากจำเป็น ผู้เยาว์ควรมีสหสิทธิรับความช่วยเหลือจากผู้ปกครองหรือผู้ดูแล
- (ข) คู่กรณีทั้งสองฝ่ายควรได้รับแจ้งสิทธิ ลักษณะของกระบวนการเชิงสมานฉันท์ และผลที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการ ก่อนตกลงเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์
- (ค) ไม่ควรบังคับหรือชักจูงผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดด้วยวิธีการที่ไม่เป็นธรรมให้เข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ หรือให้ยอมรับผลลัพธ์จากกระบวนการเชิงสมานฉันท์

14. จะต้องรักษาความลับในการหารือต่าง ๆ ในกระบวนการเชิงสมานฉันท์ที่ไม่ได้ดำเนินการเป็นสาธารณะ และไม่ควรเปิดเผยข้อมูลการหารือภายหลัง เว้นแต่คู่กรณีตกลงให้เปิดเผยได้หรือกฎหมายภายในประเทศกำหนดให้เปิดเผย

15. ควรมีการกำกับดูแลผลลัพธ์ที่ตกลงกันภายใต้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยหน่วยงานตุลาการ หรือผนวกผลลัพธ์ที่ตกลงไว้ในคำสั่งจากตุลาการหรือในการพิจารณาคดีตามความเหมาะสม ในกรณีที่มีการจัดทำผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์ ผลลัพธ์ควรมีสถานะเช่นเดียวกับคำสั่งจากตุลาการหรือคำพิพากษาอื่น ๆ และควรตัดโอกาสในการฟ้องคดีหากคดีมีข้อเท็จจริงเดียวกัน

16. หากคู่กรณีไม่สามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันได้ ควรส่งคดีกลับไปยังกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีอยู่ และตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไรโดยไม่รอช้า หากคู่กรณีไม่สามารถตกลงกันได้ ไม่ควรใช้เหตุนี้อ้างในกระบวนการพิจารณาความอาญาที่เกิดขึ้นภายหลัง

17. หากผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงจากกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ควรส่งคดีกลับไปยังกระบวนการเชิงสมานฉันท์ หรือหากกฎหมายในประเทศกำหนดมาตรการไว้เป็นอย่างอื่น ให้ส่งคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีอยู่ และควรตัดสินใจว่าจะดำเนินการต่ออย่างไรโดยไม่รอช้า ไม่ควรใช้การที่คู่กรณีไม่สามารถปฏิบัติตามข้อตกลงเป็นเหตุเพิ่มโทษในกระบวนการพิจารณาคดีทางอาญา เว้นแต่เป็นคำสั่งทางตุลาการหรือเป็นไปตามคำพิพากษา

18. ผู้จัดกระบวนการควรปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลางและเคารพศักดิ์ศรีของคู่กรณี ผู้จัดกระบวนการควรทำให้แน่ใจว่าคู่กรณีปฏิบัติต่อกันฝ่ายด้วยความเคารพต่อกัน และช่วยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายหาทางออกร่วมกันได้

19. ผู้จัดกระบวนการควรเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นและชุมชนเป็นอย่างดี และผู้จัดกระบวนการควรผ่านการอบรมเบื้องต้นก่อนทำหน้าที่ตามความเหมาะสม

IV. การพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างต่อเนื่อง

20. รัฐภาคีควรพิจารณากำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายระดับชาติที่มุ่งพัฒนาความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และส่งเสริมวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย หน่วยงานยุติธรรม หน่วยงานด้านสังคม และในชุมชนท้องถิ่น

21. หน่วยงานยุติธรรมทางอาญาและผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรหารือสม่ำเสมอเพื่อพัฒนากระบวนการและผลลัพธ์ร่วมกัน ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการและผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์ และเพื่อค้นหาแนวทางในการผนวกแนวทางเชิงสมานฉันท์กับแนวปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้สามารถใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ได้กว้างและครอบคลุมมากขึ้น

22. รัฐภาคีควรร่วมมือกับภาคประชาสังคมตามที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการวิจัยและการประเมินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และเพื่อประเมินขอบเขตของผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์ ว่าสามารถเป็นส่วนเสริมหรือเป็นทางเลือกแทนกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และสร้างผลลัพธ์ที่พึงประสงค์แก่ทุกฝ่าย เมื่อระยะเวลาผ่านไป กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจจำเป็นต้องได้รับการปรับเปลี่ยนให้มีรูปแบบที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น รัฐภาคีพึงส่งเสริมให้ประเมินผลกระบวนการและปรับเปลี่ยนกระบวนการสม่ำเสมอ และควรใช้ผลการวิจัยและผลการประเมินผลเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและกระบวนการต่อไป

V. ข้อกำหนดการยกเว้น

23. หลักการพื้นฐานย่อมไม่มีส่วนใดกระทบต่อสิทธิของผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหาย ซึ่งตราไว้ในกฎหมายภายในประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

UNODC

สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ

Vienna International Centre, P.O. Box 500, 1400 Vienna, Austria
โทรศัพท์: (+43-1) 26060-0, โทรสาร : (+43-1) 263-3389, www.unodc.org